HAYRİ YILDIRIM

SÖMÜRGECİ BATININ BARBARLIK TARİHİ

II.

HAÇLILAR, MİSYONER OKULLARI VE SOYKIRIMLAR

KUM SAATİ YAYINLARI

Sömürgeci Batının Barbarlık Tarihi -2-
Hayri Yıldırım

İstanbul, 2012

Editör: İlhan Bahar
Tashih Okuma: Kaan Yiğit
İç Düzen: Emir Tali
Kapak Tasarım: Mustafa Saldamlı
ISBN: 978-605-392-167-7
Baskı: Çalış Ofset
Yılanlı Ayazma Sok.
Örme İş Merk.
Topkapı-İstanbul
Tel: 0212 482 11 04
Cilt: Umut Ciltevi

KUMSAATİ YAYIN DAĞITIM LTD. ŞTİ.

Sümer Mahallesi 18. Sokak No:7/1-A Zeytinburnu/İstanbul
Tel: 0212 416 39 13 - 0212 416 39 14
Fax: 0212 415 56 95
E-mail: kumsaati01@mynet.com
ilhanbahar61@mynet.com

SÖMÜRGECİ BATI'NIN BARBARLIK TARİHİ

HAÇLILAR MİSYONERLER OKULLAR VE SOYKIRIMLAR

-2-

Hayri YILDIRIM

KUM SAATİ YAYINLARI

İÇİNDEKİLER

9) MİSYONERLİK: SÖMÜRÜYE HAZIRLAMA 7
9.1) MİSYONER FAALİYETLERİNİN BAŞLAMASI 7
9.2) MİSYONER FAALİYETLERİNİN ARTMASI..................24
9.3) GERÇEK NİYETLERİN ORTAYA ÇIKMASI...................43
9.4) MİSYONERLERİN YAYIN FAALİYETLERİ...................51
9.5) TÜRKİYE, ASYA'NIN ANAHTARI 55
9.6) ELÇİ VE KONSOLOSLAR
MİSYONERLERİN EMRİNDE..83
9.7) MİSYONERLİĞİN TİCARÎ VE SİYASÎ AMAÇLARI 87
9.8) MİSYONER HASTANELERİ 93
9.9) SESSİZ HAÇLI SAVAŞI..98
9.10) AMERİKAN YAKIN DOĞU KOMİTESİ.......................111
9.11) YMCA (YOUNG MEN'S CHRISTIAN ASSOCIATION).116
9.12) EVANJELİZM...120

10) YABANCI OKULLAR: BEYİNLERİ HAZIRLAMA 121
10.1) YABANCI OKULLARIN TARİHSEL SÜREÇLERİ.......121
10.2) OSMANLI'NIN EĞİTİM DÜZENLEMELERİ 143
10.4) AMERİKAN (ABD) OKULLARI 204
10.5) FRANSIZ OKULLARI 263
10.6) AVUSTURYA OKULLARI...269
10.7) DİĞER DEVLETLERİN OKULLARI 272

11) 20. YÜZYIL CİNNETİ: DÜNYAYI PAYLAŞMA 276
11.1) CUMHURİYET DÖNEMİNDE
MİSYONERLİK FAALİYETLERİ 276
11.2) "ATATÜRK'TEN SONRA"SI..285
11.3) DÜNYA SAVAŞLARI 295

11.4) İSRAİL'İN KURULUŞU....301
11.5) YABANCI OKULLARIN FAALİYETLERİ....313
11.6) ATHİNOGRAS'IN PATRİK SEÇİLMESİ....315
11.7) VATİKAN'IN VE BATI'NIN HEDEFLERİ....319
11.8) DİNLERARASI DİYALOG....333
11.9) MEDENİYETLER ÇATIŞMASI....352
11.10) SON DURUM: HALA HAÇLI KAFASI....362
SONUÇ....405

9) MİSYONERLİK: SÖMÜRÜYE HAZIRLAMA

9.1) MİSYONER FAALİYETLERİNİN BAŞLAMASI

Misyon ve Misyonerlik:

Hristiyanlıkta, Musevilik veya İslamiyet'ten farklı olarak, vaaz ile birlikte inandırma, telkin, yani "kayıp koyunları" gidip bularak onları **mutlaka Hristiyanlaştırma** amacı vardır. Nitekim "Misyon" terimi, Hristiyanlığın ilk dönemlerinde, Kilise tarafından vaaz ve inandırma için görevlendirilmeyi ifade etmiştir. Böylece "Misyonerlik" kelimesi, yüzyıllar içinde, Hristiyanlığa ait bir terim olmuştur. Bu faaliyeti yapan kişiye "misyoner", faaliyete de "misyonerlik" denilmiştir. Misyonerlik emperyalizmin bir aracı olarak kullanılmıştır.[1] Avrupalı ve ABD'li devlet yöneticileri ticarî, siyasî ve sömürgecilik faaliyetlerine odaklı menfaatleri uğruna bu misyonerler ile menfaat birliği oluşturmuşlar ve misyonerleri açıkça koruyup kollamışlardır.[2]

Misyonerler sömürgeci Hristiyan devletlerinin kültürel alanlara yönelik faaliyetler ile öncü kuvvetleri niteliğinde silahsız Haçlı askerleri olmuşlardır.

Misyonerliğin birinci amacı, gittikleri yerleri mutlaka Hristiyan yapmaktır. Genel amaç ise, tüm dünyayı Hristiyanlaştırmaktır. Bu amaç uğruna hemen her türlü kültürel, sosyal ve sağlıksal araç ve hizmetleri istismar ederek kullanmışlardır.

---

1 Harman, **Genel Olarak Misyonerlik**, "Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri" içinde, s.26-27
2 Akyüz, **Misyonerlerin Faaliyetleri ve Propaganda Teknikleri**, s.19

Küçük çocuklar okullara alınarak Hristiyanlaştırılmaya ve o ülkenin hayranı yapılmaya çalışılmıştır. **Hastanede** hasta yatan insanlara Hristiyanlık propagandası yapılmıştır. Kısacası misyonerler, engizisyon kafasının değişik bir türüdür. Amerika'ya giden engizisyon kafalı Avrupalılar dünyanın en büyük ve geniş katliamını yapmışlar, daha sonra ticaret ve sanayiye adam lazım olduğunu fark ettiklerinde bu defa Doğu'ya yönelen misyonerler, öldürmekten vazgeçip kurumları, inançları ve parayı kullanmışlardır.

Misyonerliğin Dönemleri:

Misyonerliğin, ilk başlangıcından günümüze kadar devam eden süreci yedi dönem olarak kabul edilmektedir:[3]

1) 33-100 arası: Havariler Dönemi
2) 101- 800 arası: Kiliselerin Kurulma Dönemi
3) 801-1500 arası: Ortaçağ Dönemi
4) 1501-1650 arası: Reformasyon Dönemi
5) 1651-1793 arası: Reformasyon Sonrası Dönem
6) 1794-1965 arası: Modern Dönem
7) 1966'dan sonraki dönem

Sömürgecilik Savaşlarında Misyonerlik:

"Misyon" ve "misyoner" terimleri, Avrupa'nın sömürgecilik savaşlarıyla da ilgilidir. Roma Katolik Kilisesi'nin misyonerlik konusunda en etkili aracı **Cizvitler** idi. Bu tarikatın görevleri sapkın inançlar ile mücadele etmek ve yabancı ülkelere misyoner göndermekti Cizvitler, Protestanlaşan Almanya'ya bile onları tekrar

3 Abdurrahman Küçük, **Misyonerlik ve Türkiye**, "Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri" içinde, TDV Yay. Ankara-1996, s.37

Katolik yapmak için misyoner gönderiyorlardı.[4] Böylece Misyon terimi, XVI. Yüzyıldan itibaren Cizvitler'in faaliyetleri ile daha özel bir anlamda kullanılmaya başlandı.

Sömürgeleştirilen topraklara, ülkelere ora halklarını Hristiyanlaştırmak amacıyla özel görevliler gönderilmeye başlandı. Bu çalışmalardan dolayı, kilise görevlileri "misyoner", gidilen ülke de "misyon" olarak anıldı.[5] Ancak misyonerlik, diğer dinlerdeki gibi normal bir tebliğ faaliyeti ifadesi değil, insanları **mutlaka Hristiyanlaştırmak** için yapılan sistematik, örgütlü çalışmaları ifade etmeye başladı. Dolayısıyla bu yönüyle diğer dinlerin tebliğ özelliğinden ayrıldı ve Hristiyanlığa özgü bir terim olarak yerleşti.[6]

Baskı ve Şiddetle Hristiyanlaştırma:

Hristiyanlığın kurumsal nitelikte temsilcisi olan Kilise, krallardan da destek alarak, misyonerler tarafından **sadece gidip anlatma ve bir takım yollarla ikna etme çalışmalarının yanı sıra öldürme tehdidi ve baskı yöntemleri de uygulamışlardır.** Özellikle İslamiyet'in ortaya çıkması ile birlikte bu baskı, daha çok kendisini göstermiştir. Meselâ; Saksonlar'ın Hristiyanlaştırılmaya çalışıldığı dönemlerde, o bölgeyi istila eden Hristiyan inançlı yönetimler, bölge halkları için "şiddet, baskı ve zorlama içeren bir dizi kural" da getirirler. Bu kurallar şöyledir: **"Hristiyan olmamış bir Sakson halkın arasında kendini gizlemeye çalışır ve vaftizi kabul etmeyi reddederse öldürülecektir", "Hristiyanlara karşı paganları gizlemeye çalışan kişi öldürülecektir."** Bu durum sadece Saksonlar için geçerli olmayıp, başka yerlerde de aynı baskı ve şiddet uygu-

4 Erbaş, **Hristiyanlıkta Reform ve Protestanlık Tarihi**, s.75
5 Prof.Dr. Şinasi Gündüz, **Misyonerlik**, 3.baskı, TDV Yay. İstanbul-2007, s.14
6 Gündüz, **Misyonerlik**, s.20-21

lanmıştır. Yine meselâ VII. ve VIII. yüzyıllarda İstanbul'da Bizans İmparatoru Leo, imparatorlukta dinsel birliği sağlama gerekçesiyle **Yahudileri** zorla Hristiyanlaştırmaya çalışmıştır.[7]

"Hristiyanlar tarih boyunca gittikleri yörelerde hitap ettikleri insanlara sadece Hristiyan mesajını duyurmayı değil, onları Hristiyanlaştırmayı hedeflemişlerdir. Hâkim Hristiyan güçler, egemenlikleri altında yaşayan farklı inanç ve kültürdeki insanları hızla asimile etmeyi, İsa'nın ve Pavlus'un kendilerine yüklediği dinî bir görev addetmişlerdir. Bu nedenle meselâ, **Amerika'nın Batılı Hristiyanlarca işgalinden yaklaşık iki yüzyıl geçmeden güneyi ve kuzeyiyle bütün kıtanın yerli inanç ve kültürleri hızla yok edilmiş,** çeşitli baskılarla (kalan) yöre halkları hızla Hristiyanlaştırılmıştır. Aynı durumu Avustralya'da, Yeni Zelenda'da ve Afrika ülkelerinde görmek mümkündür."[8]

Avrupa'da dinin bağnazlaşması, engizisyon dönemi, Amerika'yı işgal ve Amerika vahşeti, Avrupa'da Reform, Rönesans, Aydınlanma ve Misyonerlik, Hristiyan Batı'nın birbirine bağlı süreçleridir. İşte **bu süreç, Batı'nın barbarlık tarihidir!** Bu sebeple, algısal yönden tarihsel bütünlük sağlama amacıyla Hristiyanlığın, XIX. yüzyılda emperyalizm ve oryantalizm ile birlikte yoğunlaşan misyonerliğe hangi aşamalardan geçtiğini bilmek gerekir.

Saint Augustin'in Dünya Devleti

354-430 yılları arasında yaşamış ve önemli bir Hristiyan kilise babası olan **Saint Augustin,** "Dünya Devleti" adlı kitabında, bu devleti şöyle tanımlar:

"Ne zaman Hristiyanlığın yeryüzü hâkimiyeti sağlanırsa, o zaman Tanrı'nın adaleti hâkim olacaktır."[9]

7 Gündüz, **Misyonerlik,** s.59
8 Hannan, **Genel Olarak Misyonerlik,** "Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri" içinde, s.34
9 Necmettin Tozlu, **Kültür ve Eğitim Tarihimizde Yabancı Okullar,** Akçağ Yay. Ankara-1991, s.14

İlk Açılan Latince Okulları

Osmanlı'da misyoner faaliyetleri, Katolikler tarafından **Süryaniler** ve **Ermeniler** üzerinde yapılan çalışmalarla başlamıştır. Katolik misyonerler dil problemi ile karşı karşıya kaldıklarından, XIV. yüzyılda **Latince öğretecek okullar** açmaya karar vermişlerdir. Böylece bu Latince okulları Doğu'da açılan misyoner okullarının ilk örneği olmuştur.

Okul açma faaliyeti, Kanuni sultan Süleyman tarafından Fransızlara verilen kapitülasyonlarla daha da geliştirilmiş ve meşru hale getirilmiştir. Bu dönemde Fransız ve İtalyanlara tanına kapitülasyonlar, misyonerlerin çalışmalarını da rahatlatmış ve daha kolay çalışır hale gelmişlerdir. Nitekim bu çalışmalar ile **Süryani Kilisesine mensup bazı Hristiyanlar 1551 yılında Katolikleşerek Keldani adını almışlar** ve Katolik Kilisesi ile birleşmişlerdir. 1680 yılında ise Papa XI. Pius tarafından verilen onay ile resmen **Keldani Katolik Kilisesi** kurulmuştur.[10]

Azınlıkların Avrupa ile Bağlılıkları

Osmanlı'daki Hristiyan azınlıklar, **Avrupa ile sürekli bir yakınlık** içinde olmuşlardır. Meselâ, 1610 yılında, IV. Heari'nin ölümü üzerine İstanbul Katolik Kilisesi'nde ayin yapılmış ve yas tutulmuştur. Keza, 1684 yılında da XIV. Louis'nin ölen karısı için de ayin yapılıp yas tutulmuştur.[11]

---

10 Mustafa Erdem, **Türkiye'de Azınlıklara Yönelik Misyoner Faaliyetleri,** "Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri" içinde, Ensar Neşriyat, İstanbul-2004, s.272

11 Halit Ertuğrul, **Kültürümüzü Etkileyen Okullar,** 9. Baskı, Nesil Yay. İstanbul-2005, s.154

Osmanlı'nın 1627'deki Tepkisi

Osmanlı, Farnsa Kralı I. Fransuva'dan itibaren Fransa'ya karşı dostluk gösterdiğinden kral bu dostluğa dayanarak, **Cizvitler'e karşı daha hoşgörülü davranılmasını ve Cizvitlerin Galata'da oturmalarını** ister. Daha sonra **Kral IV. Hanri Cizvitleri İstanbul'daki Fransız elçisinin himayesine alır**. Cizvitler bu himayeden sonra, İstanbul'un yanı sıra, Selanik, İzmir, Sakız, Naksus (Nakşe Adası) ve Atina'da yerleşerek faaliyet gösterirler. Bu sıralarda İstanbul'da **Fransız Elçiliği yapan Savari De Brev, sonra Osmanlı devleti aleyhinde bir eser yazarak Osmanlı devletini ortadan kaldırmak amacıyla bir Haçlı Seferi hazırlamak ister.**[12] Yani Batı her zaman Türkleri ortadan kaldıran bir Haçlı Seferi hayaliyle yaşar.

İstanbul'daki Fransız elçisi, Osmanlı ülkesindeki Ortodokslar ile Katolikleri anlaştırmayı sağlamak amacını güder. Bunun için Kardinal Bandini ile anlaşır ve onun göndereceği adamların propaganda faaliyetlerini kolaylaştırmaya çalışır. Kardinal Bandini, bu propaganda ve görüşmeler için bir Rum'u görevlendirir ve ona on dört maddelik bir talimat verir. Rumları okşayıcı nitelikteki bu talimatın **ikinci maddesi** şöyle der:

"Roma (Katolik) Kilisesi bütün kiliselerin, özellikle eski Katolik hemşiresi hakkında pek uygun bulunmuş olan Doğu (Ortodoks) Kilisesiyle barış ve ittifak halinde bulunmayı her vakit arzu etmiştir. Tanrı şahittir ki yalnız geçmiş yüzyıllarda değil hatta son devirde Patrik Yaremi zamanında Roma, bu arzu olunan sonuca varmak için ne zahmetten ve ne de masraftan çekinmemiştir, daima bu maksatta bulunarak genç Rumlar için kolejler kurdu; elyevın bunları özenle idare etmektedir; ta ki **bu üstün ve zeki millet** mazideki şerefli zamanında olduğu kadar ileri olsun."

---

12 İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi, C:3/2,** 3. Baskı, TTK Yay. Ankara-1982, s.118

Fransız elçisi Filip de Harley iki mezhebi birleştirmek amacıyla yapılacak propaganda için gelen beş Cizviti (Yesuîleri) İstanbul'a yerleştirir. **Bu duruma İngiliz ve Felemenk elçileri karşı olurlar.** Fransız elçisi ayrıca Kilise mütevellisi Kalober **Metaksas'ın evindeki matbayı** da yayın yapması için faaliyete geçirir. Rum Kilisesine on iki bin kuruş yardım yapar. Ancak Osmanlı hükümeti, kısa zamanda Metaksas'ın evindeki matbaanın haberini alır ve derhal matbaa basılır. Matbaadaki kitaplara el konulur. Metaksas tutuklanır ve hepsedilir. Rum Patrikhanesi on iki bin kuruş tazminata mahkûm edilir. Beş Cizvit sınırdışı edilmek üzere tutuklanır ise de İngiltere ve Felemenk elçilerinin aracılığı ile serbest bırakılırlar. Fransız elçisi Harley, planları suya düştüğünden beş Cizvit'in sınır dışı edilecek olması halinde pasaportlarını isteyeceğini (Türkiye'den ayrılacağını) beyan ederek Osmanlı hükümetini tehdit eder. IV. Murat, bu tehdide karşı, elçiye cevaben bildirilmek üzere veziri azama "Fransa Kralının birkaç hainin tedibinden dolayı eski dostluğu ihlal edeceğine inanmadığını" söylemesini ister. **Cizvitler sonraki elçi döneminde tekrar gelmek isterlerse de artık İspanyol casusu olarak görüldüklerinden Osmanlı ülkesine sokulmazlar.** Osmanlı'nın on altı yıllık seferlerine denk düşen XVI. Lui zamanında Osmanlı'nın bu savaşlar sebebiyle fazla hoşgörülü davranması ile Katolik propagandası çok fazla artar.[13]

İngiltere'de İlk Misyoner Teşkilatının Kurulması

İngiltere'de Cumhuriyet'in ilan edildiği yıl olan 1646'da, İngiliz Parlamentosu, Hristiyanlığın yayılması için bir teşkilat kurar. Bu teşkilat, **İngiltere'de kurulan ilk misyoner kuruluşu** olur. Sonra 1698, 1792, 1805 tarihlerinde yeni kuruluşlarla yayılır.[14]

---

13 Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi, C:3/2,** s.119

14 Erol Güngör, **Türkiye'de Misyoner Faaliyetleri,** Ötüken Yay. İstanbul-1999, s.20

1600'lerde Kürdoloji Enstitüsü Kuruluyor!

Avrupa devletleri ve Papalık, misyonerliği o kadar önemser ki, 1646'da İngiltere'de, 1662 yılında Vatikan'da misyonerlik bakanlık haline getirilir. Ayrıca her iki yerde **"Kürdoloji Enstitüleri"** kurulur.[15] Bu enstitülerin kuruluşu, daha o zamandan amacın ne olduğunu açıkça gösterir.

Böylece Avrupa'nın **Ermeni** ve **Kürt** ilgisi giderek gelişir. Ancak, Batı'nın sömürgecilik planlarında öncelik hep Ermeni kozuna ait olur. Kürtlük sorunu ise, Ermeni sorununun yedeği olarak tutulur. Tabi bunun bir de Süryani, Rum, Pontus sorunları vardır! Batı kendi içinde en küçük ayrılığa tahammül edemezken, hedef ülkelerde mümkün olduğu kadar ülkeyi ve toplumu bölmeye, ayırmaya çalışır. **"Böl, parçala, yönet"** taktiği budur!

Roma, 1787'de "Kürt Dili Grameri ve Sözlüğü" Bastırıyor

Roma Katolik Kilisesi'ne bağlı İtalyan misyoneri **P. Maurizio Garzoni**, misyonerlik görevi ile on sekiz yıl, bugünkü Türkiye Irak sınırı üzerindeki bölgede, Kürtler, Ermeniler Asuriler, Keldaniler ve Nesturiler arasında çalışmıştır.

Garzoni bu misyonerlik faaliyetinden sonra, bir Kürt dili eseri hazırlar. Kitap, **"Kürt Dili Grameri ve Sözlüğü"** adıyla **1787 yılında** İtalya'da Roma Katolik Kilisesi tarafından bastırılır.[16]

1879'da ise **Kürtçe-Fransızca** sözlük hazırlanır.

---

15 Harman, **Genel Olarak Misyonerlik**, "Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri" içinde, s.51

16 Özcan Pehlivanloğlu, **Dil Üzerinden Oyunlar**: http://www.trakyanethaber.com/yeni/koseyazi.asp?id=1338&yid=35 (Erişim: 11.5.2009);
Küçük, **Misyonerlik ve Türkiye**, "Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri" içinde, s.45

XIV. Louis'in Hayalleri

1643-1715 yılları arasında 72 yıl süreyle Fransa Krallığı yapan, **XIV. Louis'in** "devlet benim" anlayışı ile yayılmacı politikası sayesinde, misyonerler çalışmalarında çok ilerlşeme kaydetmişlerdir.

XIV. Louis, Osmanlı'daki Hristiyanlara ve özelliklere Ermenilere o kadar ümit vermiştir ki, Halep ermeni Patriği, XIV. Louis'i **"Yeni Konstantin"** diye ululayarak, şöyle demiştir:

"Ermenistan, Fransızların en kudretli bir kralı tarafından kurtarılacaktır."[17]

Fransız Konsolosunun Hayalleri ve Nasihatleri

Fransız elçisi **Marquie de Bonnac**, 1716'da İstanbul'a gelir. Muhtelif tarikate mensup yedi heyet Fransız elçisinin himayesinde çalışırlar. Galata'daki **Kapuçinler** de elçinin hükmü altında bulunur.[18] Yani Fransa devleti, misyonerliği açıkça destekler ve gözetir.

Nitekim De Bonnac, XIV. Louis'ye yazdığı sefaretnamede misyonerliğin ilerlemesi için düşüncelerini şu şekilde ortaya koyar:

"Türkiye'de kutsal **dinimizin ilerlemesi için**, üç büyük amaç vardır:

-Türklerin Hristiyanlaştırılması,

-Cemaatten ayrılmış Rumlarla Ermenilerin birleştirilmesi,

-Cehaletin veya kabalığın bu iki kiliseye hissedilmeden soktuğu hataların veya katılıkların kaldırılması.

---

17 Erdem, **Türkiye'de Azınlıklara Yönelik Misyoner Faaliyetleri**, "Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri" içinde, s.272

18 Mehmet Ali Ayni, **Ulusçuluk (Milliyetçilik)**, Haz: Nezih H. Neyzi, Peva Yay. İstanbul-1997, s.315

Türklerin din hakkındaki kanunları o kadar sıkı ve inançları o derece güçlüdür ki, **Türklere bundan bahsetmeyi papazlar bile misyonerlere men etmişlerdir.**

Misyonerlerin varlık ve ilerlemesini sağlamak için **iki usul** vardır: Birincisi, Padişahın ve erkânının nüfuzu; ikincisi de iki kilise (Rum ve Ermeni kiliseleri) reislerinin idaresi ve onlarla müzakere. Bu iki usulün birincisi, bence daima tehlikeli ve uygulası imkânsızdır. Hiçbir hükümdar yoktur ki, diğer bir hükümdarla ne kadar samimi bağı olursa olsun, kendi reayasına taalluk eden işine onun doğrudan doğruya karışmasını hoş görsün ve üzüntü duymasın. Türkler de bu meselede başkaları kadar hassastırlar. Ermenilerle Rumların telkinatı yüzünden bu özellik kesin bir kıskançlığa dönüşmüştür. Binaenaleyh dinî meseleleri bu noktalardan tutturmak hemen hemen imkânsız gibidir...

Bana kalırsa, Rumlar ve Ermenilerle bizim aramızda olacak anlaşmazlıklar için son derece lüzum doğmadıkça, doğrudan doğruya Türklere müracaat etmemelidir. **Bizim için tutulacak yegâne yol, Rum ve Ermeni kiliselerinin reislerini idare etmek,** hâkimiyetlerine ve örflerine doğrudan doğruya müdahale edilmeyeceğine ve cismani veya siyasî hiçbir menfaatin mesleklerine dâhil olmadığına, bununla beraber uzun bir esaretin milletlerini mahkum ettiği cehaletten müteessir olarak, Papa ile misyonerlerin kendilerine verdikleri teminattan maksat, işleri muhtelif zümreler için bir birleşmeye ve iyi idare edildiği takdirde de kendilerinin felaketlerini kolaylaştırma, **Türklerin zalimane boyunduruğundan genel bir kurtuluşa yönelik olabileceğinden** bütün işleri hissedilmeden genel bir birliğe vardıracak şekilde aramızı ayıran engelleri azaltarak birbirimizi hissolunmadan birbirine yaklaştırmaktan ibaret olduğuna onları ikna etmekten ibarettir."[19]

19 Kocabaş, Misyonerlik ve Misyonerler, s.78-79. Ayni'nin eserinin orijinal baskısında Bonnac'ın mektubunun bulunduğu belirtildiği halde yeniden yapılan baskısında nedense çok kısa olduğu için, bu kaynaktan alınmıştır-HY

Kapitülasyon Sayesinde Fransız Himayesi

Misyoner çalışmaları kapsamında, Papalık Propaganda Teşkilatı tarafından 1629 yılında İstanbul'a gelen **Giovanni Francesco** adlı bir rahip, 1624 yılında kurulmuş olan İzmir Başpiskoposluğu'na bağlı olarak çalışmak üzere gönderilir. Rahip Francesco Galata Kilisesi'nin yönetimini hemen eline alır. O tarihlerde, İstanbul'da bulunan Latin Katoliklerin sayısı tahminen 1.500 yerleşik Galatalı ile 400 yabancı tüccardan meydana gelmekteydi. Beş kilise, faal durumdaydı.

Bu dönemde, İstanbul'da 8 Fransisken, 6 Dominiken, 4 Cizvit, 4 Kapuçin din adamı görevli bulunmaktaydı. Otuz yıl sonra, 1651'de, propaganda teşkilatı İstanbul'da daha çok yerleşir. Hatta Babıâli'den **bir piskopos seçme izni** alırlar. Bu izne dayanarak seçtikleri İstanbul Piskoposu, Papa X. İnnocent tarafından 6 Mart 1652 yılında onaylanır. XVII. Yüzyılın sonlarına kadar İstanbul'da, hem Propaganda Teşkilatı'nın adamları hem de Fransa Elçiliği Katolik propagandası yapmak için çalışırlar. **1673 yılında Fransa'ya verilen kapitülasyon ile "Latin din Adamları" doğrudan Fransız himayesine girerler.**[20]

1750'li yıllarda İstanbul'da bulunan **bir misyoner**, kız kardeşine yazdığı mektupta, **Osmanlı'daki ortamın serbestliği** ile ilgili olarak şunları yazar:

"İnanır mısın, İstanbul'un merkezinde bile Katolikler, Paris'in merkezindeymiş gibi geçit törenleri yapmaktadırlar."[21]

1700'lü yıllarda her Avrupa ülkesinde, İngiltere'de ve bir süre sonra ABD'de misyoner teşkilatları kurulur. Bu misyoner kurumları, dünyanın her tarafına yayılarak bir takım dinsel kuruluşlar, okullar açarak bölge halklarını Hristiyanlaştırmaya çalışırlar.

20 Prof.Dr. Mehmet Aydın, **Türkiye'ye Yönelik Katolik Misyonerliğin Dünü ve Bugünü,** "Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri" içinde, Ensar Neşriyat, İstanbul-2004, s.106-107

21 Aydın, **Türkiye'ye Yönelik Katolik Misyonerliğin Dünü ve Bugünü,** "Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri" içinde, s.108

Voltaire: Misyonerler Entrika Çeviriyor

1694-1778 yılları arasında yaşamış olan Fransız yazarı Voltaire (asıl adı: François Marie Arouet), eserlerinde kilise dogmalarını ve Fransız kurumlarını hicvetmiş, bu kapsamda misyonerleri de eleştirmiştir.

Voltaire, misyonerlerin, Asya milletlerinin hoşgörü anlayışlarından yararlanarak halkı baştan çıkardıklarını ve akla gelmedik entrikalar çevirdiklerini, önce işe çocuklardan başladıklarını, giderek kadınları ve bunların kocalarını avuçlarına aldıklarını belirtir. Voltaire şöyle der:

"Efendimiz, insanları daha iyi yiyebilmek için koyun kılığına giren ejderhaların hikâyesini herhalde bilirler. **İşte onlar da (Voltaire, Cizvitler'i kasdediyor) böyledir, dünyaya bunlar kadar tehlikeli ejderha ne gelmiştir, ne de gelecektir."[22]**

Voltaire, misyonerlerin halkı kendilerine benzettiklerinde, insanları hükümetlere karşı isyan ettirdiklerine dikkat çekerek, Roma İmparatorluğu'nu bu şekilde yıktıklarını belirtir. 1.400 yıl süreyle bütün dünyayı kana boyadıklarını söyleyerek, Cizvitlerin Jopanya'daki yıkıcı ve olumsuz etkilerini şöyle ortaya koyar:

"On iki çeşit dinle ticaret orada gelişmekteydi. Bu on iki din arasında kardeşçe bir anlaşma vardı. Siz çıka gelince anlaşmazlık baş gösterdi. Japonya alt üst oldu, kan gövdeyi götürdü."[23]

Voltaire: "Avrupa Köylüleri Afrikalı Kâfirlerden Geri"

Her ne kadar Batılı seyyahlar Osmanlı ülkesini gezip halkın durumunu acımasız eleştirirken aslında Avrupa Osmanlı'dan kötü bir durumda bulunmaktaydı. Nitekim Voltaire, Avrupa'daki köylülerin Afrikalı kabilelerden daha geri olduğunu belirterek şöyle diyor:

---

22 Tozlu, Kültür ve Eğitim Tarihimizde Yabancı Okullar, s.14-15
23 Tozlu, Kültür ve Eğitim Tarihimizde Yabancı Okullar, s.15

"Voltaire, kentlerde anlaşılmayan bir jargonla konuşan **Avrupa köylülerinin pek az düşünceye** ve buna bağlı olarak sınırlı anlatım biçimlerine sahip olduklarını, Afrikalı Kâfirlerden de geri olduklarını öne sürmekteydi." [24]

Türklerdeki İnanç Özgürlüğü

M. Stephan Shulz, Avrupa'da, Yahudileri Hristiyanlığa döndürmek için kurulmuş bir misyonerlik kuruluşunda yirmi yıl görev yapar ve sonra Doğu'ya gider. 1753 yılında İzmir'de bulunmuş olan misyoner Shulz, İzmir'de diğer dinlerin özgürce hareket etmelerine şaşırarak şöyle der:

"Akşama doğru birkaç kişi Katolik kilisesine gittik; neredeyse bütün Franksisken papazları, karanlık bastırdığı için, her birinin elinde mumlar, sokakta bir aşağı bir yukarı gidip geliyorlardı.

Bu insanların **Türkiye'de bu kadar özgür olmaları** beni şaşkınlık içinde bıraktı."[25]

Aynı durumu, **Papaz Chirstoph Wilhelm** Lüdeke de ifade eder. İzmir'de kurulacak ilk Protestan Kilisesi için görevlendirilen ve 1759-1768 tarihleri arasında İzmir'e bulunan Papaz Chirstoph Wilhelm Lüdeke, İzmir'deki dinsel özgürlüğü şöyle anlatır:

"İmparatorluğun diğer belli başlı şehirlerinde olduğu gibi İzmir'de de Hristiyan, Yahudi ve Müslümanlar bir arada yaşamaktadır. Bu çoğul yaşam, Avrupa Türkiyesi'nde de olmasına rağmen, ağırlıklı olarak Asya Türkiyesi'nde görülmektedir. **Eğer Türklerin bu hoşgörüsünün nedeni sorulacak ve buna bağlı olarak onların dinine hayranlık duyulacak olursa**, bu soru şöyle cevaplandırı-

---

24 Fontana, Çarpıtılmış Geçmişe Ayna Avrupa'nın Yeniden Yorumlanması, s.97. Avrupa'da "Afrikalı Kâfirler" sözü, Afrika'nın güneyinde yaşayan ve Müslüman ya da Hristiyan olmamış halkları, özellikle Bantular için kullanılan aşağılayıcı addır.

25 İlhan Pınar, Gezginlerin Gözüyle İzmir XVIII. Yüzyıl, Akademi Kitabevi, İzmir-1996, s.65

labilir: Müslümanların peygamberi ümmetine, Hristiyanları olduğu gibi Yahudileri de korumaları doğrultusunda öğüt vermiş, fakat kendi iradeleriyle Müslüman egemenliğini kabul etmeleri veya birlikte yaşamaları için gerekli parayı ödemeleri karşılığında olmak koşuluyla. Bazıları buna uysa da, çoğunluk uymamaktadır. Ve uyanların da ne uğruna hoşgörülü davrandığını anlamak zor değildir. Fakat bu ibadet özgürlüğü de birçok alanda kısıtlanmıştır. Örneğin, başka inançtan insanların Müslümanlık üzerine konuşmaları ve onu küçük düşürmelerinin cezası ölümdür..."[26]

Türkler Neler Yaptığımızı Bilseler

Viyanalı Johann Hermann Riedesel, 1768 yılında İzmir'e gelir. Yazdığı gezi notlarında İzmir'de iken, bir kahvehanede kahve içerken, kendisine sorulan bir soru ile ilgili olarak notlarında şöyle yazar:

"Develiköy'de, ağanın meclisinde bulundum ve böylece ilk defa Türk yemeği yeme fırsatı buldum; geceyi de 'Ulema Kahvesi'nde geçirdim; kahve, biri zenci olan iki Türk tarafından işletilen baraka gibi bir yerdi. Burada ilginç bir olay yaşadım; Türkler bana şöyle bir soru yöneltti: 'Yoksul bir Yahudi veya Hristiyan'ın ya da yoksul olan bir başka insanın dahi yardım edilmediği Hristiyan âleminde, zor durumdaki bir Türk'e yardım edilir mi?' Böyle bir soru yüzümün al al olmasına neden olmuştu; fakat Hristiyanlığın şerefini kurtarmak ve bu insanların haklı olarak önyargıya kapılmalarına yol açmamak için kendimi soruya evet cevabı vermek zorunda hissettim. **Eğer onlara, İspanya ve Portekiz'de Yahudilere neler yaptığımızı, Amerika'da Hristiyanlığı yaymak için nasıl kanlar döktüğümüzü ve Amerikan halklarını Hristiyanlaştırmak için**

26 Pınar, Gezginlerin Gözüyle İzmir XVIII. Yüzyıl, s.85

kaç savaş yapmak zorunda kaldığımızı söyleseydim, bu olgun insanlar 'gâvur'lar üzerine ne korkunç düşüncelere sahip olurlardı, bir düşünsenize."[27]

Ermeniler Arasında Mezhep Sürtüşmesi

1700'lü yıllarda Gregoryen Ermeniler ile Katolikler arasında henüz bir yakınlaşma söz konusu olmayıp, aksine gerginlik söz konusu idi. Katolikler, Ermenilere manevi baskı yaparak ölülerinin kaldırılmayacağı yolunda korkutmaya çalışırlarken, ortaya çıkan bir veba salgınında Ermeni Patrikleri de Katolik cenazelerinin kaldırılmasına engel olurlar. Bunun üzerine gerginlik başlar. Katolikler kendilerine ayrı bir patriklik isterler ve bunun için Padişaha bir dilekçe verirler. Dilekçe 1779 yılında vükela arasında görüşülürken, Reis-ül Küttap Atıfzade Ömer Vahit Efendi talep hakkında bir mütalaa hazırlar. Ömer Vahit Efendi mütalaasında Katolikler ve Katolik olan Ermeniler hakkında şöyle der:

"Dördüncü Sultan Murat zamanına kadar Ermeniler'in mezhepleri bütün nisarî milletlerin âyinlerine aykırı olarak tek inanç üzere gider ve kendi hallerinde vakitlerini geçirirler. Yüreği temiz insanlar oldukları halde Avrupalılar'ın Osmanlı Devleti'nde karışıklık çıkarma art düşüncelerini yüze çıkarmak için sebep arıyorlardı.

Ruslar savaş yaparken Rumlar'ı karışıklığa sürükleyip istifade ettikleri gibi onlar da (Avrupa) **Ermeniler içine Katolik mezhebi karıştırarak kendi mezheplerini genişletmek amacından geri durmuyorlardı.** Bunun üzerine yazıldığı gibi ihtilallere cesaret edenler düzeni korumak için öldürülerek cezalandırılmışlardır. Hala da Ermeniler ile Katolikler arasında birbirinin kestiğini yememek, birinci saadetleri de başkasının öldürülüp yok edilmesi derecesinde birbirlerine nefret duyarlar...

27 **Pınar, Gezginlerin Gözüyle İzmir XVIII. Yüzyıl, s.104-107**

Ecdaddan ve babadan kalma âyinde bulunan Ermeniler, tarafsız olup Osmanlı idaresine bağlı idiler, ama Katolik mezhebine girenler Avrupa'da bir kilise satın alıp zenginler evlad ve akarını terbiye perdesi altında o kiliseye gönderip başlarına şapka ve başka türlü Avrupalı gibi giyinerek asıl terbiyeleri değiştirildikten başka bazıları sarraflık ve bezirgânlık bahanesiyle büyük mevkide olanlara, ileri gelenlerin evlerine sokulup yerleşerek devletin gizli işlerini öğrenmeğe çalışmaktadırlar.

Bu Katolik Ermeniler'in ölülerini ve mallarını **Katolik papazları ele geçirerek** her yıl bin keselik mal Avrupa'ya gönderilmektedir. Eğer bunlara yüz verilecek olursa iki yil içinde Rumeli'nde ve Anadolu'da yerleşmiş olan reayanın bütünüyle Katolik olacakları şüphesizdir."[28]

Ömer Vahit Efendi, yazısının baş taraflarında Ermenilerin tarihini anlattıktan sonra o günkü durumu tespit etmeye çalışmıştır. Yalnız Vahit Efendi'nin bu dedikleri çok önemli ayrıntılardır. Çünkü dikkat edilecek olursa, Katolik olan Ermeniler sarraflık bezirgânlık gibi meslekler ile ileri gelenlerden devlet sırlarını öğrenmeye çalışmaktadırlar ki, bu Avrupa lehine casusluktur. Demek ki Avrupa Katolik olan Ermenileri casus olarak da kullanmıştır. Diğer bir husus, ölen Katoliklerin mallarının ve paralarının Avrupa'ya aktarılmasıdır.

Ermeni Katolik ve Protestan Kiliselerinin Kurulması

II. Mahmut'un padişahlığı döneminde, 1807 yılında Katolik Patrikliği Osmanlı Katoliklerinin sayımını yapar ve 32.000 Katolik tespit edilir. Bu nüfusun 500'ünün Halepli Latin Arap, 800'ünün Avrupa kökenli, kalan 30.000 civarındaki nüfusun ise Ermeni Katolikleri olduğu belirtilir. Bu sonuca göre, Katoliklerin Ermeniler üzerinde başarılı olduğu belli olmaktadır. Zaten yirmi üç yıl sonra

[28] Ahmed Cevdet Paşa, **Osmanlı Tarihi,** Hikmet yay. C:I, İstanbul-(T.siz 2000?), s.374-375

Fransa ve Avusturya'nın Babıali'ye yaptıkları yoğun baskı sonucunda Katolik Ermenilere ayrı bir millet statüsü verilir. 6 Temmuz 1830'da İstanbul'da Ortodoks Ermeni Patrikliği'nden ayrı **Ermeni Katolik Başpiskoposluğu** kurulur. Bu Başpiskoposluk Roma tarafından da takdis edilerek kabul edilir. Yeni Başpiskoposluğa, yeni Katolik milletlerle ilgilenme yetkisi de verilir. Böylece Ermenilerde mezhep ayrılığı resmen başlamış olur. Öte yandan, bu **Başpiskoposluğun kurulması ile Katolik Ermenilerin yönetiminde iki başlılık meydana gelir.** Biri Babıali tarafından seçilen, diğeri Roma tarafından atanan dinî lider. Ayrıca 1850'de İngiltere ve ABD de Ermeni Protestanları için, İstanbul Ermeni Patrikliği'nden bağımsız ayrı bir Ermeni Protestan Patrikliği kurulmasını sağlar. Ermeniler adeta Hristiyan devletlerin paylaşamadığı ve her birinin kendisine çekmeye çalıştığı halk haline gelir. Bu yeni durumdan sonra, Ortodoks Ermeni Patrikliği'nin Papalık ile birleşen doğu kiliseleri üzerindeki etkisinin ve bağının kaldırılmasına çalışılır. Bu çalışmalar sonucunda, 1848'de Melkit Katolikler, 1861'de Keldanî Katolikler, 1866'da Süryanî Katolikler, 1898'de Kıptî Katolikler, İstanbul Ortodoks Patrikliği'nden ayrılırlar. Bu süreç içerisinde 3 Kasım 1839'da Tanzimat Fermanı, 18 Şubat 1856'da Gülhane Hattı Hümayunu ilan edilir.[29]

1800'lü yıllarda bu gelişmeler ile birlikte, tüm bu misyoner kuruluşlar tarafından birçok misyoner okulu ve bir takım hayır kurumları kurulmaya başlanır. Tabi bu kadar yoğun ve hırslı çalışmalar sebebiyle Ortodokslar ile diğer mezhepler arasında da gerginlik çıkar. Ancak Ermeniler bakımından sonuç Ortodoks kesim aleyhine gelişir. Osmanlı'nın "sadık millet" olarak andığı Ermeniler Katolik ve Protestan mezhep bağları ile Avrupa'nın ve ABD'nin Osmanlı'ya karşı bir tahrik ve eylem unsuru haline getirilir.

---

29 Aydın, **Türkiye'ye Yönelik Katolik Misyonerliğin Dünü ve Bugünü,** "Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri" içinde, s.110-112

Yeni Haçlı Seferi

Özellikle 1800'lerden itibaren Osmanlı İmparatorluğu (yani o günkü Balkanlar, Türkiye, Ortadoğu) topraklarına yoğun bir şekilde yapılan **Misyoner saldırısı**, bir anlamda yeni bir silahsız Haçlı Seferi niteliğindeydi. Ve hatta Misyonerler de bunu bir Haçlı Seferi olduğuna inanıyorlardı.

İngiltere'nin Faaliyetleri

1800'lerin başından itibaren İngiltere de misyonerlerini Osmanlı'ya göndermeye başlar. İngiltere'den sonra ABD de misyoner gönderir. Hepsi de bir yandan Müslümanları Hristiyanlaştırmayı amaçlarken, diğer yandan Katolikleri Protestan yapmak için çalışırlar. Bunların yanı sıra Katolikler de aynı şekilde insanları Katolik yapmaya çalışır. Böylece, Osmanlı, misyoner faaliyetleri ülkesi olur. Tabi bu yoğun saldırının başlıca hedefi Ermeniler ve Rumlar olur. Onlardan sonra Araplar, Kürtler ve Türkler gelir.

9.2) MİSYONER FAALİYETLERİNİN ARTMASI

İzmir Limanında İlk ABD Gemisi

İzmir Limanı'na **ilk ABD ticaret gemisi** gelir ve ondan sonra yoğun bir şekilde gelmeye başlarlar. Nitekim bu ilgi ve yönelişin bir sonucu olarak dönemin ABD Başkanı Jefferson, 4 Mayıs 1802'de William Steaward'ı İzmir konsolosu olarak görevlendirir. Fakat Osmanlı Devleti ile ABD arasında henüz diplomatik ilişkiler kurulmamış olduğundan Osmanlı hükümeti, Steaward'ın konsolosluğunu

tanımaz. ABD, 1808'de tekrar girişimde bulunursa da Babıâli yine isteği geri çevirir. Bu defa ABD birkaç yıl sonra 1811'de, gayri resmi bir şekilde İzmir'de **Amerikan Ticaretevi'**ni kurar ve bu kurum, bir konsolosluk gibi faaliyet gösterir.[30]

Bu yıllarda ABD toplumun çoğunluğu ve iktidarı, kendine göre farklı bir hayat anlayışına sahip ve **dış pazar arayan** Hristiyan tüccar bir devlettir. **Ülkedeki tüm resmî ve sivil kuruluşlar da adeta bu amaca hizmet için oluşturulur.** Bu kurumlar, ticari veya kültürel faaliyetler altında dünyaya yayılmaya çalışırlar.

BOARD Kuruluyor

Gerek Avrupa'da ve gerekse ABD'de birçok misyoner teşkilatı kurulur. Bu teşkilatlar dünyanın her tarafına misyoner gönderirler. Ancak bunların içinde en yoğun çalışanı BOARD olur.

Kısaca BOARD veya ABCFM olarak anılan American Board of Commisioners for Foreign Missions adlı misyonerlik teşkilatı, **1810 yılında Boston'da** kurulur. BOARD'ın kuruluş amacı ABD dışındaki misyonerlik faaliyetleridir.

BOARD, hem bütçe hem de faaliyet bakımından ABD'deki misyoner kuruluşlarının içinde en büyüğü olur. 1868 verilerine göre, **ABD'de 1868 yılında 16 Protestan misyoner kuruluşu vardır.** BOARD, bu 16 kuruluşun harcamalarının %30'unu yapmaktadır, aynı zamanda çalışanların da %30'u BOARD'a bağlıdır. BOARD, her zaman için gelir ve görevli sayısı olarak dünyadaki en büyük Protestan misyoner kuruluşlarının ilk üçünde yer alır. BOARD, 1870 yılına kadar Osmanlı'da tek başına çalışmış, bu tarihten sonra Board of Foreign Missions of the Prebyterian Church (kısaca BFMPC) ile birlikte çalışmıştır.[31]

---

30 Çağrı Erhan, **Türk-Amerikan İlişkilerinin Tarihsel Kökenleri,** İmge Yay. İstanbul-2001, s.73-75

31 Uygur Kocabaşoğlu, **Kendi Belgeleriyle Anadolu'daki Amerika,** 2.Baskı, Arba Yay. İstanbul-1991, s.47-49

ABD'de Kurulan Misyoner Teşkilatları

ABD'de BOARD'ın kurulması ile birlikte ondan sonra birçok misyoner teşkilatı kurulur. Kurulduğu yıllar itibariyle **bu teşkilatlar** şunlardır:

American Board of Commissioners for Foreign Missions -1810
American Baptist Missionary Union -1814
Methodist Episcopal Missionary Society - 1819
Board of reformed Dutch Church – 1832
Free Will Baptist Foreign Missionary Society - 1833
Presbyterian Board of Foreign Missions - 1833
Protestant Episcopal Board of Missions - 1835
Evangelical Lutheran Missionary Society - 1837
Reformed Presbyterian and Associate Presbyterians - 1844
Southern Baptist Board - 1845
American Missionary Association - 1846
United Presbyterians - 1859
American Church Missionary Society - 1860
Southern Presbyterian Board - 1861

İlk Proteston Misyonerin Gelmesi

Osmanlı ülkesine ilk Protestan misyoner 1815 yılında Mısır'a gelir. Bu misyoner, İngiliz Church of Missionary Society'e bağlı bir papazdır. Bu papazdan sonra ilk ABD'li Protestan misyonerler olarak **15 Ocak 1820'de İzmir'e Pliny Fisk ve Levi Parsons** adlı iki ABD'li gelir. Bu iki kişi BOARD adlı ABD misyoner kuruluşunun görevlileridir.[32] Böylece ABD'nin ilk misyonerleri Osmanlı'ya gelmiş olur.

32 Kocabaşoğlu, **Kendi Belgeleriyle Anadolu'daki Amerika**, s.16

Parson ve Fisk, gezilerinde, doğu Hristiyanlarının gerçek Hristiyanlıktan uzaklaştıklarını ve bu sebeple önce bu sözde Hristiyanların düzeltilmesi gerektiği kanaatine varırlar:

"American Board Misyonerlik Teşkilatı'nın Osmanlı topraklarına gönderdiği ilk misyonerleri Levi Persons ve Pliny Fisk'in hedefi, 'kutsal topraklardaki putperestlere ve Müslümanlara İsa'nın yolunu göstermek, Filistin'i kâfirlerin elinden kurtarmak'tan ibaretti. Ancak Malta'dan başlayan ve Filistin'i de ihtiva eden ilk keşif gezilerinin sonucunda gördükleri manzara bu hedefi değiştirmişti. Çünkü **Doğu kiliseleri gerçek Hristiyanlıktan uzaklaşmıştı**; dinin aslını değil ritüellerini öne çıkarıyordu. Bu **bozuk Hristiyanlığın** mensupları son derece sefih bir hayat sürmekteydi. Doğal olarak Müslümanların gözü önündeki bu Hristiyanlık fotoğrafı, kendilerinin tebliğ ettiği Protestanlıkla eşdeğer görüleceğinden, Müslümanların Protestanlaşmalarını engelleyecekti. O halde öncelikle bu **'sözde Hristiyanlar' ve Doğu Kiliseleri düzeltilmeli**, İsa'nın hakikatıyla yeniden buluşturulmalıydı."[33]

ABD Misyonerleri, Zihinsel Dönüşüm ve Oryantalizm

ABD misyonerlerine göre, Doğu, donuk, yeniliklere kapalı idi. Doğu'da zihinsel dönüşüm gerçekleştirilmeliydi. ABD misyonerleri bir yandan bu zihinsel dönüşüm için çalışırlarken, diğer yandan **oryantalistlere bilgi ve belge hazırladılar**. Oryantalistler, misyonerler ile beraber çalıştılar. Esra Danacıoğlu, zihinsel dönüşüm amacını ve oryantalist – misyoner ilişkisini bir yazısında şu şekilde açıklamaktadır:

"Amerikan misyonerleri 1819-1822 yılları arasında, kendi ifadeleriyle, başta 'paganlar' (Yahudiler ve Müslümanlar) ve 'nominal

33 Hester Donaldson Jenkins, **Robert Kolej'in Kızları Misyonerlik-Feminizm-Yabancı Okullar**, Dergâh Yay. İstanbul-2008, s.14-15

Hristiyanlar'ı (Doğu Kiliseleri), yine kendi ifadeleriyle 'aydınlatmak', '**şeytanın krallığından çıkarmak**' için Doğu Akdeniz'e yöneldiler. Zamanla ilk yıllardaki geniş faaliyet alanları giderek daraldı, önce Doğu kiliselerine, oradan da Anadolu özelinde Ermenilere odaklandılar. Geniş Osmanlı coğrafyasında tutunmaya çalışan birçok Amerikan örgütü içerisinde, American Board of Commissioners for Foreign Missions'ın (Amerikan Board) yaygınlığı arttı ve yarattığı etkiyle ayrıcalıklı bir yere sahip oldu. Osmanlı topraklarında 19.yüzyılın başlarında American Board'ın anaokullarından yüksekokullara kadar yayılmış eğitim kurumlarının sayısının 444'e, bu okullarda eğitim gören öğrencilerin sayısı ise **24.000**'e ulaşmış olduğunu söylemek sanırım bir fikir verecektir.

Amerikan misyonerleri kurdukları eğitim ağıyla 'yeni bir yaşam tarzı' ve bir 'zihinsel dönüşüm' yarattıklarını iddia ettiler. Osmanlı topraklarında İngilizce eğitim verecek kolejlerin gerekliliğini tartışan, **Doğu'yu (doğululaştıran özelliklerden) kurtarmak gerektiğini savunan** aşağıdaki metin, misyonerlerin zihniyet dünyasını göstermesi açısından oldukça dikkat çekicidir:

'Doğu dünyasının tüm gelişmelere kaçınılmaz bir biçimde engel olan malum karakteristikleri veya görüntüleri vardır ve bunların kökü yalnızca kolej eğitimiyle kazınacaktır... **Doğu herkesçe bilinen şu özellikleriyle karakterize edilir: Saplantı, değişememe, durağanlık. Ne kıpırdar ne de olağan güçlerle kıpırdatılabilir. Sımsıkı bir şekilde geçmişe bağlı yaşar ve değişim düşüncesinden tiksinir.** Uygarlığın temel görüntüleri olan yaşam ve düşünce modelleri yüzyıllar önce oldukları durumdadır. Şimdi Amerikan Kolej eğitimi Doğu dünyasının bu ruhunu kırıyor ve imkânsızı gerçekleştiriyor. Doğu'nun genç dimağları kolej eğitimiyle yeni bir gerçeklik dünyasına sokuluyor... Doğu dünyasında her şey yeniden kurulurken devrimci bir modernleşmeyi temin edecek, bilgi ve ter-

biye itibariyle eğitilmiş kafalar gerekiyor... **Doğu'da eksik olan bir diğer özellik, İngiltere ve Amerika'da insanları zengin eden girişim ruhudur.** Keza bu eğitimle öğrencilere her şeyin ötesinde güçlüklerin üstesinden gelme yetisi, karakter, cesaret, hoşgörü, esneklik ve umut veriliyor. Ayrıca Doğu'nun kadercilik, zihinler üzerinde boş inançların güçlü tiranlığı gibi özelliklere daha dikkatinizi çekmek isteriz. Sunduğumuz Hristiyan eğitiminden geçen genç dimağlar Doğu dünyasının umududur.' (Statements in regard to Colleges in Unevangelized Lands, Boston, 1864, sah:1-3)

Ya da 'Amerikan dokunuşu mucizeler yaratacaktır!' (David Finnie, Pioners East, The Early American Experience in the Middle East, Cambridge, 1967, sah:272)

Gerek İngiliz gerekse Amerikan misyonerleri, hem temsili bir Doğu'nun inşasında hem de bu söylem alanının örgütlü hale gelmesinde rol aldılar... **Misyonerler bazı oryantalist örgütlerinin kuruluşuna 'can suyu' oldular.** Örneğin, American Oriental Society 1842'de Boston'da kurulduğunda 68 kurucu üyesinden 16'sı American Board örgütündendi...

Amerikan misyonerliği ile Doğu Hristiyanlığının karşılaşması, Hristiyanlığın en arkaik biçimiyle en reforma uğramış, bireyselleşmiş ve yalınlaşmış tarzının karşılaşması demekti. Misyonerlerin içlerinde çalışmayı düşündükleri Hristiyan topluluklar – Anadolu özelinde- Ermeniler, Keldaniler, Nasturiler ve Yakubi Süryanilerden oluşmaktaydı...

Doğu Hristiyanlığını 'kurtarma misyonu', bir siyasî kurtarmayı, Hristiyanları Osmanlı-Müslüman bir yönetim tebaası olmaktan kurtarmayı hayal etmeyi içeriyor. Osmanlı-Türk yönetimi, Hristiyanların 'neden geri kaldıklarını' açıklamada gerektiğinde kullanılacak bir 'yozluk, kötü yönetim, bağnazlık dünyası' olarak çekmecede duruyordu. Ama **Doğu Hristiyanlarını önce kendisi**

olmaktan kurtarmak gerekliydi. Ermeni, Süryani ve Nasturilerin giyim kuşamları, okuma-yazma bilip bilmemeleri, yaşam biçimleri, ruhbanlıkları olumsuz değerlendirmelerin konusu yapıldı.

Amerikan misyonerleri, başka bir tarih ve coğrafyanın içinde yeşermiş Doğu Hristiyanlığının dinî ritüellerini, zaman ve mekândan koparak yargıladılar. **Kendilerinin 'gerçek', Doğu'dakilerin 'ismen' Hristiyan olduğunu ileri sürdüler.** Doğu'nun 'karanlıktaki kiliseleri' imgesinin karşısına kendi 'aydınlık' ve 'ilerlemeci kiliseleri'ni koydular..."[34]

Malta'da Misyoner Matbaası

Malta'da, daha önce İngiliz Protestan misyoner teşkilâtları tarafından kurulmuş olan dört matbaadan sonra, **1822 yılında ABD de burada bir matbaa kurar**. Matbaa, 1824 ve 1827 yıllarında yeni makinelerle daha güçlü hale getirilir.

Malta'daki bu matbaa, kurulduğu 1822 yılından 1826 yılına kadar olan sürede sekiz milyon sayfaya yakın baskı işi yaparak, 211.850 adet kitap broşür vs basar. **Matbaa 1830 yılında BOARD'IN Türkiye Misyonunun emrine verilir**. Aynı yıl, 1830 yılında **Ermeni harfli Türkçe kitaplar** basılmasına karar verilir. Bu karar kapsamında Ermeni harfli ilk Türkçe İncil basılır.

Malta matbaası, 1833 yılında İzmir'e taşınır. 1853 yılında da İstanbul'a nakledilir ve aynı şekilde misyoner çalışmalarına hizmet vererek faaliyeti sürdürülür.

Misyoner matbaası, çalıştığı sürece, Osmanlı unsurlarının hepsine yönelik süreli veya süresiz yayımlar yapar. Meselâ, 1832 yılında The Friend of Youth (Gençliğin Dostu) adlı, üç sayfası İngilizce, bir sayfası **Rumca** onbeş günlük dergi çıkartır. 1837-

34 Esra Danacıoğlu, **"Oryantalizm ve Osmanlı'da Amerikan Misyonerleri"**, Toplumsal Tarih dergisi, Kasım 2003, Sayı:119, s.90-92

1843 yılları arasında **Rumca Yararlı Bilgiler Dergisi** yayımlanır. Bu derginin 1839 yılındaki abone sayısı 1200'dür. Ayrıca, haftalık ve aylık Ermenice ve Türkçe harfli Türkçe Avedaper, Rumca Angeliophoros, Bulgarca Zornitza, Arapça haftalık Neşra, Kukab Es Sabah, aylık Muktatif ve İngilizce Harpoot News, Station Notes vb dergiler yayımlanır.

Misyonların olduğu **şehirlerde kitaplıklar** yapılarak hemen her tür yayın buralara konulmaya çalışılır. Daha 1836 yılında, İstanbul'daki misyon kitaplığında 155, Bursa'dakinde 113, İzmir'dekinde 1100 cilt eser bulunur. Okullar açılmaya başlandıktan sonra, okullarda kütüphaneler oluşturulur. 1850'li yıllarda bazı Amerikan misyoner okullarının kütüphanesinde **20.000'den fazla** kitap bulunur.[35]

İlk Yıllardaki Misyoner Bütçeleri

Osmanlı'nın önemli şehirlerinde kurulan misyon noktaları ve misyoner sayıları giderek artar. Bu faaliyetlerin parasal kaynağı, **ABD'nin muhtelif şehirlerinde toplanan** yardımlar olur.

İlk başlarda sınırlı bir bütçe ile hareket edilirken, parasal imkân giderek artar. MeselaABCFM'nin bütçesi 1820 yılında **90.670** Dolar iken, 1836 yılında **215.098** Dolara, 1839'da da **263.342** Dolara çıkar. Bu bütçe içinden Osmanlı'daki misyonerlik faaliyetlerine harcanan para, 1820'de 2.348 Dolar, 1836'da 35.913 Dolar, 1839'da 37.084 Dolar olur. Misyoner Levi Parsons ve Pliny Fisk 1819 yılından Boston'dan kutsal topraklara doğru yola çıkarken, yanlarında 800 Dolar vardır. 15 Ocak 1820'de İzmir'e 686 Dolarla çıkarlar.[36] Tabi o günkü doları bugünkü kur üzerinden düşünmemk gerekir; çünkü o günkü dolar bugünkü dolara göre daha değerliydi.

35 Kocabaşoğlu, **Kendi Belgeleriyle Anadolu'daki Amerika**, s.46-48
36 Kocabaşoğlu, **Kendi Belgeleriyle Anadolu'daki Amerika**, s.56-58

İngiliz Konsolosu Diğerlerinden Daha Etkin

1823 yılında Malta üzerinden Beyrut'a gelen ABD Protestan misyonerlerinden **William Goodel,** Amerika'ya yazdığı 16 Mart 1824 tarihli mektubunda İngiliz konsolosunun diğerlerine göre çok etkin olduğunu, öte yandan Katolik misyonerlerin kendilerini düşman gibi gördüklerini belirterek şöyle diyor:

"Her yerde **İngiliz konsolosları** ağırlıklarını bizden yana koyuyorlar ve burada bir İngiliz konsolosunun adı başka yerlerde kimi devletlerin sahip oldukları ağırlıktan daha fazlasına sahip.

Latin Pederler, eğer Türklerden korkmasalar bizim kafamızı keser, zehirler, yakar ya da boğarlardı. **Eğer Türkler İngilizler'den korkmasalardı,** istediklerini yapabilmek için Latin Pederler Türkleri rüşvetle kolayca yola getirebilirlerdi."[37]

Protestan misyoner William Goodel, 1831 yılının Nisan ayında Suriye'deki misyonerlik görevinden sonra İstanbul'da görevlendirilir.

Osmanlı – ABD Ticaret Antlaşması

ABD bu yayılma faaliyetini bir yandan ticarî ilişkiler ile sürdürürken, diğer yandan esas olarak misyonerlik şemsiyesi altında ve okullar açarak yürütür. **1830 yılında** da ABD ile Osmanlı arasında ticaret antlaşması imzalanır.

Misyonerlerin Ülke Araştırması Yapmaları

Misyonerlik kuruluşları, ilk dönemlerden itibaren bir yandan Hristiyanlık propagandası yaparlarken, diğer yandan **Osmanlı ül-**

37 Kocabaşoğlu, Kendi Belgeleriyle Anadolu'daki Amerika, s.34

kesini araştırmışlardır. Bu kapsamda ABCFM'nin Dış İlişkiler Sekreteri Rufus Anderson, 1829 yılında yapacağı gezi ile ilgili olarak yola çıkmadan önce kendisine bir takım sorular içeren bir talimat verilir. Bu talimatta yer alan sorular, daha sonraki yıllarda da benzer şekillerde devam eder. Sorular bir anlamda saha araştırması tarzında sorulardır.

Anderson'a verilen talimattaki sorular şunlardır:

*Dinsel açıdan halkın durumu nedir?
-İbadet biçimlerine ne derece riayet ediliyor?
-Toplu ibadete hangi sıklıkla katılınıyor?
-Halk Pazar gününü nasıl geçiriyor?

*Din adamlarının durumu nedir?
-Sayıları nedir?
-Eğitim düzeyleri nedir?
-Bilgi düzeyleri nedir?
-Kutsal Kitaba hâkimiyetleri ne düzeydedir?
-Ahlak düzeyleri nedir?

*Ülkede eğitim ve öğretime ilişkin durum nedir?
-Yetişkin nüfusun ne kadarı sıradan bir kitabı okuyup anlayabilecek düzeydedir?
-Dinsel ve laik okulların durumu nedir? Ne tür okullar faaliyettedir?
-Sıradan insanlar çocuklarını okutmak eğiliminde midirler?
-Böyle bir eğitimin masraflarını üstlenmeğe hazır mıdırlar?
-Eğitimi geliştirmek amacıyla yabancılarca girişilecek çabalar nasıl karşılanabilir?

-ABCFM tarafından okullar açmak ve ders kitapları dağıtmak girişimleri halk tarafından nasıl karşılanır.

-Öğretmen istihdam etmenin ve okul binası kiralamanın mali külfeti ne düzeyde olacaktır?

*Halkın moral durumu nasıldır?

-Halk arasındaki sınıf farklıları ne düzeydedir?

-Doğuştan kazanılan sosyal ayrıcalıklar ne düzeydedir?

-Ülkede siyasal bütünlük diye bir şey söz konusu mudur?

-Tüccarın ahlaki bütünlük ya da dürüstlük düzeyi nedir?

-Tüccar sınıfı, yalan söyleme, hile, içki alışkanlığı vb açılardan nasıl bir durumdadır?"[38]

Son sorulara dikkat edilecek olursa, bölgedeki **sınıfsal durum, ülke bütünlüğü** ve **tüccarın ahlak durumu** sorulmaktadır. Dolayısıyla bu son bölümdeki sorular, misyonerliğin öyle "din adına, Allah için" ülkemize gelmediklerinin çok sağlam göstergesidir! Bu talimatın siyasi bakımdan en önemli bölümü bu son kısmıdır. **Bu soruların cevapları ile bir ülkenin aynası çıkartılmakta,** daha sonra da bu zaafların üzerine gidilerek bunlar bir açık kapı kabul edilmekte ve ona göre çalışmalar yapılmaktadır.

Osmanlı'ya gerek misyoner gerekse gezi amaçlı olarak tanıtılan birçok Hristiyan gelmiş ve sonra kitap yayımlamıştır. Bu çalışmamızda bu şekilde gelen kişilerin yayımladığı kitaplardan bazı paragraflar verdik. **İşte bütün bu geziler, kitaplar, düşünceler; kanaatimizce misyoner çalışmalarına kaynak teşkil etmiş ve böylece Osmanlı ülkesi tahlil edilmiştir.** Yoksa Allah için yola çıkan bir Hristiyan'ın, gideceği yerdeki tüccarın ahlakı ve oradaki sınıfsal durum ile ne ilgisi olabilir ki?

38 Kocabaşoğlu, **Kendi Belgeleriyle Anadolu'daki Amerika**, s.30-31

Yine bu amaçla, Osmanlı'daki Museviler hakkında araştırma yapmak üzere BOARD tarafından Musevilerin arasına gitmekle görevlendirilen **William G. Schauffler'e verilen 30 Kasım 1831 tarihli talimatta şu hususlar yer alır:**

-Musevilerin tarihi, bugünkü konumları ve sayıları hakkında bilgi toplamak

-İmparatorluk içinde en yoğun bulundukları yerleri saptamak

-Türk yönetiminin Yahudilere karşı olan tutumunu saptamak

-Musevilerin Hristiyan ev Müslümanlarla ilişkileri, bu konudaki duygu ve davranışları ile diğer iki din mensuplarının Yahudilere karşı tutumunu belirlemek

-Musevilerin okullarının durumunu belirlemek

-Kendi dinlerinin ibadet biçimlerine ne ölçüde uyduklarını ayrıntılı biçimde saptamak[39]

Silahsız Haçlı Seferi

Aynı şekilde BOARD tarafından görevlendirilen misyoner **Pinkwy Johnston** ve misyoner **Benjamin Scheider'**e verilen **1 Aralık 1833 tarihli talimatta** yine bazı tespitlerin yapılması istenilerek ayrıca görevin mahiyeti şu şekilde abartılmış kutsal ifadelerle tanımlanır:

"**Halkın coğrafî durumunu** da araştırın ki kişilik ve davranışlarını etkileyen fizikî nedenleri belirleyebilesiniz ve bunun bizim operasyonlarımızı kolaylaştırıp kolaylaştırmayacağını tayin edebilesiniz. **Her türlü durumun istatistik olarak saptanması gereklidir,** çünkü okullara toplanması gereken gençlerin, İncil'den mahrum kalmış ailelerin vs sayısını tam olarak bilmek zorundasınız.

39 Kocabaşoğlu, **Kendi Belgeleriyle Anadolu'daki Amerika,** s.32

İnsanları sosyal ilişkileri içinde inceleyelim ki onları bir arada tutan bağların (komşuluk bağı, ticarî bağlar, dinsel bağlar, yönetsel bağlar vs) niteliğini anlayabilelim.

Bir fetih savaşına girmiş askerler olduğunuzu unutmayın. Ve her ne kadar mücadele manevî alanda, kafanın kafayla, kalbin kalple mücadelesi ise de ve sizin silahınız Tanrı'nın inayeti ile güçlendirilmiş manevî bir silahsa da Napolyon'un askerî girişimlerindeki kadar araştırma, bilgi ve düşünmeye ihtiyaç gösterir. Bu mukaddes ve vaadedilmiş topraklar silahsız bir haçlı seferiyle geri alınacaktır."[40]

Ne diyor BOARD merkezi; bu kutsal ve vaadedilmiş topraklar silahsız bir haçlı seferi ile geri alınacaktır! Yani aynı kafa, aynı zihniyet, bin yıl sonra da aynen devam etmiştir. Bu belgeler de bu zihniyetin delilidir!

Bu talimatın sondan ikinci paragrafında istenilen bilgiye dikkat edilmelidir. Görevlilerden, halkı bir arada tutan komşuluk bağı, dinsel bağlar vs.nin tespiti de istenilmiştir. Bu bağlar tespit edildikten sonra, bunların üzerine yoğunlaşılarak ona göre strateji izlenecek ve bu bağlar zayıflatılmaya ve yerine başka ilgiler konulmak için uğraşılacaktır.

Misyonerlerin Hedefi Ermeniler

1821-1827 yılları arasında Suriye'de ABD'nin BOARD Protestan misyonerleri Fisk, Parsons, King, Bird, Goodell ve Smith tarafından araştırmalar yapılır. Sonra yine aynı bölgede BOARD elemanları olan **Eli Smith** ve **Harrison Gray** tarafından 1830 Mayıs ayından 1831 yılının Mayıs ayına kadar araştırma yapılır.

Bu araştırma gezileri ve gözlemler sonucunda, misyoner Eli Smith iki ciltlik kitap yayımlar. Kitapta, Müslümanların

40 **Kocabaşoğlu, Kendi Belgeleriyle Anadolu'daki Amerika, s.32-33**

Protestanlaştırılmasının imkânsız olduğunu belirtir. Smith, Osmanlı'yı bir düşman olarak vasıflandırıp, Hristiyanlara yönelmek gerektiğine dikkat çekerek şöyle der:

"...**ancak Hristiyanlar arasında çalışmak suretiyle, düşman topraklarının** ta kalbine kolayca girme olanağına kavuşmuş oluyoruz."

İşte bu araştırmalar sonucunda, misyoner çalışmalarının hedef kitlesinin **Ermeniler** olabileceği kesinlik kazanır.[41]

"Demek ki İşe Okuldan Başlamalıyız"

Misyoner **Goodell** ve **Dwight,** 23 Haziran 1832 tarihli mektuplarında, Ermenilere Tanrı'nın kitabını vermekle bir şey olmayacağını, genişlemeye gerek olmadığını, işe okuldan başlanılmasını tavsiye ederler:

"Sorun, Ermeniler'in iyiliği için mümkün olan en yararlı işi hangi yoldan yapacağımızdır... **Onlarla ilgili olarak işe doğru uçtan başlamak için ilkokullar açmalıyız...** Bir çocuğun kafasında yetişkin insanınkinden çok daha kolay iz bırakılabilir... Üstelik bunların pek çoğu okuyamıyor, hemen hemen tümü yazamıyor... Şimdi iki harfi birbirinden ayıramayan bu adamlara biz Tanrı'nın Kitabını versek ne olur? Genişlememize gerek yok; demek ki işe okuldan başlamalıyız..."

Misyoner **Dwight,** Boston'a gönderdiği raporda yine Ermeni gençler için okul açılması ve ders kitapları hazırlanması gereğine dikkat çeker:

"Ermenilerin ilerlemeye açık bir millet olduğunu, Ermeni gençler için okul açılması ve ders kitapları hazırlanması gerektiğini yazdı. Misyonerlerin Ermenilere yönelmesinin sebepleri arasında, Osmanlı

41 Kocabaşoğlu, **Kendi Belgeleriyle Anadolu'daki Amerika,** s.38

Devleti'nin halkın eğitim ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz kalması, Ermeni sınıfları arasında yaşanan problemler ve **misyonerlerin Ermeni kilisesi ile doğrudan çatışmaya girmemesi de vardı**"[42]

Dwight'ın mektubundan yaklaşık beş yıl sonra **Goodell, Schauffler** ve **Dwight**'ın 8 Mayıs 1837 tarihli mektuplarında, Ermenilerin eğitim uyanışı içinde oldukları belirtilerek okul açılışını şöyle anlatırlar:

"Tüm ermeni ulusu **eğitimin önemine yönelik fevkalade bir uyanış içindedir.** Şimdi Üsküdar'da bir büyük kolej ya da üniversite kuruyorlar. Ancak, binaları, paraları olmasına rağmen adamları yok. Bütün bu girişime biçim ve hayat verebilmek için Ohannes'e bağımlı olacaklar, o da bize. Öğretmenlerinin öğretilmesi, eğitmenlerinin eğitilmesi gerekecek..."[43]

1832'de İzmir'deki İngiliz Misyonerleri

Avrupa'da kapitalizmin Hristiyanlığı bozmaya başladığı düşüncesiyle kafasına Hristiyan ahlakını koyup, başka ülkelerde insan aramaya çıkan **Alman Ernst Christoph Döbel,** daha sonra gezi notlarını yayımlar.

İzmir'de bulunduğu 1832 yılında oradaki **İngiliz misyonerliği hakkında** şunları söyler:

"... Burada da Yahudi ve Müslümanları tanassur ettirerek İsa'nın öğretisini yaymaya çalışan İngiliz misyonerliğinin katkısı çok büyük. Bu misyonerliğin, hangi dinden olursa olsun herkesi gelip ruhunu günahlardan arındırabileceği ve günün belli saatlerinde açık olan hizmet binasının yanında, gene misyonerliğe bağlı olarak çalışan ve zengin – yoksul ayrımı yapmadan her dinden insana hiz-

---

42 Nejla Günay, "**Amerikan Mlsyonerlerine Anadolu Halkının Tepkisi ve Bunun Osmanlı-Amerikan İlişkilerine Etkileri**", Akademik Bakış, C:I, Yaz 2008, Sayı:2, s.109-110

43 Kocabaşoğlu, **Kendi Belgeleriyle Anadolu'dakl Amerika,** s.69, not:79; s.68-69, not:78

met veren bir **hastanesi** de var. Her hasta, doktordan parasız olarak yararlandığı gibi yine parasız olarak ilaç da alabiliyor. Hastanede bir din adamının yanı sıra bir de birçok dil bilen bir tercüman bulunuyor. Doktor ve eczacı, eskiden geçim sıkıntısı çeken, fakat şimdi varlıklı birer insan olan vaftiz edilmiş ya da vaftiz edilmeye hazır Yahudilerden oluşuyor. Vaftiz edilecek olanlar bana, biraz çekinerek, hem de Almanca, vaftiz töreniyle ilgili sorular yönelttiler. Çünkü benim vaftiz edilmiş pezevenk ev sahibim tören konusunda olur olmaz şeyler anlatıp insanların gözünü korkutmuş. Hatta bazıları vazgeçmeyi bile düşünüyormuş...

İzmir'de çeşitli inançtan olan bu insanları bir arada yaşamaya iten en önemli etmen ticaret. **Ticaret de genellikle Ermeni, Hristiyan ve Yahudilerin elinde...**"[44]

Her ne kadar Döbel, İngiliz misyoner hastanesine her dinden insanın gelebildiğini belirtiyor ise, ilerleyen yıllarda bu durum giderek değişmeye başlayacaktır. Eldeki belgelere göre, **sonraki yıllarda misyoner hastaneleri, daha çok Hristiyanlara** bakacaktır.

Porter'in Mektubu

Dawid Porter adlı ABD'li, 1835 yılında, Osmanlı'nın dinler konusunda halkın dinine karışmadığını ve en çok değer verilen ülkenin Amerika olduğunu yazar:

"Türk hükümeti belki de dünyada hiçbir devletin yapamadığı tarzda (Amerika hariç) tabasının din işlerine karışmamakta ve galiba ancak Müslümanlar bu kaidenin dışında kalmaktadır...

Şimdiki zamanda Türklerin hiçbir devlete Amerika Birleşik Devletleri kadar itibar ettiklerini sanmıyorum."[45]

---

44 **İlhan Pınar, Gezginlerin Gözüyle İzmir XIX. Yüzyıl, C:I, Akademi Kitabevi, İzmir-1994, s.11-12**

45 Günay, **"Amerikan Misyonerlerine Anadolu Halkının Tepkisi ve Bunun Osmanlı-Amerikan İlişkilerine Etkileri", s.109-110**

Tabi Porter, her ne kadar mektubunda, yukarıdaki mektubunda dinsel serbesti bakımından "Amerika hariç" diyorsa da, bu çalışmamızdan görüleceği üzere, bu söylemin hiçbir temeli bulunmadığı gibi, aksine ABD misyonerleri devlet gözetiminde ve desteğinde insanları birer Amerikalı Protestan yapmaya çalışmışlardır.

Mezhep Değiştirme Yasağı

Ermeniler arasında mezhep değiştirme konusu giderek huzursuzluk ve çatışma sebebi olması sebebiyle, bir süre mezhep değiştirme yasaklanır. Yani farklı mezheplere mensup **misyonerler Ermenileri önce Katolikleştirmeye ve ilerleyen tarihlerde Protestanlaştırmaya çalışırlar**. Daha sonra da onları birleştirip Müslümanlara ve Türklere karşı tahrik ederler. Ermenilerin mezhep değişikliği tarihi, bir anlamda emperyalizmin Ermeni oyununun ve bu oyunda nasıl bir alet olduklarının da tarihsel sürecidir. Öte yandan Ermenilerin de bu süreç içerisinde menfaatlerine göre mezhep değiştirdikleri anlaşılmaktadır.

Osmanlı'nın mezhep değiştirme yasağı her konuda olduğu gibi pek uzun sürmez ve Tanzimat'tan sonra, Fransa ve İngiltere'nin baskıları ile 1844'te kaldırılır:

"Ermeni Gregoryen mezhebinden olan bazı kimselerin Katolik mezhebini seçmeleri iki cemaat arasında önemli bir huzursuzluk kaynağı olmuştu. Konu gittikçe bir asayiş ve güvenlik meselesi halini almaya başladı. Problem İstanbul başta olmak üzere, Trabzon gibi, Ermeni nüfus barındıran yerlerde açıkça kendisini göstermekteydi. Nitekim Şeriye sicillerinde yer alan ve Trabzon valisi Osman Paşa tarafından 11 Muharrem 1246 (2 Mayıs 1830) tarihli olarak kaimmakam Memiş Paşa'ya, naibe, müftüye, ayanlara hitaben yazılan yazıdan bazı Katolik din adamlarının kanunsuz hareketlere yönel-

mesinden dolayı, daha önce bir takım uzak beldelere sürgün edildiklerini öğrenmekteyiz. Aynı yazıda verilen bu ceza sebebiyle sürgün edilen kimselerin artık terbiye olduklarından bahsedilerek, bundan sonra belirlenen nizama aykırı hareket etmemek ve içlerine başka milletlerden kimseleri karıştırmamak ve hiç birisi Rum, Ermeni ve diğer millet kiliselerine gidip gelmemek, nizama aykırı harekete cesaret edenlere hak ettikleri cezaları vermek ve diğer işleri için kendi mezheplerinden olan **papazların çalışmalarına engel olunmamak şartıyla affedilmelerine dair ferman** çıktığı anlatılmaktadır...

Bazı Ermenilerin Katolikliği benimsemeleri iki cemaat arasında şiddetli geçimsizliğe yol açmış, Ermeni (Gregoryen) Patriği bu meseleden dolayı Katoliklerin faaliyetlerini **Sultan II. Mahmut'a şikâyet** etmiştir. Bunun üzerine Nisan 1835'de iki taraf arasında mezhep değiştirme yasaklandı. Trabzon valisine ve kadısına hitaben gönderilen ve Zilhicce 1250'den sonra mezhep değişikliğini önleyen ferman Evasıt-ı Rebiyülahir 1251 (6-15 Ağustos 1835) tarihini taşımaktadır. Yani yasağın başlamasından dört ay kadar sonrasına rastlamaktadır. Fermanda bu yasağın gerekçesi, kapsamı, nasıl uygulanacağı ile ilgili hususlar şu şekilde izah edilmektedir: Katolik ve Ermeni milletlerinin aralarında olan tartışmadan dolayı bundan böyle **Katoliklikten Ermeniliğe ve Ermenilikten Katolikliğe geçenlerin iki taraftan da kesinlikle kabul olunmaması konusunda ferman çıktığından** bu kararın Trabzon'da icrası icap etmektedir... Patriğin ifadesine göre Ermeni milletinden olan bazı kimseler şu veya bu sebeple suçlu duruma düştüklerinde, kendilerine ceza verilmesini önlemek için Katolik milletine tâbi olmayı tercih etmektedirler... Katolik Patriği, samimi bir düşünce ile Ermeni milletinden ayrılarak Katolik milletine geçenlerin reddedilmelerinin kendi ayinlerine aykırı olduğunu, kendirlinin Katolik takımından olup da Ermeni milletine geçenlere bir şey demeyeceklerini ifade etmiştir...

Konuyla ilgili olarak her iki millet patriklerine hitaben 1250 senesi Zilhicce'sinde başka başka fermanlar yazılmıştı. Bu düzenleme çerçevesinde Trabzon'daki yetkililere, burada oturan Katolik reayasının farklı deftere yazılması ve Zilhicce 1250 tarihi esas alınmak üzere **herkesin bulunduğu mezhepte kalarak gizli ya da açık yollarla diğer mezhebe geçmemeleri, buna teşebbüs edenler olursa kesinlikle engellemeleri emredilmiştir.** Bütün bunlar yapılırken kimsenin belirtilen tarihten önceki durumları araştırılıp sorulmayacaktır.

Yasaklamaya rağmen iki millet arasındaki çatışma ve çekişme devam edip durdu. Bu yüzden mezhep değişikliğini engellemek için sonraki yıllarda da fermanlar çıkarıldı...

Mezhep değiştirme ile ilgili **bu yasak Katolikleri oldukça rahatsız etti.** Bu yolda özellikle Fransa'dan ağır baskılar yapılmaya başlandı. Katoliklerin mezhep değiştirmeyi yasaklayan düzenlemelerin kaldırılması yolundaki taleplerinin başarıya ulaşması, Tanzimat yöneticilerinin benimsedikleri yeni anlayışla mümkün oldu... Bilindiği gibi **İslam fıkhına göre Müslüman olan ama sonradan vazgeçerek eski dinine dönen kimseler "irtidad" suçu işlediklerinden ölümle cezalandırılmaktaydılar.** Tanzimat başlarında bazı kişilerin bu tarz hareketlerde bulunmaları ve arkasından idam edilmeleri Fransa ve İngiltere tarafından tepkiyle karşılandı. Paris Büyükelçisi Mustafa Reşid Paşa, 1844'de meydana gelen bir infazdan sonra, Babıâli'den aldığı talimat üzerine Fransa kralına devletin bu konudaki "mazeret-i şeriye ve mecburiyet-i diniyye"sini bildirmek zorunda kaldı. Hükümet, Reşit Paşa'ya, bu türlü konularda cezaların uygulanmaması halinde halkın galeyana gelebileceğinin de Fransa hükümetine bildirilmesini emretti.

Sonuçta 1844 yılında İngiltere ile Fransa'nın baskıları karşısında dayanamayan Babıâli, **büyük devletlerle olan samimi ilişkilerini bozmamak için,** Müslüman olup daha sonra Hristiyanlığa geçenle-

rin idam edilmemesi için etkili tedbirler alacağını İngiliz Büyükelçisi Canning'e bildirdi. Aynı yıl Hristiyanların kendi içlerinde mezhep değiştirmelerini yasaklayan hüküm de kaldırıldı."[46]

Tanzimat Fermanı ve Etkileri

3 Kasım 1839 tarihinde Gülhane'de okunarak ilan edilen **Tanzimat Fermanı**, Batı'ya yönelik ıslahat döneminin resmi düzenlemesi olur. Gülhane'de okunmasından dolayı Gülhane Hattı Hümayunu ve yararlı bir girişim kabul edildiği için de Tanzimat-ı Hayriye denilir. Bu ferman ile başta tüm vatandaşların can ve mal güvenliklerinin sağlanması taahhüt edilerek bir takım haklar getirilmiştir.

Ferman, Hristiyan azınlıklara yeni haklar getirmiş olmasına karşılık, azınlıklar bu düzenlemeyi yetersiz bularak memnuniyetsizliklerini ortaya koymuşlardır. Öyle ki, ferman okunurken, orada bulunan **Fener Rum Patriği,** bu hakları az bulmuş ve ilk tepkisini açıkça göstermiştir.[47] Diğer azınlıklar da ferman daha yeni okunmuşken ve uygulamasının nasıl olacağı belli değilken, bunların uygulanamayacağı görüşünü ileri sürmüşlerdir.

9.3) GERÇEK NİYETLERİN ORTAYA ÇIKMASI

Konsoloslar Paşaya Yardımcı Oluyorlar

Türkiye'de bulunan konsolos ve elçiler, siyasî nüfuzları arttıkça, Osmanlı yönetimine **karışır ve müdahale** eder olmuşlardır.

46 Abdullah Saydam, **Trabzon Şer'iye Sicillerindeki Fermanlara Göre Katolik Ermeniler ve Mezhep Değiştirme Yasağı,** Tarih ve Toplum dergisi, Ekim 2000, Cilt:34, Sayı:202, s.8-10.
Mürted konusunda Reşat Kaynar'ın Mustafa Reşit Paşa ve Tanzimat adlı eserinde Nafi Efendi'nin, Babıâli'nin yazışma metinleri bulunmaktadır. Bu yazışmalarda da konu ayrıntılı olarak dile getirilmiştir. Bak: Reşat Kaynar, **Mustafa Reşit Paşa ve Tanzimat,** 2.baskı, TTK Yay. Ankara-1985, s.556-569

47 Ertuğrul, **Kültürümüzü Etkileyen Okullar,** s.77

Nüfuzlarının artmasına paralel olarak da son derece **itibar** görmüşlerdir. Nitekim 1835 yılında İzmir'de bulunmuş olan **Kontes Pauline Nostitz**, konsolosların gördüğü saygı hakkında şöyle demiştir:

"Gerçekten de İzmir'deki Avrupalı temsilciler çok saygı görüyorlar ve gerektiğinde paşaya işlerde yardımcı oluyorlardı. Gerek ticari, gerekse konsoloslukla ilgili işlerde de –Müslümanların çalışma yöntemlerine taban tabana zıtlık gösteren- özenli ve eli tez çalışıyorlardı. Ayrıca, konsoloslukların istekleri de Türk idareciler tarafından ivedilikle yerine getiriliyordu...

En kötü niyetli bir Türk dahi konsolosluk görevlilerinden çekiniyordu. En fanatik Müslüman dahi İzmir'de bir konsolosa karşı kötü bir davranışta bulunmaya cesaret edemezdi..."[48]

Kontes Nostitz'in, konsolosların paşaların işlerine **yardımcı oluyor dediği** husus, aslında konsolosların Osmanlı yöneticilerin işlerine karıştığı ve işlerin kendi menfaatlerine uygun yürümesini sağlamalarıdır. Buna karşılık Osmanlı memurlarının ağırlığı ve işlerin sürüncemede kalması doğru bir tespit!

Türklerle İlişkiye Giren Avrupalı Dışlanıyor

Kontes Nostitz, şehir yaşantısı bakımından, Avrupalıların Türklerle ilişkiye girmediklerini ve ilişkiye girenlerin de dışlandığını belirtmektedir:

"İzmir'de Türk, Rum ve Ermeni olmak üzere birbirinden tamamen farklı üç millet yaşıyordu. Şehirde en fazla nüfusa sahip Türklerden hiç kimseyle tanışamadım. Zaten oturdukları dar ve pis sokaklar, **burada yaşayan Avrupalılar tarafından tehlikeli olarak nitelendiriliyordu. Türklerle yakın ilişkiye girenleri Avrupalılar hemen kendi aralarından dışlıyorlardı.**"[49]

---

48 Pınar, Gezginlerin Gözüyle İzmir XIX. Yüzyıl, C:I, s.31,33
49 Pınar, Gezginlerin Gözüyle İzmir XIX. Yüzyıl, C:I, s.39

Türkler Hakkındaki Düşüncelerinin Yanlışlığını Anlayan Fellows

Türklerin Anadolu'da Batı'ya doğru ilerlemesinden itibaren, birbirlerine Türk dehşeti ve barbar Türk propagandası yapan Avrupa, kendi kafasında bir Türk imajı yaratmıştır. Bu imaja göre, Türk; kötü, kavgacı, sevimsiz ve barbar insanlardır. Türkiye'ye gelenler de genellikle bu önyargılarla gelmişlerdir.

1838-1840 yıllarında İzmir'de bulunmuş olan İngiliz Sir Charles Fellows, Türkler hakkındaki düşüncelerinin yanlışlığını İzmir'de yaşayınca anladığını şöyle itiraf ediyor:

"Geldiğim ilk günlerde sevimsiz olarak nitelediğim ve kendilerine karşı önyargılarım olan **Türkler hakkındaki düşüncelerim o kadar değişti ki! Şimdi onların gelenekleri, alışkanlıkları ve giysileriyle sadece barışmadım, aynı zamanda dost da oldum. Türkler arasında önceden hiç tahmin edemeyeceğim, gerçek sevgi, adalet ve dostluk gibi saygı ve sevgi duyulabilecek özelliklere rastladım.**

Türkler genel karakterleri itibariyle dinlerinin gereklerine harfiyen uyan insanlar. Dini vecibeler yaşamın her alanına egemen ve din, tamamen günlük yaşamın içinde yer alıyor. İbadet etmek için bir yer kısıtlaması söz konusu değil; bir camide olduğu gibi, bir tarlada veya küçük bir odada ibadet edebiliyorlar. **Her Türk, ibadetini herhangi bir dini önder olmadan ve tam bir sadelik içinde yerine getiriyor...**

Türkler arasında yaşayan birisinin gözüne çarpan **temel özellik**, onların **konukseverlikleridir.** Bunu bulunduğum her yerde, bir paşadan, dağ başındaki çadırında yaşayan yörüğe kadar herkeste

gördüm; hem de hiçbir karşılık beklemeden. Hangi dinden, hangi milletten olursa olsun, ister fakir ister zengin olsun ayrım gözetmeksizin; herkesin tek düşüncesi vardı; 'yabancının karnını doyurmak'.

Bu özellikten sonra insanın gözüne çarpan **bir başka temel özellik, bu insanların dürüstlüğü** oluyor. Ben ve uşağım çadırda uyurken, eyer, koşum takımı, yemek kapları gibi her türlü eşyamızı çadırın önünde bırakıyor, önümüzden gelip geçenler merakla baksalar dahi **çalınmayacağından emin olarak uyuyabiliyorduk**; tek bir iplik parçası dahi eksilmedi eşyaların arasında...

Dürüstlük, içtenliğin ikiz kardeşidir: Türklerin bu özellikleri de çok belirgin olarak öne çıkıyor...

Bir diğer özellikleri olan, **oğlun babadan sonra gelmesi** ve erkek evladın bu terbiye ile yetiştirilmesi, onun daha sonra ailesine saygılı olmasını getiriyor. Her yerde ve her durumda ister aile içinde olsun, ister yabancıların yanında olsun şefkat ve sevgi hep yan yana. Dürüstlük kuşkuya yer bırakmıyor; **temiz yüreklilik ve alçakgönüllülük**, her türlü işlerinde açıklığı da beraberinde getiriyor.

Türkler dinlerine olan bağlılıkları nedeniyle yabancılar tarafından –büyük bir haksızlıkla- fatalist[50] olarak değerlendiriliyorlar. Onların da birçok gibi kötülükten kaçınma gibi bir eğilimleri var. Bir yangını söndürmek için nasıl mücadele verdiklerini kendi gözlerimle gördüm; birçok kez hastaları için benden bilgi istediler. Fakat bir yangını söndüremedikleri zaman, **'Allah büyüktür!' deyip sonucu kabulleniyorlar**; eğer bir hastalık ölümle sonuçlanırsa, gerek çocukların, gerekse büyüklerin gözlerinden, yüreklerinin ne halde olduğu kolayca anlaşılıyor ve cenaze mezara götürülürken dudaklarından huşu içinde, 'Allah büyüktür ve rahimdir!' sözleri dökülüyor.

Türkleri tanımadan önce, temel özelliklerinin zulmetmek olduğunu düşünürdüm. Fakat bu insanların gerek hayvanlarla, gerekse kendi aralarındaki ilişkilerini gözlemledikten sonra bunun tam tersinin geçerli olduğunu düşündüm..."[51]

50 **Fatalist:** Kaderci, her şeyi kader ve kısmete bağlayan kişi.
51 Pınar, **Gezginlerin Gözüyle İzmir XIX. Yüzyıl**, C:I,

Aynı yıllarda Fellows gibi düşünmeyenler ise Türkler hakkında hakeret ederek konuşmaktan ve yazmaktan zevk alıp tatmin oluyorlardı. Meselâ aşağıda yazdıklarından parçalar verdiğimiz Ludwig Ross ve diğerleri, bu örneklerdendir.

"Türk Artık Tavşan Gibi Korkuyor"

Binli yılardan itibaren Türk korkusu yaşamış olan Avrupalı, Osmanlı'nın giderek gerilemesi ve bu arada Rum ve Bulgar ayaklanmaları ile sarsılan Türk devletine karşı küstah ve aşağılayıcı bakışlara da sahip olmaya başlar. Bunlara bir örnek olarak, 1845 yılında Ege bölgesinde yaşamış olan **Ludwig Ross**, yörede incelemelerde bulunmuş ve Almanların Aydın Ovası'na yerleştirilmesini önermiştir. Ross, ikinci bölge olarak Turgutlu Ovası'nı, üçüncü bölge olarak da Muğla ve Fethiye taraflarını önererek buranın aynı zamanda gemi yapımı için oldukça elverişli ormanlarının bulunduğuna dikkat çekmiştir. **Ross, incelemeleri sırasında Likya ve Konya'dan bulduğu tarihî eserleri de memleketine götürmüş ve bunları "ganimet" olarak nitelendirmiştir.**[52]

Ludwig Ross, Türklerin artık eski dönemlerinin geride kaldığını ve şimdi tavşan gibi korktuğunu belirtip, önyargılarını da dile getirerek şöyle diyor:

"Türk, kendisini demir adam olarak görmektedir; zayıf ve korumasız insanlara karşı şiddetseverdir ve küstahtır; fakat Almanya'da bir zamanlar Türkler geliyor çanlarını duyduğumuzdaki korkuya gerek yoktur; çünkü **Türk'ün eski vahşiliği ve boyun eğmezliği kırılmıştır. O şimdi ciddiyet ve korkuyu bir arada gördüğü zaman bir tavşan gibi korkmakta ve dayak yemiş bir köpek gibi sessizleşmektedir**. Arada sırada da o edepsiz ve dikkafalı üslubu gâvurun üstünlüğünü kabul etmekte ve boyun eğmektedir. Hele hele Yunan

52 Pınar, **Gezginlerin Gözüyle İzmir XIX. Yüzyıl, C:I, s.83-84**

ve Sırp ayaklanmasından ve bağımsızlığından, Suriye seferinden ve Edirne Antlaşması'ndan sonra **Türklerden ne birey olarak ne de millet olarak korkmaya gerek kalmamıştır**; kim ki, bu haldeki Türk'ün geçmişte yaptıklarına ve bugünkü yalancı pehlivanlığına bakarak buna kanar ve ondan korkarsa, bu, kazanılmış bir oyunda yenilmek demektir."[53]

Gün Gelecek İzmir Cermen Kimliğine Bürünecek

Yukarıda verilen bilgiden görüleceği üzere Türklere karşı önyargılı ve Türk karşıtı olan **Ross,** Almanların yerleşmesini teklif ettiği İzmir ve bölgesi ile ilgili hayallerini (1845) şöyle dile getiriyor:

"İzmir'in Hristiyan kesiminden bazı insanlar iyi havalarda buraya gelip buranın serin havasının ve ilginç manzarasının keyfini çıkarıyor ve köprünün her iki yanındaki Türklerin virane barakalarda yaptıkları nefis kahveyi mütevâzi fincanlarda içerek güzellikler yaşıyorlar. İzmirli Frenkler için burası hem eski çağdan bir hatıra, hem hayvanat bahçesi, hem de bir gül bahçesi olarak görülüyor; bizim, canlı, hareketli ve dans ederek geçen kasaba yaşamımızdan çok daha sade ve çok daha mütevâzi bir eğlence!

Gün gelecek bu da değişecek; çünkü Almanların gelip buralara yerleşmesi her iki ülke için de, o ya da bu biçimde bir zorunluluk gibi görünüyor; işte o zaman İzmir, çevresinde yaşayan bu komşulardan etkilenecek ve İtalyan-Doğu izleri silinerek Cermen kimliğine bürünecektir!"[54]

53 Pınar, Gezginlerin Gözüyle İzmir XIX. Yüzyıl, C:I, s.88
54 Pınar, Gezginlerin Gözüyle İzmir XIX. Yüzyıl, C:I, s.97

Osmanlı: "Günah İmparatorluğu"

Hristiyan dünyasının amaçları hususunda; Haçlı Seferleri, Misyonerlik, Sömürgecilik, Oryantalizm, Doğu Sorunu gibi faaliyet ve zihniyetlerin ayrı düşünülmemesi gerekir. Çünkü bu faaliyetlerin hepsi de nihayetinde bir amaçta toplanmaktadır. O da Hristiyan Batı dünyasının dünya egemenliği! Tabi bunun için, kapitalizm kazanç, yöneticiler egemenlik arzusuyla misyonerliği destekliyorlardı.

Tüm bu sebeplerle misyonerlik bir anlamda Hristiyan devletlerin bir sorumluluğu durumunda idi. Ve aynı zamanda dinî, siyasî, kültürel ve iktisadî yayılma faaliyetinde aracı kurum görevi ifa ediyordu.

Misyoner faaliyetleri için İzmir'e gelen Amerikalı misyoner **Parsons,** 1820 yılında İzmir'den yazdığı mektubunda Osmanlı İmparatorluğu için şu dilekte bulunuyor:

"Gönlümde, ilahî yardımla, **bu kudretli günah imparatorluğunun** tamamıyla yıkılacağı bir sistem görme konusunda büyük bir istek duyuyorum."[55]

Yunanistan Misyonerlere İzin Vermiyor

1821'de başlayan Yunan isyanı, bilindiği üzere, tüm Avrupa tarafından hayranlık ve takdir ile karşılanır. Tabi bunun üzerine misyonerler de hemen Yunanistan'a üşüşmeye başlarlar.

ABD misyoner teşkilatı, ABCFM, 1830'da Atina'da, 1834'te Argos ve Kıbrıs'ta, 1835'te Scios'ta, 1837'de Ariopolis'te misyon istasyonları kurarlar. Ayrıca Atina'da bir matbaa faaliyet göatermeye başlar. Matbaada 1837'de Yunanca basılan kitapların sayfa sayısı 616.427 sayfayı bulur. ABCFM'den sonra başka ABD rahipleri de gelmeye başlarlar.

55 Gündüz, **Misyonerlik,** s.74

Ancak, **misyonerler, Yunanistan'da umdukları hoşgörüyü bulamazlar. Çünkü Avrupa'nın desteğiyle yeni kurulmuş olan Yunanistan'da kilisenin ve hükümetin sıkı takibine maruz kalırlar. Hükümetin izni olmadan okul veya kurum açamazlar, bir ailede bile özel ders veremezler. Pazar günleri evlerinde hizmet vermelerini Yunan kilisesi engeller.** Öte yandan o tarihlerde zaten belli bir millî bilince ulaşmış olan Yunan halkı da bu misyonerlere yüz vermezler. Bu sebeple 1850'lerden itibaren misyonerler Yunanistan'ı terk etmeye başlarlar. Fakat buna rağmen, bu süre, içinde dahi bazı şehirlerde küçük birer Yunan Protestan cemiyeti oluştururlar.[56]

Osmanlı'nın Misyonerlere yapamadığını, Batı tarafından kurulan Yunan hükümeti yapar ve Misyonerlere yüz vermez!

Islahat Fermanının Sağladığı Kolaylık

1856 yılında ilan edilen Islahat Fermanı ile **vicdan hürriyeti** ilkesi getirilir. Böylece bu ilke, **mezhep değiştirmeye** imkân verilmiş olur. Misyonerler bu imkân üzerine çalışamalarını daha çok artırırlar. Nitekim okullar da bu fermandan sonra çoğalır.[57] Dolayısıyla Tanzimat Fermanı ve Islahat Fermanı'nın kimin daha çok işine yaradığı açıkça ortaya çıkar!

---

56 Aydın, Bulgarlar ve Ermeniler Arasında Amerikan Misyonerleri, s.34-35
57 Ertuğrul, Kültürümüzü Etkileyen Okullar, s.65

9.4) MİSYONERLERİN YAYIN FAALİYETLERİ

ABCFM'nin Yayın Faaliyetleri

İzmir'de faaliyet gösteren Misyoner Matbaasının 1840-1852 yılları arasında yoğun bir şekilde çalışmış ve binlerce sayfa baskı yapmıştır:[58]

Yıl	Baskı Dili	Kitap-Broşür Sayısı	Toplam Baskı Sayısı	Toplam Sayfa Sayısı
1840	Ermenice	8	34.000	2.340.000
	Ermeni Harfli Türkçe	1	8.000	3.868.000
	Rumca	7	36.500	1.780.000
1841	Ermenice	15	42.500	4.147.200
	Ermeni Harfli Türkçe	1	3.000	-----
	Rumca	21	100.400	10.418.400
1844	Ermenice	11	----	-----
	Ermeni Harfli Türkçe	10	----	-----
	Bulgarca	1	----	-----
1845	Ermenice	9	9.500	1.123.000
	Ermeni Harfli Türkçe	5	8.000	1.056.000
1846	Ermenice	11	12.500	-----
	Ermeni Harfli Türkçe	3	3.000	-----
	İbranice (Ladino)	1	5.000	-----
1847	Ermenice	7	9.000	2.318.000
	Ermeni Harfli Türkçe	5	5.000	682.000
	İbranice (Ladino)	1	5.000	3.780.000
	Rumca	1	3.000	504.000
1849	Ermenice	4	5.000	2.920.000
	Ermeni Harfli Türkçe	4	4.000	370.000
1852	Ermenice	13	33.500	6.374.500
	İbranice (Ladino)	3	5.000	304.000

58 Kocabaşoğlu, **Kendi Belgeleriyle Anadolu'daki Amerika**, s.88.
Kocabaşoğlu bu çok önemli tabloyu, ABCFM arşivinden çıkarttığı bilgiler ile hazırladığına dikkat çekmiştir.

Tablodan görüleceği üzere, **1840 ile 1852 yılları arasında 45.000.000 sayfadan fazla baskı yapılmıştır.** Bu baskılar kitap ve broşürlerden oluşmaktadır. Kaldı ki bazı yıllar belli değildir. Broşürler daha az sayfalı, kitap daha çok sayfalı olduğuna göre bir cildi (misyonerlerin de kabul ettiği gibi) ortalama 100 sayfa[59] kabul edersek, bu durumda **400.000** ciltten fazla yayın basılmış demektir.

Üstelik tabloda dikkat edilecek olursa, basılan kitaplar genellikle Ermenice olmuştur. Bu veri dahi, hedef kitlenin Ermeniler olduğunu açıkça göstermektedir!

Buna karşılık İbrahim Müteferrika'nın Tanzimat'a kadar bastığı kitap sayısı 500'ü geçmemiştir.[60] **500 ve 400.000 sayısı arasındaki oranı iyi düşünün!**

1840-1863 yılları arasında, Modern Ermenice, Ermeni harfli Türkçe, Grek harfli Türkçe, Kürtçe, Bulgarca, Türkçe ve Ladino (İspanyol) dillerinde basılan sadece İncil'in sayısı 160.000'i aşmıştır. Bu İncillerin 100.000 cildi British and Foreign Bible Society, 54.000 cildi American Bible Society, 7.000 cildi ise American Tract Society tarafından finanse edilmiştir. Bunların dışında ayrıca New York ve Londra'da basılıp Osmanlı'ya getirilmiş 15.500 cilt İncil de ABCFM tarafından getirilip dağıtılmıştır.[61]

Matbaanın 1866-1889 Yıllarındaki Yayınları

İstanbul'daki matbaa bu arada geliştirilir. 1872 yılında modern bir binaya taşınır ve matbaa makinesi ve gerekli araç gereç yenilenir ve çoğaltılır. 1881 yılına kadar yapılan yayınların sadece %10'u okullara yönelik olup, diğerleri İncil çevirileri veya dinsel yayınlar olur.

59 Kocabaşoğlu, **Kendi Belgeleriyle Anadolu'daki Amerika, s.89**
60 Kocabaşoğlu, **Kendi Belgeleriyle Anadolu'daki Amerika, s.89**
61 Kocabaşoğlu, **Kendi Belgeleriyle Anadolu'daki Amerika, s.90**

Matbaanın 1866-1889 yılları arasında yaptığı yayınlar şöyledir: [62]

Yıl	Baskı Dili	Kitap-Broşür Sayısı	Toplam Baskı Sayısı	Toplam Sayfa Sayısı
1866	Ermeni Harfli Türkçe	---	109.042	11.162.680
1871	Ermenice	7	18800	1.264.800
	Ermeni Harfli Türkçe	5	14.000	-----
	Bulgarca	---	20.000	2.890.000
1873	Bulgarca	6	26.000	-----
1874	Bulgarca	9	28139	-----
1879	Ermenice	28	65.244	6.781.416
	Ermeni Harfli Türkçe	23	65.144	3.519.506
	Grek Harfli Türkçe	11	21.195	1.571.280
1880	Ermenice	18	42.800	3.536.000
	Ermeni Harfli Türkçe	17	47.460	2.676.380
	Arap Harfli Türkçe Grek	2	13.720	1.226.000
	Harfli Türkçe	8	13.890	859.820
	Rumca	6	6.500	21.000
1885	Ermenice	19	53.200	2.362.900
	Ermeni Harfli Türkçe	21	62.050	3.817.400
	Arap Harfli Türkçe Grek	3	16.000	1.539.000
	Harfli Türkçe	12	20.650	975.000
1889	Ermenice	15	34.898	2.642.360
	Ermeni Harfli Türkçe	11	27.332	995.704
	Grek Harfli Türkçe	10	10.642	1.460.016
	Rumca	3	6.000	63.000

62 Kocabaşoğlu, **Kendi Belgeleriyle Anadolu'daki Amerika**, s.145

Antep'te Kurulan ABD Misyoner Matbaası

Ayrıca 1880 yılında **Antep'te Merkezi Türkiye Koleji'nin müdürünün evinde bir matbaa kurulur.** Bu matbaa da aynı şekilde yayınlar basmaya başlar. İlk yıl 500.000 sayfadan fazla baskı yapar. İlk basılan kitaplar şunlardır:[63]

-İngilizce Ermenice Okuma Kitabı (1.200 adet)
-İngilizce Gramer (3.000 adet)
-Kürtçe İlahi Kitabı (660 adet)
-Ermenice okuma Kitabı (5.000 adet)
-Ermenice Aritmetik Kitabı (3.000 adet)

Misyonerler Ticaretin Önünü Açıyor

Misyonerlerin, kendi tabirleriyle "kurtuluş müjdecileri"nin, ticaretin yolunu nasıl açtıklarını ve hedef ülkede işlerin nasıl kolaylaştığını, bir BOARD yetkilisi 1850 yılında şöyle açıklıyor:

"Eğer ülkemizin imalatçıları Çin'e ve Afrika'ya, Sandwich Adaları'na ve Hindistan'a artan oranlarda çıkıyorlar ve buralardan verimli sonuçlar elde ediyorlarsa, **bütün bunlar o yörelere ulaşarak insanların yaşama alışkanlıklarını değiştiren, önyargılarını kıran ve daha önce tanımadıkları rahat ve zenginliklere talep yaratan kurtuluş müjdecileri sayesindedir.**"[64]

63 Kocabaşoğlu, **Kendi Belgeleriyle Anadolu'daki Amerika, s.149**
64 Kocabaşoğlu, **Kendi Belgeleriyle Anadolu'daki Amerika, s.18**

9.5) TÜRKİYE, ASYA'NIN ANAHTARI

ABD Misyonerleri Sınırdışı Edilmek İstenilince

1840-1859 yılları arasında Osmanlı ülkesindeki ABD misyonerlerinin etkileri artıp kendi çıkarları için içişlerine karışmaları çoğalınca, Osmanlı hepsini sınır dışı etmek ister. Ancak **ABD Dışişleri Bakanlığı böyle bir işlem yapılmasını protesto eder.** Hatta ABD, Osmanlı'nın dikkatini başka işlere çeker.[65] Böylece misyoner faaliyetler devam eder.

"Türkler Hristiyanlaştırılmadıkça Kurtuluş Yoktur"

Misyonerlerin ileri gelenlerinden birisi olan Tillman C. Trowbridge, Anadolu'da yaptığı geziye dair 1858 yılında yazdığı notlarında, tipik bir Misyoner kafasıyla Türklerin ırksal ve dinsel bakımdan ilkel olduklarını söyleyerek, şöyle der:

"Türklerin gerek insan olarak kendileri, gerekse tüm toplumsal kurumları ilkeldir. Bunun bir nedeni ırksal ise, bir nedeni de dinseldir (İslâm). Türkler Hristiyanlaştırılmadıkça ve tüm kurumları Batılılaştırılmadıkça kurtuluş yoktur. Kurtuluşun yolu ise Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Hristiyan halkları bir bir Protestanlaştırmak (evangelization) ve özgürleştirmektir."[66]

"Dünyaya Protestan Savaşı Açmak"

Protestan Misyoner **Artlıur Tappon Pierson**, 1869 yılında, adeta dünyaya bir Protestan savaşı açmak isteyerek şöyle çağrıda bulunur:

65 Hopkins-Moore-Halidi-Ferruh, **Tarihte ve Günümüzde Misyonerlik**, s.121
66 Kocabaşoğlu, **Kendi Belgeleriyle Anadolu'daki Amerika**, s.74

"Dünyayı Budistlerin tapınağından, Romalı Katoliklerin çarmıhından ve **Türklerin hilalinden kurtararak** gerçek Hristiyanlık üzerine yeniden inşa etmeye"[67]

Misyoner Tabiri: "İşgal Etmek"

Misyonerler, gidip misyon kurulan yerler hakkında, kendi belgelerinde, **"işgal edilmişti"** tabirini kullanmışlardır. Mesela, misyoner tabiriyle Antep, 1848 yılında "işgal edilmiştir". Yine misyoner kuruluşu kayıtlarına göre, Musul, 1850'de, Arapkir 1853'de Kayseri 1854'de, Maraş, Halep, Sivas, Harput 1855'te, Urfa, Antakya, İzmit 1856'da, Musul, Diyarbakır 1857'de, Mardin, Bitlis, Edirne 1858'de, Adana 1863'te "işgal edilmiştir."[68]

Misyoner Teşkilatlarının Bulgaristan'ı Paylaşmaları

ABD misyoner faaliyetlerinde **Bulgar unsuru** çok önemli bir alandır. Zaten ABD ve misyonerleri esas olarak Bulgarlar ve Ermeniler ile ilgilenip, adeta onları Osmanlı'ya (Türk'e) karşı isyana hazırlayıp teşvik ederler.

Balkanlardaki faaliyetlerin oldukça masraflı olacağını gören ABD misyoner teşkilatları BOARD, 1856 yılında, diğer bir ABD misyoner teşkilatı olan American Methodist Episcopal Church (AMEC)'e işbirliği yapmayı teklif eder. İki ABD örgütü aralarında anlaşırlar ve Balkanları paylaşırlar. Balkanların kuzey tarafları AMEC'e, güneyi ise BOARD'a kalır. Gerek bu misyoner faaliyetleri ve gerek 1857 yılında Hamlin'in misyoner Jones ile yaptığı Balkan gezisi, kırk yıl sonra Sir Charle Elliot tarafından, Bulgar milletinin keşfedildiği şeklinde yorumlanarak şöyle der:

67 **Küçükoğlu, Türk Dünyasında Misyoner Faaliyetleri, s.70**

68 **Kocabaşoğlu, Kendi Belgeleriyle Anadolu'daki Amerika, s.92-93**

"Kırk yıl önce Bulgaristan adı hemen hemen hiç bilinmezdi. Ve bu ülkeden gelen her entelektüel kendisini doğal olarak Grek olarak tanıtırdı."[69]

BOARD misyonerlerinden William Goodel ve yedi arkadaşının yazdığı 30 Ocak 1857 tarihli mektupta ise amaç hakkında şöyle denmekteydi:

"Bulgaristan Protestanlaştırılmadan, Osmanlı İmparatorluğu'nda yapılan iş tamamlanmamış olacaktı."[70]

Ama şu vardı ki; gerek Bulgarlar ve gerekse Yunanlılar, din değiştirme istemiyorlardı. Özellikle Bulgarlar, kadro yetiştirmek için okul istiyorlardı. Öte yandan Ermeniler ve Araplar da aynı düşüncelerdeydiler. Görüleceği üzere, Osmanlı'nın hâkim unsuru olarak kabul edilen Türklerin millî bilinç seviyesi henüz ortada yokken azınlıklar uyanış içindeydiler. Nitekim bu durum okul ve öğrenci sayılarıyla da bellidir.

Alman Misyonerleri

Almanlar her ne kadar Osmanlı'da görev yaparlarsa da misyonerlik faaliyetine diğer Avrupa ülkelerine göre daha geç başlarlar. Alman misyonerleri bölgede esas Kudüs'e önem verirler. **Kudüs'e ilk Alman Protestan misyonerleri 1860'larda giderler** ve orada yerleşirler. Almanlar konuya genellikle koloni oluşturma düşüncesi ile bakarlar. Nitekim Templer Kolonileri kurma faaliyetleri, 1864 yılında Christoph H. Hoffman'ın Hayfa'da toprak etüdünde bulunmasıyla başlar. Bundan sonra Templer cemiyetinden ve başka

69 Aydın, Bulgarlar ve Ermeniler Arasında Amerikan Misyonerleri, s.40-41
70 Bu kısımdaki bilgiler için bak: Aydın, Bulgarlar ve Ermeniler Arasında Amerikan Misyonerleri, s.38

Almanlar Filistin'e yerleşirler. Bu yerleşmedeki dinsel inanç boyutu, Hristiyanlığı kutsal topraklardan başlatma fikri olup, Almanya bakımından ise konu koloni oluşturmaktır. Bu arada Almanya Yahudilerinden de gelip yerleşenler olur. **Yerleşim sayısının artması üzerine, II. Abdülhamit, 1878'den sonra Hristiyanların bu bölgeden toprak almalarını yasaklar.** Buna rağmen Filistin'e yerleşimler devam eder. Tabi bu gelişmelerle beraber Almanların okul sayısı da artmaya başlar. **Okul ile birlikte hastane ve kiliseler** de açılır. 1890'dan itibaren misyonerlik faaliyeti çok artar ve Almanya bunun için Osmanlı topraklarına 450 misyoner gönderir.[71]

1890'larda, Alman basını da yoğun bir şekilde Osmanlı'da Alman kolonileri oluşturma projelerinden bahsetmeye başlar. Berlin'deki Osmanlı elçisi, bu durumu II. Abdülhamit'e ilettiği zaman Abdülhamit şunları söyler:

"Berlin'deki elçim, beni Kayser'in Anadolu'da bir nüfus alanı kurmak tasavvurundan haberdar etti. Anadolu'nun iktisadî durumunu düzenlemek hususunda Almanlardan yararlanmak hususunda bir diyeceğim yok. **Fakat Alman gazeteleri Bağdat hattının iki tarafında Alman kolonileri yerleştirmekten söz açıyorlar.** Bu gazeteler ne demek istiyor? Atalarımızın kan ve can pahasına kazandıkları bu Anadolu toprağını Alman kolonilerine terk edeceğimizi sanıyorlar. Maattessüf biz yabancılara çok iyi muamale ettik. Bütün felâketlerimizin sebebi de budur. Anadolu'da biz yalnız kalmalıyız. Çok şükür Allah'a, her taraftan kovulan dindaşlarımız için bu tek sığınacak yeri muhafaza etmiş bulunuyoruz."[72]

1844'de Osmanlı topraklarında çalışan Alman sayısı yaklaşık 600 iken, 1898'de bu sayı 1.500-2.000, 1904'de 12.000'e yükselir.

---

71 Sezen Kılıç, **Türk Alman İlişkileri ve Türkiye'deki Alman Okulları (1852'den 1945'e Kadar)**, AAM Yay., Ankara-2005, s.29

72 Ali Vehbi, **Abdülhamit**, sah:117-118'den aktaran: Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi**, C:7, 2. Baskı, TTK Yay. Ankara-1983, s.180

Dinsel amaçlarla Filistin'e yerleşen Templer cemaatinin üyelerinin sayısı 1.700 olur. Birinci Dünya Savaşı öncesinde Osmanlı topraklarındaki asker ve sivil Alman sayısı **70.000** civarındadır.[73]

Almanlar, Trakya ve Anadolu'ya da göç ederler. İlk yerleşimciler Dobruca'nın Akpınar köyüne gelip yerleşirler. Ancak Akpınar'da fazla kalmayıp Babadağı'nda Atmaca adında bir yeni yerleşim merkezi kurarlar. 1860 yılında Atmaca'da bir de kilise yaparlar. 1857'de Karl Mez adlı Alman tüccar, Amasya'ya gelip burada ipek böceği tesisi açar. Mez, kısa sürede burada bir koloni oluşturur ve koloni için bir de papaz ve öğretmen getirtir.[74] Bundan sonra Alman göçü devam eder.

Almanlar da diğer devletlerin misyonerleri gibi Doğu Anadolu'da Ermenileri kendi siyasî amaçları için kaynak gibi görürler. Bu amaçla yetimhane ve okullar açarlar. Maraş'taki Alman Okulu Ermenilere yönelik olarak ve Ermenice eğitim verir. Almanya dost görünme rollerine karşılık diğerleri gibi azınlıkları kendi yanlarına çekerek Türklere düşman etme siyaseti takip etmiştir.[75]

Almanya bir yandan dinsel amaçla göçü teşvik ederken öte yandan Almanya'daki ve diğer ülkelerdeki Yahudilerin de Filistin'e yerleşmelerini destekledi ve teşvik etti. Bu yıllarda çeşitli ülkelerden birçok Yahudi göçü oldu. Almanlar, gelen Yahudilerin Almanca öğrenmeleri için, açtıkları okullarda onlara Almanca dersleri verdiler. Kısa sürede bölgede Almanca etkin bir dil olmaya başladı. 1909 yılına gelindiğinde Filistin ve komşu sancaklardaki ticaretinin dörtte üçü Yahudilerin eline geçti. Bilindiği üzere 1901 yılında ise Theodor Herzl, Abdülhamit ile görüştü.[76]

73 Kılıç, **Türk Alman İlişkileri ve Türkiye'deki Alman Okulları (1852'den 1945'e Kadar)**, s.33

74 Kılıç, **Türk Alman İlişkileri ve Türkiye'deki Alman Okulları (1852'den 1945'e Kadar)**, s.94

75 Kılıç, **Türk Alman İlişkileri ve Türkiye'deki Alman Okulları (1852'den 1945'e Kadar)**, s.104

76 İlber Ortaylı, **İkinci Abdülhamit Döneminde Osmanlı İmparatorluğunda Alman Nüfuzu**, AÜSBF Yay. Ankara-1981, s.112-115

Almanya'nın koloniler oluşturma fikri ve bu fikrin temelindeki sömürgecilik amacı, (Alldeutsche Verband) Pangermen Birliği'nin Başkanı Prof. Hasse tarafından 1896'da yayınlanan "Almanya'nın Türk Mirası Üzerindeki Hakları" başlıklı broşürde şöyle ifade edilir:

"Anadolu'da ve Mezapotamya'da bir Alman hükümranlığı pek sorunla karşılaşmayacaktır, çünkü bu yerlerin gelişmişlik düzeyini Almanlar yükselteceklerdir, bunun en büyük teminatı da Bağdat Demiryolunun kültürel çalışması olacaktır. Bu yerlerin havası, toprak özellikleri Alman göçmenleri, Alman bilimi ve Alman çalışkanlığı için çok iyi bir ortam sağlayacaktır. **Bu toprakların himayesi de Almanya'ya İngiltere'nin Hindistan'da elde ettiği gibi bir kazanç sağlayacaktır.** Son elli yıldaki büyük ülkelerin nüfus artışına göre Almanların nüfusu yüzyıl sonra 146 milyon olacaktır ve bu sayı Almanuya'nın yeni sahalar edinmesi gerekliliğini göstermektedir. Yeni sahalar edinmek Almanya için hayatidir ve varlık sorunudur. **Bu nedenle Almanya Osmanlı topraklarının parçalanması ve mirasının paylaşılmasına seyirci kalamaz,** her şeyden önce doğuya doğru güç dengesinde bir değişiklik olacağı için önce politik sonra ekonomik nedenlerle seyirci kalmamalıdır. Ki bir dünya gücü haline gelen Almanya'nın bir güç değişimi veya güç kaymasında müdahil olma hakkı vardır. Kaiser Wilhwlm sayesinde bir güç haline gelen Almanya artık mütevâzi bir şekilde köşede bekleyemez ve eğer dünyadaki halkların kaderi hakkında bir karar verilecekse ki bugüne kadar bu karar verme daha çok topraklara sahip olma şeklinde idi, artık Almanya sayesinde bu kaderini tayin etme, sahip olma değil, hakkaniyet ve barış üzerine kurulacaktır. Eğer Türkiye konusunda bir parçalanma söz konusu oladuğu takdirde hiçbir güç Almanya karşısında bu ülkede hak iddia edemeyecektir, çünkü Almanya yüz binlerce Alman göçmenin millî ve ekonomik hakkını savunuyor olacaktır."[77]

---

77 Kılıç, **Türk Alman İlişkileri ve Türkiye'deki Alman Okulları (1852'den 1945'e Kadar)**, s.30-31

1912 yılında yayınlanan Rohrbach'ın Dünyada Alman Düşüncesi adlı kitapta ise, bu yayılma ve yeni sömürgecilik yöntemi ile Ortadoğu'daki sömürge savaşları şöyle anlatılıyordu:

"Toprak işgal etmek, herkese tahakküm etmek bizim hatırımızdan bile geçmemesi gereken şeylerdir. Bizim işimiz gücümüz Almanya'nın düşüncelerini yaymak olmalıdır. Fikrî ve ruhî hasılatımızı, kitaplarımızı, gazetelerimizi, okullarımızı, sermayelerimizi, dünyaya yaymak. İlkçağ'da Yunanlılar ne yaptı, şimdi Yahudiler ne yapıyorsa onu taklit etmemiz gerekir. **Bizim, "cihangir" bir millet olarak yaşamak hakkımız, ancak millî düşüncelerimizi genişlettiğimiz ve yaydığımız kadardır.** Yani, karada ve denizde dünyanın düşüncesini ve millî terbiyemizi o kadar üstün bir şekilde lehimize açıklamalıyız ki, kimse bize saldırmaya cesaret edemesin. Bu psikolojiyi kazandıktan sonra onun himayesi altında barışla **hedefe** yürümek mümkün olsun. Bizim için girilmesi mümkün olan topraklara sadece bu yolla ve Alman zihniyeti sermayesiyle doldurmak mümkün olur...

Son sistem bir ordu, güçlük çekmeden İstanbul-Anadolu üzerinden Mısır'a ulaşabilir. İngiltere'nin bütün korkuları ve ıstırapları da bu ihtimalden doğmaktadır. Bağdat demiryoluna karşı çıkardığı binbir siyasî problem de bundandır. Arabistan ve Suriye'yi ele geçirip Fırat, Dicle ve Nil arasında Mısır ile Hintdistan'ı birbirine bağlayacak güvenli bir İngiliz bölgesi kurma düşüncesi de bu sebepten uyandı. Kap'tan Kahire'ye ve Jahire'den Kalküta'ya demiryolu yapmak bu planın içindedir. Vilkoks İngiliz parası ve çabalarıyla bu kıtalara uygarlık gücü kazandırmak, Muhammedî olup da İngiliz uyruğunu kabul eden milletlerle oraları yönetme düşüncesindedirler. **Bağdat demiryolu Boğaziçi'ni Bağdat'a bağlayan bir Türk-Alman hattıdır.** Bu sayede büyük imparatorluğun en uzak yerleri İstanbul'a, kıyıyı merkeze bağlamış olacaktır.

1914'de bu demiryolu Halep'e ulaşıyor. Böylece Suriye'ye kadar olan yerlerin bağlantısı sağlanmış oldu demektir. Bu bile Türklerin ya da Türklerle güçlü bağları olan üçüncü bir ülkenin bunlarla beraber Mısır'a saldırmasını mümkün kılar. İngiltere bunu göz önünde bulunduryor. Hiç şüphe yok ki, Türklerin harap edildiğini ne Almanya ne de Avusturya-Macaristan oturdukları yerden seyredemez. **Türklerin yeryüzünden kalkması dünyanın dengesini İngiltere lehine şiddetle bozacaktır.**

O kadar şiddetle ki, zaten çevirme politikasıyla rahatsız olan Avusturya ile Almanya'yı genişleme siyasetleri temelinden yıkılmış, berbar bir hale sokacaktır. Almanya'nın düşüncesi de kuzeyde İngiltere'nin denizden saldırısına maruz kaldığı gün doğuda Türkler vasıtasıyla İngilizlere zorluklar çıkarmaktır. Oldukça uygun olan bu plandan Almanya vazgeçemez. Bu onun için hayatî bir meseledir."[78]

Almanlar 1877'de Filistin'de kolonizasyon ve nüfuz politikasını hazırlamak için Alman Filistin Araştırma Birliği'ni, daha sonra bilimsel araştırmalar yapmak için 1895'de Önasya Cemiyeti'ni, 1901'de Münih Doğu Cemiyeti'ni, 1904'de Anadolu'yu Araştırmak İçin Alman Cemiyeti'ni kurarlar. Ancak bu **Alman kuruluşları, bilimsel araştırmalar yerine Osmanlı topraklarında yağmaya dayalı arkeolojik çalışmalar yaparlar** ve birçok tarihî eseri götürürler.[79]

Masraflar Giderek Yerliden Çıkmaya Başlıyor

BOARD kayıtlarına göre, misyonerlik masrafları kapsamındaki kilise ve okul masrafları önceleri 4/5 oranında BOARD tarafından karşılanırken, **giderek bu masraf yerli halktan alınmaya başlar.** Meselâ, 1869 yılı itibariyle Doğu Türkiye Misyonundaki 17 kili-

---

78 Kâzım Karabekir, **Tarih Boyunca Türk Alman İlişkileri**, Emre Yay. İstanbul-2001, s.140-142

79 Kılıç, **Türk Alman İlişkileri ve Türkiye'deki Alman Okulları (1852'den 1945'e Kadar)**, s.99

seden 8'i ABCFM'den hiçbir yardım almadan giderlerini (kiliseye bağlı olan kişilerden) karşılayabiliyordu. Keza bu kiliselerin papaz ve vaizlerinin aylıklarının da **%80'i yerli halk tarafından karşılanıyordu.** Öte yandan okulların da aylık giderlerinin %75'i yerli kişilerce sağlanıyor, ancak %25'i misyon tarafından karşılanıyordu.[80]

Yani, misyonerlik kısa sürede öyle bir hale gelir ki, artık faaliyetlerin masraflarını da yerli halk karşılar. Böylece ABD veya diğer misyon ülkeleri yerli halkın parası ile o halklara Hristiyanlığı ve kendi ülkelerinin kültürünü aşılamaya çalışırlar. Tabi yerli halktan temin edilen para sebebiyle teşkilatın kendine kalan parası da herhalde başka türlü yöntemlere sarf edilmekteydi.

Amerikan Parası Ancak Amerikalılar Eliyle Harcanır

Yerliler giderek artmaya başlayınca, misyon işlerini ve toplantılara katılmak istedikleri zaman BOARD'ın tepkisi çok sert olur ve o noktada, misyonerliğin bakış açısı ortaya çıkar. BOARD'ın tepkisi şöyle olur:

"**Amerikan parası ancak Amerikalılar eliyle harcanır.** Kendi paralarını kendileri harcayabilirler!"[81]

Anadolu'da Faaliyetler Üç Bölgeden Yönetiliyor

ABD Misyoner faaliyetleri 1870 yılına gelindiğinde esas olarak üç bölgeden yönetilmektedir. Bu bölge ayrımı şu şekildedir:[82]

1- Batı Türkiye Misyonu: Bu bölgenin merkez istasyonu İstanbul olup, Merzifon, İzmit, Kayseri, Bursa, Manisa, Sivas'ta kurulu istasyonları kapsıyordu. En büyük bölge buydu. Ayrıca bu istasyonlara bağlı çalışan, önde gelen şu uç istasyonlar vardı:

80 Kocabaşoğlu, **Kendi Belgeleriyle Anadolu'daki Amerika**, s.104
81 Kocabaşoğlu, **Kendi Belgeleriyle Anadolu'daki Amerika**, s.133
82 Kocabaşoğlu, **Kendi Belgeleriyle Anadolu'daki Amerika**, s.106-108

Misyon	Bağlı Uç Misyonlar
Merzifon	Amasya Tokat Çarşamba Çorum Samsun Ünye
Kayseri	Yozgat Niğde Aksaray Sungurlu Talas
Bursa	Bandırma Bilecik Kütahya
Manisa	İzmir Aydın Akhisar Afyon
Sivas	Tokat Zara Gürün

2- Merkezî Türkiye Misyonu: Bu bölgenin merkezi Antep olup, Halep, Adana, Antakya ve Maraş istasyonlarını kapsıyordu. Ayrıca bu istasyonlara bağlı çalışan Urfa, Kilis, Elbistan, Adıyaman, Siverek uç istasyonları vardı.

3- Doğu Türkiye Misyonu: Bu bölgenin merkezi Harput olup, Bitlis, Erzurum ve Mardin istasyonlarını kapsıyordu. Ayrıca Arapgir, Malatya, Eğin, Muş, Diyarbakır ve Trabzon önde gelen uç istasyonlardır.

Tabi Türkiye'deki tüm misyoner teşkilatları yukarıda adları verilen istasyonlardan ibaret değildi. Bunların yanı sıra daha küçük çapta çalışan yerler de söz konusuydu.

İlk kurulan istasyon İstanbul olur. İstanbul'dan sonra Bursa, İzmir, Trabzon, Erzurum istasyonları kurulur. Bunlardan sonra, tarihleri itibariyle şu istasyonlar kurulur: Antep (1848), Musul (1850), Arapkir (1853), Tokat, Kayseri (1854), Maraş, Halep, Sivas, Harput (1855), Urfa, Antakya, İzmit (1856), Diyarbakır (1857), Mardin, Bitlis, Edirne (1858), Adana (1863).[83]

Osmanlı'daki Serbestlik İngiltere ve Hollanda'da Yok

Cizvit misyoner **Emile Lagrand**, 1869 yılında yayınlana kitapta, Osmanlı ülkesindeki rahat ve serbestliğin İngiltere ve Hollanda'da olmadığını şöyle ifade ediyor:

"Gönül isterdi ki Katolikler **Osmanlı padişahının ülkesinde olduğu gibi** İngiltere ve Hollanda'da rahat ve serbest olsunlar."[84]

"Osmanlı Kokuştu, Reformasyon Gerekli"

Misyoner **Tillman C. Trowbridge**, 1872 yılında hazırladığı raporda, artık Osmanlı İmparatorluğunun yönetimin kokuşmuş bir durumda bulunduğunu ve bütünlüğünün korunmasının imkânsız olduğunu söyleyerek, reformasyonun gerçekleşmesi gerektiğini belirtir:

"Osmanlı İmparatorluğu'nun korunması, uzun süredir, Avrupa' daki gene barış için zorunlu sayılmıştır. İmparatorluğun dağılmasını önlemek için büyük fedakârlıklara katlanılmıştır. Bununla birlikte, tamamen kokuşmuş bir yönetimi veya halkı uzun süre muhafaza etmek imkânsızdır. Dolayısıyla Türk İmparatorluğunun ahlâkî reformasyonu Avrupa'nın ortak çıkarları yönünden büyük önem taşımaktadır. Böyle bir reformasyonun gerçekleştirilebilmesi mümkün

83 White, **Merzifon Amerikan Koleji Hatıraları**, s.37 (Tercüme edenin eklediği bölüm)

84 M. Hidayet Vahapoğlu, **Osmanlıdan Günümüze Azınlık ve Yabancı Okullar**, MEB Yay. İstanbul-1997, s.37

görünmektedir; ülkenin sözde Hristiyan toplumlarında bunun için bir temel vardır. Türkiye'nin tüm nüfusunun yaklaşık yarısı Rum, Ermeni ve Bulgarlardan oluşmaktadır. **Amerikalılar ve diğer misyonerler bu toplumlar içinde uzun süredir çalışmaktadırlar ve özellikle Ermeniler arasında başarılı olmuşlardır.** Yukarıda belirtilen doğrultuda operasyonlarını genişletmeyi önermektedirler ve bunu yaparken de Amerika'dakiler kadar İngiltere'deki dostlarının işbirliğine güvenmektedirler."[85]

Tabi Trowbridge'nin raporunda belirttiği reformasyon ihtiyacı demek, aslında Osmanlı İmparatorluğunun kontrol ve vesayet alınması demektir. Daha sonra bu amaç paylaşmaya dönüşecektir.

Adalet Fermanı

14 Aralık 1875'de, Tanzimat ve Islahat fermanlarının eki mahiyetinde, toplumda adaleti kurmaya yönelik olarak Adalet Fermanı yayınlanır. Fermanda birçok haklar düzenlenir. Bunlardan birisi de **"Hristiyanların her türlü işlerinde ve okul açmalarında dolaylık sağlanması"** hususu olur.[86]

Kanuni Esasi

23 Aralık 1876 tarihinde Kanuni Esasi (=Anayasa) yürürlüğe sokulur. Böylece haklar, bir temel yasa ile güvence altına alınmış olur.

Kanunî Esasî'nin eğitimle ilgili maddeleri, 15 ve 16. maddeleri olup, bu iki madde metni şu şekildedir:

85 Kocabaşoğlu, **Kendi Belgeleriyle Anadolu'daki Amerika**, s.120
86 Ertuğrul, **Kültürümüzü Etkileyen Okullar**, s.80

Madde 15 - Emri tedris serbesttir. Muayyen olan kanuna tebaiyet şartile her Osmanlı umumi ve hususi tedrise mezundur.

Madde 16 - Bilcümle mektepler Devletin tahtı nezaretindedir. Tebaai Osmaniye'nin terbiyesi bir sıyakı ittihat ve intizam üzere olmak için iktiza eden esbaba teşebbüs olunacak ve mileli muhtelifenin umuru itikadiyelerine müteallik olan usulü talimiyeye halel getirilmiyecektir.

Lord Gladston: "Kuran Yeryüzünde Kaldıkça..."

İngiliz Liberal Parti lideri **Lord Gladston,** 1877 yılında Avam Kamarası'nda konuşma yaparken, elinde tuttuğu **Kuranı Kerim'i göstererek,** şöyle haykırır:

"Bu kitap yeryüzünde kaldıkça, Batak Katliamı gibi vahşetler dünyada eksik olmaz!"[87]

Oysa **"Batak Katliamı"** olarak anılan ve 21 Nisan 1876 tarihinde başlayan ayaklanma, misyonerlerin yetiştirdiği Bulgar öğrenciler ve Bulgar asiler tarafından yapılmıştır. Ama buna karşılık Bulgarlar ve misyonerler, çoğu kadın ve çocuktan oluşan **5.000 kişinin Batak'taki Sveta Nedelya kilisesine doldurularak kılıçtan geçirildiği yalanını yaymışlardır.** Tabi Batı da aynı Ermeni olaylarında olduğu gibi bu yalanları feveran ederek yaymaya ve dünyayı inandırmaya çalışmışlardır. Yani Gladston, Batı'nın tipik saptırma politikasını uygulayarak parlamentoda yalan söylemiştir!

Mormonların Misyonerlik Faaliyetleri

Ermeniler üzerinde misyonerlik faaliyeti yürüten diğer bir mezhep, Mormonlar'dır. Her ne kadar biz burada mezhep diyorsak ta, Mormonluğun kurucusu **Joseph Smith Junior**, kendisine **Moroni**

87 Ayverdi, Misyonerlik Karşısında Türkiye, s.70.

adlı bir meleğin geldiğini, daha sonra Rabbın kendisi ile konuştuğunu ve bundan dolayı kendisinin bir peygamber olduğunu iddia etmiştir. Hatta Rabbın kendisi ile konuşmasında mevcut kiliselerin hiç birinin doğru olmadığını, bu yüzden bu kiliselerin hiç birine katılmayıp kendisinin takip edilmesini, **İncil'in birçok ilavelerden oluştuğunu** ve bu ilavelerden arındırılması gerektiğini, birden çok kadınla evlenilebileceğini, İsa'nın tekrar gelişinde Amerika'ya geleceğini bu sebeple yeni Sion'u kurmaya çalışmayı, vaaz etmiştir.

İlginçtir, **Joseph Smith Jumior öldükten sonraki dönemde Mormonlar da kendi içlerinde bölünmüşlerdir.** Mormonlar da Türkiye'de misyonerlik faaliyeti yürütmüşler ancak diğerleri kadar başarılı olamamışlardır. 1800'lerin sonuna doğru Antep'te, Sivas'ta birkaç Ermeni'nin Mormon olduğu ve ABD'de Mormon eyaleti olan Utah'a götürüldüğü yazılmaktadır.[88]

Mormonların misyonerlik faaliyetleri ile ilgili olarak, **Osmanlı aslında bütün faaliyetleri bildiği gibi, Mormonların da ne yaptığından haberi var idi.** Meselâ, şu belge bunun bir göstergesidir:

"Amerika'da ortaya çıkan Mormon mezhebini Osmanlı memleketlerinde yaymak gayesiyle Amerikalı Albert Herman isimli bir şahsın Haleb'e gelerek ara sıra da olsa çevreyi dolaşmakta olduğu, ele geçirilen evraktan bu kişinin zararlı halinin yeteri kadar ispat edilmiş bulunduğu keyfiyeti İçişleri Bakanlığı'na arz edilmiştir. Bu halin getireceği zarar malum olduğundan **gereken tedbirlerin alınması** Padişah Efendimizin emir ve iradeleri gereğidir."[89]

Mormonlar, Osmanlı'da genellikle Ermenilerin bulunduğu bölgelerde faaliyet göstermişler ve Amerika ile İngiltere tarafından desteklenmişlerdir.

88 Yrd. Doç. Dr. Fuat Aydın, **Mormonlar İsa Mesih'in Son Gün Azizleri Kilisesi,** "Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri" içinde, Ensar Neşriyat, İstanbul-2004, s.215 vd. Mormonların günümüzdeki faaliyetleri için ayrıca bknz: Bayzan, **Türkiye'de Amerikan Misyonerleri,** s.71 vd.

89 Bayzan, **Türkiye'de Amerikan Misyonerleri,** s.87.

"Mormon mezhebi misyonerleri 20.yüzyıl başlarında Osmanlı topraklarında da taraftar edinmeye çalışmışlardır. **Bu mezhebin Anadolu'daki idare merkezi Antep şehridir**... Mormon misyonerleri Osmanlı ülkesinde Protestanlık görüntüsü altında uğraş vermişlerdir...

Albert Herman adlı Mormon misyoneri Protestan görüntüsüne sığınarak Mormon mezhebini yaymak için Halep yöresinde, Antep başta olmak üzere, mezhebin gezici müfettişi adı ve misyoner sıfatı ile **Osmanlı topraklarında dolaşıp, İstanbul, Sivas, Mardin, Diyarbakır, İskenderun, Hayfa, Humus çevresinde** taraftar toplamıştır. Zara'da (Sivas) kırk kadar üyesinin olduğu belirlenmiştir. Maraş, Adana, Bağdat şehirleri de bu mezhebin örgütlenmeye çalıştığı yerlerdir. Albert Herman'ın çalışmalarından Halep valiliğinin haberi olmuş ve gözetim altına alınmıştır...

Burada en dikkat çekici nokta Mormonların taraftar kazandıkları alanların genellikle Ermenilerin yoğun olarak yaşadığı yerler olması ve bu inancın Ermeniler arasında yayılması için çaba sarfedilmesidir. Örneğin mezhebin idare merkezi Antep'tedir ve cemiyet üyeleri tamamen Ermenilerden meydana gelmektedir... Misyoner faaliyetleri, Osmanlı yönetiminin eğitim ve sosyal hizmet ve uluslaşma sürecine giremeyen veya geç giren yerlerde daha etkili idi. Nitekim misyoner Herman da Halep Ermenilerinin ekonomik olarak zor şartlarda yaşamalarını göz önüne alarak, amaçlarını burada da ilerletmek için, Protestanlar gibi Mormonlar için de Halep'te bir okul açılması gereğinden söz etmektedir...

Diğer mezhepler kadar etkili olmasa da, Mormonların Osmanlı topraklarında yayılma çabalarının **İngiltere, Amerika gibi devletler tarafından desteklendiği** göz önünde tutulursa, bu çabaların desteklenmesi onların **emperyalist tutkularından** ayrı tutulamaz."[90]

---

90 Melek Çolak, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Mormonlar**, Tarih ve Toplum dergisi, Haziran 2001, Cilt:35, Sayı:210, s.25-27

"Türkiye ve Suriye Vesayet Altına Alınmadıkça"

London Times gazetesinin editörü, misyoner **Tillman C. Trowbridge**'e gönderdiği 17 Ocak 1880 tarihli mektubunda, Türkiye ve Suriye'nin yönetimi ve denetimi Hristiyan Devletlerin vesayetine alınmadıkça buraların ıslah edilemeyeceğini belirtiyor:

"Küçük Asya ve Suriye, Hristiyan Devletlerin vesayeti altında, fiilî yönetim olmasa bile gerçek denetimi şimdi bu ülkeleri kötü yönetenlerin elinden alınmadan, hiçbir zaman ıslah edilemez."[91]

Misyonerlerin Araplar Arasındaki Faaliyetleri

Araplar arasında da yoğun bir misyonerlik çalışması yapılmış ve halk Hristiyanlaştırılmaya çalışılmıştır. Ancak hedef özellikle Hristiyan Araplar üzerindeki çalışmalar olmuştur. Emperyalist misyonerlerin nihaî amacı ise, **Arap ayrılıkçılığını** yaratıp Osmanlı'ya karşı örgütlemektir. Bu örgütlenmeler önce edebî alanlarda başlamış ve Arapça vesilesiyle siyasî olarak şekillendirilmiştir.

Araplar arasında yürütülen misyonerlik faaliyetlerini, "Arap Milliyetçiliği" adlı eserinde Bessam Tibi şöyle anlatmaktadır:

"Fransa kendi misyoner gruplarını genellikle Suriye ve Lübnan'daki Hristiyan bölgelerine yerleştirdi ve **sadece Fransa değil, İngiliz ve Amerikan Protestan ve Rus Ortodoks misyoner grupları** da bu bölgede aktif olarak çalışıyorlardı...

Avrupalı ve Amerikan misyoner gruplar... **Onlar gerçekte sömürgeciliğin öncüleri olmasına rağmen,** misyonerler millî dille olan yakın alakaları hasebiyle Araplara bir millî bilinç sağladılar.

---

91 **Kocabaşoğlu, Kendi Belgeleriyle Anadolu'daki Amerika, s.119**

Bu durum Araplar ile İslam geleneğine göre tasvip gören Osmanlı yönetimi arasında bir ayrıma yol açtı ve Araplar misyoner faaliyetlerine daha duyarlı bir hale geldiler.

Üç misyoner grubun etkisi –Fransız Cizvitler ve diğer Katolikler, Amerikalı Protestanlar ve Çar Rusya'nın Rus Ortodoksları- birbirinden hatırı sayılır değişiklikler gösterdi. Amerikalı ve Rus misyonerler Arap rönesansına önemli ölçüde katkıda bulunmuşken, Fransız Katolik misyonerleri açıkça sömürgeci bir politika izliyordu. Fransız misyoner okullarında, **Arap Hristiyanlarına ve özellikle Marunilere,** sadece Fransız mandası, yani yönetimi altında özgürlüklerine kavuşabilecekleri telkin ediliyordu... İlk Arap milliyetçileri Fransız misyoner okullarından değil, faaliyetleri daha az sömürgeci amaçlar ihtiva eden **Amerikalı Protestan misyoner okullarından** yetişmiştir.[92] Misyoner gruplar, İncil'in Arapça'ya yeni bir tercümesi için Arap âlimleri kullanmışlardı. Dahası Arap diline yeniden hayat kazandırmaya teşebbüs edenleri desteklemişler ve onların yardımı ile misyoner okullarında kullanılmak üzere dinî metinleri Arapça yazdırmışlardı. Amerikan misyonerler doğal olarak Arapça faaliyet gösteriyorlardı, çünkü bu daha büyük ve daha kesin başarılar elde etmelerini sağlıyordu...

Rus Ortodoks misyonerler de bölgede benzer şekilde ilerlemesi bir rol oynadılar. Rus politikacılar Nil'den Fırat ve Dicle'ye kadar tüm Arapları ve Güney Slavları Osmanlı'ya karşı bir ayaklanma için mobilize etmeyi planlıyorlardı...

İlk dönemlerinde, Arap milliyetçiliği tamamen Arap kültürüne duyulan ilgi ve özellikle **Amerikalı misyonerlerin katkıları ile desteklenen Arap dilinin modernleşmesi** ile ortaya çıkmıştı... Butros

---

92 Bessam Tibi'nin, Amerikalı misyonerlerin daha az sömürgeci amaçlar taşıdığı fikri bu kitabımızda gösterdiğimiz üzere yanlıştır. ABD, gelecek yıllar için çalıma yapmış ve amacına ulaşmıştır. Lübnanlı Halidi ve Ferruh, misyonerlerin Araplar arasındaki amaçlarını bütün çıplaklığı ile ortaya koymuşlardır. Kaldı ki 20.yüzyılda yürütülen siyasî faaliyetler ve Irak'ın işgali, yeterli örnektir.-HY

El-Bustani ve Nasif el-Yazıcı Amerikan misyonerlerinin yardımıyla 1847'de Arap dünyasının ilk edebiyat cemiyetini kurdular: Jamiyyat al-Adab wal-Ulm (Edebiyat ve İlim Cemiyeti) cemiyetin üyeleri sırf Suriyeli Hristiyanlar ve Avrupalılardan müteşekkildi...

Amaçları kültürel olmaktan öte siyasî olan ve ayrımcı talepler güden ilk gizli cemiyet 1875 yılında Suriye Protestan Koleji öğrencileri tarafından kuruldu... İlk başta üye olarak sadece Hristiyanları kabul eden bu cemiyet daha sonra Müslümanları ve Dürzileri de kabul etti ve üye sayısı artmaya devam etti. Hemen Suriye şehirlerinde benzer ggizli cemiyetler teşkil edildi. Üyelerin hazırladıkları posterler geceleri duvarlara asılıyor ve içerisinde tüm Arapların din ve diğer farklılıklar gözetilmeksizin vatandaş sayılacağı bir Arap ulus devleti talep ediliyordu. 20.yüzyılın başlarında, Suriye-Lübnan Araplarının öğrenim gördüğü **Paris, Arap milliyetçi propagandasının merkezi** olmuştu. İlk dönem siyasî millî hareketler hem Hristiyan misyoner okullarında ve hem de avrupa'nın akademik kurumlarında öğrenim görmüş Araplarca destekleniyordu..."[93]

"Türkiye, Asya'nın Anahtarıdır"

ABCFM'nin faaliyetlerini özetleyen 1880 tarihli **Barlett Raporunda** Türkiye'nin önemi ve fonksiyonu şöyle tanımlanır:

"**Misyoner faaliyetleri açısından Türkiye, Asya'nın anahtarıdır.** "[94]

Peki, Türkiye misyonerler için, niçin bir anahtar durumundadır? Çünkü her şeyden önce dinsel inanç bakımından, Hristiyanlığın yayılma yeri **Pavlus'un** gezdiği yerler, Anadolu'dur. Kendisi

93 Bessam Tibi, **Arap Milliyetçiliği,** Ter: Taşkın Temiz, Yöneliş Yay. İstanbul-1998, s.128-142

94 Kocabaşoğlu, **Kendi Belgeleriyle Anadoiu'daki Amerika,** s.29

Tarsusludur. Anadolu'nun bazı şehirleri kutsal önem taşır. İstanbul, Hristiyanlığın ilk resmen kabul edildiği bir başkenttir. **Efes, İzmit** Hristiyanlar için hep dinsel önem arz eden yerlerdir.

Öte yandan, **Türkiye, Kudüs'e giden yoldur**. Evanjelikler için, Anadolu'nun Fırat'tan ilerisi Yahudilere vaat edilen topraklardır.

Haçlı kafalı Hristiyanlara göre, Türkler, Müslüman olduğundan, Türkiye'deki Hristiyanların Müslüman Türklere tabii yaşamaları düşünülemez. Bu sebeple ya Türkler Hristiyanlaştırılmalıdırlar ya da Anadolu'dan çıkartılıp, geldikleri yere gönderilmelidirler.

Şemsettin Günaltay, İsviçre'de öğrenimdeyken dinleyici olarak katıldığı, 1915'lerde İsviçre'de yapılan "Makedonya'da Türk Mezalimi" adlı konferansta, bir konuşmacının aynen şöyle dediğini belirtmiştir:

"Yeryüzünde hilâl kalkmadıkça, Haç'ın şefkati bütün cihanı saadeti altına almadıkça, insanlık mutlu olamaz. Hristiyanlık gösterişli olgunluğuyla Arabistan'ın barbar dinini ortadan kaldırmalı ve Türkler Altay dağlarının gerisine sürülmelidir."[95]

Hristiyanların Durumu

Engelhardt, 1882 yılında yazıp 1883 yılında yayımladığı "Tanzimat ve Türkiye" adlı kitabında, Hristiyanların Osmanlı'daki durumlarını şöyle ifade eder:

"Türkler mağlup milletleri kendilerine benzetmek söyle dursun, aksine Hristiyan tebaaları arasında sürekli bir ordugâh kurmuş gibi yalnız ve silahlı olarak kalmışlardı; bu durum, dini hükümlerine uygundu. Kuran, toprakları Müslümanlar ve gayrimüslimlere mahsus olmak üzere ikiye ayırıyor ve müminlerle Hristiyanlar arasında ci-

95 Abdurrahman Küçük, Misyonerlik ve Türkiye, "Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri" içinde, TDV yay.·Ankara-1996, s.41

hadı emrediyordu. İşte Osmanlı Devleti değişmez olan şeri hükümlere uygun olarak Hristiyanlardan ayrı olarak kurulmuş, yayılmış ve varlığını korumuştur.

Osmanlılar Avrupa'ya yerleştikleri zaman Doğu Roma İmparatorluğu'nun idare teşkilatını ve hiyerarşisini ortadan kaldırdılar; fakat şeriatın hükümet idaresine ve medeni kanunlara ait hükümlerini yeni tebaalarına tatbik etmediler...

Nasıl olursa olsun, **Osmanlı Hristiyanları yüzyıllardır kısmi bir bağımsızlıktan yararlanmışlar; bu bağımsızlık sayesinde milletlerini, dillerini, ahlaklarını korumuşlardır**. Bu durumun etkisiyle reayanın[96] vatan sevgisi, mensup oldukları cemaate bağlılık şekline girmiştir... Müslümanlar ile Hristiyanların birbirlerinden ayrı yaşamaya alışmaları Müslümanların özel hükümetlerini, Hristiyanların dinî ve şahsî güvenliklerini korumaya yardımcı olmuştu. Hatta Âli Paşa'nın dediği gibi bütün Avrupa zulüm ve cehalet karanlığı içinde bulunurken Osmanlı Devleti'nde bulunan mağlup milletlerin nispeten iyi bir halde bulundukları iddia edilebilirdi.

Babıâli'nin Hristiyanlara verdiği muafiyeti koruması sayesinde gayrimüslim tebaanın refah hali giderek artmış, Hristiyanların tecavüz düşüncesinde bulunmamaları ve hallerinden memnun olmaları sayesinde dahi Osmanlı hükümeti reayanın içişleriyle mümkün olduğu kadar az meşgul olmuştu..."[97]

İşte misyonerler, Avrupa ve Amerika, emperyalist, sömürge ve egemenlik amaçları uğruna bu refah ve huzur düzenine çomak sokmuşlardır.

İstanbul'da İngiliz elçisi göreviyle bulunan **Lord Stratford**, 1856 yılının Ocak ayında Fuat Paşa ile din değiştirenler konusunda konuşurken, küstah bir emperyalist temsilcisi olduğunu belli ederek şöyle der:

96 Burada kastedilen reaya, gayrimüslim tebaadır-HY
97 Engelhardt, **Tanzimat ve Türkiye**, Kaknüs Yay. İstanbul-1999, s.209-210.

"Dininizden, halifenizden bana bahsetmeyiniz; bunların hepsi münasebetsiz şeylerdir. Bir memleket başkalarının yardımlarına muhtaç bulunur ve bu memleket için başkaları kan dökerse Hristiyanlık adına istediğim şeyleri kendisinden almaya hak durum (doğar)."[98]

İstanbul'da Lord Straftford'dan sonraki **İngiliz elçisi** ise, Lord Russel'e yazdığı mektupta, Osmanlı'daki dinsel serbestliğin Hristiyan hükümetlerde olmadığını belirtir ve kendisinden ulu orta Hristiyan propagandası yapan misyonerleri korumasının beklenilmemesini ifade eder:

"Sizin tarafınızdan da bilinmektedir ki Türkiye'de İncil serbestçe dağıtılır ve hatta basılmasına bile izin verilir. **Bütün ırk ve milletten adamlar, hatta Türkler, Protestan oluyorlar ve hiçbir taraftan baskı görmüyorlar**. Bir veya iki yıldan beri Türk Protestanlar kiliseye dönüştürülmüş olan bir İngiliz okulunda her Pazar günü iki defa Türkçe olarak ibadet ediyorlar. **Gerçeği söylemek gerekirse İslâm dini mensuplarının Protestanlar hakkında gösterdiği tavizler ve serbestlik cidden takdire şayandır; bu tavizler ve serbestliğe Hristiyan hükümetlerde bile tesadüf edilemez.** Fakat han ve kahvehane gibi herkesin girip çıktığı yerlerde vaaza kalkışan ve halk arasında heyecan doğurarak memlekette Hristiyanlığın yayılmasını kolaylaştıran değil, buna engel olan kimseleri savunmak benim için mümkün değildir."[99]

Kezâ, 1876-1877 yılında Anadolu'da seyahat eden ve gözlemlerini kitap haline getiren **Fred Burnaby,** Sivas'ta iken evinde kaldığı ABD'li misyonerle konuşmasında, Rusların Anadolu'yu ele geçirmesi halinde Protestan misyonun durumunun ne olacağını sorar. Misyonerler, Rusya'nın kendilerini derhal ülkeden kovacağını ve başka mezhebe kesinlikle müsamaha etmeyeceğini söylerler.

98 **Engelhardt, Tanzimat ve Türkiye, s.487, not:63**
99 **Engelhardt, Tanzimat ve Türkiye, s.298-299**

Bu cevap aslında Osmanlı'daki dinsel serbestliğin de bir ifadesidir. Burnaby, misyonerlerin bu cevabını, fanatik bir Protestan kafasıyla kitabında şöyle yorumlar:

"Bu sözler beni çok şaşırttı. Çünkü bir İngiliz Protestan tarafından değil, bir Amerikalı tarafından, üstelik Cumhuriyetçi kurumlara sahip olmasına rağmen Rusya'ya karşı daima büyük bir yakınlık duyduğu düşünülen bir ülkenin vatandaşı tarafından sarf edilmişti. **Demek ki Çarlık hükümeti, topraklarında herhangi bir inanca hoşgörüyle bakmayacaktı.** İmparatorun Amerikalı Rus putperestlere Protestan inancına dair bilgiler aktarmalarına izin vermesi zayıf olasılıktı. Protestanlık düşünce özgürlüğünü ifade eder. Araştırma yapma hakkı, despot bir takım yöneticilerin hiç hoşuna gitmeyecek bir şeydir. Ortodoksluk mezhebine özgü batıl inançların ve yozlaşmış ibadet biçiminin, saf Protestan inancımızla ikame edilme şansı yoktur, ta ki tüm Rusya'da hüküm süren otokratik yönetim biçimi bir devrimle sona erdirilene dek..."[100]

Nitekim **Konsolos Jewett**, ABD Dışişleri Bakanı Rives'e gönderdiği 10 Mart 1888 tarihli raporunda, Osmanlı hükümetinin misyonerlere karşı düşmanca bir tutum içinde olmadığını belirterek, **bu konudaki kanaatlerini** şu şekilde sıralar:

"1-Amerikan misyonerleri ve okullarına karşı eleyhte bir davranış yoktur.

2-Osmanlı hükümetinin tavrı ne dostça, ne de düşmancadır. Osmanlı hükümeti kayıtsız bir tavır içindedir.

3-Türkiye'de dinden dolayı cezalandırmalar yoktur.

4-Amerikan okullarına müdahale edilmemektedir. Ancak, kitap ve basım konusunda sıkıntılar vardır.

5-Yerel yöneticilerin Amerikan okullarına karşı tavrı dostçadır.

---

100 **Aydın, Bulgarlar ve Ermeniler Arasında Amerikan Misyonerleri,** s. 152, not:266

6-Amerika'daki gazetelerin karşıt görüşlerine rağmen son yıllarda Amerikan okulları ve misyonerlerine karşı somut bir değişim yoktur. Türklerin Ermeniler ve diğer Hristiyanlara karşı tavrında bir değişim olup, bu, Ermenilerin Müslümanlarla eşit hale gelmesine bağlanmaktadır. Yabancı basında ABD misyoner okullarında öğretildiği gibi Babıali'nin çıkardığı yeni kanunların Hristiyanlığa karşı çıkarıldığı, New York'taki bir yazarın deyimiyle 'Türklerin İncil'i İslam dini için ciddi bir tehdit olarak gördüğü" şeklinde haberler yer alıyor. Bu doğru değil, **Türkler kanunları yabancı okullara karşı değil, yabancı etkisine karşı çıkarmaktadırlar.** Türkler, Avrupa ve Amerikan politik düşüncelerinin etkisinden korkuyorlar. Avrupa ve Amerikalıların dininden korkmaları için özel bir neden yoktur."[101]

1886'da Dünyadaki Misyoner Kuruluşları

1886 yılına ait verilere göre, dünyadaki Protestan misyoner teşkilatı 80'i geçer. Bu teşkilatlardan **32'si ABD'de, 24'ü İngiltere'de, 25'i ise Avrupa devletlerindedir**. Görüleceği üzere, Protestan misyoner teşkilatı ABD'de daha fazladır. Bütün bu teşkilatlarda çalıştırılan misyoner sayısı 3.226 kişidir. Harcanan para, yılda 10 milyon Dolara yakındır. 1896 yılında ise dünyadaki Protestan misyoner teşkilatı sayısı 150'yi bulur. Bu 150 teşkilatta çalışan misyoner sayısı ise, toplam 11.574'e yükselir. Harcanan para ise, yılda 15 milyon Dolardır. Bu Protestan teşkilatlar içinde ABD misyoner kuruluşu BOARD'ın gelir ve çalışan sayısı %30-35'tir. BOARD, ABD'de en büyük misyoner kuruluşu olarak gelir ve çalışan sayısı olarak ABD içinde üçte birdir Böylece BOARD her zaman dünyadaki en büyük ilk üç misyoner teşkilatından biri olur.[102]

---

101 Aydın, Bulgarlar ve Ermeniler Arasında Amerikan Misyonerleri, s.153-154
102 Kocabaşoğlu, Kendi Belgeleriyle Anadolu'daki Amerika, s.16-17

Bir Aciz Belgesi

ABD misyonerlerinin Yanya'da İslam düşmanlığı içeren kitaplar dağıtmalarından dolayı, Vilayet tarafından İçişleri Bakanlığı'na durumu anlatan ve söz konusu zararlı yayınlara, broşürlere el konulduğunu belirten (9 Ocak 1887 tarihli) bir yazı gönderilir. İçişleri Bakanlığı tarafından verilen cevapta, söz konusu yayınların toplatılarak imha edilmesi ve gerekli tedbirlerin alınması istenilir. Ama **buna karşılık Vilayet'in verdiği cevap, Eğitim Tüzüğü'nde hüküm bulunmadığından dolayı bir şey yapılamadığı** ve bu gibi zararlı girişimlerin arkasının alınamadığı belirtilir.[103]

Kapitülasyonların Zararı

ABD'li misyoner Pettibone, Adana'da tutuklandığı zaman, 28 Temmuz 1892 tarihli bir telgraf ile husus Mersin'deki ABD Konsolosluğuna bildirilerek Konsolosluğun talebine rağmen serbest bırakılmadığı iletilir. **Bunun üzerine ABD elçiliği, misyoner Pettibone'un anlaşmalar (kapitülasyonlar) uyarınca, hemen ve şartsız olarak serbest bırakılmasını talep eder.** Talepte antlaşmanın ilgisi maddesi şöyle açıklanır: "Antlaşma açıktır. Hatta **bir Amerikalı suç kabul edilen fiillerde bulunsa bile, konsolosun bilgisi olmadan tutuklanamaz; orada hiçbir konsolso yoksa bile en yakın konsolosa teslim etmek zorundadır.**" Bu talep üzerine, Osmanlı Hükümeti, büyük bir suç işlememişse Pettibone'un serbest bırakılması yolunda talimat verir. Üç gün sonra da serbest bırakılır. [104]

103 Aydın, Bulgarlar ve Ermeniler Arasında Amerikan Misyonerleri, s.76-77
104 Aydın, Bulgarlar ve Ermeniler Arasında Amerikan Misyonerleri, s.1154-155, not:269

Kapitülasyonlar ile sağlanan haklar sonuna kadar deyimi bile yetersiz kalacak şekilde kullanılmış ve adeta Osmanlı yok sayılmıştır. Özetle kapitülasyon, hem de bir yabancının tanımı ile şu anlama geliyordu:

"Bir misyonerin çalıştığı veya oturduğu bir evde artık Türkiye söz sahibi değildi, burada misyonerin vatandaşı olduğu devletin hükmü geçerliydi."[105]

1893'de ABD Başkanı: "Türkiye Haksız Değil"

1893'de ABD Kongresinin açılışında ABD Başkanı, ABD'ye göç eden Ermeniler ve onların hareketleri hakkında önemli bir konuşma yapar:

"Türkiye bu ülkedeki Ermeni tebaasının vatandaşlık almalarından şikâyetçidir. Onların bizim insanlarımızın arasına katılmak için değil de doğdukları yerlere geri dönüp de fesat çıkarma peşinde koştuklarını söylemektedir. **Bu şikâyet tam anlamıyla da dayanaksız değildir. Bu ülkede Ermeni dilinde yayınlanmakta olan bir dergi, açık bir şekilde okuyucularını silahlanmaya, organize olmaya ve Asya eyaletlerindeki Türk otoritesini bozmaya yönelik hareketlerde yer almaya yönlendirmektedir."**[106]

Dikkat edilirse, **1893 yılında ABD her şeyin farkındadır.** Ama Osmanlı'daki misyonerlik faaliyeti alabildiğine devam eder. ABD okulları Araplar, Bulgarlar, Rumlar ve Ermeniler için ihtilal kadroları yetiştirirler.

---

105 Fatih Gencer, **Amerikan Yakın Doğu Yardım Komitesi**, Alternatif Yay. İstanbul-2006, s.24

106 Yasemin Diril, **Yabancı Eller**, IQ Kültür Sanat Yay. İstanbul-2006, s.78

1895'de BOARD'ın Görevli Sayısı

1895 yılına kadar Osmanlı İmparatorluğunun sınırları içinde faaliyet gösteren BOARD misyonerlerinin sayısı 540'tır. Bu misyonerlerin 427'si, sırf Anadolu'da faaliyet gösterenlerdir.[107] Aslında tabi bu sayılar tespit edilebilen rakamlardır. Bunun dışında herhalde daha onlarcası gelip geçmiştir.

Maraş'ta Yabancıların Çoğalması

Misyoner ve okul faaliyetleri yürütülen yerlerde yabancıların süratle çoğaldıkları kayıtlarla tespit edilmiştir. Meselâ Maraş'ta misyonerlik ve okulların faaliyetine paralel olarak çoğalmaları dikkat çekicidir:

Maraş'taki yabancı sayısı; 1308 Tarihli Halep Vilayeti Salnamesi'ne göre (s.214) **1892 yılında 15 iken,** 1310 Tarihli Halep Vilayeti Salnamesi'ne göre (s.238) **1896-1897 yılında 981 kişi olmuştur.** 1324 Tarihli Halep Vilayeti Salnamesi'ne göre (s.474) **1908 yılında ise, 1.441'e çıkmıştır.**[108]

Maraş'ta, 1908 tarihi itibariyle dinlere göre nüfus dağılımı şöyledir:[109]

Müslüman	: 46.636 (%68)
Hristiyan	: 21.174 (%31)
Yahudi	: 213 (%1)
Toplam	: 68.023

107 Kocabaşoğlu, **Kendi Belgeleriyle Anadolu'daki Amerika**, s.39

108 Ayhan Doğan, **Maraş'ta Misyonerlik Faaliyetleri (XIX. Yüzyılın İkinci Yarısı ve XX. Yüzyılın Başlarında)**, s.277; http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/sos_mak/makaleler/Ayhan%20DO%C4%9EAN/Mara%C5%9F.pdf (Erişim: 24.09.2010)

109 Doğan, **Maraş'ta Misyonerlik Faaliyetleri (XIX. Yüzyılın İkinci Yarısı ve XX. Yüzyılın Başlarında)**, s.278

"Türkler Hristiyan Sömürücünün Kölesi Oldu"

Almanya'da yayımlanan "Berliner Tageblatt" gazetesinin muhabirliğini yapmış olan ve "Türk, savun Kendini!" adlı kitabı çıkartan **Hans Barth,** 1893 yılında yayımladığı "Güney Göğü Altında" kitabında, Türklerin durumunu İzmir'i bahsinde şöyle anlatıyor:

"Türk, eskiden, Avrupalı'nın dessaslığına[110] aşağılayıcı tavırla karşılık verirdi; şimdi artık ondan nefret ediyor.

Çünkü artık, ülkenin efendisi Türk, Hristiyan sömürücünün kölesi durumuna düşmüş, can düşmanı gâvûr, ülkenin efendisi durumuna gelmiştir. Her şeyden önce bu durumun en büyük sorumlusu gâvûrun gelenek ve giysilerini taklit eden ve artık camiye gitmeyen Jön Türk efendidir. Fakat Müslüman da arada sırada da olsa, gâvûrun yüzündeki müstehzi ifadeyi görmekte; hele hele Türk askerlerinin Avrupaî üniformalarını görünce padişahın arzularına karşı gelinemeyeceğini ve her türlü nefretin faydasız olduğunu anlamaktadır. Camilerin önündeki hasırlar üzerinde hastalar ve yaralılar yatıyor; bunlar belki de "Plevne" trajedisini Ruslardan yediği kurşunlardan akan kanıyla yazmış askerlerdir. Tüm bu mağdur insanlar için cami cemaatleri ellerinden geleni yapıyor." [111]

Ticaret Tamamen Hristiyanların Elinde

Otuz yıl Türkiye'de doktorluk yapan, **Dr.Lamec Saad,** 1890'da Diyarbakır'da ticaretin tamamen **Hristiyanların elinde olduğunu, Müslümanların zor durumda** bulunduklarını belirterek, şehrin etnik ve ticari yapısı ile misyonerlerin faaliyetlerini şöyle anlatıyor:

---

110 **Dessas:** Düzenbaz, hilekâr,

111 İlhan Pınar, **Gezginlerin Gözüyle İzmir XIX. Yüzyıl,** C:II, Akademi Kitabevi, İzmir-1996, s.105-106

"Şehrin 30 bini bulan nüfusu çok farklı millet ve dinlerden meydana gelmektedir; şehirde yaklaşık 10 bin Müslüman'a karşın, 8700 Gregoryen Ermeni, 2 bin Suriyeli Yakubi, 1600 Keldanî, 1200 Katolik Ermeni, 1000 Protestan, 500 Suriyeli Katolik, 300 Ortodoks Rum ve 1500 Katolik Rum yaşamaktadır. Bu cemaatlerden her biri kendi ibadethanesine ve okuluna sahiptir; hatta Gregoryen Ermeniler iki kiliseye sahip bulunmaktadırlar.

Şehrin ticareti tamamıyla Hristiyanların elindedir; sanayi ve ticarette önemli konumlara sahiptirler; büyük bir kısmı toprak sahibidir ya da en azından hali vakti yerindedir.

Bazı kesintilerle de olsa yaklaşık iki yüzyıldır Diyarbakır'da Kapusen misyonerliği bulunmaktadır; özellikle son yıllarda bu misyonerliğin faaliyetleri gittikçe önem kazanmaktadır; misyonerliğin erkek okulunda Fransızca, Arapça ve Türkçe öğretilmektedir; yanı sıra beş Fransız rahibesinin görev yaptığı bir kız okulları vardır. Amerika'dan düzenli aralıklarla şehre metodist misyonerler gelmektedir.

Şehirdeki Müslüman nüfus ise günden güne azalmaktadır; şehirde görev yapan memurlar ve birkaç büyük toprak sahibi dışındaki **Müslümanların çoğu yoksuldur** ve şehirde katırcılık, bahçıvanlık, eskicilik, hamallık ve genellikle Müslümanların yanında nadiren de **Hristiyanların yanında hizmetkârlık yapmaktadırlar**; şehrin sanayisinde sahip oldukları tek alan leblebiciliktir; bu mesleklerin dışında birkaç Müslüman lüle yapımcılığı ve eyercilikle geçinmekte; bir kişi de terzilikle uğraşmaktadır."[112]

112 İlhan Pınar, **19. Yüzyıl Anadolu Şehirleri**, Akademi Kitabevi, İzmir-1998, s.137-138

9.6) ELÇİ VE KONSOLOSLAR MİSYONERLERİN EMRİNDE

Osmanlı Konsolosunun Raporu

Osmanlı Devleti'nin Regusa Konsolosu Persich, Osmanlı Dışişleri Bakanlığı'na gönderdiği 15 Haziran 1863 tarihli yazısında, dışarıdan gören biri olarak, yabancı konsolosların işlerine müdahale etmelerinden dolayı Osmanlı yetkililerinin iş yapamaz duruma geldiklerini şöyle anlatıyor:

"Yabancı ülkelerin konsoloslarının etkisiyle pasivize olmuş imparatorluk yetkilileri, İstanbul hükümetinin elçisini, dolayısıyla İstanbul hükümetini dinlemiyorlar; sadece onlardan korktuklarından değil, aynı zamanda ve sandığımızdan daha basit bir şekilde ya da çok şahsi ihtiras ve kişisel düşmanlıklardan kaynaklanan nedenlerle bu konsoloslara ve onların kaprislerine bağlanıyorlar. İşte Sayın Bakanım, buradaki yetkililer bu durumdan dolayı kendilerini de tehlikeye atmak istemediklerinden **'devlet içinde devletleri' hoş görmek zorunda olduğumuz gerçeğini itiraz etmeye cesaret edemiyorlar ve elleri kolları bağlı hiçbir şey yapamaz durumda kalıyorlar.** Bugünkü durumda en ciddi olan ve halk tarafından da hoş görülmeyeni Osmanlı yetkililerinin iş yapamaz duruma gelmesidir. Bu da büyük ölçüde yabancı konsolsoların bütün işlerde onlara müdahale etmelerinden kaynaklanıyor. Sayın bakanım şunu söylememe müsaade ediniz; üst düzey yetkililerimizin görev yetkilerini genişleterek ve görevlerini yabancı konsolosların küçümseyici sauçlamalarından korkmadan yapmalarını sağlayarak ve onlara da gerekli olan saygıyı gösterip iç işlerimize karışmalarını engelleyerek bu olumsuz durumu düzeltebiliriz."[113]

---

113 **Aydın, Bulgarlar ve Ermeniler Arasında Amerikan Misyonerleri, s.65, not:118**

Konsolos Madenleri Araştırıyor

1890'larda Türkiye'de ABD Konsolosu olarak bulunan Jewwet, Türkiye'nin yer altı kaynakları hakkında bir rapor hazırlar. Raporda, Anadolu'nun maden kaynaklarının zenginliğinden ve pek az işletildiğinden bahsederek, başka bir hükümetin elinde olsa bu maden kaynaklarının yüzyılın en büyük verimini ve servetini sağlayabileceğini ifade eder. [114]

İstanbul'daki elçi Sir Stratford Canning'in Protestan cemaatinin millet statüsüne kavuşması için gösterdiği çabanın arkasında misyoner **William Goodel** olmuştur. Goodel, Ermeni Protestan cemaati ile Canning arasındaki irtibatı gizlice sağlayan adam olmuştur.[115]

Konsoloslar Misyonerlerin Kontrolü Altında

ABD Konsolosları, genellikle misyonerlerin kontrolünde çalışmışlardır. Misyonerler, konsolosluklarda vekillik, yardımcılık ve acentelerde görevli olarak da çalışmışlar, dolayısıyla bu kuruluşlar misyonerlerin şubesi haline dönüşmüştür.[116]

ABD Harput'ta konsolosluk açmak istediği sıralarda, Harput't a bulunan İngiliz konsolosunun Ermeni hareketlerinin çıkışında rol almış biri olmasından dolayı 1900 yılına kadar ABD'ye izin verilmemiştir. Bunun üzerine ABD, izin almadan Harput'a Thomas Herbert Norton'u konsolos olarak atamış ve adı geçen kişi gelip göreve başlamıştır. Husus, 18 Aralık 1900 ve 1 Ocak

114 **Tozlu, Kültür ve eğitim Tarihimizde Yabancı Okullar, s.16**
115 **Kocabaşoğlu, Kendi Belgeleriyle Anadolu'daki Amerika, s.71**
116 **Erdal Açıkses, Amerikalıların Harput'taki Misyonerlik Faaliyetleri, TTK Yay. Ankara-2003, s.189**

1901 tarihlerinde iki defa Dışişleri Bakanlığı tarafından Başbakanlığa rapor edilmiştir. Artık bu zamandan sonra red kararının bir anlamı olmayacağını düşünen konsolosu tanımak zorunda kalmıştır.[117]

Dikkat edilirse, ABD, 19. yüzyıl boyunca uluslararası diplomasi kurallarını hiçbir şekilde dikkate almaksızın davranmıştır. Tazminat istemiş, verilmeyince **savaş filosunu** hemen dayamıştır. Okul açılmasını istemiş, gecikince tehdit etmiş ve yine filoyu dayamıştır. Okulları izinsiz açmış, ondan sonra göztermelik ruhsat başvurusunda bulunmuştur. Konsolosluk açılmasına izin çıkmayınca, yetkisiz olarak konsolos atamıştır!

Öte yandan, Sivas, Erzurum ve Harput'a atanan ABD Konsolosları buralarda Ermenilere ait evlere yerleşmişler, **her üç konsolosun da yakın çalışma arkadaşları her zman Ermeniler olmuştur.** Konsolsolar bölge hakkındaki her türlü bilgiye Ermeniler aracılığı ile ulaşmışlardır. **Hatta konsolsoların resmî yazılarını dahi konsoloslar kaleme almışlar, konsoloslar Ermenilerin kaleme aldıkları bu yazıları çoğu zaman inceleme gereği dahai duymadan imzalayarak işleme koymuşlardır.** Ermeni memurlar bir suç işledikleri zaman da hemen kapitülasyon kapsamına koyarak kendi vatandaşları gibi işlem yaptırmışlardır.[118]

ABD Başkanı Elçiyi Misyonerlerden Uygunluk Alarak Atıyor

ABD 'de misyonerlerin devlet ile ilişkilerini göstermesi bakımından, elçi atamaları önemli birer göstergedir. Çünkü **misyonerlerin istemediği elçi geri çekiliyor. Buna karşılık misyoner teşkilatlarının uygun bulduğu elçi atanıyor.** Bu da misyonerlerin devletteki fonksiyonunu göstermektedir.

---

117 Açıkses, Amerikalıların Harput'taki Misyonerlik Faaliyetleri, s.190-193
118 Gencer, Amerikan Yakın Doğu Yardım Komitesi, s.29-30

Meselâ, dönemin ABD Başkanı Stephen Grover Cleveland, seçim kampanyalarında kendisine çok yardımı olması sebebiyle Osmanlı elçisi olarak **Oscar Solomon Straus'**u atamayı düşünür. Straus'un seçiminde Türklerin Hristiyan yerine Yahudiler ile daha uyumlu çalışabilecekleri düşüncesi de etkili olur. ABD elçisi olarak atanan Straus, 1887 yılında İstanbul'a gelir ve göreve başlar. Ancak **Straus, elçi olarak atanmadan önce, Başkan Cleveland, önce misyoner gruplara danışır.** Misyoner gruplar uygunluk verdikten sonra Cleveland, Straus'u elçi atar.[119]

Misyonerler Ermenileri Sevmiyor Diye Elçi Değiştirtiyorlar

Misyonerler, ABD'nin İstanbul'daki temsilcisi A.R. Terrell'i, **"Ermenilerden nefret ediyor" gerekçesiyle sevmezler ve istemezler.** Misyonerler Terrell'in gitmesi için ABD'de 1896 yılında bir kampanya başlatırlar. Bunun sonunda Terrell'in değiştirilmesini sağlarlar. Terrell'in yerine daha önce Türkiye'de elçilik yapmış olan Straus atanır.[120]

Misyoner John Van Ess'in Konsolos Yapılması

1902 yılında, Amerikan Reform Kilisesi, **John Van Ess'i** misyoner olarak Osmanlı İmparatorluğu'nun bir bölgesi olan Irak'a gönderir. Ess, Irak'ta etkin bir faaliyet yürütür. İngilizler ve Iraklılar ile yakın ilişkiler kurar. Bir süre sonra Basra'da bir misyoner okulu açar. Ess, Irak'ta, **Iraklıları Osmanlı'nın karşısındaki düşman kuvvetleri tarafına yani İngilizlerin yanına çekmek için çalışır. Ess'in bürosu, Osmanlı karşıtlarının toplandığı yer olur.** Birinci Dünya Savaşı'nda onlarla bildiri hazırlar. **ABD, Ess'in bu çalışma-**

119 **Diril, Yabancı Eller, s.44**
120 **Kocabaşoğlu, Kendi Belgeleriyle Anadolu'daki Amerika, s.28, dipnot:43**

larından herhalde o kadar memnun olur ki, onu 1914 yılında Basra Konsolosu olarak tayin eder. Konsolosken de İngilizlerin Irak'taki durumlarını güçlendirmek için çalışır.[121]

9.7) MİSYONERLİĞİN TİCARÎ VE SİYASÎ AMAÇLARI

Board Açıklamasında İfade Edilen Ticari Amaç

1895 yılında, Amerikan BOARD adına açıklama yapan **H.O. Dwight,** şunları söylüyordu:

"Derneğimiz yaklaşık olarak 65 yıldır Türkiye'de faaliyette bulunmaktadır. Ticari ilişkiler yönünden misyonlar bu ülkede uygun bir ortam yaratmışlardır. Bu ortam misyonların iki yönlü çalışmaları sayesinde gerçekleşmiştir:

i) Geniş bir eğitim düzeni,
ii) Geniş bir basın ve yayın örgütü.

Biz bu bölge halkını yalnız bizim sattıklarımızı almaları için değil, gelecekte kurulacak tesisleri geliştirip yaşatabilecek bir düzeye gelmeleri için de eğitiyoruz. Bu yoldan Amerikan yatırımlarına yeni alanlar açmak umudundayız. Örgütün devamlı olarak yaşayabilmesi için yapılan harcamalar yıllık altı milyon dolar civarındadır. **Amerikalılar Asya Türkiyesinde daha şimdiden kârlılığa geçen bir iş kurmuşlardır.** Bu durum bölge halkının bir gün bizim müşterimiz olacağına dair umudumuzu gerçekleştirmektedir. Şu anda Asya Türkiyesinin değişik bölgelerinde 435 okulumuz ve bunlarda eğitim gören 19.795 öğrencimiz mevcuttur."[122]

---

121 Asaf Hüseyin, **Batının İslamla Kavgası, s.71**

122 **Tevfik Çavdar, Osmanlıların Yarı Sömürge Oluşu, 2.baskı, Gelenek Yay. İstanbul-2000, s.98-99**

Başka bir ABD'li yazar da aynı Dwight gibi misyonlarının amacının ticarete uygun ortam hazırlamak olduğunu, yani sömürgeciliğe ve emperyalizme kültürel zemin hazırlama görevlileri olduğunu iafede etmektedir:

"Misyonların temel fonksiyonu ticarete uygun bir ortamı hazırlamaktır. İnsanda yarattıkları ruhî heyecan vb gibi duygular yerli ırkın batı uygarlığına eğilim duyması sonucunu vermektedir. Dünya ve batı uygarlığını yakından tanımaları, o bölgelerdeki halklar gibi yaşama isteğini artırmakta ve bunun da tabii bir sonucu olarak ticari faaliyet artmaktadır."[123]

Amerikan Misyonerleri Ermenilerin Yanında

Osmanlı'nın ABD elçisi olan **Mavroyani Bey,** 8 Ağustos 1896 tarihli yazısında şu bilgileri veriyor:

"Amerikan misyonerleri, herkesin bildiği gibi, her zaman Ermenilerin düşüncesine daha yakın ve imparatorluk hükümetinin çıkarlarına ve imparatorluk barışına aykırı hareket etmişlerdir. **Ülkemizde yaşayan Amerikalı misyonerlerin daha önce size kopyalarını gönderdiğim belgelerde 'barbarlar' ve 'katiller' demek suretiyle halkımıza ihnate ve hakaret ettiklerini göstermiştim.** Bizim ülkemize gelme nedenlerinin her zaman 'Ermenileri eğitmek' ve 'kurtarmak' olduğunu söylemişlerdir. Onları sevsinler ya da sevmesinler istisnasız bütün Amerikalı misyonerler veya Avrupalıların hepsi papaz Angelo Hall'in aşağıdaki sözlerine destek veriyorlar. 'Hiç şüphesiz Ermenilerin yaşadığı huzursuzluklar, misyonerlerimize, vücutları Neron tarafından meşale olarak kullanılan Hristiyanların Hz İsa adına çektikleri acılar gibi takdim edilebilir.' Şüphesiz ki bu dostluk gösterisi Türkiye için hiç

123 **Çavdar, Osmanlıların Yarı Sömürge Oluşu, s.99**

hoş değildir ve misyonerlerin Ermeniler üzerindeki dolaylı etkisini göstermek için yapılmıştır. Bununla birlikte, şunu da eklemek gerekir ki, eğer **Amerikan misyonerler olmasaydı, Ermeniler bu kadar geniş özgürlük istemeye kalkmazlardı.** Bay Terrell tarafından itiraf edilen bu daha geniş özgürlük arzusu Ermeni ayaklanmalarına neden oldu."[124]

Yakın tarihlerde (1999) kaleme alınmış bir yazıda da Amerikalıların Ermeniler ile ilgisi ve misyonerliğin siyasetle ilişkisi şu şekilde ifade edilmiştir:

"19. yüzyılın sonlarında, ABD'nin Ortadoğu'ya (Şark Meselesi) yönelik politik ilgisinin belirmeye başladığı dönemde, **ABCFM'ın ekonomik servisi** sadece misyonerlikten veya başka dinî örgütlenmelerden değil, fakat ABD'deki veya İngiltere'deki siyasî mahiyete de sahip olan **Ermeni dostu örgütlerden de gelen paraları kullanıyordu.** Böylece 20.yüzyılda misyonerler, faaliyetlerinde dinî ve siyasî çıkarları iç içe geçirdiler."[125]

ABCFM'nin Harcamaları

ABD'nin misyonerlik teşkilatı olan ABCFM'nin 1819 ile 1914 yılları arasındaki yüz yıllık sürede Osmanlı İmparatorluğundaki harcamaları şöyledir:[126]

---

124 Aydın, **Bulgarlar ve Ermeniler Arasında Amerikan Misyonerleri**, s.236

125 Konstantina P. Kiskira, **19. Yüzyılın Çokuluslu İstanbul'unda Amerikan Misyonerleri**, "19.Yüzyıl İstanbul'unda Gayrimüslimler" içinde, Tarih Vakfı Yurt Yay. İstanbul-1999, s.67-68

126 Kocabaşoğlu, **Kendi Belgeleriyle Anadolu'daki Amerika**, s.139

Yıllar	Harcanan Miktarlar (Dolar)
1819-1824	12.479
1825-1834	128.966
1835-1844	554.584
1845-1854	776.773
1855-1864	1.484.963
1865-1874	1.830.848
1875-1884	1.817.065
1885-1894	2.187.939
1895-1904	1.917.824
1905-1914	2.634.344
Toplam	13.345.785

Bu rakamlara bakarken doların bugünkü değeri ile düşünülmemelidir. Çünkü o yıllarda dolar değerli bir paradır.

Oranın Sahibi Türkler Değil ki

ABCFM'nin misyonerlerinden **Everett P. Wheeler**, Türkler ve Türkiye hakkında çok açık bir şekilde şöyle diyor:

"Biz Türkiye'de Hristiyanlar ve Hristiyanlık için okul, hastane açıyoruz, ilaç götürüyoruz, modern tıbbı ve eğitimi kuruyoruz. **Türkler bizi istemeyebilir; ama oranın sahibi Türkler değil ki...**" [127]

[127] Bayzan, Türkiye'de Amerikan Misyonerleri, s.187

Ermeni Patriği Aşıkyan, Okulları Kızgın Fırına Benzetiyor

Ermenilere karşı yapılan bu kadar propagandaya karşılık dini liderleri arasında iyi düşünenler yok değildi. Meselâ, misyonerlerin adeta çıldırmışçasına yürüttükleri faaliyetler karşısında, onların açtığı okul ve kiliselerini 1890'larda Ermeni Patrikliği yapmış olan **Horen Aşıkyan,** kızgın fırına benzeterek, bu okulların açıkça Ermenistan kurma faaliyeti yaptıklarını şöyle belirtiyordu:

"Türkiye'nin her yerine dağılmış birçok Protestan misyoneri Ermeniler arasında faaliyet gösteriyor. İngilizlerin kudretini ve insani duygularını abartılarla anlatıyorlardı. İngiliz yardımı ile Ermenilerin kalkınmalarını ve bir Ermenistan kurulmasının pek yakın olduğunu vaat ediyorlardı. **Türlü yerlerde kurdukları okul ve kiliseler için gizlice yaptıkları fesatçı projeler, tüten kızgın fırınlardan başka bir şey değildir.**"[128]

George Edward White'ın Hatıraları

Çok dikkatli bir şekilde hatıralarını yazmış olan **George Edward White**, bu hatırlarında diyor ki: [129]

"1831'de İstanbul **misyonerler için bir merkez** ve Amerikan Misyoner Teşkilatı (American Board) için bir istasyon olarak kabul edildi. (s:118)

Bütün Batı Türkiye'deki sistemi besleyen ve hocaları sağlayan tek Amerikan Koleji, İstanbul'daki **Robert Kolej**'di. Kolejin hamileri, zengin ve üst seviyeden görevlilerden müteşekkil olup, geri kalan kısmını Türkiye'deki kısmen veya tamamen yabancı olan kişiler tamamlıyordu. (s:122)

---

128 Küçükoğlu, **Türk Dünyasında Misyoner Faaliyetleri**, s.86

129 White, **Merzifon Amerikan Koleji Hatıraları**, İstanbul-1995. Alıntıların sayfa numaraları metinde parantez içlerinde verilmiştir-HY

Ermeniler, Amerikalıların ilk gelişlerinde gösterdikleri sıcaklığı, kolej fikrine de gösterdiler ve ilk destekleyicileri oldular. İhtiyacı açıkça hissediyorlardı. Bir ermeni Üniversitesi, başkenti veya kültürlerinin bir merkezi yoktu. Belli bir kurulu okul sistemleri, dünyaya açılacak deniz kenarında bir limanları ve tabii ki orduları, deniz kuvvetleri yoktu. **Dağınık Ermeniler Kafkasya'da ve Türkiye'de gizli kalmış, su altındaki topluluklardı** ve bir diğerini iten büyük devletler yollarının üzerinde yerleşmiş bu küçük topluluğu eziyorlardı. Hristiyan ve dostça bir eğitimin kapısı, Anadolu Koleji'nde açılıyordu. Genç Ermeniler bu kapıdan girmeye istekliydiler. (s:123)

Amerikalılar ve Ermeniler birbirlerini tanıdıkça daha iyi anlamaya ve birbirlerine saygı duymaya başladılar. 1846'da başlayan evanjelik kiliselerin kuruluşu ile evanjelik eğitimi yaygınlaştırma gayretleri kolejin genç olduğu günlerde gelişti ve yayıldı. Ayrıca Protestan teşkilata Gregoryen kilisesinin dışından gelen evanjelik inancın savunucuları yerine, kendileri evanjelik prensipleri kendi Gregoryen kiliselerinde uygulamaya başladılar. **Milli liderlerin çoğu Amerikan okul ve kolejlerinde eğitilmişlerdi**. Topluma göre az sayıdaki Protestanların etkisi derin ve kuvvetliydi. (s:172)"

ABD'nin 1845-1913 Arası Kilise ve Okul Açma Faaliyeti

ABD Misyonerlerinin Osmanlı'da **1845 - 1913 yılları** arasındaki faaliyetlerinde açılan kilise, okul ve görevliler ile öğrencilerin sayısı aşağıdadır:[130]

130 **White, Merzifon Amerikan Koleji Hatıraları, (Tercüme edenin eklediği bölüm) s.36**

Yıllar	Yabancı Misyoner	Yerli Çalışan	Kiliseler	Üyeler	Okul	Öğrenci
1845	34	12	-	-	7	135
1850	38	25	7	237	7	112
1855	58	77	23	584	38	363
1860	92	156	40	1277	71	2742
1865	89	204	49	2004	114	4160
1870	116	364	69	2553	205	5489
1875	137	460	77	3759	244	8253
1880	146	548	97	6626	331	13095
1885	156	768	105	8259	390	13791
1890	177	791	117	11709	464	16990
1895	176	878	125	12787	423	20496
1900	162	929	127	13379	438	22545
1905	187	1057	132	16009	465	22867
1913	209	1299	163	15348	450	25922

9.8) MİSYONER HASTANELERİ

Misyoner Hastahanelerinin Gerçek Faaliyetleri

Misyoner, sadece misyoner kuruluşlarının veya Kilisenin görevlendirdiği bir Hristiyan değildir. **Misyoner; bazen bir bilim adamıdır, bazen bir din adamı veya asker, sağlık personeli veya bir tarım elemanı ya da bir yardım kuruluşu görevlisi olabilir.** O anda o yerde hangi görev ilişki kurmaya ve etkilemeye uygun ise, genellikle o görev seçilir.

Misyonerlik faaliyetlerinin önemli bir aracı da **hastanelerdir.** Misyonerler Osmanlıda birçok sağlık kurumu kurmuşlardır. Ancak buralarda dahi din ayrımı göçzetip esas olarak Hristiyanlara bakmışlardır. Misyoner hastaneleri konusunda kendi kaynaklarında, çok önemli açıklama -hatta bir itiraf- niteliğinde şöyle denilmektedir:

"Tıbbî misyonlar İncil öğretiminin öncüleridir. Bunlar, başka bir evanjelizm ağacı dikilmesi mümkün olmayan yerlerde fidan yetişitirebilirler. Tıbbî misyonlar, herkes tarafından hissedilen bir ihtiyaç üzerine kuruludur. Her insan bazen hastadır; kendisi hasta olmadığı zaman çoğunlukla bir arkadaşı veya bir akrabasının hastalığı ile endişelidir. Böylece doktor, diğer misyonerlerle ne bir ilişkisi olan, ne de bunu isteyen geniş sayıda kimseleri doğrudan doğruya kabul edebilir. **Bir hekim, nerede olursa olsun; bir dispanser açtığı zaman şifa verici mahereti yüzünden kendisine başvuranlarla kuşatılır.** En yobaz bir İslam mollası veya bir fakir onun elini öpecek; kör, topal, felçli insanların, can çekişen, ölmüş ana ve babaların Hz İsa'ya hazin yalvarışlarını hatırlatan bir sesle ona yalvaracaklardır.

Haftanın beş sabahı bir misyon odasının tasviri: Uzaktan yakından toplanmış bir sürü erkek, kadın, Hristiyan, Yahudi, Müslüman, kasabalı, fellâh, zengin, fakir, dış görünüşüyle tamamen farklı insanlar. Yalnız bir tek hususta birbirine benziyorlar ki hepsinde bir şifa, her cins ve derecede hastalık ve yaraya derman arzusu var. Hastaneden çıktıktan sonra başka şekilde İncil ile varmak mümkün olmayan en softa Müslümanları bile ziyaret ediyorum. Bu Evanjelist, eski bir hastayı ziyaretini anlatıyor. Orada İncil ve Kuran tartışılmış ve **Evanjelist, hastaya tek kurtarıcının İsa Mesih olduğunu göstermiştir.**

Hastanesinde tedavi görenlere dinsel telkinlerde bulunan ve onlarla birlikte ilahiler okuyan Dr. Mary'nin, bir hastanın amcası olan Arap Şeyhi ile şöyle bir konuşması anlatılmaktadır:

Şeyh soruyor:

-Sizin inancınız nedir?

-Biz dünyanın kurtarıcısı olarak Hz. İsa'ya inanırız. Onsuz kurtuluş yoktur.

-Azizlerin kudretine inanıyor musunuz?

-Hayır.

-Meryem'e ibadet etmiyor musunuz?

-Hayır.

-Tasvirlere de mi?

-Hayır.

-O halde Müslümanlarla Protestanlar arasında tek fark olarak bizim Muhammed ve İsa'ya, sizin ise sadece İsa'ya iananmanızı görüyorum. Eğer benim yolum doğru ise bütün Hristiyanlar Muhammed'e inanacaktır. Yok eğer... ve eliyle boynunu göstererek bir kesme işareti yaptı.

Bunun üzerine doktor:

-Şimdi **hangi din daha doğrudur? Vahşet ve gaddarlıkla muhtedî kazanmayı emreden İslamiyet mi? Yoksa sevgi ve barışı öğreten Hristiyanlık mı?**

Şeyh bir süre düşündü ve bizim inançlarımızı sormaya başladı...

Bir başka örnek:

Tıbbî misyona bir Müslüman çocuğu geldi. Ona, büyük yararını gördüğü bir ölçü ilaç hazırladım. Bu iyilik yüzünden çocuğun bütün ailesi ve bazı komşuları da misyona geldiler ve Tanrı'nın sözlerini işittiler. Eğer bir Hristiyan gitse de onlara İncil'den bahsetse muhakkak taşlanırdık. **Fakat kıymet itibariyle bir peny'den daha az olan bir ölçülük ilaç, yirmi cahil Arap Müslümanın gerçeği işitmesinden daha basit ve etkili oldu."** [131]

Alman **Hugo Grothe** tarafından yazılan ve 1913'te yayınlanan Asya Türkiyesi ve Alman Çıkarları adlı kitapta, sağlık misyonun önemi ve diğer faaliyetlere göre avantajları şöyle belirtilmiştir:

131 Güngör, **Türkiye'de Misyoner Faaliyetleri, s.63-65**

"Sağlık misyonu da çok önemlidir ve bu konuda doktorlar insanî boyutu çok önemli olan bir görev taşımaktadırlar. **Doktorluk** daha çok Hristiyanlık faaliyetiyle bağlantılıdır. Osmanlı topraklarında kurulan hastanelerin polikliniklerini binlerce yerli halk ziyaret etmiştir ve etmektedir. Alman hastaneleri Beyrut, Maraş, Urfa, Diyarbakır şehirlerinde çok etkilidirler. Bu alandaki misyonerlik faaliyeti, okul faaliyetiyle benzerlik gösterir, çünkü okulda Alman eğitim gibi doktor tarafından tedavi edilen biri bu iyiliği ömür boyu unutmamaktadır. Normalde bir Müslüman, iç dünyasını ve hatta evini bir Hristiyana açmakta çekinmesine rağmen bir Hristiyan doktora bunları açmakta hiç çekinmemektedir ve bu çok önemlidir. Bu nedenle kabiliyetli bir doktor, anavatanı için çok değerli bir piyondur. **Doktorların vereceği misyon hizmetinin** değerini fark eden birçok Alman misyoner cemiyeti çok fazla sayıda doktorunu Osmanlı topraklarına göndermektedir, ama bununla yetinmemek gerekir. Çünkü bizzat Bağdat Demiryolu şirketi demiryolunun geçtiği güzergâh boyunca açacağı yeni hastanelere yeni doktorlar göndermelidir. Doktorların yanında eczacıların da Osmanlı topraklarında dükkân açmaları sağlanmalı ve onların ihtiyaç duyacakları ilaçlar gönderilmelidir. Ön Asya'da oluşturulacak böylesine etkilerin karşılığını Almanya gelecekte üstelik çok yakın bir gelecekte alacaktır."[132]

Tabi bu misyoner hastaneleri de esas olarak gayrimüslimlere hizmet etmiştir. Meselâ, **Gaziantep Amerikan Hastanesi'nde 1910 yılını takip eden yıllarda yapılan 42.693 tıbbî müdahaleden sadece 185 tanesi Türklere yapılmıştır.**[133] Görüleceği üzere, oran binde birin dahi altındadır.

Hastalığı ve doktorluğu, misyonerliğe; dini ise kültür emperyalizmine alet etmek, herhalde dünyanın en alçak niyetidir!

132 Kılıç, **Türk Alman İlişkileri ve Türkiye'deki Alman Okulları (1852'den 1945'e Kadar)**, s.94

133 Vahapoğlu, **Osmanlıdan Günümüze Azınlık ve Yabancı Okullar**, s.42

Maksat İnsanî Yardım Değil

Misyonerlerin sağlık konusundaki amaçlarının insanî yardım değil, yine Hristiyanlaştırma olduğu, rahibelerden alınan yardımlarda da ortaya çıkmıştır:

"Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı devleti çocuk esirgeme kurumlarında ve hastanelerde çalıştırmak için rahibelerden bir grubu hizmete aldı. Cizvitler yüzüncü kitaplarında onlar hakkında şöyle diyorlar: **"Yeni meslekleriyle de misyoner rahibe kardeşler, Hristiyanlık ilkelerini telkin ettiler** ve onları Kominyon[134] törenine alıştırdılar. Türk müfettişleri onlara ihtar ve tehdit yöneltmelerine rağmen onlar Hristiyanlık dualarını öğretiyorlardı."[135]

Misyonerler için hastane ve doktor hizmetleri, okul gibi önemli bir faaliyet alanıdır. Çünkü sağlık yardımı sırasında, doktor, hemşire ve sağlık görevlisi arasında ister istemez bir konuşma ve yakınlaşma olmaktadır. **İşte misyonerler bu yakınlaşmayı kullanarak hemen Haz. İsa'ya ve Hristiyanlığa gelmektedirler**. Meselâ bir eserde, misyonerlikte sağlık alanının önemini şöyle ifade etmektedir:

"İnsanın olduğu yerde, acılar da vardır. Acıların olduğu yerde doktorluğa gereksinim vardır. **Doktorluğa gereksinim olan yerde de misyonerlik için uygun bir fırsat vardır.**"[136]

ABD Yetimhaneleri

ABD'nin Doğu Türkiye Misyonu'na bağlı Erzurum, Harput, Mardin, Vn ve Bitlis'teki yetimhanelerde 1900 yılı itibariyle barındırılan çocuk sayısı 2.000 civarındadır. Bunun 1.100 kadarı Harput yetimhanesindedir.[137] Yani bunun anlamı şudur: ABD misyonerlerinin eline 2.000 çocuk teslim edilmiştir!

134 **Komünyon:** Hz. İsa'nın ölümünü anmak ve onunla karşılaşmak için ekmek ve şarapla yapılan bir Hristiyan töreni.
135 Hopkins-Moore-Halidi-Ferruh, **Tarihte ve Günümüzde Misyonerlik**, s.113
136 Hopkins-Moore-Halidi-Ferruh, **Tarihte ve Günümüzde Misyonerlik**, s.127
137 Kocabaşoğlu, **Kendi Belgeleriyle Anadolu'daki Amerika**, s.152

9.9) SESSİZ HAÇLI SAVAŞI

Roosevelt'in Türk Düşmanlığı

1901 yılında ABD Başkanı seçilen **Theodore Roosevelt,** bir Türk düşmanı olup, daha başkan seçilmeden önce 1898 yılında Türkler hakkında şöyle der:

"Dünyada herkesten önce **ezmek istediğim** iki güç **İspanya** ve **Türkiye'**dir (Osmanlı İmparatorluğu)." [138]

"Müslümanlara Önce Hristiyan Kültürünü Aşılayalım"

Rahip **Samuel Zwemer,** misyoner taktikleri kapsamında, izlenmesi gereken yöntemi şöyle gösteriyor:

"Müslümanları vaftiz etmek için boş yere çabalayıp durmayalım. Başka yollar, başka çareler deneyelim. **İslâm memleketlerinde girişeceğiniz faaliyetlerde onlara, önce Hristiyan âdetlerini, Hristiyan bayramlarını, Hristiyan kültürünü, Hristiyan ahlakını aşılayalım.**"[139]

Müslümanların Kâlplerine Girme Yöntemi

Pavlus'un yöntemlerinden gelen bir gelenek olarak, misyonerler insanlara yakınlaşabilmek için farklı yöntemler uygulamaktadırlar. Meselâ, 1900'lerin başlarında basılmış olan '**Müslümanlar Arasında Misyonerlik Çalışmalarının Yöntemleri**' adlı bir kitapta şöyle deniliyor:

138 Kocabaşoğlu, **Kendi Belgeleriyle Anadolu'daki Amerika,** s.23

139 Abdurrahman Küçük, **Misyonerlik ve Türkiye,** "Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri" içinde, TDV yay. Ankara-1996, s.43

"Birinci planda öyle yapalım ki, **bütün Müslümanlar, onları sevdiğimize inansınlar**. Böylece Müslümanların kâlplerine girmeyi öğrenmiş oluruz. Misyonerlere gerekli olan, görünüşte bütün Doğu ve Müslüman ulusların adetlerine saygılı olmalarıdır. Ta ki bununla kendilerini dinleyenler arasında, fikirlerini yayma fırsatına kavuşabilsinler. **Örneğin, "İsa, Allah'ın oğludur" demekten kaçınmalı ki, buna inanmayan kimseler nefret etmesinler.** Onlara yaklaşmak mümkün olunca istenildiği şekilde propaganda yapılabilir. Charles R Watson ise diyor ki, "Misyonerlerin güvercinler gibi masum olmaları gerekir. Fakat bu da onların yılanlar gibi kurnaz olmalarına engel değildir." [140]

Osmanlı'da Gayrimüslim Çalışan Sayısı

Osmanlı din farkı gözetmeksizin memur çalıştırmış, hatta gayri Müslimleri çok önemlği görevlere dahi getirmiştir. Kimi zaman Maliyeyi teslim etmiş, dışişleri ise genellikle onların elinde olmuştur. Meselâ 1844 yılında Dışişleri Bakanlığında görev yapanların %71'i Müslüman, %29'u gayrimüslimdir. İlerleyen yıllarda Müslüman çalışanlar azalmıştır. Öyle ki, 1897 yılına geldiğinde Dışişleri Bakanlığında çalışanlardan **Müslüman olanların oranı %45'e düşmüş, gayrimüslim çalışan sayısı oranı %45'e çıkmıştır.** Öte yandan ifade ettiğimiz üzere, gayri Müslimlerden elçiler de atanmıştır. Meselâ, Mithat Paşa döneminde elçiler şu kişilerdir: Londra'da Musurus Paşa, Viyana'da Aleko Paşa, Atina'da Fotyades Paşa, Washington'da Aristarchi Bey.[141]

1912 yılı itibariyle İstanbul'da kayıtlı **40 özel bankerin tamamı gayrimüslim** olup, bunların, 12'si Rum, 12'si Ermeni, 8'i Yahudi ve 8'i Levanten'dir.[142]

140 Hopkins-Moore-Halidi-Ferruh, **Tarihte ve Günümüzde Misyonerlik**, s.117
141 Gülnihal Bozkurt, **Gayrimüslim Osmanlı Vatandaşlarının Hukuki Durumu (1839-1914)**, TTK Yay. Ankara-1989, s.156
142 Bozkurt, **Gayrimüslim Osmanlı Vatandaşlarının Hukuki Durumu (1839-1914)**, s.155

Yabancılar ve gayrimüslimler Osmanlı finans ve ticaretinde hâkim durumda olmalarının yanı sıra, maden işletmesi bakımından da belli bir orana sahip olmuşlardır. Bu konuda çok önemli ve ayrıntılı bir araştırma yapmış olan Gündüz Ökçün'ün bir çalışmasında durum şöyle verilmiştir.[143] Maadin Ninamnamesi'nin 1870 yılında değişmesinden itibaren 1911 yılına kadar olan 42 yıllık süre içinde maden işletme hakkı alanlardan 102 izin Türklere, 66 izin azınlığa, 101 izin de yabancılara verilmiştir. Yabancılar ve azınlıklar ticari işlerde genellikle birlikte hareket ettikleri düşünülecek olursa, Türklerinki 102 olmasına karşılık, bunlara verilen toplam izin sayısı, 66+101=167'dir.

Osmanlı Meclisinde Temsil Oranları

1877 yılında Osmanlı Meclisinde toplam 115 mebus (milletvekili) vardır. Bu mebuslardan 69'u Müslüman, 46'sı Rum, Ermeni ve Yahudi'dir. Buna karşılık **1908'e gelindiğinde ise** Meclisi Mebusan'da toplam 270 mebus vardır. Bunların 142'si Türk, 60'ı Arap, 25'i Arnavut, 23'ü Rum, 12'si Ermeni, 5'i Yahudi, 4'ü Bulgar, 3'ü Sırp, 1'i de Romen'dir.[144]

Her gayrimüslim, azılı bir Müslüman ve Türk düşmanı değildi ama Manastır vilayetine bağlı Serfice'den mebus seçilen Rum kökenli Boşo Efendi, **"Ben Osmanlı Bankası kadar Osmanlı'yım"** demesiyle ünlenmiştir!

Jön Türkler Hürriyet Kavramında Aldatıldılar

Washburn, Jön Türklerin hürriyet, eşitlik ve kardeşlik kavramlarında aldatıldıklarını belirterek şöyle der:

143 A. Gündüz Ökçün, İktisat Tarihi Yazıları, SPK Yay. Ankara-1997, s.114
144 Küçükoğlu, Türk Dünyasında Misyoner Faaliyetleri, s.140

"Devrimi yönetenler slogan olarak kendilerine: 'Özgürlük, Eşitlik, Adalet ve Kardeşlik'i seçmişlerdi, bu ise İmparatorluktaki bütün ırklara ve dinlere eşit hak ve sorumluluk tanımak manasına geliyordu. Biz de **Amerika'da bu prensipleri 1776'da ilan etmiş olmamıza rağmen hala ülkenin bazı yerlerinde yürürlüğe koyamadığımıza göre**, bunların Türkiye'de uygulanması için biraz beklemeyi göze almamız normaldir. Ancak Jön Türklerin bunları ilan etmedeki dürüstlük ve samimiyetlerinden şüphe etmemek lazımdır."[145]

Şimdi burada, Washburn'ün bu açıklamaları çok önemli bir itirafı ve bu itirafa bağlı çok önemli iki çelişkiyi ortaya koymaktadır. İtirafı şudur: Washburn'un; özgürlük, eşitlik adalet ve kardeşlik prensiplerini 1776'da ilan edip, buna karşılık **ülkenin bazı yerlerinde hala yürürlüğe koyamadık demesi**, ABD'nin hürriyet ve eşitlik söylemlerinin gerçek yüzünü ortaya koyan çok açık bir itiraftır! Düşünün ki, Washburn bu hatıraları 1909 yılında yazmıştır ve dolayısıyla **1909 yılında ABD'nin bazı kesimlerinde bu insanî ilkelerin yürürlüğe konulmadığını söylemektedir**. 1909 yılında dahi bu ilkeler yürürlüğe konulmamış olduğuna göre, demek ki ABD'de bu ilkelerin dışında uygulamalar yapılmıştır.

Washburn'un bu itirafa bağlı çelişkileri şunlardır: **Birincisi**; Washburn hem bu ilkelerin uygulanması için beklemek gerektiğini hem de kendilerinin dahi bazı bölgelerde yürürlüğe koymadıklarını söylemektedir. Peki, niçin Robert Kolej'de müdürlüğü sırasında Bulgar, Rum ve Ermeni öğrencileri, Osmanlı aleyhine eğiterek onları kışkırtmıştır? Öte yandan, okulda bu halkları isyana hazırlaken, hatıratında Kürt işçilerden **"vahşi Kürt işçiler"**[146] tanımlamasıyla bahsetmektedir ki bu da çifte standardına bir örnektir. Çünkü Washburn ve diğerlerinin düşüncelerine göre Kürtler Müslümandır,

145 George Washburn, **Cennetin Sonbaharı Kolej Anıları**, Çev: Z.Bilge Yenice, Atlantis Yay. İstanbul-2002, s.17-18

146 Washburn, **Cennetin Sonbaharı Kolej Anıları**, s.55

dolayısıyla Türk'ten farkı yoktur. Batı Osmanlı'yı tam yok etmeyi kafasına koyup uygulamaya geçtiğinde Kürtlere ilgi göstermeye başlar. Ki Müslümanlar da aralarında anlaşamasınlar diye!

İkinci çelişki ise, sen 1909 yılında dahi o insanî hakları kendi ülkende bazı bölgeler için **yürürlüğe sokmamış iken, niçin Osmanlı'da** bu hakların çığırtkanlığını yapıp halkları Türklere karşı kışkırtmıştır?

İşte Osmanlı'yı yemeye çalışan Sömürgeci Batı'nın Barbar bakış açısı ve zihniyeti buydu. **Kendisinin dahi yürürlüğe koymadığı uygulamaları, sende niçin yok diye ortalığı ayağa kaldırıyordu!** İşte Batı ile sorunun temeli budur!

Meselâ, Washburn, ABD'de Kızılderililerin soyu tükenmiş, onların yerine Afrika'dan getirilen zencilere olmadık işkenceler yapılırken, Osmanlı'da Bulgarları nasıl uyandırdıklarını hatıratında şöyle anlatır:

"Yatılı öğrencilerin çoğu Bulgardı ve yirmi yıl boyunca mezun olanların çoğu bu millettendi. Geçen yüzyılda **Bulgarlar** yüzyıllardır süren uykularından uyandılar. Konstantinopol'ün Rum Patriğinin boyunduruğundan kurtuldular ve Türklerinkinden de kurtulma hayalleri kurmaya başladılar. Bunlar kör cahil köylü bir milletti. Aydınlanmak için bir yol aramaya başladıklarında o zamanki Bulgaristan'da bir Amerikan misyoneri ve daha sonra da kolejde hoca olan Dr.Long tarafından Robert Koleje yönlendirildiler. Dr. Hamlin 1856'dan beri Bulgarlarla ilgileniyor olmasına ve Bulgaristan'da misyonerlikler kurulması için nüfuzunu kullanmış olmasına rağmen, yazışmalarından anlaşıldığı üzere ne o, ne de Mr. Robert onların koleje öğrenci olabileceklerini aklına getirmemişti. **Mr. Robert, Avrupa'da yeni bir eyalet kurulmasında önemli bir rol oynadığını bilmeden öldü.**"[147]

147 Washburn, Cennetin Sonbaharı Kolej Anıları, s.68-69

"Sessiz Haçlı Savaşı" Devam Etmektedir

Cizvit papazı **Millies**, misyonerlerin çalışmalarını "Sessiz Haçlı Seferi" olarak niteleyerek, Fransa'nın Doğu'daki dinsel politikasını, amaçlarını ve faaliyetleri ile elçiler ve konsolosların bu amaca nasıl hizmet ettiklerini şöyle anlatıyor:

"Bizim misyonerlerin XVII. yüzyılda başladıkları sessiz Haçlı Savaşı, günümüze kadar devam etmektedir. Fransız rahip ve rahibeleri Doğuda büyük bir sayı tutmaktadır.

Fransa Haçlı savaşlarının ruhunu ve bu ruhun yaşattığı sevgiyi uzun zaman korudu. Çoğu zaman Fransız yöneticileri Doğu'ya yeni bir Haçlı seferi yapmayı düşünmüşlerdir. Fakat Avrupa Fransa'nın böyle geniş bir sefere girişmesinin olanaksız olduğu noktasında her zaman anlaşmazlığa düşmüştür.

Yine kapitülasyonların ana amaçlarından biri de, Fransız ruhbanlarının oynadıkları ve genişlettikleri oyunlarını korumaktır. Hristiyanları koruma konusu konsoloslarımız ve elçilerimiz tarafından kabul edilmiştir. Böyle güçlü bir görev yapanlara, kiliselerde Komunvayılt'ta hazır bulunma onurunu vermiştir. Onlar inançlı Müslümanların telaşlarını yatıştırmak ve Osmanlı İmparatorluğundaki misyonerlerin çalışmalarını korumak için çok büyük çaba harcamışlardır.

Fransa temsilcileri misyonerlerimizin çalışmalarını destekliyorlar. Çoğu zaman, özellikle XVII. yüzyıldaki Fransa konsolosluklarındaki kişilerin çoğu Papa tarafından gönderilen görevlilerdi. Fransa çoğunlukla konsolos ve elçilerini din adamlarından seçmiştir."[148]

---

148 **Hopkins-Moore-Halidi-Ferruh, Tarihte ve günümüzde Misyonerlik, s.215-216**

Bir Misyoner Nasıl Yetişir

Osmanlı ordusunda görev yapan **Yüzbaşı Ahmet Bey,** Yemen'de bulunduğu sırada Bahriye Kaymakamı Rizeli Mustafa Bey Kaptan'ın, Mr John adlı misyonerden dinlediği ve kendisine anlattığı bilgileri şöyle aktarıyor:[149]

"İngiltere'de oldukça güçlü, zengin ve fal bir Misyon Cemiyeti vardır... Dünya yüzündeki dört yüz milyon nüfusu İngiltere'ye bağlayıp ve onlara İngiliz kültürünü tanıtan işte bu Misyon Cemiyeti'dir...

Misyonerler çocuk yaşta hizmete alınırlar. İleride görevlendirilecekleri işe göre, ilmî, ahlakî ve fikrî eğitim alırlar. Meselâ İngiliz Misyoner Cemiyeti'nin bu konuda izlemiş olduğu yol şu şekildedir. Cemiyet her yıl, ihtiyaca göre okullarda eğitim gören çocukların en zekilerinden, babalarının da iznini almak suretiyle otuz kırk tanesini seçer. Seçilen bu öğrenciler devlet güvencesi altına alınır. **Öğrenciler, yeteneklerine göre üçer beşer ayrılarak dünya üzerinde İngiliz devleti için önem arz eden bölgelere gönderilirler.** Mesela ikisini Türkiye'ye, üçünü Nûbî'ye ve Sudan'a, dördünü Hindistan'a, üçünü Tibet'e, beşini Rusya'ya vs yerlere yerleştirirler. Bu çocuklar, gittikleri ülkelerdeki İngiliz elçilik ve konsolosluklarına emanet edilir.

Cemiyetin bütün İngiliz elçilik ve konsolosluklarına kesin talimatı vardır. İşte bu talimata göre çocuklar büyütülür, okutulur, eğitilir ve yetiştirilir. Ben ve arkadaşım Herbert, on yaşımıza geldiğimizde, cemiyet tarafından İstanbul'a gönderilmiştik. Doğruca elçiliğimize gittik. Elçi beni eşçilikte hizmetçilik yapan ve Cihangir'de

149 Yzb.Ahmet Hamdi Bey, **İslam Alemi ve İngiliz Misyonerler - Bir Misyoner Nasıl Yetiştiriliyor?** Haz:Zafer Çınar, Yeditepe Yay., İstanbul-2007. Sayfa numaraları metinde parantez içlerinde gösterilmiştir-HY

oturan Ali Ağa'ya teslim etti. Teslim ederken de; **'Ali ağa bu çocuğun adı İbrahim'dir** ve senin oğlundur, herkese öyle söyleyeceksin. Sana her ay on lira vereceğiz, bu parayla çocuğu mahallenizin mektebinde okutacaksın... Geleneklerinize göre yetiştireceksiniz...

Beni bu şekilde görevlendiren Misyon Cemiyeti, arkadaşım Herbert'e de Bektaşi tarikatını öğrenme görevi vermişti. Herbert de benim gibi yetiştirildikten, yani Sünniliği, dört mezhebin esaslarını en iyi şekilde öğrendikten sonra Konya'ya gönderildi. (s. 30-32)

Misyon Cemiyeti'nin görevi dışarıdan, Protestanlığı yaymakmış gibi görünür. Ancak, asıl gizli görevi, **İngiliz siyasetini ve çıkarlarını korumak için** araştırmalarda bulunmak ve İngiliz propagandası yapmaktır. (s. 35)

Mr. John ve Mr. Herbert ve Ernest ile birlikte Misyoner Cemiyeti'nin büyük binasına gittik. Botingres'i ziyaret edip kendisiyle görüştük. Bu binada çok sayıda muhteşem daireler vardır. Her daire farklı bir dine mahsustur. İslam dairesi, muhtelif şubelere ayrılmıştır. Sünni kısmının dört, Alevi, yani Şii kısmının yirmi beş masası vardır. Her bir tarikata mensup misyonerler vardır. Her dairenin, bir kütüphanesi ve toplantı salonu vardır. Bu kütüphanelerde bugüne kadar yayımlanmış bütün ilmî eserler bulunmaktadır. (s. 39)

Dünyanın her tarafına gönderilmiş olan misyonerler üç ayda bir Misyon Cemiyeti'ne rapor gönderirler. Bu raporlar, ilgili birimlere havale edilerek, incelenir. Daha sonra rapor sahiplerine, yapılması gerekenleri içeren cevaplar yazılır. Raporların incelenmesiyle elde edilen sonuçlar, Protestan Dairesi'ne arz edilir. Orada izlenmesi gereken yol tayin edilir. Protestan Dairesi'nin başkanı aynı zamanda Misyon Cemiyeti'nin de başkanıdır. Katolikler ve Ortodokslar her ne kadar Hristiyan dinine mensup olsalar da İngilizler, Hristiyanlığın Protestanlar tarafından temsil edilmesini istiyorlar. (s. 46)

Biz İngilizler dünyanın her köşesine yayılmış bir milletiz. **Farklı kavimlerle ilişki içindeyiz. Ancak hiçbir zaman onlarla karışmayız ve hiçbir etkiyle milli karakterimizi bozmayız...** Hristiyan bir İngiliz asla kendi dinine mahsus bir mabetten başkasına gitmez. **Bir İngiliz kendi tüccarından başka hiçbir tüccardan alışveriş yapmaz. İngilizler kendileri içindir, başkaları için olamazlar ve herkesi İngilizler için hazırlamaya çalışırlar**. Oysa bu hal Türklerde yoktur. Siz fazlasıyla taklitçisiniz. '**Türkler herkes içindir, çünkü kendileri için olamıyorlar' diye biliyoruz. İşte bu yüzden sürekli kaybediyorsunuz**. (s. 50)

Siyaset dolabını istenildiği gibi çevirmek için iki yol vardır. Bunlardan birisi misyonerlik, diğeri farmasonluktur. Ayrıca **dervişliği** de hesaba katmak gerekir... Avrupa'nın huylarını ve adetlerini incelemeden kabul ederseniz yanarsınız. Çünkü sizi ahlaksızlaştırır. **Ahlakı bozulmuş bir milletin ise geleceği yoktur**. Avrupa adetlerinin iyi taraflarını, size faydalı kısımlarını, adetlerinizi ve ırkınızın yapısını bozmaması şartıyla kopya ediniz ki Avrupalılarla uyuşasınız. (s. 51)

Aydınlarınızın yazdıkları eserler anlaşılır değildir ve belirsizlik taşımaktadır. Arapça, Farsça bilmeyenler yazılmış kitaplarınızdan hiçbirini anlamazlar. Osmanlı Türkçesinin en belagatlısı İstanbul lisanıdır diyorlar; İstanbul'da okuma yazma bildiği ve kendi dili olan Türkçeyi pek güzel konuştuğu halde yine yazılan eserleri doğru dürüst okuyamayanlar ve manasını anlayamayanlar pek çoktur. Köylüleriniz ise kara cahillerdir. **Diğer ırklardan olan halkınıza Türkçeyi bir türlü öğretemiyorsunuz.** (s. 52)

İngiliz siyasi memurları tam bir özen ile yetiştiriliyorlar. Emin olunuz ki her elçinin bin bir türlü karanlık, kapalı, baskılı işlerde parmağı vardır. Elçiler amaçlarına ulaşmak için her türlü fedakârlıkta bulunmaktan asla çekinmezler, bulundukları memle-

ketlerin ruhlarına girerler. **Biz İngilizler, fırsattan istifadeyi pekiyi biliriz**... Bizimle temasta bulunacak yabancı memurlar çok düşünülerek seçilmelidirler. Siyasetteki ustalığımız, sabrımız, ileriyi düşünerek yavaşça hareketimiz, açıkça söyleyeyim merhametsizliğimiz bizi yeryüzüne hâkim kıldı ve kılacaktır. Diplomatlarımız menfaatimize temas eden işlerde insaf, merhamet, insaniyet, hamiyet, iffet ve istikamet gibi şeyleri hatıra bile getirmezler. (s. 64)

Misyonerlerin her sınıfının maaşları ve ayrıca da özel ödenekleri vardır. Bankalarda her misyonerin kendi adına havale edilen paraları mevcuttur. İstedikleri kadar alabilirler. Fakat bu parayı amaçları doğrultusunda sarf ederler. Şimdiye kadar bir misyonerin bu paralarla kötü bir işe bulaştığı işitilmemiştir. Vazife uğrunda hayatlarını kaybeden misyonerlerin ailelerini İngiltere hükümeti ölünceye kadar mesut ve bahtiyar olarak yaşatmaya ve çocuklarını okutup iş ve güç sahibi etmeye mecburdur. (s. 72)

Bir milletin yaşadığı bölgeden bereket, kadınlarından hayâ ve namus, hâkimlerinden adalet ve insanlarından merhamet kalkarsa o milletin siyasî hayatının sona erdiğine kanaat getirilmelidir. (s. 79)"

Mr John'un Mustafa Beye yapmış olduğu açıklamalar çok önemli. Eğer bu bilgiler doğruysa, İngiltere devletinin bir görevinin de misyoner faaliyetleri olduğu kabul ediliyor. Bu açıklamalar evet bize misyoner faaliyetlerinin nasıl hazırlandığını ve nasıl önemsendiğini açıkça ortaya koymaktadır fakat bizim de bunlardan alacağımız dersler vardır. Türkiye'nin ve Müslümanların üzerinde bu kadar oyunlar varken, **umursamaz davranarak hala kısır çekişmeler ve küçük hesaplar ile uğraşmak**, misyoner John'un da dediği gibi, sonun habercisi olmaktan başka anlam ifade etmez.

Misyoner L. Creighton 1912'de "En Büyük Engel İslam" Diyor

Louise Creighton adlı İslam düşmanı ve fanatik misyoner, 1912'de yayımlanan kitabında İslam'ı hedef göstererek şöyle diyor:

"Bütün dünyada **Hristiyanlık inancının yayılmasına en büyük engel,** İslam gücünden gelmektedir." [150]

Misyoner Eddy 1913'te "Türkleri ve İslam'ı Atmayı" Hedef Gösteriyor

ABD misyonerlerinden **David Brewer Eddy,** 1913 yılında Boston'da yayımlanan "What Next In Turkey" adlı kitabında, Balkan savaşlarını, Hristiyanların kurtuluşu olarak müjdeleyerek, şunları söyler:

"Türkler Avrupa'dan atıldılar. Onlar bugün İstanbul'u uluslararası politikaların lütfuyla ellerinde tutuyorlar. **Balkan yarımadasındaki beş yüzyıllık baskı ve haksızlık sona erdi.** Hristiyanlık bugün 732 yılındaki Tours Savaşı ve 1529 ve 1683 yıllarındaki Viyana önlerindeki geri çekilişten sonra geçmiş yüzyılların sıkıntılarından kurtulmanın sevincini ve ferahlığını paylaşıyor. Böyle önemli çağdaş tarihî olaylara yoğun ilgimiz ile bugünkü misyonerlik heyecanımız, **uzun zamandan beri katlanılmaz bir esaret altında kalmış insanlara Hristiyanlık karakterini vermek ve onları eğitmek için bir fırsat olarak görülebilir.** Congregationalistler temel olarak Türk imparatorluğunun hem Avrupa, hem de Asya topraklarına İncil'i götürmekle sorumlu olduğu için biz burada en ısrarcı ve teşvik edici bir zorlukla yüzyüzeyiz...

150 Aydın, **Bulgarlar ve Ermeniler Arasında Amerikan Misyonerleri**, s.70, not:128

İslam, Hristiyanlığa karşı en güçlü rakip olarak kalmaya devam ederse, bugün şafak söktüğünde daha parlak bir zafer kazanılabilir." [151]

"Türkiye de Düştüğünde Vaaz Zamanı Gelecek"

Birinci Dünya Savaşı sırasında, 1915 yılında misyonerler, kendi durumlarını ve Osmanlı coğrafyasını şöyle anlatıyorlardı:

"Afrika, Asya, hatta Güney Ameika'daki misyon alanlarının birçoğu büyük savaştan etkilendi. Cihad yahut kutsal savaş Kuzey İran'dan başka yerde etki yapamadı. Türk imparatorluğu ve İran'da baştanbaşa bir huzursuzluk vardır.

Filistin'de Yahudilere baskı yapıldı ve binlercesi ailelerini ve mülklerini arkada bırakarak kaçmaya mecbur kaldı...

İngiliz ve Fransız misyonerleri genellikle kovuldu, fakat Amerikan misyonlarına dokunulmadı ve bu misyonlar birçokları için iyi bir melce oldu...

Müslüman memleketlerindeki bunalım böyle devam edip gidemeyecektir. **Türkiye'nin kuvveti en sonunda kırılıp da son kuvvetli Müslüman hükümeti düştüğü zaman bütün Müslüman milletlerin cismanî ahvaline tesir etmek çok muhtemeldir.** O zaman İslamlar arasında Hz. İsa'nın İncilini **vazetme zamanı** gelecek. O'na imanlarını itirafdan korkanlar, Mıhammed'in kötürümlüğünü görünce hayatın ışığı ve dünyanın yagane kurtarıcısı olan Hz. İsa'ya döneceklerdir."[152]

151 Aydın, **Bulgarlar ve Ermeniler Arasında Amerikan Misyonerleri**, s.70

152 The Missionary Review of the World, Vol: XXVIII, No:8, Ağustos 1915'den aktaran: Güngör, **Türkiye'de Misyoner Faaliyetleri**, s.84

Misyonerler Altın Kaçakçılığı Da Yaptılar

Mütareke döneminde çekilen **9 Şubat 1919 tarihli** bir telgrafta Misyonerlerin, hayır kurumu veya hastane olarak kullandıklarını bildirdikleri kurumlarda altın kaçakçılığı yaptıklarının öğrenildiği bildirilmiştir:

"Memlekette bulunan Amerikan kurumlarının hayırlı işlerden çok Müslümanlık aleyhinde birer fesat ocağı oldukları kesinlikle bilinmekle beraber **bunların altın kaçakçılığı yaptıkları da öğrenilmiştir.** En son Mardin kurumunun başka yere gitmek üzere yerel iktidardan belge alan Mardinli Şeyh Musa Çelebi'den 500 lira kabul ettiği adı geçen kurumun itirazıyla sabit olmuş ve şu suretle istihbar edilen olayın gerçek olduğu ortaya çıkmakla altın paranın derhal bir maksat kabilinde yerel iktidara teslimi ve bu durum bir kere daha meydana gelirse kurumun kapatılacağı hususu Mardin bölge kumandanlığı aracılığıyla tebliğ edilmiştir."[153]

Louis Massignon: "Müslümanların Herşeyini Bozduk"

1883-1962 yılları arasında yaşamış olan ve genç yaşında Ortadoğu'ya gelen, Osmanlı tarafından casuslukla suçlanan, daha sonra Lawrens ile çalışan, Fransız Misyonerleri Cemiyeti Başkanı ve Sömürgeler Başkanlığı'nın Kuzey Afrika Müsteşarı **Louis Massignon,** Müslümanlar üzerinde yürütülmüş olan misyonerlik faaliyetinin sonuçlarını şöyle itiraf etmiştir:

"**Müslümanların her şeyini bozduk ve yok ettik. Dinleri, inançları, ahlakları, dine bağlılıkları ve insani duyguları yok oldu. Onların millî ve manevî değerlerini Batı Medeniyeti potasında eri-**

---

153 Yrd. Doç. Dr. Özgür Yıldız, Misyonerlik ve Amerikan Board Teşkilatı, IQ Yay. İstanbul-2009, s.112 ve dipnot:253

terek kendimize benzettik. İslamiyet'i öğrenmeyi, yaşamayı, namaz kılmayı, Kuran öğrenmeyi suç ve gericilik olarak göstermeyi başardık. Artık çoğu hiçbir şeye tam olarak inanmıyorlar. 14 asırlık dinlerini, itikatlerini, ibadetlerini, tartışır hale getirdik. Derin bir boşluğa düşürdük. Bundan sonra siz misyonerlerin işi daha kolaylaştı. Maaş bağlayarak, vize vaadi, yurt dışında iş imkânı, hatta cinselliği kullanarak Müslümanları Hristiyan yapınız..."[154]

Monsieur Makdunat: "Dinsizlik Propagandasının Amacı"

Massignon'u doğrulayan bir şekilde, **Monsieur Makdunat** da Müslümanların üzerindeki dinsizlik propagandasını itiraf ederek, onları Hristiyanlaştırma yöntemi konusunda şöyle tavsiyede bulunmuştur:

"Bugün İslam ülkeleri korkunç bir uçuruma doğru girmektedir. Avrupa'dan İslam âlemine akan **dinsizlik seli karşısında Müslümanlar mukavemet edemeyeceklerdir**. Bunları yeni fikirlerle Hristiyanlaştırınız. **Sakın aklî ve mantıkî delillerle uğraşmayınız**. Sonra davamızı kaybederiz."[155]

9.10) AMERİKAN YAKIN DOĞU KOMİTESİ

Komitenin Kuruluşu ve Faaliyetleri

Ermeni destekçisi ve Türk düşmanı olan Morgenthau'nun çağrıları sonucunda, aynı zamanda misyoner teşkilatlarında görevli bulunan bir takım **Amerikalılar tarafından 16 Eylül 1915 tarihinde Ermenilere Yardım Komitesi kurulur**. Bu kurucular, hem yardım

154 Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri içinde, Prof.Dr. Zeki Arslantürk'ün konuşması, Ensar Neşriyat, İstanbul-2004, s.379
155 Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri içinde, Prof.Dr. Zeki Arslantürk'ün konuşması, Ensar Neşriyat, İstanbul-2004, s.390

toplarlar hem de kendileri yardımda bulunurlar. Meselâ, kuruculardan Cleveland H. Dodge tarafından 60.000 dolar şahsi yardım yapılır. Aynı zamanlarda Yakın Doğu'da Filistin ve Suriye Yardımı ile İran Yardımı adlı iki yardım komitesi daha faaliyet gösterir. Üç komite, daha etkin hale gelmek için Kasım 1915'de Amerikan Suriyelilere ve Ermenilere Yardım Komitesi adı altında yeni bir komitede birleşirler. Bu kuruluş, 1918 yılında Yakın Doğu Yardımı İçin Amerikan Yardım Komitesi, 1919'da da Yakın Doğu Yardımı adını alır. Araştırmalarda bu komite, Amerikan Yakın Doğu Yardım Komitesi olarak anılır. **Komite Yahudilerden de önemli yardımlar alır**. Komite ABD'nin 16 farklı eyaletinde 38 şube açar. Komite mensupları, İran, Türkiye, Suriye ve Arabistan'da misyonerler ile yakın ilgi içinde olan kişilerdir. Bütün bu sebeplerle komite, bir misyoner teşkilatı niteliğinde kuruluş olarak karşımıza çıkar.[156]

Komite, Ermeniler için çok yüksek tutarlarda yardımlar toplar. Ayrıca, 1915 yılından 1929 yılına kadar halk kampanyaları düzenler. Bu yardım kampanyalarında, 1915'de 176.929 dolar, 1916'da 2.404.000 dolar, 1917'de 4.520.000 dolar, 1918'de 7.022.000 dolar, 1919'da 19.485.000 dolar, 1920'de 13.052.000 dolar, 1921'de 7.270.000 dolar, 1922'de 10.714.000 dolar, 1923'de 8.508.000 dolar yardım toplanır. Komite, faaliyet gösterdiği on beş yıl boyunca, Kafkasya, İran, Suriye ve Yunanistan'da da 116 milyon dolar yardım toplar.[157]

Yakın Doğu Yardım Komitesi Başkanı James Levi Barton'un verdiği bilgilere göre, 1929 yılının Temmuz ayına kadar Kafkasya'ya 28.017.000 dolar, Türkiye'ye 20.551.000 dolar, Suriye ve Filistin'e 12.527.000 dolar, İran ve Mezopotamya'ya 7.736.000 dolar, Yunanistan'a 5.709.000 dolar, diğer bölgelere 667.000 dolar yardım yapılmıştır. Nakliye, personel, ambar ve genel giderler için

156 Gencer, **Amerikan Yakın Doğu Yardım Komitesi**, s.45-47
157 Gencer, **Amerikan Yakın Doğu Yardım Komitesi**, s.53

7.566.000 dolar, yönetim ve diğer giderler için 6.944.000 dolar harcanmıştır. Barton, 1929 yılına kadar 132.552'si çocuk olmak üzere toplam 1,5 milyon insan Yakın Doğu Komitesi'nin yardımları sayesinde hayatta kaldığını belirtmiştir. Ayrıca 12,5 milyon insanın gıda ihtiyacının kartşılandığı, 6 milyon insana da tıbbî yardım yapıldığını açıklamıştır. [158]

Tabi bu yardımlarda da din farkı gözetiliyor ve esas olarak gayrimüslimlere, Ermenilere erzak yardımı yapılıyordu:

"Amerikan Yardım Heyetleri, Rum ve Ermeni teşkilatları vasıtasıyla yardıma muhtaç Hristiyanları bularak onlara başta erzak yardımı olmak üzere çeşitli yardımlarda bulunuyorlardı. Hristiyan halka yapılan yüklü yardımlara karşın Müslüman halka bir yardımda bulunulmuyor ya da çok az oluyordu. Örneğin, Giresun'da sadece on beş kadının yaşadığı bir manastıra bir defada beş ton erzak verilirken, Türk köylerine kişi başına 9 kilom erzak dağıtılmıştır."[159]

Mütarekede Ermeni Kadın Ve Çocukların Dramı

Misyonerler, Birinci Dünya Savaşı yıllarında kimsesiz Ermeni kadınlarının Müslüman kocalar ile evlendirilmesini de pek hazmedememişlerdir. **Misyonerler, Ermeni kadınların ya hareme kapatıldığı veya geneleve satıldıkları yolunda söylentiler çıkartmışlardır.** Yine, savaş yıllarında ailesini kaybeden Ermeni ve Rum çocukları, Müslüman aileler tarafından evlat edinilmiştir. Fakat misyonerler, bu konuda da **erkek çocukların köleleştirildiği, kız çocukların ise haremlere kapatıldığı** ve zorla alıkonulduğu iddiasıyla kamuoyu yaratmaya çalışmışlardır. Bu propaganda ve baskılar sonucunda Osmanlı hükümeti 25 Şubat 1919 tarihinde, **valiliklere**

158 Gencer, **Amerikan Yakın Doğu Yardım Komitesi**, s.54
159 Ahmet Güzel, **Pontus Hedefi**, IQ Yay. İstanbul-2006, s.76

gönderdiği bir genelge ile gayrimüslim çocukların kayıtsız şartsız ailelerine veya cemaatlerine teslim edilmeleri, yetişkinlerin ise kendi rızları doğrultusunda hareket etmekte serbest olduklarına dair bir talimat verir. Bunun üzerine evlerden çocuk toplama faaliyeti başlar. Ailelerden ayrılmak istemeyen çocuklar bile genelgeye dayanılarak zorla alınırlar. Çocuk ve kadın teslimi konusunda misyonerler içinde **Yakın Doğu Yardım Komitesi etkin bir şekilde çalışır.** Mütareke döneminde bu kadınlardan bazıları ailelerinden alınarak, "kurtarma evleri" dedikleri evlerde toplanmışlardır. Meselâ, Merzifon'daki kurtarma evinde Mütarekeden sonra 40 kadının kocalarından ayrılarak buraya alındığı tespit edilmiştir. Çocukların ailelerden alınışlarında tam bir dram yaşanır ve çocuklar ialelei ortamlardan, ailesiz ortamlara nakledilerek misyoner eğitimine teslim edilirler. **Dramın diğer bir tarafı ise; savaş yıllarında ailesiz kalan ve evlat edinilmiş Müslüman çocuklar bile, gayrimüslim çocuk iddiasıyla evlat edinip alınmışlardır. Bu şekilde alınan Müslüman çocuk sayısının 95.000 – 100.000 kadar olduğu belirtilmiştir.**[160]

Meselâ, 30 Ekim 1920'de Kars'ın tekrar ele geçirilmesinden sonra Kazım Karabekir'e Amerikalı misyonerlerin yetimhanesinden kaçan büyük bir çocuğun, **Kars'taki çocuklar arasında yüz kadarının Müslüman olduğunu ihbar etmiştir.** Bunun üzerine Karabekir. Bu çocukların künyelerinin incelettirmiş ve gerçekten Müslüman oldukları tespit edilince, bunları Amerikalılardan teslim almıştır.[161]

1922 yılında, milletvekili Ahmet Akif bey, Ermenistan'daki Yakın Doğu Yardım Komitesi'nin yetimhanesinde bulunan çocuklar hakkında şöyle yazıyordu:

"Yakın Doğu Yardım Heyeti marifetiyle beslenen Ermenilerin ülkesinde, yine Amerikalılar, 30 bin Ermeni çocuğunu geniş ve bü-

160 Gencer, Amerikan Yakın Doğu Yardım Komitesi, s.102-105
161 Kâzım Karabekir, Çocuk Davamız, C:I, Emre Yay. İstanbul-1995, s.74

yük ölçüde tesis ettikleri terbiye yurtlarında toplayarak fenni terbiyenin en son usullerine göre talim ve terbiye ediyorlar. **Bugünkü fakir ve aç Ermenistan'ın yarın Amerika'ya minnettar binlerce çocuk yetişmesi temin olunmuştur**.

Buna karşı, beride bizim memleketlerimizin yavruları, **hala cahil ve eski hocalar** önünde seneler boyunca sallanmaktan ve bitmez tükenmez faydasız şeyler ezberlemekten başka bir şey yapmıyorlar..."[162]

Yardım Komitesinin Ermenilere Silah Dağıtması

Sivas Valisi Mehmet Reşit tarafından İçişleri Bakanlığına gönderilen 20 Temmuz 1919 tarihli yazıda, yapılan inceleme sonucunda, **Amerikalıların ve İngilizlerin Merzifon'a silah getirdiklerini ve bunları Ermenilere ve Rumlara dağıttıklarının ortaya çıktığını belirtmiştir.** Silah dağıtan Amerikalıların ise Yakın Doğu Yardım Komitesi üyesi oldukları anlaşılmıştır. Yakın Doğu Yardım Komitesi, Birinci Dünya Savaşı sırasında da silah ve erzak yardımı yapmıştır. 1915 yılında Ermenilerin Van isyanı sırasında Ermenilere her türlü desteği vermişler, buna karşılık, Ermeniler bir yazıyla, bu yardımlarından dolayı minnettar olduklarını ifade etmişlerdir. **Mütareke döneminde YDYK, Ermeni ordusuna** günde 27.000 karavana yemek ve un, sabun, kazak, çorap yardımı yapmıştır. Aynı dönemde, Ermenistan'daki Müttefikler Arası Yüksek Komisyon'da Amerikan Bağlantı Subayı sıfatıyla görev yapan Bryan'ın da bulunduğu Görevliler Kurulu, Ermenistan Cumhuriyeti'ne **3.000.000 mermi** vermişlerdir.[163]

162 Karabekir, Çocuk Davamız, C:I, s.195
163 Gencer, Amerikan Yakın Doğu Yardım Komitesi, s.129-132

Harput'ta Halkın Tepkisi

Birinci Dünya Savaşında ve sonra Mondros Mütarekesinin imzalanmasından sonra başlayan işgallerde misyonerlerin ve kurumlarının **işgalciler ile beraber olduğunu göre Anadolu halkı elbette bunu sindiremez.** Mesela, mütarekeden sonra tekrar Harput'a gelen misyonerler, Millî Mücadele taraftarlarınca kovulurlar ve tüm kurumları yerle bir edilir. Böylece Harput misyonu son bulur.[164]

9.11) YMCA (YOUNG MEN'S CHRISTIAN ASSOCIATION)

Derneğin Kuruluşu

YMCA (Young Men's Christian Association), Osmanlı'da Amerikan BOARD'ın girişimleri ile ortaya çıkar. 1881 yılında kurulmuş olan derneğin, Osmanlı'da 1908 yılında bir BOARD misyonerinin oğlu olan Lawson P. Chambers tarafından temelleri atılır.

1910 yılında Uluslararası Kurul (World's Commitee) tarafından ilk maaşlı temsilcileri atanır. Bunlardan biri "Levant için gezici sekreter" adıyla görevlendirilen E.J. Jacob, diğeri de İstanbul için A. Davis olur. Dernek, "Dünya Hristiyan Öğrenci Federasyonu"nun Nisan 1911'de İstanbul'da yapılması planlanan toplantısı için çalışmalar yapar. Ve bu toplantı yapılır. **1913 yılında İstanbul'daki Yahudileri, Rumları, Ermenileri, Amerikalıları ve Avrupalıları, kısacası Hristiyanları derneğin destekçi üyeleri olarak kaydederler.**[165] 1914'de kapitülasyonlar kaldırılır, yabancı okullara çeki düzen verilmeye çalışılır. Ama YMCA, Birinci Dünya Savaşı sırasında da faaliyetine devam eder.

164 Açıkses, **Amerikalıların Harput'taki Misyonerlik Faaliyetleri**, s.141
165 Kenneth Scott Latourette, **YMCA Türkiye'de**, Toplumsal Tarih dergisi, Kasım 1997, Sayı:47, s.29

YMCA'nın Amaçları

Misyonerlerin antipati toplayacakları zamanlarda kendilerini maskelemeleri ve bu kapsamda YMCA'nın yeniden ama **Türk Amerikan Klübü** adıyla kuruluşu hakkında, New York Times'da çıkan "Adsız Hristiyanlık" adlı bir yazıda, art niyetleri hiç çekinmeden ortaya konularak, şunlar söylenir:

"Hristiyan kelimesi, bizim anladığımız anlamda "Korkunç Türk" kelimesine delalet etmez. Çünkü Türkler, Hristiyan milletlerinin kendilerinden daha az korkunç olmadıkları zamanlarını hatırlarlar. Bu sebepten dolayı, Hristiyan olarak kendisini takdim eden kuruluşlara Türkiye'de izin verilmez. Böylece YMCA'nın (Young Men's Christian Association / Genç Hristiyan Erkekler Birliği) çalışmalarına yeniden başlaması için, bu **kuruluşun adında Hristiyanlık kelimesi görülmemelidir**. Yıllar yılı YMCA'nın İzmir'de Hristiyanlar arasında yaptığı çalışmalarda sekreterliğini yürüten Asa Jennings, problemi Cincinnati'den Arthur Nush'un ünlü "Altın Kuralı"ndan önce ortaya kor. Daha sonra da yeni bir Hristiyanî girişim için yatırım isteğini ifade eder. Meseleyi temellerine kadar götürür ve Hristiyan Yüzyılı (adını vermeksizin) yeni teşebbüsü, adsız YMCA'yı takdim eder. **Ad, Türk-Amerikan Klübü şeklinde değiştirilmiştir**. Bu ad çalışmaya önemli bir başlangıç, atak sağlamıştır. Mr Nush da beş yıllık bütçe için 50.000 doları garanti etmiştir. Tabi, "Hristiyan Yüzyılı" için.

Kontrol, üçü Türk, üçü de Amerikalı altı kişilik bir heyetin elinde olacaktır. Kuruluşun varlığı, bu idare heyetince, onay almadan harcanabilecektir. Öyle inanılmaktadır ki, Türk kaynaklarından kuruluş geniş ölçüde desteklenecektir. **Hristiyan adının olmayışı, uygun bir Hristiyanî çalışmanın bir parçası olacaktır.** Böylece Türkler,

Mr. Jennings ve arkadaşlarınca verilecerk İsevî mesajlara itiraz etmeyeceklerdir. Bu belki de bir dereceye kadar gayrikanuni ve lâyık bir anlaşma değildir. Ancak Türklerin Hristiyanlık kelimesinden anladıkları, her hangi bir Amerikalı'nın anladığıyla aynı olmadığı hatırlanmalıdır. Türk, bu kelimeyle Yunanlılar'ın, Sırplar'ın ve Bulgarlar'ın politik ve askerî entrikalarını düşünür. Haliyle Türk kendisini bunlara teslime edemez. Gerçi Türkler'in, "Korkunç Türk" olarak adlandırılmalarını gerektiren birçok sebep vardır. Fakat o kılıçtan geçirilmişse (gerçekten de öyle olmuştur) bunun bilincindedir. İzmir'de uğradıkları rezalet ortadayken, Hristiyan kelimesi, özellikle bu kelime onlara önemli çağrışımlar yapar ve kendilerini Hz. İsa'dan (Hristiyanlıktan) uzak tutarlar. Mr. Jennings'in girişiminin sonuçlarını zaman gösterecektir. Bu grup geçmişi bir kenara atarak Türkler'e canavar olarak değil de, kardeş olarak bakılırsa, insanca muamele edilirse, Hristiyanî yaklaşıma cevap vereceklerine inanır. Bu da yılların rüyasını Türkiye ve Yakındoğu'da imkan dâhiline getirecek, böylece Tanrı İsa için anlamlı büyük günün şafağı atacaktır."[166]

YMCA Hakkında Bir Yazı

YMCA hakkında, **Sebilürreşad** dergisinin 1921 yılında çıkan 483 sayılı yazısında bu dernekten şöyle bahseder:

"İstanbul'da son zamanlarda Genç Hristiyanlar Cemiyeti'nin erkekler ve kadınlar merkezleri faaliyetlerini fevkalade artırdılar. **Bu cemiyet ki işareti YMCA'dır, görünüşte gayet insanî görünmekle beraber ruhu tamamıyla Hristiyan ve mutaasıptır.** İstanbul'un mutaassıp Hristiyanlarının himaye ve yardımlarıyla hayatını devam ettiren ve faaliyet gösteren bu cemiyet okullarımıza, derneklerimize, saf Türk ve Müslüman çevrelerimize kadar nüfuz etmek için bürünmediği şekil yoktur...

166 **Tozlu, Kültür ve Eğitim Tarihimizde Yabancı Okullar, s.70-71.**

İstanbul hükümeti erkânı anlaşılan bu cemiyetin faaliyetinden o kadar endişeye lüzum görmüyor. Fakat Anadolu mücadelesinin ruhunu sezmiş olanlar şüphesiz **medeniyet ve şefkat kisvesi altında İslam ve Türk muhitlerine sokulan bu koyu Hristiyan ruhunun** nüfuz ve hülulüne engel olmak zorundadırlar."[167]

Sebilürreşad dergisinin 1922 yılındaki 493. sayısında da **YMCA'nın amaçları** şöyle belirtilir:

"İslam içtimaiyatını, İslam ahlakını yıkmak ve İslam gençlerini tedrici bir surette Hristiyanlaştırmak, her türlü cazip araçlarla Hristiyan ruhunu telkin ve telkih etmek(tir)."[168]

YMCA'nın 1938'de Kapatılması

YMCA, 1938 yılında çıkartılan dernekler kanunu hükümlerine göre, 27 Aralık 1939 tarihinde İstanbul Valiliği tarafından kapatılır. Dönemin iki önemli gazetesi olan Ulus ve Cumhuriyet bu haberi vermezken, YMCA'nın kapatılışını ertesi gün Yeni Sabah gazetesi şöyle duyurur:

"Yeni Sabah yayın ilkeleri doğrultusunda bugün yeni bir zafere imza atmıştır... Yetkililerden, **misyoner faaliyetlerde bulunan YMCA'in bu şeytanca faaliyetlerine** bir nokta konulmasını talep ettik... **kendi dinî okullarını kapatan Türkiye niçin yabancı dindeki bu faaliyetlere izin vermekteydi?..** Bir süre önce YMCA dökümanlarına el konulmuş ve bunlar incelemeye alınmıştır. Ankara'nın bu detaylı araştırması sonrasında dün, YMCA kapatılmıştır."[169]

Cumhuriyet'in kuruluş yıllarında derneğin faaliyetine son verilmemiştir. Bu belki, spor ağırlıklı faaliyet göstermesinden ve der-

---

167 Cüneyd Okay, **Sebilürreşad Mecmuasında YMCA**, Tarih ve Toplum dergisi, Kasım 1997, Sayı:47, s.20

168 Okay, **Sebilürreşad Mecmuasında YMCA**, s.20

169 Gül İnanç Barkay, **İstanbul YMCA'nın Kapatılış Öyküsü**, Toplumsal Tarih dergisi, Kasım 1997, Sayı:47, s.29

neğin çalışmalarından yararlanma düşüncesinden ileri gelebilir. Öte yandan okulların ve kurumların o kadar sıkıştırıldığı ve kapatıldığı bir dönemde spor derneğinin kapatılmamış olması bir siyasî taktik olarak da akla gelmektedir. Kapanmaması konusunda, meselâ bir yorum şudur:

"Büyük siyasî ve toplumsal değişikliklerden geçen ve önceleri İslamın siyasî karargâhı iken sonradadan laik ve koyu şekilde milliyetçi olan bir devletin ortasında, YMCA etkisini sürdürdü. Gerçi **çok sayıda kişiye ulaşılamadı ama burası gerek karakter eğitiminde, gerekse milletler ve dinler arasında daha da iyi ilişkiler kurmak bakımından bir "Hristiyan şahitliği" merkezi olmaya devam etti.** YMCA'nın tanıttığı basketbol ve voleybol ulusal sporlar haline geldi. Heyette ve kadroda Müslüman liderliği ortaya çıktı. En önemlisi hükümetin dostça ve yardımcı tutumuydu. Hükümet borcunu erkek çocuklar için YMCA modeline uygun kamplar kurarak ve cemiyetin adamlarını bu kamplarda eğitici liderler olarak istihdam ederek zımnen ödedi."[170]

9.12) EVANJELİZM

Bir de Evanjelizm konusu vardır ki bu konuda herkes bir şey söyleyerek konuyu adeta anlaşılmaz hale getirmişlerdir. Oysa Evanjelizm yüzyılımızda bir yandan Hristiyanların iki bin yıldır Yahudilere karşı olumsuz düşüncelerini ve tutumlarını yok etmeyi tebliğ ederken, diğer yandan Yahudilerin Tanrı'nın seçilmiş halkı olduğunu kabul eden bir inançtır. Evanjelizm, Protestanlığın bir tarikatı niteliğindedir.

Evanjelik inanç şudur:

"Evanjelikler, inanç açısından Yahudiliğe en yakın Hristiyan cemaattir. Evanjelik Protestanlar **Yahudilerin, Tanrı'nın seçilmiş halkı**

170 Barkay, İstanbul YMCA'nın Kapatılış Öyküsü, s.31

olduklarɪ, kutsal toprakların Yahudilerin malı olduğunu, Mesih'in gelişi ile birlikte Yahudilerin dünya egemenliğine ulaşacaklarına dair Eski Ahit'teki hüküm ve kehanetleri tamamen doğru kabul ederler. **Bu sebeple de bu konuda kendileri için en büyük misyonun, Yahudilerin egemenliğine destek olmak olduğunu düşünürler.**

Bu desteğin en pratik yöntemi, **Amerika'nın İsrail'e yaptığı her türlü yardımı** desteklemektedir...

Evanjelikler Mesih'in tekrar geleceğine inanmaktadırlar. Mesih'in gelişinin alametleri ise, Yahudilerin Filistin'e dönmeleri, ikinci şart ise burada bir Yahudi devleti kurmalarıdır. Dolayısıyla Evanjelikler, Yahudilerin büyük İsrail'e ulaşmalarının önünü açmak için çaba sarf etmek durumundadırlar. Amerika toplumunda kıyamet beklentisi giderek artmaktadır ve evanjelikler adeta Tanrı'yı kıyamete zorlamaktadırlar."[171]

Misyonerlik, yakın tarihlerde artık o eski yöntemlerinden ayrı bir de sevgi ve hoşgörü ile yakınlık kurma çalışmaları başlatmıştır. Dinler arası diyalog denilen bu çalışmalara bir takım Müslüman kesimler de alet olmaktadır. Ancak bu da misyonerliğin diğer bir yeni çalışma yöntemidir.

10) YABANCI OKULLAR: BEYİNLERİ HAZIRLAMA

10.1) YABANCI OKULLARIN TARİHSEL SÜREÇLERİ

Yabancı Okullar

Osmanlı'da yabancı okulların açılması ve faaliyetleri aslında daha eskilere uzanmakta olup, ancak kısa zamanda çoğalmaları ve kural tanımaz şekilde açıkça faaliyet göstermeleri ve Hristiyanlık propaganda yapmaları, 1800'lerde yoğunluk ve hız kazanır.

171 **Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri, Ensar Neşriyat, İstanbul-2004, s.78**

Osmanlı Padişahları, Hristiyanların misyonerlik faaliyetleri ve yabacı okulların ne yaptıklarının farkında olmuşlardır. Ama buna karşılık etkin çözümler alınmamış ve ilk zamanlardaki başına buyruk seviyesindeki serbestlik devam edip gitmiştir. Her ne kadar bazen bazı okulları kapatılmış veya düzenlemeler yapılmış ise de, dediğimiz gibi, kalıcı çözümler ve uygulamalar niteliğinde olmamıştır.

Fatih sultan Mehmet'in Hoşgörüsü

Azınlık okulları, Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u almasından sonra **Galata Fermanı** ile azınlıkların eğitim ve öğretim yapabilmelerin izin vermiştir. Bu fermanda eğitim ve öğrtetim ile ilgili olarak şöyle denilir:

"...ben dahi kabul eyledim ki kendilerinin ayinleri ve erkânları ne vechile olageldiyse yine ol üslub üzere adetlerin ve erkânların yerine güttüreler... Kiliseleri ellerinde ola, ayinlerime okuyalar..."[172]

Fatih Sultan Mehmet, o günkü din merkezlerini de İstanbul'da toplar ve onları resmen tanıyarak haklar verir. Ortodoks Rumları Patriklik makamına bağlar ve yeni bir Patrik getirir. Gregoryen Ermenilere ve Yahudilere aynı hakları verir. Böylece İstanbul bir bakıma İmparatorluk yönetiminin yanı sıra, ülkedeki dinlerin merkezi olur. Bu hak ve özgürlük ortamında, Osmanlı dinleri ve halkları kendilerini geliştirme ve koruma ortamına sahip olarak, asimile edilmezler. Böylesine insanî bir yönetimin sonucu ise, zayıflama aşamasında, yabancı devletlerin sömürge çalışmalarına alet olmak olur.

172 Ertuğrul, **Kültürümüzü Etkileyen Okullar**, s.112

Üç Tür Okul

Misyoner okulları ile birlikte Osmanlı'da okullar birbirinden farklı üç çeşit olurlar. Her biri kendine göre eğitim ve öğretim faaliyetinde bulunur. Bu okullar şunlardır:

1-Devlet okulları
2-Azınlık okulları
3-Yabancı okulları

Bu ayrıma göre: **Devlet okulları,** Osmanlı Devleti tarafından açılan okullardır. **Azınlık okulları,** Hristiyan azınlıklar tarafından açılan okullardır. **Yabancı okullar** da misyonerlerin yönetimi ile yabancı devletler tarafından açılan okullardır.

Siyasî bakımdan, gerileme döneminde, **gerilemenin tahlili yapılmamış ve eski şaşaa devam ettirilmiş** ve bir süre sonra da Osmanlı, hasta adam denilen duruma düşmüştür. Tedbirler alınmış ise de, genellikle günü kurtarmaya çalışıldığından yeterli olmamış ve gidişatı terse çevirememiştir. Bu kapsamda Osmanlı'da eğitim de ihmal edilmiştir. Müslümanlar adeta kendi hallerine bırakılmış, azınlıklar ise alabildiğine serbest bırakılmıştır. Bunun sonucunda da **meydan misyonerlere ve onların açtıkları okullara kalmıştır**. Ta ki II. Abdülhamit'e kadar eğitimde esaslı reforma gidilmemiştir. Abdülhamit zamanında Müslümanlar için Avrupa kalitesinde okullar açılmaya çalışılmıştır. Bununla birlikte, azınlık okulları da kendi cemaatlerine bir yandan millî ve dinî bilinç vermeye, diğer yandan bilim eğitimi yapmaya çalışmışlar ve kendi unsurlarını geliştirmişlerdir.

"Azınlık unsurunun okulları genellikle kiliseleri yanında ona bağlı olarak açılmakta idi. İslam hukukuna göre yeni kilise ve hav-

ra gibi dinî yapılar inşa edilemezdi. Buna rağmen Fatih'le başlayan Ortodoks kilisesini canlandırma hareketi yine Fatih tarafından kapatılmış Sırp Patrikhanesi'nin, Sokullu Mehmet Paşa tarafından açılması ve Patrikliğe kardeşi Makarije'yi tayin ettirmesi ile devam etmiştir.

Kiliseler yanında açılan okullar genellikle ilkokul seviyesinde idi ve mahallî cemaatlerce yönetilmekteydi. Orta derecede ve yüksekokul seviyesinde olanlar ise yüksek mezhebî makamlara bağlı idiler.

Azınlıklar, ilköğretimden yükseköğrenime kadar her kademe ve türdeki okullarını kendileri kuruyorlar ve devlet müdahalesi olmadan yönetiyorlardı. Rumlar'a ait okullar bu duruma örnek teşkil eden kurumlardır...

Her kilise bir odasını okul olarak ayırmaktadır. Bu bölümün masrafı da kilisenin genel masrafları gibi zenginler tarafından karşılanmaktadır...

Ermeni ve Yahudi okullarının tesis ve finansmanlarında yabancı devletlerin, misyoner teşkilatlarının, Mihitarist ve Alliyans İsrailit teşkilatlarının önemli rolleri olmuştur. Bu teşkilatlar; özellikle zengin hamilerce desteklendiklerinden Osmanlı ülkesinde çok sayıda okulu açıp finanse etmişlerdir."[173]

Rum Eğitimi ve Azınlık Okulları

Azınlık okulları kapsamında, Galata Fermanı'ndan sonra Rumlar, papazların önderliğinde ve kilise yanlarında okullar açmış ve Rumları burada eğitmişlerdir. **1776 yılında yapılan kilise içi reform ile ticaret kesiminin söz sahibi olması üzerine** Rum eğitim sisteminde essaslı değişiklik meydana gelmiştir. Bu değişiklik ile eğitimde din adamlarının etkisi nispeten azaltılarak; ticaret ile il-

173 Vahapoğlu, **Osmanlıdan Günümüze Azınlık ve Yabancı Okullar**, s.99-100

gili hünerlerin kazanılmasını ve öte yandan Yunan milliyetçiliğini öğreten akademilerin kruulması fikri hâkim olmuştur. Zaten Yunan İsyanı'nda da bu ticaret kesiminin önemli rolü olmuştur.

Fener Rum Okulu, Heybeliada Papaz Okulu, Kuruçeşme Rum Üniversitesi gibi okullar, siyasî kadrolar yetiştirmişlerdir. **Hatta Fener Rum Okulu, 19. yüzyıldan itibaren Rumların kültür merkezi olmuş, Anadolu'nun her tarafından gelen varlıklı Rum çocukları, bu okulda Rum Kültürü ve Yunan İdeali ile yetiştirilerek bu kültür ve ideali her taraftaki Rumlara yaymışlardır.**

"Kuruluş tarihleri ve Rum topluluğu üzerindeki etkileri itibariyle önemli bir yere sahip olan **Fener Rum Okulu**, 1856 yılına kadar Patrikhanenin tarin ettiği beş metropolitten oluşan meclis tarafından yönetilirken, Patrikhane nizamnamesinin yayınlanmasından sonra Sen Sinod Meclisi üyelerinden bir metropolitin başkanlığında Rum topluluğu ileri gelenlerinden 5 kişi ile birlikte yönetilmeye başlanmıştır...

Fener Rum Okulu, Patrikhane'ye dâhil olan ve Patrikhane Okulu adındaki eski okulun devamını sağlamak amacıyla Patrik Yenadios İsholarios tarafından kurulmuştur. Bu okul Patrikhaneye bağlı oluşu ve çok geniş bir alandan gelen öğrenciye hitap etmesi sebebiyle Rum topluluğu üzerinde oldukça büyük bir önem kazanmıştır. Bu sebeple okul, menkul veya gayrimenkullerin geliriyle finanse edilmiştir. **Heybeliada Papaz Okulu** ise Rum Patrikhanesince kurdurulmuştur. Okul, Patrikhanenin kendine tahsis ettiği ödenekle yaşatılmıştır."[174]

Rum azınlık okulları ve Rumluk mücadelesi bakımından önemli bir gelişme yeri Ayvalık olur. **Rumlar, kendilerinin stratejik önemde gördükleri Ayvalık için, Osmanlı hükümetinden özel bir imtiyaz elde etmişlerdir.** Bu imtiyaza göre, Ayvalık'a Türk aileler yerleşmeyecek ve Ayvalık şehrinin yönetimi bağımsız olacaktır. Osmanlı Hükümeti, Ayvalık'ta bir ağa (voyvoda) ve bir kadı bulunduracak, ancak şehir, halkın seçeceği üç kişilik bir komisyonla

174 Vahapoğlu, **Osmanlıdan Günümüze Azınlık ve Yabancı Okullar**, s.100

yönetilecektir. Yönetim bu her yıl seçilecek üç kişi (burjuva) elinde olacaktı. Rumlar bu imtiyaz üzerine, şehir nüfusunu kendi lehlerine çevirmek için hemen Mora ve civar adalardan Rumları getirtirler. Şehirdeki nüfuslarının artmasıyla Rumlar yönetimi ele geçirirler. Yönetim ele geçince akademi tarzında büyük bir yatılı okul açmak için girişimlerde bulunurlar. Akademinin kuruluş izni, Kuşadası Metropoliti Samoyil'in girşimi ve Prens Panayot Muruzi'nin yardımıyla alınır. Okul 1803 yılında eğitime açılır. Öğretmenlerin büyük bölümü Avrupa'da eğitilmiş kişilerden oluşur. Bu okulda yukarıda belirtilen hedefler doğrultusunda eğitim yapılır. 1806 yılındaki Ormanlı-Rus savaşı sırasında Osmanlı Rumların tavırlarından dolayı okul kapatılır. Ancak daha sonra Rum burjuvasından Paraskevas Salteli'nin girişimleri ile okul tekrar açılır. Ayvalık Rum Akademisi, matbaacılık faaliyetini de Ayvalık'a çeker ve 1819'da bir de matbaa kurulur. 1820 yılında, okulda dört öğretmen, 300 öğrenci, 3.000 kitalık bir kütüphane ve laboratuvarların bulunduğu belirtilir.

Rumların Kuruçeşme'de 1803 yılında açtıkları azınlık okulu açarlar. Bu okul, diğerlerine göre, Rumların fakir kesiminin çocuklarının, burjuvazinin çalışan ihtiyacının karşılanması amacıyla meslek sahiplerini yetiştirmek için açılır. Bu okulun laik eğitimi, Rum kilisesi tarafından hoş karşılanmamıştır. Okul, 1820 yılında, Yunan isyanı ile birlikte kapanmıştır.[175]

Görüleceği üzere, Osmanlı'daki Rumlar, bir yandan Osmanlı memurlukları, diğer yandan ticaret ile bir anlamda 1820 isyanının ön hazırlıklarını yapmışlardır. Tabi bunun ilk aşaması hep Rum Kültürü ve Yunan milliyetçiliğini aşılamak olmuştur. Yani, Yunan Devleti ve sonra Bulgar Devleti gibi devlet olma süreçleri önce Osmanlı içinde yaşanmış, sonra bu hareketler Osmanlı'dan ayrılarak Batı'nın yardım ve desteğiyle birer devlet olmuşlardır.

175 Rum azınlık okullarının gelişim özeti için bak: İlhan Tekeli-Selim İlkin, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Eğitim ve Bilgi Üretim sdisteminin Oluşumu ve Dönüşümü**, **2. Baskı, TTK Yay. Ankara-1993, s.34**

Ermeni Eğitimi ve Azınlık Okulları

Ermeni azınlık okullarında da 18. yüzyılda bazı gelişmeler başlamış ve kısa zamanda hız kazanmıştır. **Bu değişmeler, Osmanlı ülkesi dışında ve içinde olmak üzere iki yönlü meydana gelmiştir.** Dışarıdakiler, Venedik, Etmidtzian ve Moskova gibi Ermeni merkezlerinin oluşmasından kaynaklanmıştır.

Dışarıdaki gelişmeler kapsamında, **Mekhitaristlerin (Mıkhitaristler) kurucusu sıfatındaki Abbot Mekhitar adlı Ermeni,** 17. Yüzyılın sonuna doğru Sivas'ta doğmuş ve 15 yaşında Surp Nişan (Kutsal Haç) manastırına girmiş ve genç yaşta din adamı olmuştur. Bir süre sonra, Anadolu'da dolaşmakta olan Cizvit papazlarının propagandaları sonucu Katolik mezhebine girmiştir.[176] Mekhitar, bir anlamda Ermenicilik hareketini geliştirmek amacıyla Ermeni Patrikliği ile Roma Kilisesini birleştirip Ermenilere koruma sağlamayı düşünmüştür. Bu amaçla 1700'de Sivas'ı terk edip İstanbul'a gelmiştir. İlk kitaplarını İstanbul'da bastırır. Ancak burada muhaliflerinin saldırıları sebebiyle Venediklilerin elinde bulunan Modon şehrine gider. Venedikliler Mekhitar'a iyi davranırlar. Fakat Modon'u Osmanlı'nın alması üzerine Mekhitar ve rahipleri Venedik'e geçerler. İlginçtir, 1715 yılında Venedik senatosundan, **Saint Lazar Adasının** kendilerine verilmesine sağlayan bir karar çıkarttırırlar. Bu gelişmeler, tüccar kafalı Venediklilerin muhtemelen Osmanlı hakkındaki planlarının bir parçasıdır. Bu amaçla da Ermenileri kontrolleri altında tutmak isterler. Mekhitaristler, daha önce cüzzam hastanesi bulunan ve boş bir halde duran adayı imar ederek bir dinsel bilimsel merkez haline getirirler. Burada oluşt-

176 Mahmut Şakiroğlu, **Yine Mıkhitaristler**, Tarih ve Toplum dergisi, Haziran 1986, Sayı:30, s.2. Şakiroğlu bu açıklama yazısında, Kevork Pamukciyan'ın yanlışlarına dikkat çekmektedir-HY

rulan dinsel ve bilimsel kıurumlar **1740'da tamamlanır**. Adada, Avrupa'da yayımlanmış eserler Ermenice'ye çevrilir ve bu çeviriler matbaada basılarak adadan Ermeni dünyasına dağıtılır. Ada bu bakımdan yayın merkezi haline gelir. Mekhitar öldükten sonra, Saint Lazar Akademisi ve matbaasının yönetimi İstanbullu bir Ermeni bilim adamı olan melişor'un eline geçer.

1773'te Mekhitaristler arasında **anlaşmazlık** çıkar ve bunun sonucunda bir grup ayrılarak Trieste'de ayrı bir kilise kurarlar. Ancak burasını Napolyon'un istila etmesi üzerine bu ayrılan grup bu defa 1811'de Viyana'ya taşınırlar. **Böylece biri Venedik'te diğeri Viyana'da bulunan iki merkez ortaya çıkar**. Her iki merkez de önemli yayınlar yaparlar. Ermeni millî bilincini uyandırmaya yönelik eski Ermeni eserlerini yayımlarlar. Ermeni uyanışına önemli katkısı olan Saint Lazar Kamusu basılır. Viyana grubu, 1825'te İstanbul Pangaltı'da erkekler için bir okul kurarlar.

18. yüzyıl içinde Ermeni azınlık okullarının sayısı artar. Bu gelişmeler başlıklar halinde şöyle sıralanabilir: Bitlis yakınındaki Amlorti Manastır Okulu, 1710'larda geliştirilir ve dinsel bilgiler yanında fen bilgileri de öğretilmeye başlanır. 1707 yılında Etmidtzian'ın manastırından gelen rahip Azvazadur, ilk olarak ortaya çıkan, Ermenicenin grameri hakkında bir kitap getirir. 1715'te Üsküdar'da ilahiyat ve felsefe oktulan bir okul açılır. 1741'de bu okul Kumkapı'ya taşınır. Aynı yıl Kumkapı'da bir de kız okulu açılır. 1752 yılında Balat'taki Ermeni kilisesinin bir odasında yüksek ilimler okutulmaya başlanır. Bu tarihten sonra okul sayısı artmaya başlar. Ermeni eğitim sisteminde dönüm noktası, 1790 yılında Amira Şinork Mıgırdıç Miricanyan tarafından Osmanlı hükümetinden izin alınarak resmi okul açılması olur. Bu resmi izinli okul da Kumkapı'da açılır. 1803-1812 yılları arasında İstanbul'un tüm semtlerinde ücretsiz eğitim yapan Ermeni okulları açılmış olur. 1824 yı-

lında Patrik Karabet, Anadolu'daki Ermeni cemaatine gönderdiği bir genelge ile her cemaatin okul açmasını ister. Bu yıllarda Paris'te Yaşayan Diller Okulu'na, Moskova'da 1816'da kurulan Lazaryan Enstitüsüne, 1823'te Tiflis'te kurulan Nersesyan Semineri'ne öğrenci gönderilir. Böylece hem ülke içinde eğitim geliştirilir hem de dış ülkeler ile ilişkiler kurulur.[177]

Yahudi Eğitimi ve Azınlık Okulları

16. yüzyılda güçlü bir eğitim sistemine sahip Osmanlı Yahudileri, 17. ve 18. yüzyıllarda, ermeni ve Rumlara göre gerilemeye başlarlar. Bu gerileme ticaret ve devlet tercümanlığı görevlerinde de benzer şekilde kendini gösterir ve Yahudilerin yerini Ermeniler ve Rumlar almaya başlar. **Bu tersine gelişmede Sabatay Sevi olayı önemli bir etki olarak ortaya çıkar. Bu tarihlerden sonra, Yahudiler arasında Kabala mistisizmi öne çıkar ve dinsel anlamda bir taassup ve içe kapanma dönemi başlar**. Bu da Yahudilerin geri kalmasına sebep olur. Mesela, Osmanlı'da ilk matbaayı Yahudilerin kurmuş olmasına karşılık, söz konusu dinci gericilik dönemlerinde bu matbaalarda 1655'ten 1695'e kadar Selanik'te, 1674'ten 1720'ye kadar İzmir'de, 1685'den 1710'a kadar İstanbul'da tek bir kitap basmazlar. Bu gerici dönemde İstanbul'daki Eskenazi Yahudilerinden Joha ben-Jacop, 1730 yılında basit dinsel kitaplar basmayı başlatır. Bu şekilde, ahlak, Talmut, tarih, tıp konularında İbranice ve Ladino yayınlar yapılır.[178]

Yahudilerin bu taassup dönemlerinde, meselâ bir devlet okulu olan Askerî Tıp Okulu, gayrimüslim öğrenci de almasına rağmen, **Yahudiler çocuklarını bu okula göndermezler**. Sebebi de

177 Bu bölümde aktardığımız Ermeni azınlık okullarının gelişim özeti ve Mekhitaristler için bak: Tekeli-İlkin, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Eğitim ve Bilgi Üretim sdisteminin Oluşumu ve Dönüşümü**, s.35-36

178 Tekeli-İlkin, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Eğitim ve Bilgi Üretim sisteminin Oluşumu ve Dönüşümü**, s.36-37

Müslümanlar ile birlikte, Musevi kurallarına aykırı şekilde, aynı kazanda yemek yenmesine itirazları olur. 1846 yılında kendi isteklerine uygun yemek pişirilip dağıtılmaya başlanmasıyla çocuklarını bu okula gönderirler. Hatta bu taassup o hale gelir ki, Hasköy'de açılan **Şube-i Maarif Okulu'na Haham yetiştimek için 2 sınıf eklendiğinde, Hahamlar buna da bazı ön şartlar ve itirazlar öne sürerler.** Bu kapsamda, Haham sınıfında Türkçe okutulması, kâfir dili olan Fransızcanın okutulmaması, haham olacakların sıralarda değil, geleneksel kanapelerde oturtulması ve sınıfın soba ile değil, mangal ile ısıtılması halinde eğitime razı olacaklarını bildirirler.[179]

Yahudileri bu taassup ve gericilikten, Fransa'da kurulup yayılan "Alliance İsraelite Universelle" okulları olur.

Avrupa'daki Yahudiler, her ne kadar 1818'de Metz'de, 1821'de Paris'te bir okul açarlarsa da, Yahudilerin eğitim değişimi esas olarak "Alliance İsraelite Universelle" okulları ile başlar. Fransız Yahudileri tarafından 1860 yılında Paris'te kurulup çalışmaya başlayan bu kuruluş, kısa sürede yayılır ve Hollanda, Belçika, İngiltere, Almanya ve diğer bazı ülkelerde yerel komiteler kurulur.

Osmanlı Yahudilerinin bu taassupları nedeniyle bir değişim gösteremeyeceklerini anlayan, Selanik'te Frankolar olarak adlandırılan **İtalyan kökenli Yahudi işadamları** Osmanlı'daki Yahudilerin modrnleştirilmesi için girişimde bulunurlar. "**Frankolar**" denilen iş adamları, Akdeniz'deki önemli ticaret merkezlerinde yerleşmiş tüccar sınıfının elit kişileridir. Komiteye ünlü Abraham Comondo başkanlık eder. Komite, 1856 yılında İstanbul Hasköy'de, İbranice ve Türkçe'nin yanı sıra Fransızca okutulan bir okulun açılmasını sağlarlar. Ancak **Hahamlar, Fransızcaya karşı çıkıp bu dilin öğretilmesini günah sayarlar** ve Comondo'yu da aforoz ederler. Tabi değişim bir defa başladığından Hahamlar bunu önleyemezler.

179 Ertuğrul, Kültürümüzü Etkileyen Okullar, s.119-120

1867 yılında Edirne'de ve Filistin'de ilk Alliance okulları açılır. Daha sonra, Selanik, İzmir, Hasköy, Balat, Galata, Hayfa, Yafa Tiberia, Safed vd, Yahudi cemnaati olan yerlerde okullar açılır. Okullar ilk ve ortaokul olarak faaliyet gösterirler. Eğitim dili Fransızca olur ve laik eğitim (yani bilim dersleri de) okutulur. **Alliance okullarının öğretmenleri Fransa'da yetişmiş kişilerden oluşur.** Alliance İsraelite Universelle'nin zihniyetini yansıtması bakımından önemli bir ayrıntı olarak, bu kuruluşun kurucularından olan İsidore Loeb, 1898'de "hiçbir şeye yaramayan Türkçe'nin programdan çıkartılmasını" ister. Ancak buna İstanbullu Yahudiler karşı çıkarlar. Alliance okulları, Paris'teki Alliance kuruluşuna bağlı olarak faaliyet gösterirler.

Alliance okulları tarıma, çıraklığa (zenaate), politikaya ve bilime önem verirler. Alliance İsraelite Universelle kuruluşu tarafından birçok şehirde, marangozluk, demircilik, boyacılık, tabakçılık, halıcılık, formacılık, saatçilik, dokumacılık, terzilik gibi kurslar da açılır. Mesela 1908 tarihli bir kayda göre, bu tür kurslara o yıl İstanbul'da 43, Edirne'de 33, Selanik'te 40, Bağdat'ta 22, Bursa'da 16, İzmir'de 27 kişi devam etmiştir.[180]

İlk Katolik Okulları

Osmanlı'da ilk açılan Katolik okulları **Cizvitler tarafından** açılır. 1583 yılında, Pera (sonradan diğer adı Beyoğlu) Hristiyanlarının isteği sebep gösterilerek, Fransız elçisinin aracılığıyla Papa tarafından İstanbul'a Latin çocuklarının eğitimi için Cizvitler misyonerler gönderilir. Bu Cizvit misyonerler, İstanbul'da **Saint Benoit Okulunu** açarlar. Okulun öğrencileri, İstanbul'daki Latinler ve Rumlar ile az sayıda Yahudilerden meydana gelir. Okulda, Latince

180 **Ertuğrul, Kültürümüzü Etkileyen Okullar, s.118-122**

ve Rumca gramer ve matematik gibi konularda eğitim yapılır. Daha sonra Fransızca ve Türkçe dersler de verilmeye başlanır. Cizvitler, 1703 yılında bir matbaa da kurarak kitap basmaya başlarlar.

İkinci Katolik okulu, **Kapusenler (Capusin)** tarafından 1587 yılında Pera'da Saint Louis okulu adıyla kurulur. 1637'de okulu Fransa kralı büyütür ve okul önemli hale gelir. Pera'nın üst tabakasının çocukları bu okula devam ederler. Okulda Türkçe, Arapça ve Farsça da öğretilir. Bu okuldan 1726 yılına kadar mezun olan 43 öğrenci arasında birçok ünlü oryantalist çıkar. Fransa bu okul ile tercüman yetiştirmeyi amaçlar ama kendi değerlendirmelerine göre, okuldan yeterli sonuç alamazlar. Bunun üzerine Osmanlı ülkesinde bulunan 9-10 yaşlarındaki Ermeni, Rum, Yahudi ve İtalyan çocuklarını alıp Paris'e götürürler ve onları yetiştirmeye çalışırlar. Ancak bu çocuklar da tercüman yerine tüccar olmak isterler. Bu defa tüccar ve tercüman ailelerden çocuklar alınarak Paris'e tercüman yetiştirmek için götürülürler. Bu ikinci nesilde başarılı olunur ve böylece bu çocuklardan ünlü tercüman aileler meydana çıkar. Hatta tercümanların daha iyi yetiştirilmesi için 1795'te Paris'te Doğu Dilleri Okulu açılır. 1831 yılından sonra tercüman olacak kişilerde bu okuldan mezun olma şartı aranır. İngilizler ise, tecümanlık konusunda, Levant Şirketi aracılığıyla Osmanlı'daki Rum çocuklarını Oxford Gloucester College'da eğiterek tercüman ihtiyacını karşılamaya çalışırsa da bu çalışma başarılı olmaz. Bundan sonra diğer yerli azınlıklara başvurmak zorunda kalır.[181]

Katolik okulu olarak açılan okulların çoğu Fransız misyonerleri tarafından açılır. Bu sebeple buralarda Fransızca eğitim verilir. 1892 yılında, Latin Katolik rahiplerinin 306, Katolik rahibelerinin ise 354 adet okulu olduğu belirtilir. [182]

181 Ertuğrul, **Kültürümüzü Etkileyen Okullar,** s.126-127

182 İlknur Polat Haydaroğlu, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Yabancı Okullar,** Ocak Yay. İstanbul-1993, s.182

Misyoner Okullarının Öncüsü Cizvitler

Gerek Misyoner faaliyetlerinde ve gerekse misyoner okulları açma konusunda Cizvitler önder olmuşlardır. Nitekim **19. yüzyılda ABD'nin papaz yetiştirme okulu dışında okul açma fikrinin kaynağı da kanaatimizce Cizvitlerin rahip yetiştirme amacı taşımayan okul açmalarına dayanır.**

"Hristiyan dünyasınının en klasikleşmiş eğitim kurumlarının mimarı olan Cizvit tarikatı... Daha 1548'de cemaat İtalya, Portekiz, Hollanda, İspanya, Almanya ve Hindistan'da rahip yetiştirmek üzere okullar açtı. 1548'de Messina Prensinin davetiyle, Sicilya'da amacı rahip yetiştirmek olmayan ilkokullarını kurdu Cizvitler. Bundan sonra da pek çok Avrupalı kral ve prens tarafından çocuklarını eğitmek üzere davet aldılar. 8 yıl içinde 33 kolej kurdular. Yeni Dünya'daki ilkokulları, 1573'de Mexico City'de, Harvard Üniversitesinden tam 63, yıl önce açıldı...

Cizvit okulları (İstanbul'daki örneklerinden biri St. Benoit) dünyanın her yerinde sıkı disipleniyle tanınıyor. Dahası, Cizvitlerin pek çoğu kendi zamanlarının en etkili entelektüelleri arasında sayılıyor. Voltaire, Portekiz'in Aristo'su olarak bilinen Pedro de Fonseca (16. yy), İspanyol düşünür Francesco Suarez (16.yy), **Galileo Galilei,** 18.yy aydınlanmacılarından Guillame Berthier, Claude Buffier, **Diderot**, D'Alembert, **Moliere**, Goldini, Almanya'dan Heinrich Kilber, Ignaz Neubauer, 20.yüzyıldan Karl Rahner, Walter J. Ong, Arthur Conan Doyle, James Joyce, **Fidel Castro**, Alan Alda, **Bill Clinton**, Alfred Hitchcock ve daha yüzlercesinin **Cizvit okullarında** eğitim gördükleri biliniyor.

İlk üniversitelerini 1556'da Paris'te kuruyorlar. Ardından Leuven, Köln, Padova, Alcala, Valencia ve Coimbra üniversitele-

ri açılıyor. Portekiz Kralı III. Joâo'nun davetiyle açılan Coimbra Üniversitesi Portekiz sömürgeciliğinin neferlerini yetiştiriyordu. Sömürgelerde kurdukları okullara gelen öğrenciler için ayrı eğitim programları oluşturuyorlardı. Avrupalı öğrenciler yönetim derslerinin yanı sıra tüm dünyayı kapsayan bir coğrafya eğitimi alma şansına da sahip oluyorlardı örneğin.

Ne var ki, 18.yüzyılda, Cizvit okullarının bu kadar çabuk yayılması hem diğer tarikatların hem de arası Papalıkla açılmaya başlayan Avrupalı kralların dikkatini çekmeye başladı. Pek çok Avrupalı kral, Cizvitleri kendileri için tehlike olarak görüyor ve tarikatı yasaklıyordu ama Cizvit papazlarını kimse yollarından döndüremedi.

Cizvitleri diğer Katolik tarikatlarından ayıran bir başka nokta ise, kuşkusuz tebliğde kullandıkları yöntemlerdir. Latince ya da Avrupalı diller konusunda herhangi bir kısıtlama getirmiyorlardı. Avrupa sömürgeciliğinin keşif kolu gibi işlev gören Cizvitlerin gittikleri yerlerde yaptıkları ilk iş, dil öğrenmekti. Onlara göre Tanrı dünyadaki tüm dilleri biliyordu ve tüm dillerde dua etmek mümkündü...

Cizvitlerin Papalık tarafından eleştirilmesinin nedenlerinin başında, özellikle Avrupa dışındaki misyonerlik politikaları geliyordu. **Cizvitlere göre, bir Hristiyan her dilde ibadet edebilirdi. İncil'in her dile ve her kültüre uyarlanması mümkün, hatta gerekliydi. Kilise, Avrupa dışındaki kültürleri de kapsayabilmek için gerekiyorsa kendi yöntemlerinde değişiklik yapmalıydı.** Bu konuda en iyi örneklerden biri kuşkusuz Çin'di. Çin'e giden Cizvit rahipler Hristiyanlığı almakla kalmıyor, Konfüçyüsçülükle Hristiyanlığı neredeyse bir ve aynı şey gibi sunuyorlardı.

En önemli misyonlarından biri de gidip gördükleri yerleri, tanıdıkları insanları ve öğrendikleri yerel bilgiyi mektuplarıyla Avrupa'ya taşımaktı. Böylece dünyanın neresinde ve nasıl bir zenginlikle karşılaşacağını öğreniyordu Avrupalı tacir ve krallar...

1704'te Papa XI. Clement önce Konfüçyüsçülüğü yasakladı. Ardından Cizvitler Hristiyanlığa Doğu medeniyetinin batıl inançlarını karıştırmakla suçlandılar. **1761'de, 23 Cizvitin kitapları Fransa'da parlamento kararıyla yakıldı.** 1762'de yine parlamento kararıyla okulları kapatıldı. Fransa'yı, İspanya ve Portekiz izledi. Ancak 19.yüzyılın başında tarikat restore edilerek yeniden kutsandı..."[183]

İlk Protestan Okulu (ABD)

Osmanlı İmparatorluğu sınırları içerisinde ilk Protestan ABD misyoner okulu 28 Temmuz 1824'de **Beyrut'ta** açılır. Okul önce yedi öğrenciyle açılır ve bir yıl sonra öğrenci sayısı doksana çıkar.[184] Bu tarihten sonra ABD, Osmanlı'da süratle birçok okul açar. Ayrıca 1831 yılından itibaren resmi olarak yoğun bir şekilde Osmanlı'nın hemen her yerinde Amerikan konsoloslukları kurulur. ABD'nin 1911 yılındaki konsolosluk sayısı 40, 1914 yılındaki okul sayısı ise 426'dır!

İlk ABD Papaz Okulları

Bir Osmanlı arşiv belgesine göre, Beyoğlu'nda 1836 yılında Amerikalılar tarafından açılan okulda, **Ermeni öğrencilere mezhep değiştirecek kitaplar verilmesi nedeniyle okul kapatılmıştır.** Ayrıca Ermeni Patriği'nin iş birliği ile Ermenilere yönelik zararlı yapan kişiler sürgün edilmişlerdir. Yine bir arşiv belgesine göre, 1844 yılında iki ABD'li papaz tarafından Trabzon'da açılan okul, Osmanlı hükümetinin dikkatini çekmiş ve okulda verilen eğitimin halkın zih-

183 Ayşe Çavdar, **"Başka Dillere ve Kültürlere Açık Bir Tarikat Cizvitler"**, Toplumsal Tarih dergisi, Eylül 2006, Sayı:153, s.34-41

184 Kocabaşoğlu, **Kendi Belgeleriyle Anadolu'daki Amerika**, s.35
Ayrıca; genel olarak ve Harput'taki faaliyetler için yeni bir çalışma: Açıkses, **Amerikalıların Harput'taki Misyonerlik Faaliyetleri**

nini karıştırdırdığı belirtilerek **faaliyete son verilmesi**, aksi halde cezalandırılacakları ihtar edilmiştir. Bu olayın sonucu belgede belli olmayıp muhtemelen kapatılmıştır.[185]

Papaz okullarının karşılaştığı engeller sebebiyle kanaatimizce ABD, daha sonra Robert Kolej tarzı okula açmaya yönelmiştir.

19. Yüzyılda Azınlık Okullarının Sayısı

Bir yandan yabancı misyoner okulları çoğalırken, öte yandan azınlık okulları da gelişir ve çoğalır. 19. yüzyılda azınlık okullarının sayısal durumu şöyledir:[186]

Okullar	Okul Sayısı
Rum Okulları	240
Ermeni Okulları	863
Yahudi Okulları	150
Protestan Okulları	392
Katolik Okulları	660
Toplam	2.305

19. yüzyılda okul sayısı ve eğitim durumu o hale gelir ki, azınlık okullarının sayısı devlet okullarının sayısından fazla olur. Mesela, Edirne'de idadi ve rüşdi derecesinde 29 tane devlet okulu varken, gayrimüslimlerin 50 okulu vardır. Cezari Bahri Sefid'te 7 devlet okulu varken, gayrimüslimlerin 44 okulu vardır. Bu sayı, Selanikte 18'e 51, Elazığ'da 18'e 20 olur. 32 vilayet bazında yapılan bir tespite göre, bu 32 vilayette toplam 484 resmi okul olmasına

185 Nurdan Şafak, **Osmanlı-Amerikan İlişkileri**, Osav Yay. İstanbul-2003, s.185
186 Ertuğrul, **Kültürümüzü Etkileyen Okullar**, s.131

karşılık, 667 tane azınlık ve yabancı okulu vardır. Bu okullardaki öğrenci sayısı ise, resmi okullarda 34.898 öğrenci olmasına karşılık, azınlık okullarının öğrenci sayısı 63.255'tir.[187]

Bu okul ve öğrenci sayısı Türk eğitim tarihi ve cehalet bakımından çok önemli bir husustur. Düşünün ki, ülkenin sahibiyim diyen kesim okumuyor, buna karşılık azınlık dediği unsurlar okuyor! Elbette ki bunun sonucu cehalet ve güçsüzlük ile yok olmak ve diğer gelişen kesimin emrine girmek olur!

ABD'lilerin İlk Olarak Yahudilere Yaklaşmak İstemeleri

Amerikalılar Osmanlı ülkesine gelir gelmez hemen azınlıklara yakınlaşmaya çalışmışlardır. **Önce İzmir'deki Yahudiler ile irtibat kurmak istemişlerse de Yahudiler beraber çalışmak istememişlerdir. Ondan sonra ABD'liler Ermenileri hedef almışlardır.** Bu sebeple de misyon çalışmalarının ve okulların yer seçiminde genellikle Ermenilerin mezkun olduğu bölgeler seçilmiştir. Adana, Tarsus, Maraş, Antep, Urfa, Adıyaman, Harput (Elazığ), Malatya, Bitlis, Van, Erzurum, Diyarbakır ve Mardın gibi yerler tercih edilmiş ve bu bölgelerde Ermeniler ile ilişkilere önem verilmiştir.[188]

Padişahın Okullara Yardımı

Buna karşılık, Osmanlı Padişahları bu okullara bir de yardım yapıyorlardı. Meselâ, **II. Mahmut'un**, İstanbul'daki okullara yaptığı yardımlardan bazıları şunlardır:[189]

187 Ertuğrul, **Kültürümüzü Etkileyen Okullar**, s.133-134
188 Ertuğrul, **Kültürümüzü Etkileyen Okullar**, s.66
189 Haydaroğlu, **Osmanlı İmparatorluğunda Yabancı Okullar**, s.75

Müslüman okullarına: 50.000 kuruş
Rum okullarına: 20.000 kuruş
Ermeni okullarına : 7.500 kuruş
Yahudi okullarına: 7.500 kuruş
Katolik okullarına: 5.000 kuruş

İlk ABD Kız Okulu

Amerikalı misyonerler İstanbul'da ilk olarak **1832 yılında** bir kız okulu açarlar. Daha sonra kız okulları da artmaya başlar. Kız okulları önceleri Pera, bebek, Hasköy'de faaliyet gösterirler. İstanbul'daki kız okulu **1860 yılında** Merzifon'a taşınır. Ayrıca Antep, Maraş, Bitlis, Erzincan, Harput ve Mardin'de de yatılı kız okulları açılır.

Bu okullar, kaynaklara göre, başlıca iki amaçla kurulurlar. Birincisi, bu tarz ile eğitilmiş kız çocuklarının sayısını artırarak ve böylece **Amerikan medeniyetinin Türkiye'de yayılmasını** sağlayacaktır. İkincisi ise **misyonerlerin yerli yardımcılarına ve yerli öğretmenlere okumuş eşler** yetiştirmektir.[190] Yerli misyoner yardımcılarına eş konusu önemli. Çünkü yerli misyoner yardımcısı sayısı, 1840 yılında 18 iken, 1860 yılında 159, 1870 yılında ise 372 olmuştur.[191]

Doğu Anadolu'da İlahiyat Okulları

Bebek Okulu'nun Merzifon'a taşınmasının sebebi, okulun yetiştirdiği öğrencilerin din adamı olmak yerine iş hayatına atılmaları olur. Çünkü Bebek İlahiyat Okulu BOARD tarafından din adamı yetiştirmek üzere kurulmuştur. **Fakat öğrencilerin iş adamı ve devlet görevlisi zihniyetiyle ortaya çıkmaları, okulu taşıma kararına**

190 Kocabaşoğlu, **Kendi Belgeleriyle Anadolu'daki Amerika,** s.85-86
191 Kocabaşoğlu, **Kendi Belgeleriyle Anadolu'daki Amerika,** s.107

sebep olur. Zaten Hamlin ile BOARD arasındaki görüş ayrılığı da bunlar olur. BOARD 1860 yılında okulu Merzifon'a taşır ve bundan sonra da **din adamı yetiştiren okulları** Merzifon, Harput, Mardin ve Maraş gibi yerlerde açmaya karar verir. Hamlin'in okulda İngilizce eğitim yaptırmasına karşılık, bu ilahiyat okullarında Ermenice ve Türkçe ile eğitim yapılır.[192]

Hamlin'e Göre Bulgarlar en Ümit Verici Halktı

Cyrus Hamlin İstanbul'daki çalışmaları sırasında, 1856 yılında görüşmeler yapmak için İngiltere'ye gider. İngiltere'de, Bulgarlar üzerinde ortak çalışma yapmak için, henüz yeni kurulmuş olan Turkish Missions Aids Society teşkilatının yönetimini ikna etmeye çalışır. Çünkü Hamlin'e göre:

"Bulgarlar o güne kadar dünyada misyonersiz kalmış en ilginç ve **en ümit verici halk**"tı.

Hamlin bir anlamda İstanbul'daki çevresinin de ortak görüşünü ifade etmekteydi. Hatta Hamlin'in çevresinden sekiz misyonerin imzasını taşıyan 30 Ocak 1857 tarihli bir mektup yazarlar. Mektupta, **Bulgaristan Protestanlaştırılmadan, Osmanlı İmparatorluğunda yapılan işin tamamlanmış sayılmayacağını**, çünkü Ermenilerin nüfusunun fazla olmadığını en iyimser bir tahminle yirmide bir olduğunu, bu sebeple Bulgarlar üzerinde çalışmanın tamamlayıcı olacağını, zaten bölgede yeni açılan İngiliz konsolosluklarında görev yapan **konsoloslardan üçünün bu işe destek vereceklerini** vaat ettiklerini belirtirler.[193]

Hamlin'in amacı bu yazışma ve görüşmelerden bile açığa çıkmaktadır. Çünkü **faaliyet unsuru belli olmuştur. Birincisi**

192 Kocabaşoğlu, **Kendi Belgeleriyle Anadolu'daki Amerika,** s.84-85
193 Kocabaşoğlu, **Kendi Belgeleriyle Anadolu'daki Amerika,** s.123

Ermeniler, ikincisi Bulgarlardır. Robert Koleji açan Hamlin özellikle Bulgarlar konusunda koleji adeta Bulgarların ihtilal için hazırlandığı bir okul haline getirmiştir.

Robert Kolej'de Hamlin'den sonra görevi Hamlin'in damadı olan George Washburn olur. Washburn da Hamlin gibi, Bulgar ayaklanması için çalışır, Bulgar gençlerin eğitilmesini sağlar.[194]

BOARD Bütçesine Yük Olmadan Misyonerlik

1870'lerde Boston'daki BOARD merkezinde ve İstanbul Misyonunda yapılan tespitlere göre, halk fakirliği, yönetimin baskıları ve endüstrinin yetersizliği sebepleriyle kaliteli bir eğitim verilmesi gerekmektedir. Bu sebeple bir takım kararlar alınır:

"Yerli halkla işbirliği yapılarak ve misyoner örgütünün maliyesine yük olmadan, kendi ülkesinin kültürel, sosyal ve maddi kalkınmasını hazırlamak için entelektüel kazanımlar peşinde olan gençler yetiştirmek ancak böyle mümkün olabilir."[195]

Nitekim Fırat Koleji 1887 yılından itibaren misyondan para yardımı almadan okul ücretleri vs ile kendi kendine yeter hale gelir.[196]

Misyoner Okullarının Amacı

Misyoner **Henry Jessup**, V. Stuart Dodge'ye 5 Ekim 1870 tarihli mektubunda, **amacın bilim adamı değil, insanları Hz İsa'ya götürmek olduğunu**, bilim adamlarını Cambridge, Harvard gibi okulların yapmasını söyler:

"Fakültelere gelen gençlerin ruhlarını vaftizlemek yolunda Allah'a yalvaralım. Hristiyan misyonerleri okulunda eğitim, yal-

194 Kocabaşoğlu, **Kendi Belgeleriyle Anadolu'daki Amerika**, s.125
195 Kocabaşoğlu, **Kendi Belgeleriyle Anadolu'daki Amerika**, s.164
196 Kocabaşoğlu, **Kendi Belgeleriyle Anadolu'daki Amerika**, s.155

nız amaç için bir araçtır. **Bu amaçta, insanları İsa'ya götürmek, bireyler ve uluslar Hristiyan oluncaya kadar onları eğitmektir.** Gerçekte eğitimin amacı böyle olması gerekirken, eğer eğitim bu sınırların dışına çıkar ve önümüze, bilim yönünden övünülecek deneyimli astronomlar, jeologlar, biyologlar, operatörler ve doktorlar çıkarırsa o zaman söyleyebiliriz ki, bu gibi görevler Hristiyan misyonerliği amacından uzaklaşmış yalnız **laik ve dünyalık bilimler amacı** içine girmiştir. Bu gibi meslekleri Heidelberg, Cambridge, Harvard ve Sheffield gibi üniversitelerin yapması olasıdır. Yalnız ruhsal hayatın amacı uğrunda mücadele eden misyoner üniversiteleri bu gibi şeylerle uğraşamaz."[197]

ABD Okulları: 1840-1870

ABD tarafından açılan okul ve öğrenci sayıları aşağıdaki tabloda görüleceği üzere, önce yavaş yavaş artarken, 1865'den sonra beş yıl içinde beş katına yakın artmıştır:[198]

Yıl	Toplam Okul Sayısı	Toplam Öğrenci Sayısı
1840	6	84
1846	9	164
1850	7	225
1855	47	1216
1860	70	2428
1865	52	1452
1870	233	5880

197 Hopkins-Moore-Halidi-Ferruh, **Tarihte ve günümüzde Misyonerlik**, s.136-137
198 Kocabaşoğlu, **Kendi Belgeleriyle Anadolu'daki Amerika**, s.107

Burada Mahsülü Alacağız

1866 yılında açılan Beyrut Amerikan Üniversitesi'nin temel atma töreninde konuşan Okul Müdürü **Dr. Daniel Bliss**, okulun misyonunu şöyle ortaya koyar:

"Dostlarım bugün tarih yazıyoruz. **Bu okul bir dünya kuracaktır. Paul'un meşhur deyimiyle 'ben tohumları attım, Apostol suladı', biz de burada mahsulü alacağız."**[199]

Bulgaristan'da ABD Okulları

ABD, Balkanlarda yoğun bir şekilde misyoner faaliyeti sürdürmesinin sonucunda, ilrleyen yıllarda Bulgaristan'da da etkin bir eğitim faaliyetine girişir. 1870 – 1909 yılları arasında Bulgaristan'daki ABD okullarının durumu şöyledir:[200]

Yıl	Yerli Öğretmen	Eğitim Kurumları	Öğrenci	Pazar Okulları	Pazar Okuluna Kayıtlı Olanlar
1870	4	1	15	5	104
1875	8	6	117	13	367
1880	9	15	454	18	849
1886	16	15	633	23	889
1890	31	19	687	---	1411
1895	35	20	656	---	2014
1900	39	24	657	53	2379
1905	50	29	861	51	2482
1909	55	27	866	57	2578

199 Ertuğrul, **Kültürümüzü Etkileyen Okullar**, s.276
200 Aydın, **Bulgarlar ve Ermeniler Arasında Amerikan Misyonerleri**, s.53
Kaynak eserde, tablo yıl itibariyle olup, tarafımızdan beşer yıllık yapılmıştır-HY

Tablodan görüleceği üzere, yerli öğretmen giderek artmıştır. Yani okullar açılarak bir yandan okulun bağlı olduğu ülkeye yarayacak kişiler yetiştirilmiş, diğer yandan okulun kendi kendisinei yürütebilmesi için yerli öğretmen yetiştirilmiştir. Öğrenci sayısı da o yıllar için önemli sayılardadır.

10.2) OSMANLI'NIN EĞİTİM DÜZENLEMELERİ

Tanzimatçıların Eğitim Siyaseti

Tanzimat devrinde, Osmanlı ülkesindeki halkı birleştirici ve Batılılaşmaya yönelik bir eğitim verme düşüncesi tasarlandı. Ancak uygulamaya geçildiğinde, herkes yine kendi okuluna gitti ve birlik amacı gerçekleştirilemedi.

Devlet, Müslüman ve Hristiyanları kaynaştırmak isterken, Hristiyanları bir tarafa bırakıp sadece Müslümanlar için modern okullar açtı. **Böylece, Müslümanlar kendi okullarını, Hristiyanlar kendi okullarını devam ettirdi.** Plânsız bir eğitim reformu yapmaya çalkışıldı. Yeni okulların açılmasına karşılık eski medreseler kapatılması veya yeni okullar gibi yeni bir yapıya dönüştürülmedi. Böylece ülkede, Müslüman-Hristiyan eğitim ayrılığı ortaya çıktığı gibi, bir de medrese-okul ayrılığı çıktı.[201]

Müslüman halkın eğitiminde hem medreseler hem de yeni okullar aynı anda faaliyetlerini sürdürdüler. Öte yandan azınlıklar ve yabancılar da kendi okullarında kendi davalarına uygun eğitim yaptılar. Böylece, Osmanlı'nın gelecekteki parçalanma ve ayrışma süreci ile öte yandan irtica-laik-modern tartışmalarının temelleri, eğitim alanında belirginleşmeye başladı.

201 Bayram Kodaman, **Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi**, TTK Yay. Ankara-1991, s.XI vd.

Osmanlı'da Eğitim Alanında İlk Düzenlemeler

Osmanlı'da ilk düzenleme 1845'te, Tanzimat'tan sonra her alanda düzenlemeler yapmak amacıyla meclisler oluşturulurken, bu arada eğitim işleri ile ilgili olarak **Meclis-i Maarif-i Umumî** (=Genel Eğitim Meclisi) kurulur. Her ne kadar 1868 tarihli Gümrük Tüzüğü'nde gümrük uygulaması bakımından mezhep okulları için bir sınırlandırma ve tüzüğün yapılması belirtilir. Daha sonra (bilinen) ilk hukukî düzenleme 1869 yılında Maarif-i Umumiye Nizamnamesi (=Genel Eğitim Tüzüğü) çıkartılmak suretiyle yapılır.[202]

Genel Eğitim Tüzüğü'nün azınlık ve yabancı okulları bakımından en önemli maddesi 129. Maddesi olup, bu madde şöyledir:

"Makâtib-i Hususiye bazı mahallerde cemaatler tarafından veya gerek tebaa-i Devlet-i Aliyye ve gerek tebaa-i ecnebiyeden olan efrad ve eşhasdan biri canibinden ücretli veya ücretsiz olarak ihdas ve tesis olunan mekteplerdir ki bunların masarifat ve muhassasatı ya müessisleri tarafından veyahut merbut oldukları vakıfları canibinden idare ve rüyet kılınır. Memalik-i şahanede bu nevi mekteplerin tesisine evvela muallimlerinin yedine Maarif Nezareti Canbinden veyahut mahalli maarif idaresinden şahadetname bulunmak ve saniyen bu mekteplerde adâba ve politikaya mugayir ders okuttu-rulmamak için talim olunacak derslerin cetveli ve kitapları Maarif Nezaretinden veyahut mahalli maarif idaresinden tasdik edilmek üzere, taşrada ise vilayet maarif idaresiyle vilayet valisi tarafından ve Dersaadette Maarif Nezareti canibinden ruhsat-ı resmiye verilir. Bu üç şart kamilen mevcut olmadıkça Mekatib-i Hususiye küşadına ve devamına ruhsat verilmez ve Mekatib-i hususiye küşad edenlerin tayin edecekleri hocaların yedlerinde şahadetname bulunduğu halde anı maarif idaresine tasdik ettirmeleri lazım gelecektir." [203]

---

202 Haydaroğlu, Osmanlı İmparatorluğu'nda Yabancı Okullar, s.18

203 Vahapoğlu, Osmanlıdan Günümüze Azınlık ve Yabancı Okullar, s.122-123

129.maddenin günümüz diliyle metni şu şekildedir:

(Özel okullar bazı yerlerde cemaatler tarafından veya gerek Osmanlı Devleti tebasından ve gerek yabancı tebadan olan fertler ve kişilerden biri tarafından ücretli veya ücretsiz olarak oluşturulup kurulan okullardır ki bunların masrafları ve muhassasatı ya kurucuları tarafından veyahut bağlı oldukları vakıfları tarafından idare ve rüyet kılınır. Osmanlı ülkesinde bu tür okulların kurulmasına öncelikle **öğretmenlerinin** yedine Eğitim Bakanlığı tarafından veyahut yerel eğitim yönetiminden **şahadetname bulunmak** ve ikinci olarak **bu okullarda adâba ve politikaya aykırı ders okutturulmamak** için görülecek derslerin cetveli ve kitapları Eğitim Bakanlığından veyahut yerel eğitim yönetiminden tasdik edilmek üzere, taşrada ise vilayet eğitim yönetimi ile vilayet valisi tarafından ve Başkentte (İstanbul'da) Eğitim Bakanlığı tarafından **resmî ruhsat** verilir. Bu üç şart tamamen mevcut olmadıkça Özel Okul açılışına ve devamına ruhsat verilmez ve Özel Okul açanların tayin edecekleri hocaların yedlerinde şahadetname bulunduğu halde onu eğitim yönetimine tasdik ettirmeleri lazım gelecektir.)[204]

129.madde metni, özel okullar için başlıca üç şartın mevcut bulunmasını öngörmüştür. **Madde hükmünün getirdiği düzenlemeler**, şu şekilde açıklanabilir:

1-Maddede özel okulların tarifi yapılmıştır. Buna göre, özel okullar, cemaatler, Osmanlı tebaası veya yabancı kişiler tarafından ücretli veya ücretsiz olarak açılan okullardır. Bu tarife **göre özel okulların yerli Müslim veya gayrimüslimler ile yabancı kişilerce de açılabileceği düzenlenmiştir.**

2-Yukarıda belirtilen şekilde açılacak özel okulların, gerek kuruluş sırasında ve gerekse işletilmesi sürecinde yapılacak **harcamaların tamamı**, okulu kuran kişilerce karşılanacaktır.

204 Madde metni tarafımızdan günümüz diline uyarlanmıştır-HY

3-Özel okulların açılabilmesi için; a) **Öğretmenlerinin** Eğitim Bakanlığı veya mahalli eğitim yönetiminden almış oldukları diplomalarının bulunması, b) Okula ait **ders programları ve kitapların** genel ahlak ve devlet politikasına uygunluk açısından, Eğitim Bakanlığı veya mahalli eğitim yönetimi tarafından onaylanmış olması, kitapların ahlâka ve devlet politikasına aykırı özellikler taşımaması, c) Okulların, İstanbul'da Eğitim Bakanlı tarafından, taşrada ise mahalli eğitim yönetimleri ve vali tarafından verilmiş **resmi ruhsatlarının olması** gerekmektedir. Maddenin sonlarında yer alan resmî ruhsat zorunluluğu, bir anlamda sorumsuz davranmayı engelleme ve devletin yetkili ve etkili olduğunu göstermek bakımından konulmuştur. **Yukarıda sayılan üç hususun gerçekleşmemesi halinde ise, ruhsat verilmeyecektir.** Kezâ, daha önce açılmış olanlar da devamları için ruhsat verilmeyecektir.[205]

Genel Eğitim Tüzüğü, bir takım düzenlemeler getirir, ancak **yabancılar bunlardan da kaçmaya çalışırlar.**

Görüleceği üzere, okulu açmak için tek şart ruhsat almaktır. Sonra da diğer iki şarta riayet edilecektir. Ancak, kontrolden uzak kalmayan isteyen yabancı okullar bu ruhsat başvurusunu dahi yapmayıp, önce okulu açıp, sonra ruhsat başvurusu yoluna gidiyorlardı.

Osmanlı'nın **ağır çalışan bürokrasisi**, ruhsat konusunda da kendisini gösterir ve hükmü uygulanamaz hale getirir. Öyle ki, meselâ Feriköy'de okul açmak için Osmanlı Hükümetine başvuru yapılır ama **üç yıl boyunca bir cevap alınamaz** ve cevap ancak üç yıl sonra verilir.[206]

Bu örnekten görüleceği üzere, Osmanlı mevzuatını uygulanamaz hale getiren bir yandan yabancılar iken, diğer yandan da kendi bürokrasisi olmuştur. Eğer bürokrasi hızlı ve gereği gibi

205 Vahapoğlu, **Osmanlıdan Günümüze Azınlık ve Yabancı Okullar**, s. 123
206 İlknur Polat Haydaroğlu, **Osmanlı İmparatorluğunda Yabancı Okullar ve Misyonerlik Faaliyetleri**, "Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri" içinde, TDV Yay. 6.Baskı, Ankara-2006, s.28-30

çalışsa idi, belki de Osmanlı giderek bir düzen sağlayabilecek idi. Ama tabi bürokrasinin hızlı ve gereği gibi çalışabilmesi için, ona göre bir de hükümet olması lazımdır! Osmanlı hükümeti zaten birçok problemi, sürüncemede bırakarak sonuçlandıracağını zannediyordu! Ama problemleri sürüncemede bırakmak, giderek çözülmez hale gelmekten başka sonuca varamaz. Nitekim Osmanlı'da da öyle olmuş, sonunda kendisi tasfiyeye doğru gitmiştir!

Tüzük'ten önce yabancı okullar, Osmanlı ülkesinde, devletin teftiş ve denetimine tabi değillerdi. Ayrıca bunlar için tespit edilmiş dersler ve ders kitapları da yoktu. Her yabancı okul, kendi ülkesinde hangi dersler görülüyor ve hangi ders kitapları okutuluyorsa aynen okutuyordu. Türkçe seçmeli bir dersti. Osmanlı Eğitim Bakanlığı bunlara karışamıyordu. Genel Eğitim Tüzüğü'nden sonra bazı hükümler getirilir. Azınlık ve yabancı okulları ile ilgili olarak, bazı düzenlemeler daha yapılır.

Rumeli-i Şarkînin Nizamname-i Dahilisi

1878'de imzalanan Berlin Antlaşması ile Balkanların güneyinde Şarkî Rumeli adıyla yeni bir vilayet oluşturulması ve bu vilayetin idarî bakımdan bağımsız olması hükmü yer alır. Bu hüküm gereğince 1879 yılında Şarkî Rumeli Nizamnamesi çıkartılır. Nüfusunun büyük çoğunluğu Türk olan Şarkî Rumeli vilayeti, daha sonra 1886 yılında Bulgarlar tarafından yapılan bir darbeyle Bulgaristan ile birleştirilir. Osmanlı silah kullanmayıp siyasetle işi çözmeye çalışmış ise de hiçbir sonuç elde edememiştir. Ondan sonra da bölgede Türk kıyımı başlamıştır.

1879 yılında çıkartılıp yürürlüğe konulan Rumeli-i Şarkînin Nizamname-i Dahilisi'nde azınlık ve yabancı okulları ile ilgili olarak, şu hükümler yer alır:

1) Hiçbir çocuğun **kendi dininden başka bir dini öğretim kurumları yoluyla öğrenmesine** izin verilmeyecektir.

2) Bölgede bulunan **okullar Eğitim Müdürü'ne bağlı olacak** ve okulların ait olduğu cemaate mensup tanınmış bir kişi görevlendirilerek denetlenecektir.

3) **Öğretmenlerin ve mürebbilerin mesleğe yakışmayacak hareketleri** Müfettişliğe bildirilecektir.

4) **Azınlık okulları kendi dillerinden başka bir dil ile öğretim yapmasına zorlanamaz.** Azınlıklar yeni veya eski dillerinden birini öğrenebilirler. [207]

Rumeli-i Şarkî Vilayetinin Mebâdi-i Tedris Hakkında Kanun

Yine Şarkî Rumeli ile ilgili olan bu kanun 1881 yılında çıkartılır ve yürürlüğe girer. Bu kanunda **1879 yılında çıkartılan Nizamnameye göre daha çok serbestlik tanınır.** Kanunda okullar ile ilgili olarak, şu hükümler yer alır:

1) Bütün okulların ve eğitim yerlerinin **gözetim yetkisi Genel Eğitim Müdürü'ne** aittir ve buralar müfettişler tarafından denetlenir.

2) **Şarkî Rumeli vilayetinde yaşayan bütün milletler dilediği dille, dilediği konuda eğitim yapmaya yetkilidir.** Azınlıklar istedikleri dilde öğrenim yapabilirler. Okullarda dinî konuların programları ve öğretimin düzenlenmesi ruhanî reislerin yetkisi dâhilindedir. Değişik din ve mezhepte bulunanlar ayrı okullarda okuyabilir veya birbriinden üç kilometre uzaklıkta olmak şartıyla yeni okul açabilirler.

3) Okulların kurulup, işletilmesi ve öğretmenlerin **giderleri** okulun kurucuları tarafından karşılanır.

207 Vahapoğlu, **Osmanlıdan Günümüze Azınlık ve Yabancı Okullar**, s.126

4) Eğitim Tüzüğü'nün belirlediği şartları taşıyan herkes okul açabilir. Okutulacak kitaplar ve öğretim programları, genel programlarda belirtilen **şartlara uygun olmak** zorundadır. Okullar sancak eğitim komisyonunun alacağı kararla yapılabilir. Okul açma şartlarını taşıyan kişiler tarafından yapılan başvurular otuz güne kadar değerlendirilip cevap verilir. Bu sürede cevap verilmez ise, okul, izin almayı beklemeden açılabilir. Başvuru yapmadan okul açanlar cezalandırılır.

5) **İlkokullarda öğretmenlik yapacak olan kişilerin** akıl ve beden sağlıklarının yerinde bulunması, yerli kişi olması, onsekiz yaşını doldurmuş olması, medenî haklardan yasaklanmamış olması ve öğretmenlik yapabileceğine dair diplomasının bulunması zorunludur. Öğretmenler, sancak okullar meclisi defterinde kayıtlı olanlardan tayin olunur. Bu tayini kazanın kaymakamı onaylar.

6) Her azınlık cemaati ihtiyaç duyduğu bölgede ihtiyacını karşılayacak sayıda **öğretmen okulu açabilir.**[208]

Bu düzenlemelerden sonra, 1896 yılında "Vilâyât-ı Şâhâne Maarif Müdürlerinin Vezâifini Mübeyyin Talimat", 1910'da "Rumeli'de Kain Münazaun-fih Kilise ve Mektepler Hakkında Kanun", 1914 yılında "Maarif-i Umumiye Nezareti Teşkilatı Hakkında Nizamname" ve nihayet yine 1914'de "Mekâtib-i Hususiye Talimatnamesi" çıkartılır.[209]

Sandıklardaki Eşyaların Kontrolü

Avrupa'dan gelecek her türlü kitabın gümrük vergisinden muaf olması öngörülmüş ise de buna karşılık **okulların kontrol içine alınabilmesi amacıyla gelen sandıklardaki eşyaların gümrük memurları tarafından kontrol edilmesi hükmü getirilir.** Husus,

208 Vahapoğlu, **Osmanlıdan Günümüze Azınlık ve Yabancı Okullar,** s.126-128
209 Vahapoğlu, **Osmanlıdan Günümüze Azınlık ve Yabancı Okullar,** s.128 vd.

1895 yılında Osmanlı hükümeti tarafından her devlete bir duyuru ile bildirilir. Ancak yabancılarla ilgili her düzenlemeye karşı yapılan gibi, bu bildiriye de yabancı devletler itiraz ederler. **İngiliz elçisi, 1 Ekim 1895'te itiraz eder** ve itirazında şunları söyler:

"Bu yöntem pratik değildir, devletlerarası anlaşmalara aykırıdır, sırf bu yüzden ciddi bir anlaşmazlık çıkabilir, bu gereksiz işlem Türklerin de düzenli çabalarını boşa çıkarabilir, ticarî ve özellikle dinî kitaplar küçük boyutlu ve paket halinde olduğundan paket açıldığında dağılabilir, kaybolabilir ve yıpranabilir, gecikebilir ve bu yüzden değeri kalmayabilir. **Satılmak üzere Avrupa'dan gelen kitaplar, satılmadıysa geri gönderilir ama kaybolursa bu zarar nasıl ödenecektir?** Bunun belirtilmesi gerekir."[210]

İngiltere'den sonra, ABD itiraz eder ve aba altından sopa gösterircesine, bu uygulama ile Osmanlılarla Amerika arasında kurulan dostluğun bozulacağı belirtilerek, açıkça protesto etiklerini bildirirler. Ondan sonra, 27 Şubat 1896'da İtalya ve **Belçika**, 22 Şubat 1896'da **Yunanistan**, 2 Mart 1896'da **Hollanda** Babıâli'ye birer nota göndererek yeni uygulamayı protesto ederler. Fakat ilginç olan, bu devletlerin notaları kelimesi kelimesine birbirinin aynıdır.[211] Çünkü **nota metni birlikte hazırlanmış ve her biri ayrı ayrı, aynı metni göndermiştir**. Hatta okulları olmayan Belçika ve Hollanda dahi sanki okulları varmış gibi aynı notayı imzalayıp gönderirler!

Devletler istiyorlar ki Osmanlı Hükümeti, hiçbir şeye karışmasın, hiçbir şeyi kontrol etmesin, okullar ve misyonerler rahat rahat hareket etsinler. Buna karşılık tabi Osmanlı dairelerindeki ağırdan alma ve işlerin yürümemesi de yabancı devletlerin bu itirazlarına adeta dayanak olmakta ve gerekçe teşkil etmektedir:

"İlk defa 1895'te Osmanlı İmparatorluğu bir kararlılık gösterdiği için aşırı tepki gösteriyorlar. Hiçbir şekilde gümrük-

210 Haydaroğlu, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Yabancı Okullar**, s.21
211 Haydaroğlu, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Yabancı Okullar**, s.21-22

ten okullarla ilgili malzeme, kitap çıkmayacak. İlk defa bu kadar ısrarlı ve kararlı bir tutumla karşılaşınca, yabancı devletler ne yapacaklarını şaşırıyorlar. Yaptıkları şey de şu: Bir araya gelerek ortak bir karar alıyorlar. **Protesto ederken, diyorlar ki, eğer Osmanlı İmparatorluğu bu ısrarında hala devam ederse savaş bile çıkabilir,** aramızda her türlü siyasî ilişki kesilebilir, bundan vazgeçmesi gerekmektedir. Eğer bizimle iyi ilişkilerini sürdürmek istiyorsa, bundan vazgeçsin. Bunu birkaç nüsha şeklinde çoğaltmışlar diğer devletlere dağıtmışlar, her devlet imzalıyor ve gönderiyor, aynı belge bir ültimatom niteliğindedir. Tam bir diplomatik Haçlı zihniyeti.

Hatta Osmanlı İmparatorluğu'nda okul açmayan Belçika ve Hollanda var, belgesine rastlamadığım için okul yok diyorum. Bunlarda aynı kâğıdı imzalayıp yolluyorlar, okullara araç gereç gümrükte kontrol edilmesin diye.

Böylece Osmanlı İmparatorluğu okullara girecek her türlü zararlı yayınlar veya aracı gereci engelleyici kontrolü sağlamış, ama yapabilmiş mi? Hayır yapılamamış. Hem kendi zayıflığından hem yabancı devletlerin özellikle baskılarından. Nasıl yapılmamış? Bir örnek vereyim: Amerikalılara üç sandık kitap geliyor, bunlar Erzurum gümrüğüne geliyor. **Erzurum gümrüğünde bu kitapları kontrol edecek kimse bulunmadığından Mersin gümrüğüne gönderiyorlar. Mersin gümrüğünde de birisi çıkıyor, diyor ki, ben bunları kontrol ederim. Kitaplar bir depoya kilitlenmiş, bir hafta boyunca ortada görülmemiş.** O zaman Amerikalılar müracaat ediyorlar, bir hafta oldu, daha hiçbir şey yok mu? Hemen Mersin gümrüğüne gidiliyor ki, ortada kimse yok. Depoda kilitli kitaplar, depoyu açıyorlar kitaplar ortaya çıkıyor, kitapları kontrol edecek kimse yok. Kitapları valiye gönderiyorlar, vali bir çözüm bulur diye. O da daha önce Amerika'da bulunmuş bir kişiyi getiriyor, Türkçe biliyormuş, ona soruyorlar, bu zararlı mıdır, zararsız mıdır? Nihayet bir yüzba-

şı kontrol edip, kitapları teslim ediyorlar. **Osmanlı devleti bakıyor ki kontrolü yapabilecek durumda değil, bu şekilde yavaş yavaş gümrük nizamnamesi önemini kaybetmeye başlıyor**. Nizamname yine yürürlükte ama katı bir uygulama pek olmuyor."[212]

ABD Okulunun 1875'de Kapatılması

Sultan Abdülaziz, Beyrut'taki **Dürzî çocuklarını (Protestanlaştırmak) Hristiyanlaştırmak için** açılmış olan Amerikan okulunu 1875 yılında kapatmıştır. Abdülaziz'den sonra tahta çıkan II. Abdülhamit, zaten kendi yönetimine de uygun şekilde, yabancı okullar üzerindeki devlet baskısını artırmış ve kontrol altına almaya çalışmıştır. Ama o devirlerde **yabancı devletlerin ve yabancı kuruluşların Osmanlı'ya karşı tutumları o kadar terbiyesiz, saygısız ve kuralsız hale gelmiştir ki, diplomasi yerine savaş tehditleri kullanılmaya başlanmıştır.** Meselâ, Abdülhamit'in bu baskı ve kontrol etme amacı karşısında, Amerikan Board yetkilileri Padişaha gözdağı vermesi için ABD Başkanından, ABD savaş filosunun İzmir, Selanik ve İstanbul limanlarına göndermesini istemişlerdir.[213]

İlahiyat Okulları

ABD'nin misyoner okulları, İlahiyat Okulu ve laik eğitim verdiği belirtilen Kolejler olmak üzere ikiye ayrılıyordu. Ama hepsinin de yönetimi misyonerlerin elinde idi. Belki Hamlin gibi ayrıntıda farklılık tartışmaları olabilirdi ama nihayetinde amaç hepsinde aynıydı.

212 **Haydaroğlu, Osmanlı İmparatorluğunda Yabancı Okullar ve Misyonerlik Faaliyetleri, "Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri" içinde, s.28-30**

213 **Kılıç, Türk-Alman İlişkileri ve Türkiye'deki Alman Okulları (1852'den 1945'e kadar), s.79**

İlahiyat okullarındaki dersler, tamamen dinsel eğitime yönelikti. Bu derslerde Tevrat ve İncil okutulur, ayrıca Kilisenin tarihi, Ermeni kilisesi tarihi gibi konular öğretilirdi. Buna karşılık İslamiyet'e dair bir ders verilmezdi.

Mesela, **Harput'taki İlahiyat Okulu'nun 1891 yılında okutulan derslerden, "Tefsir" ile "Kitabı Mukaddesin Teolojisi" adlı derslerinde şunlar okutulmaktaydı:**[214]

*Tefsir:
-Tefsir İlke ve Yöntemleri
-İncil'deki Diller
-İncil'den Metinler
-Eski ve Yeni Ahit'teki en Önemli Kitapların Tefsiri

*Kitabı Mukaddesin Teolojisi:
-Mukaddes Kitabın Kaynakları
-Musa ve On Emir
-Peygamberlik, Kehanet ve Teoloji
-Ahdi Atik
-Eski ve Yeni Ahit İlişkisi
-İsa ve Havarilerinin Doktrin ve teolojisi

Öğencilerin Yaşları

İlahiyat okullarına alınan öğrencilerin yaşları bazen orta yaşa yakın da olabiliyordu. Yani maksat, öğrencilikten öte, Hristiyan azınlıkları bu potada eritmek idi. Nitekim **okulun dikkatini çekenler ve isteyenler ABD'ye gönderiliyor, orada da eğitiliyordu.** Meselâ, Harput'ta kurulmuş olan ABD İlahiyat Okulu'na 25-35 yaşları ara-

214 **Kocabaşoğlu, Kendi Belgeleriyle Anadolu'daki Amerika, s.174-175**

sındaki erkekler seçilmişlerdir. Öte yandan öğrencilere, eğitime destek olması bakımından **harçlık da verilmiştir.** Haftalık olarak bekârlara 21 kuruş, evlilere 28 kuruş harçlık verilmiştir.[215]

Ermeniler Dinî Eğitime Önce Karşı Çıktılar Ama Sonra...

Misyoner okullarının, ister dinî okullar olsun, ister laik dedikleri, hepsinde de okulun mezhebine göre Katolik veya Protestan dinî eğitimi verilmiştir. Ayrıca okulun bağlı olduğu ülkenin dili ve kültürü benimsetilmeye çalışılarak ilerideki kadrolar yaratılmaya çalışılmıştır.

Osmanlı Ermenileri genelde **Gregoryen** oldukları için, dinî eğitimlere önce karşı çıkmışlar ve kendi dinlerinde eğitim verilmesini istemişlerdir.

Bu konuda, özellikle Robert Kolejde 1873 yılında öğrenciler ve veliler tarafından oldukça kesin tavırlı tapkiler gösterilir ve okul yönetimine mektuplar ve ültimatomlar gönderirler. Bu konuyu belgeleriyle Robert Kolej bahsinde anlatacağız.

Beyrut'taki Okullar

1892 yılına gelindiğinde, Beyrut civarında devletlerin ve mezheplerin okul sayıları şu rakamlara çıkmıştı:[216]

215 Açıkses, Amerikalıların Harput'taki Misyonerlik Faaliyetleri, s.85-86
216 Küçükoğlu, Türk Dünyasında Misyoner Faaliyetler, s.131. Tablo tarafımızdan hazırlanmıştır-HY

Okulun Kime Ait Olduğu	Okul Sayısı
ABD	400
Rus	44
İngiliz	26
İtalyan	5
Alman	4
Yahudi	2
Cizvit	3
Toplam	484

Yabancı Okullarda Kitap Seçimi Serbest

Yabancı okullarda kitap seçimi serbestti. Hangi kitapların okutulacağı okullar tarafından seçiliyordu. Tabi her okul, bağlı bulunduğu devletin kitaplarını getirtip kullanıyordu. **Bu kitapların içinde Osmanlı ve Türklük karşıtı, hatta düşmanlığı yapan kısımlar olduğu halde okullarda okutuluyordu.**[217] Kitap konusunda Osmanlı bir düzenleme yapsa bile anlamı olmayacaktı, Çünkü yabancı okullar hadi kitapları verin veya ne okutacağız deseler, verilecek kitap ve öyle doğru dürüst yayınlar yoktu.[218]

Okulun bağlı olduğu ülkeden gelen ders kitaplarında Türkler aleyhinde yazılar varsa bunlar aynen okutuluyordu. **Yabancı okulların müdürleri genellikle papazlardı.** Bu okullara gönderilen Müslüman öğrenciler de Hristiyan öğrenciler gibi kiliseye götürülür ve hatta ibadete zorlanırlardı.[219]

---

217 Haydaroğlu, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Yabancı Okullar**, s.67-68

218 Haydaroğlu, **Osmanlı İmparatorluğunda Yabancı Okullar ve Misyonerlik Faaliyetleri**, "Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri" içinde, s.28-30

219 Kılıç, **Türk-Alman İlişkileri ve Türkiye'deki Alman Okulları (1852'den 1945'e kadar)**, s.74

Misyoner Okulunun Bir Kitabı

Misyoner okullarında okutulan **kitaplar, uslanmaz bir şekilde Hristiyanlık propagandası yapıp, İslamiyet ve Hz Muhammet düşmalığı yapmıştır.** Yasaklansa dahi tekrar tekrar kullanılmıştır. Özellikle Lübnan'da sürekli yasaklanmasına rağmen sürekli tekrar ortaya çıkartılmıştır.

Meselâ, **Monsinyör Koli** tarafından yazılan ve 1887 yılında Papa XIII. Liyon tarafından övgü kazanan, "**Gerçek Dinsel Araştırma**" adlı eserde Hz Muhammet hakkında öyle kötü şeyler yazılıdır ki, bu kitap o günden sonra Lübnan'daki misyoner okullarında hep okutulmaya devam edilmiştir. Kitabın 220. sayfasında şunlar yazılıdır:

"**Miladî VII. yüzyılda yeni bir düşman belirdi. Bu, bağnazlığın en şiddetli örneğiyle ortaya çıkan ve zor kullanarak kurulan İslamdır. Muhammed kendine inananların eline kılıcı verdi. En kutsal ahlak kurallarını hafife aldı. Kendine uyanlara fuhuş ve yağmacılığı hoş gördü, savaşta ölenlere sonsuz lezzetlerden yararlanacakları sözünü verdi. Az zamanda Küçük Asya (Anadolu), Afrika ve İspanya onun avı oldu. Hatta bu tehlike İtalya'yı bile sardı ve Fransa'nın yarısı da bu afetin içinde kaldı. Bu hareketler uygarlığa bir kötülük oldu**. Yalnız bu Müslüman ulusun ayaklanması çoğunlukla Hristiyanların adamlarını kendilerine kazandırdı. Fakat dikkat ediniz: İşte bu Hristiyanlık, muzaffer İslam hareketinin önüne, Bovatya'da Şarl Martil'in kılıcı ile bir set çekti (752). Sonra Hristiyanlık dini uğrunda iki yüzyıl boyunca Haçlı savaşları yapıldı (1099-1254). Sonuçta Avrupa silahla donandı ve Hristiyanlık zafere ulaştı. Bunun gibi hilalin kuvveti Haçın önünde ezildi."[220]

---

220 Hopkins-Moore-Halidi-Ferruh, **Tarihte ve Günümüzde Misyonerlik**, s.145

Esas Hristiyanlar Daha Tutucu

Her ne kadar Osmanlı'da Müslümanlar için tutucu propagandası yapılmış ise de bu bir oryantalist söylentidir. Çünkü **Osmanlı'daki Hristiyanlar, Müslümanlardan daha tutucu idiler**. Nitekim Harput Koleji Başkanı **Crosby H. Wheeler**, bu konu hakkında şöyle der:

"Hristiyanlar Türklerden daha çok Doğulu yetişir. Aynı aileden olmayan veya evlehnmek için nişanlı olmayan **genç kız ve erkeklerin birbirleriyle konuşmaları uygunsuzluk olarak kabul edildiği için eğitim ayrı ayrı sınıflarda yapılır**."[221]

Dinsel tutuculuk ve bu kapsamda **kara çarşaf**, zaten Türklere Hristiyanlardan geçmiştir. Osmanlı'da birlikte yaşama bunları Türklere verirken, sonra Hristiyan azınlıklar Batı'ya ayak uydurmuşlar fakat onların geçen yüzyıla kadar devam eden tutucu gelenek ve alışkanlıkları Müslümanlara miras kalmıştır. Bugün kadınların üzerine örttükleri kara çarşaf, eski Hristiyan kadınların örtünme tarzı olup onlardan Müslümanlara geçmiştir.

Mülazım Mihran Boyacıyan'ın Eğitim Raporu

Devlet yönetimi, zararlı faaliyetlerin bilincinde demiştik. Çünkü devlete gelen raporlarda, tehlikeler ve alınması gereken tedbirler çok açık şekilde belirtilmekte idi. Meselâ, Beyrut Vilayeti mülazımlarından Ermeni asıllı **Mihran Boyacıyan,** 1892 tarihi raporunda, yapılması gerekenleri maddeler halinde sıralayıp ayrıca bölgenin kritik durumu hakkında da bilgi vermiştir. Boyacıyan, **bölgede memurlar dışında Türkçe konuşulmadığını, Arapların çocuklarını hep yabancı okullara gönderdiklerini ve bölgede Fransız ve**

221 Açıkses, Amerikalıların Harput'taki Misyonerlik Faaliyetleri, s.99

İngiliz misyonerlerinin yoğun şekilde çalıştıklarını belirterek, bir anlamda bölgenin giderek elden çıkmakta olduğunu ifade etmiştir. Boyacıyan, raporunda, şu tedbirlerin alınmasını ister:

"1- Beyrut Eğitim İdaresi'nin **yeniden düzenlenmesi**, yetenekli, durumun gerektirdiği niteliklere sahip memurlar atanması.

2- Oluşturulacak Eğitim kuruluna **o güne kadar önemsenmeyen Türkçe'nin hızlandırılmasına ve yaygınlaştırılmasına ve Osmanlı Tarihinin bütün okullarda zorunlu hale getirilmesine** dikkat etmeleri için emir verilmesi.

3- Yerli din adamları ve halk tarafından yaptırılan okullarda yabancı dilin yaygınlaştırılması amacıyla yabancı devletlerden bu okullara verilen yardım miktarı kadar ödemenin yapılması. Böylece **Türkçe'nin ve Osmanlı Tarihi'nin bu okullarda okutulmasını zorunlu hale getirme** bahanesiyle, okulları Bakanlığın himayesine alarak yabancı nüfusun kısım kısım yok edilmesi.

4- **Müslüman öğrencilerin yabancı okullara devamının engellenmesi.**

5- İmparatorluğa bağlı Sayda, Sur, Akkâ, Hafya, Trablus ve Lâzkiye gibi yabancılar tarafından çeşitli okullar bulundurulan yerlere, bunlara örnek olmak üzere **birer okulun hızla inşa edilip açılması** ve iyi bir yönetimin sağlanması.

6- Osmanlı okullarına devam etmeye ve genel bir hoşnutluk yaratmaya elverişli olan kişilerin stajyer ya da görevli olarak bazı memuriyetlerde ve **eşit şartlar altında işe alınmasını** sağlayacak iznin çıkması.

7- Lübnan'daki yerleşim merkezlerinde açılan okullara Osmanlı dilinin okutulmasını teşvik amacıyla Eğitim Sandığı'ndan **yıllık bir miktar ödeneğin** bağlanması.

8- Tayin olunacak öğretmenlerin seçiminin iyi yapılmasının **karakter ve davranış** bakımından olumlu kişilerin seçilmesini sağlamak.

9- **Türkçeyi bilmeyenlerin asla memuriyete alınmaması.**

10- Her türlü yazışmada **Türkçe**'nin kullanılması."[222]

Şakir Paşa'nın Raporu

Anadolu Umum Islahat Müfettişi **Şakir Paşa** tarafından 1889 yılında hazırlanan teftiş raporunda sakıncalar belirtilmek suretiyle şu tedbirlerin alınması gerekli görülür:

"1- Yabancı okullar ya tamamen kapatılmalı ya da sıkı bir denetime tabi tutulmalıdır.

2- Doğu Anadolu'da '**Türk Sanat Okulları**' açılmalıdır.

3- Erzurum ve Amasya'da '**Medrese-i Sanayi**' adıyla iki mükemmel okul açılmalı, Anadolu'nun diğer merkezleri için de teşebbüse geçilmelidir.

4- Çocuklara terzilik, demircilik, boyacılık, dokumacılık gibi bir takım **hüner ve sanatlar öğretilmelidir.**"[223]

Zühtü Paşa'nın Raporu

Aynı yıllarda Zühtü Paşa tarafından iki rapor hazırlanır. **Zühtü Paşa, raporunda, Amerikan okullarında teftişe karşı çıkıldığını, teftiş yapılmasını istemediklerini, konsoloslukların ve elçiliklerin engelleme girişiminde bulunarak engel olunduğunu açıkça ifade eder.** Ayrıca, raporunda, yabancı okulların kötülüklerine değinilerek tedbirler alınmasını ister:

"1- Yabancı fesatlarına ve tahriklerine engel olmak için, gayrımüslim kasaba ve köylerdeki **okullarda yabancı öğretmenlerin bulundurulmaması.**

---

222 Haydaroğlu, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Yabancı Okullar**, s.54-55. **Boyacıyan**, Osmanlı devlet adamı olarak çalışmış ve 1919 yılında da Tekirdağ Mutasarrıflığına atanmış, 1938 yılında ölmüştür-HY

223 Haydaroğlu, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Yabancı Okullar**, s.36-37

2- Osmanlı tebasının çocuklarının **bu okullara gönderilmemesi.**

3- Gayrımüslimlerin okullarında **Osmanlı dilinin zorunlu tutulması.**

4- Teftiş işlemlerinin **sık** yapılması.

5- **Eğitim bütçelerinin** arttırılması."[224]

Bursa Eğitim Müdürü Ahmet Rıza Beyin Raporu

Eğitim Bakanlığı, Bursa Eğitim Müdürü **Ahmet Rıza Bey**'den vilayet merkezindeki okullar hakkında bir rapor düzenlemesini ister. Ahmet Rıza Beyin 1889 yılında hazırlayıp bakanlığa gönderdiği rapor, yukarıdakilerden farklı olup, **raporda okulların ve öğrencilerin kötü durumları açıkça ifade edilir:**

"(Raporda şu gerçekler dile getirilir) 1889'da Bursa merkezinde 23 ilkokul ve 1.200 öğrenci vardır. 34 okuldan ikisi hariç **ötekiler sağlığa zararlı, karanlık, rutubetli, viran birer yer odasından ibarettir. Yalnızca kızlara özgü bir okul yoktur**. Bunların bazıları özel evlerde okumaktadır. Semtlere göre okulların öğrenci sayısı 10-80 arasında değişmektedir. Hocalar genellikle öğrenciden aldıkları haftalıklarla idare etmektedir. Bazıları ayda 20 kuruş maaşa razı olur, bazıları 10 para fazla getiren çocuğa daha çok özen gösterir. **Halk son derece fakir olduğundan öğrencilerin büyük bölümü hocaya haftada 10 para veya iki yumurta getirir**. İçlerinde 40 para, 2 kuruş verenler de bulunur. Hoca, eski yönteme göre Elifba, Kuran, Tecvid, Muhammediye, İnşa, Bina, Maksut okutur. Hafız yetiştirmek hocanın önde gelen amaçlarından olduğu için okulda 15-16 yaşına kadar öğrenci bulunur.

224 **Haydaroğlu, Osmanlı İmparatorluğu'nda Yabancı Okullar, s.35-36, 83-84**

Raporda, **hocaların çoğunun 'bilgisiz, ilerleme ve yenilik düşmanı' mahalle imamı oldukları**, okulların onların iş ve keyiflerine göre açık ya da kapalı bulunduğu belirtilmekte ve öğrenciler için şöyle denilmektedir:

'Öğrenci yalın ayak, baldırı çıplak, üstü başı pis bir halde ve ufak bir minder üzerinde bağdaş kurmuş, aralık vermeden sallanmaktadır. 5-6 yaşındaki çocukların bile başlarında tulumbacı yemenisi, bellerinde koca bir kuşak sarılıdır. Okulun içi gayet pistir. Hocaların sözlerini anlamak imkânı yoktur. Falakaya yatırılmış bir çocuğun çığlıkları, değnek sesi bu gürültüyü biraz değiştirir.'

Ahmet Rıza Bey, annelerin eğitim anlayışını da dile getirir:

'Anneler 4 yaşındaki bir çocuğun okumayı öğrenemeyeceğini ve okulda sekiz saat kapalı kalmasının vücuduna zararlı olduğunu bilmediklerinden, **sadece evlerinde rahat oturmak veya komşuya gezmeye yalnız gidebilmek için çocuklarını başlarından savmak amacıyla okula gönderirler**... Böyle bir okula gitmekten fikir ve sağlık yönünden doğabilecek zarara eski düşünceli halk akıl erdirmekten acizdir. Çünkü okula evladını insanlık değerlerini öğrenmek maksadıyla değil, sadece 'çocuğum okula gidiyor, dinî görevlerini öğreniyor' diyebilmek için yolluyor.'

Ahmet Rıza Bey, bu açıklamalardan sonra şu sonuca varır:

'Okulları bu durumda bırakmak veya bu gibi okullara vatan evladını göndermek insanlığa karşı bir suçtur. 4-5 yaşında zeka örneği olarak okula gelen sağlam bir çocuk, zihne anlayışsızlık getiren, kavranması güç dersliklerle ahmaklaşmış, rutubet ve kokudan benzi solmuş, sallanmaktan beyni sulanmış, hocanın edebe aykırı davranışlarıyla ahlakı bozulmuş, acınacak bir durumda okuldan çıkıyor. **Vatan okullara, medreselere ne gönderiyor, bunlar vatana neleri geri veriyor? Bu, insafla incelenmedikçe okulları gerçekten düzeltme işine güçlü bir kararlılıkla girişilemez.'**

Ahmet Rıza Bey, ilkokulların masraflarını karşılamak için Eğitim Bakanlığı'na terk edilen yıkılmış vakıfların Bursa'da **zorbaların ve eşrafın elinde bulunduğunu,** bunların tespiti ve geri alınmasını engellemek için Bursa'da Eğitim Meclisi üyelerinin istifa edip görevlerini bıraktıklarını söyler. Ona göre, yıkılmış vakıflardan eğitimin tamamıyla yararlanabilmesi, önce eğitimi seven cesur bir valinin, ikinci olarak vatan için çalışma tutkusu olan hamiyetli kişilerden oluşan bir komisyonun varlığına bağlıdır."[225]

Ahmet Rıza Bey, kendisi de Eğitim Müdürü olmasına rağmen bir anlamda bulunduğu göreve bağlı kurumlar hakkında özeleştiri yapmış ve gerçek durumları tespit etmiştir. Şimdi bir yandan bu okulların durumunu, diğer yandan yabancı okulların durumunu düşünerek tahlil yapmak lazımdır. **Ahmet Rıza Beyin bahsettiği okullar, kendi haline terk edilmiş ve birkaç çağdışı hocanın insiyatifine bırakılmıştır.** Bu hocalar ise, din esaslı ders dışında bir şey öğretmemişlerdir. Öte yandan okullar pislik ve yoksulluk içindedir. **Bu durumda olan bir okula elbetteki biraz parası olan baba çocuğunu bu okullara değil, daha güzel binaları olan, temiz görünüşlü yabancı okullara gönderir. Üstelik bu yabancı okullar görüntüden avantajlı oldukları gibi, geri kalmış bir ülkede itibar vasıtası olmakla baba için de bir iftihar vesilesi olmaktadır.** Bu sebeple, anne babaları doğrudan niye yabancı okullara gönderiyorsunuz suçlaması yerine, anne babalar niçin çocuklarını yabancı okullara göndermeyi tercih ediyorlar sorusunu sormak gerekir.

Öte yandan, bu okullarda, bilim adına bir şey öğretilmeyip, ağırlıklı olarak din dersleri verilmektedir. Gerek bu dersler ve gerekse okulun olumsuz ortamı, sonuçta ortaya çağa uygun bir insanı değil, ezilmiş, horlanmış, zavallı bir insan tipi çıkarmaktadır. İşte Osmanlı'daki eğitimin temel sorunları bunlardır.

225 Prof. Dr. Yahya Akyüz, **Türk Eğitim Tarihi MÖ.1000-MS.2009,** Pegem Akademi Yay. Ankara-2009, s.229-230

Nitekim devrin birçok yönden devrimci ve ihtilalci kafası olan **Ali Suavi**, medrese hakkında şunları yazamıştır:

"Halkı okuyunuz diye teşvik ediyoruz ama 'ne okuyalım, neler okuyalım?' diye bize sorsalar, buna yeterli bir cevap veremeyiz. Çünkü 'usuli medrese üzere okuyunuz' demiş olsak, bu tür okumak ile tahsil en aşağı on beş yıla bağlıdır; bu süre ise elbette herkesin gözüne çok görünür... **On beş yılda öğrenilecek ise hemen dört yıllık şeyden ibarettir.** İşte bu dört yıllık ilim için onbeş yirmi yıl zaman öldürenlerin içlerinden gerçeği araştıran eski saygıdeğer kişiler gibi olanlar ortaya çıksa bari bu da olmuyor. Demek olur ki, bizi bilimden yoksun bırakan nedenlerin başlıcası talim ve taallum yönteminde bulunan kusurdur."[226]

Ali Suavi, gazetesinde, sanki medreseli bir okuyucusu konuşuyormuş gibi yine medrese ve beklentiler hakkında şunları yazar:

"Eğitim nedir, eğitim ne içindir? Şu iki meseleyi halkın çoğunluğu bilemiyorlar. Bunlar anlatılmadıkça çoğunluğun inanışındaki bilimler ve eğitimin zararından başka bir şeyi yoktur. Çünkü **'eğitim' demek bizim gibi 'bir takım yüzeysel ve anlaşılmaz parlak sözlerle çekişmeler bellemektir' sanılırsa sanayi meydana gelme ihtimali yoktur.** Yine 'eğitim bir takım marifetlerdir ki onları öğrenmek sanat yapmak ve üretim için olmayıp devlet kasasından boş yere maaşa sahip olmak içindir' diye inanılırsa ilerleme mümkün olamaz. Eğitimin başlangıcı, kaynağı sıbyan okullarıdır. Eğer bunlar yoluna girse o zaman herkes eğitimin ne demek olduğunu ve ne için tahsil olunacağını başından anlamağa başlar... Şimdi İstanbul öyle bir hale gelmiş ki, anasından doğan çocuk devletin hazinesine ağız açıyor ve hiç kimse çocuğunun hakkında devlet memurluğundan başka bir düşünce taşımıyor."[227]

226 Akyüz, **Türk Eğitim Tarihi MÖ.1000-MS.2009**, s.201-202
227 Akyüz, **Türk Eğitim Tarihi MÖ.1000-MS.2009**, s.202

Başbakanlığın Emri

Gerek bu raporlar ve gerekse 1893 yılının Ocak ayında Merzifon'da meydana gelen olaylardan sonra, **Osmanlı hükümeti, 17 Şubat 1893 tarihinde şu genel emri verir**:

"Protestan okullarının bulundukları kazaların kaymakamlarının **dil bilenlerden alınması ve bu vilayetlerin periyodik teftişi için bir veya iki müfettişin tayini**, özel okulların teftişi maddesiyle ilgili nizamnamenin, maksadı sağlayacak şekilde düzenlenerek, elçiliklerin de muvafakatini alarak yürürlüğe konması, **Protestan Misyoner Okullarının sıkı kontrolü ile bunların kapatılmasını gerektirecek delillerin toplanması,** mülkiye okullarından Rum, Ermeni ve Arap dillerinden birinin kaymakam adaylarından mecburi olarak öğretilmesi, dışarıdan gelen zararlı yayınların yurda sokulmaması, basımevlerinin teftişine ait yapılan fakat bazı maddelerine elçiliklerinin itiraz etmeleri üzerine geri kalan nizamnamenin yeniden ele alınarak kısa sürede yürürlüğe konulması..."[228]

Ermeni olayları ile ilgili olarak Osmanlı Hükümetinin yerel yetkilileri, bunlara sebep olanların Misyoner okulları olduğunu 7 Nisan 1893 tarihli yazıyla şu şekilde bildirirler:

"Başındanberi birçok Ermeni'nin kafasında yer eden bağımsız Ermenistan fikri Osmanlı ülkesindeki bu muzır fikrin yegâne kaynağının bir takım Amerikan ve İngiliz Misyonerleri tarafından açılmakta olan Protestan okulları sayesinde olduğu şimdiye kadar çıkan olaylardan ispat edilmiştir."[229]

Tabi bu emir de bir süre sonra gevşer. Şöyle ki, Eğitim Bakanlığı, 12 Haziran 1894 tarihli bir arzı ile okul açma veya genişletme hususunun Eğitim Tüzüğüne göre ruhsata tabi olmasına rağmen, ba-

228 Açıkses, Amerikalıların Harput'taki Misyonerlik Faaliyetleri, s.246
229 Açıkses, Amerikalıların Harput'taki Misyonerlik Faaliyetleri, s.245

zen bir evin kiralanarak ruhsatsız bir şekilde okul açıldığını belirtip, bu durumda ne yapmaları gerektiğini Sadarete sorar. Bunun üzerine Meclis-i Mahsus'tan görüş alınmasına karar verilir. **Meclis-i Mahsusi görüşünde özetle şöyle bir muğlak yorum getirir:**

"Osmanlı Devleti'nde yerli yabancı veya özel bütün okulların açılması, genişletilmesi, yenilenmesi veya nakli padişah iradesine bağlıdır. Ancak son zamanlarda padişahların daha önceleri verdikleri iradelere (serbestiye) dayanarak bu okullar, etnik gruplar veya cemaatler veya şahıslar ve yabancılar ya mülklerinde veya kiraladıkları binalarda okul açmışlardır. Bunların kontrolü, merkezde Eğitim Bakanlığı'nca ve vilayetlerde Eğitim Müdürlüklerince yapılacaktır. **Yeni açılacak olanlara ise, uygun görüldüğü takdirde ruhsat verilecektir.** Fakat Osmanlı Devletinin genişliği, bu okulların kontrolünü imkânsız kılmaktadır. Eğer okulların her türlü gelişmesi padişah iradesine bırakılacak olur ise, bu padişahın eğitimin gelişmesi hususunda gösterdiği kolaylık anlayışına ters düşmektedir."[230]

Vilâyât-ı Şâhâne Maarif Müdürlerinin Vezâifini Mübeyyin Talimat

Bu talimat 1896 yılında yayınlanmış olup, taşrada sorumlu makamda bulunanların görevleri ayrıntılı olarak açıklanmıştır. **Talimat hükümleri**, azınlık ve yabancı okulların bu kurallara uymadığını ve aynı zamanda devletin de bu hususlarda rahatsız olduğunu göstermektedir.

Talimat hükümlerine göre:

-Vilayetlerde eğitim işlerinden doğrudan yetkili ve sorumlu olan, eğitim müdürüdür.

230 **Açıkses, Amerikalıların Harput'taki Misyonerlik Faaliyetleri, s.267**

-Eğitim müdürleri belirli aralıklarla bölgesindeki okullar hakkında merkeze geniş bir bilgi vermek zorundadır.

-Bölgedeki **tüm okullar hakkında kayıt tutmak** zorundadırlar. Ayrıca merkezden gönderilen istatistik formlarını doldurup eğitim bakanlığına göndermekle sorumludurlar.

-Yerli gayrimüslimler tarafından açılacak okullar ile ilgili olarak bu okulların dereceleri, adresleri, adları, müdür ve öğretmenleri hakkında tanıtıcı bilgilerin deftere kaydedilmesi ve **programlarının, ders kitaplarının ve öğretmen diplomalarının** Eğitim Yönetimi tarafından onaylanması hükmüne dikkat edilecektir.

-Ortodoks Patrikhanesine bağlı okullara verilecek **ruhsatnameler için** ruhanî reisler tarafından verilecek defterlerde sadece okulların mevki ve dereceleri yer alacak ve diğer hususlar talep edilmeyecektir. Yani böylece aslında Rumlara bir ayrıcalık tanınmış olmaktadır.

-Gayrimüslim okullarında Türkçe derslerinin öğretim programında yer almış olması sebebiyle öğretim kademesinde **bu dersin yerinin dikkate alınarak öğrencinin öğrenebileceği ölçüde** yer almasının takip edilecektir.

-Türkçe'nin kasabalarda bulunan azınlık ve yabancı okullarında müfredat programına konmasının sağlanması, ayrıca köy okullarına kadar yayılabilmesi için gerekli girişimlerde bulunulacaktır.

-Okulların **ders programları ve ders kitapları** incelenecek ve tasdik edilecektir.

-Öğretmenlerin diplomaları, ders programları ve ders kitaplarının tasdik edilip edilmemiş olduğu, öğretim personleinin güvenilir kişi olup olmadığı, haritalar üzerinde tahrifat yapılıp yapılmamış olduğu kontrol edilecektir.

-Yabancılar için açılacak okulların ruhsatları padişah tarafından verilecek ve bu kişiler devlet düzenine ve konulmuş kurallara uyacaklarına dair **taahhütname** vereceklerdir.

-Azınlık okullarında görev almak isteyenlerin öncelikle millî okullardan seçilmesi ve yabancı okul mezunlarına bu konuda **iyiniyetleri ve amaçları** belirlenmeden imkan tanınmamalıdır.

-Hristiyan azınlıklar adına bir okul açılabilmesi için o bölgede okul açılabilecek **nüfus yoğunluğunun bulunması** şarttır.

-Azınlık okullarının mezuniyet sınavlarında **özellikle Türk diline vâkıf olup olunmadığını değerlendirebilecek** bir heyet görevlendirilecektir.

-Okul personelince devlet aleyhindeki **her türlü faaliyet dikkatli bir şekilde izlenecek** ve gerekli her türlü tedbir alınacaktır. Bu konuda Eğitim Müdürü, yetkisi dahilindeki her türlüm tedbiri almakla yükümlüdür.[231]

Ülkelerin Okul Sayıları

1900'lerde Osmanlı'daki yabancı okul sayısı şöyle idi:[232]

Hangi Ülkeye ait Olduğu	Okul Sayısı
Amerikan (ABD) Okulları	465
İngiliz Okulları	83
Fransız Okulları	72
Rus Okulları	44
İtalyan Okulları	24
Alman Okulları	7
Avusturya Okulları	7
Bulgar Okulları	212
Yunan Okulları	3
İran Okulları	3
TOPLAM	920

231 Vahapoğlu, **Osmanlıdan Günümüze Azınlık ve Yabancı Okullar,** s.128-135
232 Ertuğrul, **Kültürümüzü Etkileyen Okullar,** s.203

Ciddi Eğitim Tedbirleri Alınmalı

II. abdülhamit'e gönderilen **10 Temmuz 1900 tarihli bir yazıda, misyoner okullarının Müslümanlar üzerinde önemli etkiye sahip olduğu, buna karşılık devlet okullarının yetersiz olduğundan cahil halk arasında misyoner etkisinin artmakta olduğu** belirtilerek eğitim yoluyla ciddi tedbirler alınması teklif edilir.[233]

"Dilimizi Öğrenenler Gelecekteki Müşterilerimizdir"

Fransız Millî eğitim Müfettişi Marcel Charlot, Osmanlı'da teftiş nedeniyle bulunduğu sırada hazırladığı 1904 tarihli raporunda, Fransa'nın bölgedeki durumu ile öte yandan okul, dil, kültür ve ticaret arasındaki ilişki hakkında şöyle diyor:

"Şüphesiz, Fransız kültürünün ve dilinin yayılmasında olduğu kadar yaptıkları iyiliklerle de **dinî tarikatlar**, geçmişte, Fransa'nın manevî etkisine büyük hizmetler yapmışlardır ve bugün bile bunun şerefli kanıtları görülebilir. Fakat genel olarak onları değerlendirirken, hâlâ ulusal görevlerde tarihsel rolünü oynayıp oynamadıklarını bilmemiz gerekmektedir.

Bugün, Doğu'da Fransa'nın saygınlığının rakip tanımadığı şeklindeki birkaç yüzyıllık bir gelenek maalesef gitgide etkinliğini kaybediyor; **bugün uluslararası bir rekabet bizim eski ayrıcalıklı konumumuzu her noktadan tehdit ediyor**; bu durumda göstermemiz gereken büyük çabanın boyutlarını saptamak söz konusudur.

Doğu'yu yeniden etkilemek için; onun ihtiyacını duyduğu yeni araçlarla, ülkeye uygun, çağdaş hayata uyabilen organlarla, iyi silahlanmış ve bir kısım mevzileri ele geçirip oralarda yerleşmekle bizi

233 Yazı metni için bak: Aydın, **Bulgarlar ve Ermeniler Arasında Amerikan Misyonerleri**, s.78-79, not:138.

tehdit eden yeni gelenlerin, bizi çiğneyip geçmelerine karşı daha yararlı bir mücadeleye izin veren yöntemlerle çaba göstermeliyiz ve bunu hemen yapmak zorundayız.

Dinî toplulukların yönettiği okul bu rolü bugün için tamamıyla yerine getiremez. Doğu'daki **misyonerlerimiz tarafından gerçekleştirilen çalışmaların** ve eserlerin şimdiye kadar ülkemize kazandırdığı çok yüksek manevî yararları reddetmeyerek, yeni durumun yeni bir eylem şeklini gerekli kıldığını söylemek cesaretini de gösterelim.

Programları daha çağdaş bir anlamda yönlendirmek, onları daha esnek ve canlı bir hale getirmek, bölgenin tarih ve coğrafyasına daha çok önem vermek; yörenin üretim ve tüketimi ile Fransa ekonomisi arasındaki ilişkileri ön plana çıkarmak; sanayi ve özellikle ticarî uygulamalı eğitimi geliştirmek.

Dil ile ekonomik yararların ilişkisi gerçekten de çok göz ardı edildi. Fransa dilinin öğretimini kendisine yeter bir amaç gibi öngörmemeli, ama özellikle ticaretimizi geliştirecek bir araç gibi algılanmalıdır. **Dilimizi öğrenenleri, yalnız Fransız düşüncesinin gelecekteki izleyicileri değil, ticaret ve sanayimizin müstakbel müşterileri olarak görmeye mecburuz."**[234]

ABD Elçisinin Okullara Ruhsat Başvurusu

1907 yılında ABD elçisi, Osmanlı ülkesinde bulunan **400'den fazla okul, hastane, yetimhane, eczane, kilise, misyoner evleri gibi kurumları için ruhsat başvurusunda bulunur**. Bu başvuru ile ilgili Meclis-i Mahsus mazbatasında, ABD okullarının 'İslam dinine taarruzla Hristiyanlığın yayılmasına sebep oldukları, dolayısıylaesas gayeleri Protestanlığı yaymak olan bu kurumlara hiçbir şekilde izin verilmemesi' gerektiği vurgulanır. Bununla birlikte,

234 Paul Fesch, Abdülhamid'in Son Günlerinde İstanbul, Çev: Erol Üyepazarcı, Pera Yay. İstanbul-1999, s.463-465

hükümette, bu okulların pek çoğunun uzun süredir eğitime devam ettikleri, diğer Fransız, İtalyan ve Rus okullarına izin verildiği dolayısıyla ABD okullarının bunun dışında tutulmasının doğru olmayacağı ve diplomatik ilişkilere zarar vereceği, **bu okulların bir kısmına Müslüman öğrenci alınmaması şartıyla izin verilebileceğine karar verilir**. Ancak 400'den fazla kurumdan **sadece 10 tanesine ruhsat verilir**. 20.M.1325 (5.3.1907) tarihli belgede izin verilen ve tek tek belirtilen okullar şunlardır:

"1-Kayseri Talas'taki erkek-kız okulları, sıbyan bahçe okulu (anaokulu), hastane, eczane ve misyoner ikametine ait evler

2-Tarsus Amerikan Koleji

3-Selanik'te kilise ve misyoner ikametine ait evler

4-Van'da erkek-kız okulları, yetimhane, hastane, eczane, kilise ve misyoner ikametine ait evler

5-Selanik'te sınaî ve ziraat okulu

6-İzmir'de erkeklere mahsus ev (yurt olabilir) ve kız okulu

7-Adana'da kız okulu ve misyoner ikametine ait ev

8-Sivas'da erkek ve kız okulu, kilise ve misyoner ikametine ait evler

9-Maraş'taki kız koleji, ilahiyat okulu ve misyoner ikametine ait evler

10-Beyrut'taki kolej ve müştemilatı"[235]

"Robert Kolej Amerikan Terbiyesi Veriyor"

1896 yılında yayımlanan bir kitapta, Türkiye'deki Amerikan kurumları ve okulları hakkında şunlar yazılıyordu:

"Türk imparatorluğunda Amerikan menfaatleri gayet önemli bir mesele teşkil etmektedir. Amerika'nın Doğu Hristiyanlarına olan

---

[235] Şafak, **Osmanlı-Amerikan İlişkileri**, s.189-190

sempatisi, sayısız insanı Türk misyonlarında çalışmak üzere göndermesinde görülüyor. **Ermenilere karşı Amerikan hissiyatı, gönderilen binlerce Hristiyan, gazete makaleleri, başmakaleler ve bizzat Amerikan meclisinin sesi aracılığıyla tecelli ediyor.** Amerikan kamuoyu bir bütün olarak Mr. Charmçey A. Depew'nın bir mektubundan alınan şu özette de gayet güzel bir şekilde belirmektedir:

Barışa ve onun kudsiyetine ne kadar iannıyor, savaştan ve onun dehşetinden ne kadar nefret ediyor ve memleketteki vatandaşların emniyeti, toprakların selameti ve büyük tehlikelerin ordular sevkiyle yapılacak bir yardımı haklı çıkaracağını ne kadar hissediyorsam da zannediyorum ki Hristiyan milletlerinin –ki Birleşik Devletler de bunlardan biri olabilir- müttefiken hareket etmesiyle Sultan'a bir müracaat yapılabilir ve **bu vahşetler** durdurularak Hristiyan kardeşlerimiz kurtarılabilir.

Fakat Sultanın husumeti ve diplomatik durumun müsaadesizliği bu ittifaka engel oldu.

Türkiye'de Amerika ile İngiltere'nin menfaatleri aynıdır. İkisi de Hristiyan halkın daha iyi idaresini arzu ediyor, ikisi de misyonerlere para tahsis ediyor. Her ikisi de barışı ve ticareti geliştirecek fırsatlar arıyor, Doğunun geniş, fakat semeresiz topraklarını elverişli hale getirmek istiyorlar. Her ikisinin de, Rusya'nın otokrat ve despotik nüfuzunun kırılmasında müşterek menfaatleri vardır. **Her iki Hristiyan devleti Türkiye'nin Çar veya Sultanın hâkimiyeti olmaksızın gelişmesini istiyor; on sekiz yıl öncesinde Bulgarlara olduğu gibi şimdi de muztarip Ermenilere müşterek bir sempati besliyorlar.**

Türk imparatorluğu içinde Amerikan kuruluşları hayli çoktur. 'Boston Bord' misyonerleri Bulgaristan ve Küçük Asya'da çok iş yapıyorlar. New York yabancı misyonlar Presbitarian Bord'u Suriye'de, 'Birleşik Presbitarian misyonları' ise Mısır'da çalışı-

yor. New York Episcopal Kilisesi misyonları, Metodist Episkopal Kilisesi, Muakıplar Kilisesi ve Baptist Kilise Bulgaristan, Suriye ve İstanbul ile geniş çapta alakadar olmaktadır. İstanbul'daki 'Bible House', Beyrut'taki Suriye Protestan Koleji ve İstanbul'daki Robert Kolej Amerikan kurumları arasındadır. Bu sonuncusu –yani **Robert Kolej özellikle Amerikan terbiyesi yönünde şayanı takdir bir faaliyette bulunmaktadır.** 1877'de Türk idaresinden kurtulan Bulgaristan'a yardım eden ve şimdi de milletlerini bağımsız olarak idare etmek üzere hazırlayarak Rus entrikalarından kurtarmaya çalışan birçok gençler Robert Kolejde tahsil görmektedirler." [236]

Misyonerler ve ABD'nin Kurumsal Misyonerliği

Diğer ülkelere nazaran **Amerikalı misyonerler**, gerek ABD'nin desteği ve gerekse misyoner teşkilatlarının yardımlarıyla yoğun bir şekilde eğitim kurumları açarak, misyonerliği kurumsal hale getirmişlerdir: [237]

"1820'de Osmanlı topraklarına gelen Amerikalı misyonerler çalışmalarına başlayarak kısa sürede eğitim kurumları vücuda getirmişlerdir. Önce ticaret daha sonra misyonerlikle Osmanlı Devleti'nde hayat alanları oluşturmaya çalışan ABD, eğitim kurumlarıyla misyonerliği kurumsallaştırmıştır. **Misyoner okulları bir bakıma haçlı seferlerinin modern versiyonu olarak nitelendirilebilir**...

Misyonerlik ve eğitim çalışmalarında bir önemli faktör de **bütün Hristiyan devletlerin birlikte haçlı ruhu etrafında çalışmalarıdır**. Bu anlamda yekvücut olan Batılı devletler imtiyaz koparmak için beraber hareket etmişlerdir. Adeta bütünleşmiş bir Hristiyan cephe, Osmanlı Devleti'nin işini zorlaştırarak manevra alanını daraltmıştır...

236 Güngör, **Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri**, s.49-51
237 Şafak, **Osmanlı-Amerikan İlişkileri**, s.172 vd.

Osmanlı Devleti çatısı altında yaşayan milletleri ve aynı zamanda coğrafyayı kendi aralarında paylaşan büyük güçlerden **İngiltere,** Arapları; **Ruslar**, Ortodoksları; **Fransızlar**, Katolikleri; **Amerikalılar** ise Ermenileri hedef kitle seçmişlerdi. **Zaten ABD, Osmanlı Devleti ile ticarî bağlantıların gerçekleşmesinde Ermeni simsarları kullandığından** iki millet arasında bir ünsiyet hasıl olmuştu. Misyonerlikle başlayan Ermenileri Protestanlaştırma çabaları okullar ile devam ederek esas sonuca ulaşmıştır. Bu nedenle Amerikalıların açtıkları okullarda **çoğunlukla Ermeni çocukları** eğitim görmüştür...

Eğitim kalitesinin yanında Ermenilerin, çocuklarını Amerikan okullarına göndermesinde ayrıca; öğrencilerden hiçbir ücret talep edilmemesi (fakir olanlardan), kırtasiye giderlerinin karşılanması ve ihtiyacı olanlara nakdî ve aynî yardımlar yapılması rol oynamıştır...

İlk yıllarda açılan Amerikan okulları daha çok dinî nitelikte eğitim veren kurumlardır. Özellikle din adamı yetiştirmeye yönelik olduklarından ilahiyat okulları olarak nitelendirilebilir. Bu okulların hepsinde İncil okuma gibi dinî dersler vardı. **Ancak lisenin bir üst basamağı olan bugünkü yüksekokul / üniversite düzeyindeki kolejler ise laik eğitim kurumlarıydı...**

Osmanlı Devleti'ndeki Amerikan okullarının çoğunluğu, misyonerlik çalışmalarını yürüten American Board örgütünün bizzat organizatörlüğünde veya himayesinde kuruluyordu. Ancak yasal işlemlerde her zaman bu örgütün ismi geçmemiştir. Meselâ Robert Kolej'in kurucusu olarak **Cyrus Hamlin** yazılmıştır. Tabii bu şahsın American Board'ın beyin takımından bir misyoner olduğu bilinmektedir. Bu sebeple tepki çekmemek veya yayılmanın büyüklüğünü göstermemek için kâğıt üzerinde, Amerikan okullarının esas kurucusu olan American Board'ın ismi zikredilmemiş olabilir. Ayrıca özel şirket veya vakıflar tarafından da okul yapılmıştır. Bunun yanı sıra Amerikalıların himayesinde Protestan okulları da bulunuyordu..."[238]

238 Şafak, **Osmanlı-Amerikan İlişkileri**, s.172-177

ABD Gemileri

ABD, her konuda dayatma ve tehdit için filo göndermiştir. Bundan çekinen Osmanlı da genellikle sorunları ABD lehine çözmüştür.

Meselâ, Robert Kolejin inşaat izni 1868 yılına kadar gecikip hükümet izni vermeyince, bu sıralarda İstanbul'daki ABD Senatörü, okulun müdürü Hamlin'i ziyaret eder. Senatör, Washington'a dönünce Hamlin'den aldığı bilgiler ile konuyu ABD Dışişleri Bakanına anlatır. Dışişleri Bakanı, ABD'deki Osmanlı elçisi Blocque üzerinde baskı yapar. Blocque, Ali Paşa'ya kolej sorunu hemen çözülmezse sıkıntı olacağını yazar. O sıralarda **Akdeniz'deki ABD filosu İstanbul'a gelip demir atar**. Osmanlı Hükümeti, bu gelişin kolej için olduğuna inanır. Hamlin filo komutanı Farragut'u da aracı yaparak baskı uygular. Sonunda Osmanlı hükümetinden kolejin inşaatına izin veren bir ferman alınır.[239] Ferman konusunu aşağıda Robert Kolej bahsinde ayrıntılı olarak anlatacağız.

Robert Kolejin müdürlerinden George Washburn, ABD gemilerinin gelmelerinden ve etkisinden duyduğu mutluluğu, hatıratında şu şekilde bahseder:

"**Buradaki siyasî sorunların en güzel sonuçlarından biri de kanunları korumak için hükümetiniz tarafından buraya yollanan Amerikan savaş gemilerinin gelişiydi**. Farklı zamanlarda Vandalia, Quinnebaug, Wyoming, Despatch, Marion adlı gemiler burada oluyor, hatta bazen ikisi üçü bir arada geliyordu. Onların buradaki varlığı emniyet ifade ediyordu. **Boğazda Amerikan bayrağı görmek çok hoş oluyordu**. Gemilerden ziyade subaylar övünç

239 Aydın, **Bulgarlar ve Ermeniler Arasında Amerikan Misyonerleri**, s.96.
Senatör seward'ın yardımları hakkında bak: Washburn, **Cennetin Sonbaharı Kolej Anıları**, s.35-36

kaynağımızdı, onları sıklıkla görüyorduk. Konstantinopol'ü ziyaret eden büyük generallerimiz gibi ve bazı sivil temsilcilerimizden farklı olarak, sırf Amerikalı olduğumuz için bizimle ilgileniyorlardı. O zamandan beri donanmaya olan güvenim tamdır."[240]

Yine diğer bir örnek, 1893 yılından sonra meydana gelen Ermeni isyanları sırasında Merzifon, Harput, Maraş gibi yerlerde misyonerlerin gördükleri zararlardan dolayı ABD, Osmanlı hükümetinden 100.000 dolar tazminat istemiştir. Osmanlı, bu talebi kabul etmeyince, ABD Başkanı Cleveland, ABD gemilerinin Osmanlı karasularına gönderilmesi talimatını vermiştir. Bu baskılar altında Osmanlı tazminatı ödemiştir. Kezâ, 1904'te de Ermeni asiler ile ilgileri nedeniyle **Osmanlı hükümeti ABD okullarını kapattığında, hemen bir ABD filosu İzmir limanına gelmiş ve İzmir'i bombalama tehdidinde bulunmuştur.** Tabi bunun sonucunda her zamanki gibi, Osmanlı Ermeni asileri serbest bırakmış, okulları da tekrar açmıştır.[241]

Yine, 1909 Adana Ermeni olayları sırasında ABD savaş gemileri **Mersin limanına gelmişler** ve isyancı Ermenileri korumak adına Osmanlı'ya baskı yapmışlardır. Bu baskılar sonucunda, Cemal Paşa, 47 Türkü idam ettirmiştir.[242]

Türkçe Eğitim ve Denetime İtirazlar

1908'den sonra Eğitim Bakanlığı gayrimüslim okullarını denetleme ve programları ile öğretmen seçimlerini düzenleme ve Türkçe eğitimi mecbur kılmaya çalışırsa da, gerek gazeteler ve gerekse dini liderler **1909 yılının Haziran ayında hepsi birlikte bu uygulamalara itiraz ederler ve ayrıcalıkların devam etmesini** isterler.

240 George Washburn, **Cennetin Sonbaharı, s.147**
241 Aydın, **Bulgarlar ve Ermeniler Arasında Amerikan Misyonerleri, s.263-264**
242 Gencer, **Amerikan Yakın Doğu Yardım Komitesi, s.36**

Meselâ, **Bulgar Eksarkı,** gayrimüslimlerin Türkçeyi öğrenmelerinin zor olduğunu, eğitimi kendi milli dilleri ile sürdürüp resmî dil olan Türkçeyi ise okullarda yabancı dil gibi öğreteceklerini açıklar.[243]

Yine, 12 Haziran 1909 tarihli Proidos gazetesi konu hakkında yazarlarından birinin Rum Patriği ile yaptığı konuşmayı aktarır. **Patriğin tepkisi** şöyle olur:

"Patrikhane tarihin mezhep ve millî varlığını yüzyıllardan beri mevcut ve meşru durumu gözünün önünden ayırmayarak ve Osmanlı ülkesindeki milli mevcudiyetimizi ve binaenaleyh **eğitim bağımsızlığımızı değiştiren hususların bir noktasının bile değiştirilmesini hiçbir vakit kabul etmeyecektir.** Diğer unsurların ne yapacaklarını bilmiyorum. Bize gelince, biz hiçbir tadil kabul etmeyeceğiz."[244]

Öte yandan, Ermeni Patriği Toryan Efendi, (Tanin gazetesi, 23 Haziran 1909), okulların teftişine karşı olmamakla beraber kavim, dil ve edebiyatlarını muhafaza etmek istediklerini açıklar. Ama Toryan Efendi'den sonraki Patrik, bir Ermeni okulu müdürünün eğitim bakanlığı müfettişlerine bilgi vermeyi reddetmesi üzerine Patrikhane Ermeni okullarına gönderdiği genelge ile bu davranışı desteklediğini açıklar. 11 Şubat 1325 tarihli Tanin gazetesinde yer alan ve Bakanlık uygulamasına kafa tutan genelge şudur:

"Son günlerde Eğitim Bakanlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğü memurlarından iki kişi şehrimiz Ermeni okullarından birisine gidip, okul müdüründen ders programlarıyla bütçesine vesaireye dair bazı bilgiler istemişlerse de **okul müdürü söz konusu hususlar hakkında kendilerine bilgi veremeyeceğini söylemiştir.** Patrikhanemiz eğitim komisyonu bu olayı araştırmış ve müdürün şu hareketini kanunî bulmuştur. Söz konusu okulun yönetim kurulu bu olayı yazı-

243 Gülnihal Bozkurt, **Gayrimüslim Osmanlı Vatandaşlarının Hukuki Durumu (1839-1914),** TTK Yay. Ankara-1989, s.165

244 Bozkurt, **Gayrimüslim Osmanlı Vatandaşlarının Hukuki Durumu (1839-1914),** s.165

lı olarak patrikhane cismani meclisine bildirmiş olmakla söz konusu meclis, dahi b u meseleyi resmen, patrikhane eğitim komisyonuna tebliğ etmekle beraber, şunu da ilave etmiştir ki, milli (Ermeni) okullarımıza dair bu gibi bilgiler, **başkentte patrikhanemizden ve taşralarda yöneticilerden kendilerine bilgi verilemeyeceği söylenmiştir.** Patrikhane madde olduğundan memurların istekleri bu karara tamamen aykırıdır ve kiliselerle milli okullarımızın yönetim kurulları bu gibi memur taleplerine karşı bu yolda cevap vermeleri lazım gelir. Binaenaleyh patrikhanemiz eğitim komisyonunun bu kararı uyarınca **patrikhanemiz imtiyazlarına taalluku olan bu gibi durumların tekerrürü halinde son derece müdebbirane davranmakla beraber ziri idarenizde bulunan bilcümle milli okullarımızın müdürleri ile öğretim görevlilerine bu şekilde hareket etmelerine dair tembih yapmanız tavsiye olunur.**"[245]

Bu tartışmalar ve itirazlar devam ederken, hükümetin "Tedrisatı İptidaiye Kanunu" tasarısını meclise sunması ile olaylar daha da büyür. Patrikhane ile mebuslar (= o günkü milletvekilleri) birleşirler. **Bir Rum mebus** Tanin gazetesine (14 Haziran 1910) verdiği demeçte şunları söyler:

"Biz zaten kabil olduğu kadar, muktedir bulunduğumuz derece hükümetin söz konusu kararına karşı itiraz ettik. Fakat bununla da yetinmeyeceğiz. **Hükümet eğitime ilişkin olup, bizim imtiyaz ve eğitim serbestliğimizi sınırlandıran kanun tasarısını Meclisi Mebusan'a tevdi eder etmez daha şiddetle itiraz edeceğiz ve nihayette devri sabıkta bile imtiyazlarımızın duçar olmadığı bu tecavüzlere şahit olmaktan ise toplanma salonunu terk etmeği daha muvafık bulacağız.**

Kısacası bir daha söylüyorum, bütün kuvvetimizle bu haksızlığa karşı itiraz edeceğiz. Eğitime ilişkin kanun tasarısını düzenleyenle-

245 Bozkurt, **Gayrimüslim Osmanlı Vatandaşlarının Hukuki Durumu (1839-1914)**, s.165, not:222.

re göstermeye gayret edeceğiz ki eğitim ve mezhep gibi en kutsal iki hukukumuz aleyhine vukubulan **teşebbüsü meşuma** karşı kendi kendimizin hukukunu muhafaza ve müdafaaya muktediriz."[246]

Dikkat edilmelidir ki bu sözleri Osmanlı Meclisinin bir milletvekili söylemektedir. Bir ülke düşünün ki, o ülkenin hükümeti, anayasada yer alan resmi dili okullarda öğretim dili olarak okutturmayı ve öğretirmeyi kabul ettirememektedir! Kabul ettirmek için ısrar edememektedir! Edince de aynı ülkenin gayrimüslim mebusu buna karşı çıkarak tehdit etmektedir.

Rumeli'de Kâin Münazaun-fih Kilise ve Mektepler Hakkında Kanun

Bu kanun 20 Haziran 1910 tarihinde yürürlüğe girer. Kanunun amacı, o dönemde Rumeli'ne hâkim olmak isteyen **Rum Patrikhanesi** ile **Bulgar Eksarhlığı** arasındaki sürtüşmeyi engellemek ve düzene koymaktır.

Nitekim kanunun birinci maddesinde bu husus yer alır ve Rum Patrikhanesi ile Bulgar Eksarhlığı arasında çıkacak okul ve kiliseyle ilgili anlaşmazlıkların bu kanunla çözüleceği belirtilir.

Kanunun üçüncü maddesine göre, taraflardan birine okul ve kilise yapma izni verildiğinde, diğer tarafın okul veya kilise yapmasına devlet yardım edecektir.

Dördüncü maddede, iki kilise bulunan yerde nüfus durumuna göre işlem yapılacağı hükmü yer alır. Nüfus ölçüsü ise, nüfusun 1/3'ten az olma veya çok olmasıyla ölçülecektir.[247]

---

246 Bozkurt, **Gayrimüslim Osmanlı Vatandaşlarının Hukuki Durumu (1839-1914)**, s.166

247 Vahapoğlu, **Osmanlıdan Günümüze Azınlık ve Yabancı Okullar**, s.135-136

Maarif-i Umumiye Nezareti Teşkilatı Hakkında Nizamname

1914 tarihinde çıkartılan bu nizamnamenin, konumuzla ilgili maddesi, 15. Maddesi olup, bu madde şu şekildedir:

"Tüm okullar ile memurlar ve öğretmenlerin durumlarını ve tedrisatın uygulanma şeklini teftiş ve eğitim müdürleriyle vilayet müfettişlerinin teftiş görevleri noktasından çalışmalarını takip ve bunların teftişat raporlarını inceleme ve bunlar hakkında görüş beyanı ile yükümlü olmak üzere bir **Teftiş Heyeti** oluşturulmuştur. Yabancı ve Özel Okullara ait tüm işlemler bu daireye müfevvezdir."[248]

Kısacası, 1908 devriminden sonra, Türkçe dersleri zorunlu hale getirilmeye, program ve kitaplar incelenmeye, öğretmen tayinleri denetlenmeye çalışılmış ise de, yabancılarla ilişkileri ve yüzyıllardır elde ettikleri güç sebebiyle bu girişimler başarıya ulaşamamış ve yapılan düzenlemeler ne yazık ki, genellikle sonuçsuz kalmıştır. Ancak, Birinci Dünya Savaşı'nın çıkmasından sonra Özel Okullar Yönetmeliği yayınlanabilmiştir. Fakat Osmanlı'nın savaştan yenik çıkmasından dolayı bu defa azınlık ve yabancı okulları yeniden canlanırlar.[249]

1915 Özel Okullar Yönetmeliği

1915 yılında, daha sonra uzun süre yürürlükte kalacak olan **Mekatib-i Husûsiye Talimatnamesi (=Özel Okullar Yönetmeliği)** yürürlüğe sokulur. Yönetmelik sekiz bölüm ve kırk altı maddeden oluşur. Bu Yönetmeliğin konumuzla ilgili maddeleri şunlardır:

248 Vahapoğlu, **Osmanlıdan Günümüze Azınlık ve Yabancı Okullar**, s.137
249 Vahapoğlu, **Osmanlıdan Günümüze Azınlık ve Yabancı Okullar**, s.160

Madde 1- Özel Okullar, masrafları fertler tarafından ve hükümetçe tanınmış Türkiyeli cemaat ve cemiyet ve şirketlerce sağlanarak açılan okullardır...

Madde 2- Yabancı cemaat, cemiyet ve şirketlerin **kendi adlarına** veya **muvazaa** yoluyla okul açmaları yasaktır.

Madde 3- Hükümetçe tanınmış Türkiyeli cemaatler tarafından açılan okullar o cemaate mensup nüfusun oturdukları mahalle veya karyeler dâhilinde olmakla beraber orta ve inşaat tarzları **ihtiyaçtan fazla olmamak** ve gürültüleri mevcut diğer okullar ile diğer cemaat yerlerinden işitilmeyecek derecede uzak bulunmak şarttır.

Madde 4- Yabancı tebaadan olan fertler okul açabilmek için okul açacakları yerlerde devlet metbuaları tebaasından **okula ihtiyaç gösterecek derecede nüfus mevcut olmak** ve o devletlerin **ülkesinde Türk tebaasının okul açmasına müsaade usulü geçerli olmak şartıyla** ve okul binaları da üçüncü maddede yazılı kayıtlara tabi bulunacaktır...

Madde 5- Anaokullarından başka **erkek ve kız karışık olan yatılı okul** açılamaz...

Madde 6- Resmi dilden **başka diller öğreten** özel okullarda **Türkçenin ve Türkiye Tarih ve Coğrafyasının Türkçe olarak Türk öğretmenler tarafından** öğretilmesi mecburidir. Türkçe, ilk sınıflarda haftada 4 saatten ve ikinci sınıflar ile yüksek sınıfta 2 saatten az olmayacaktır.

Madde 7- Her okulun bir müdür veya müdiresi olacak...

Madde 8- Türkiyeli fertler ve cemaat, cemiyet ve şirketler tarafından açılan özel okullarda Eğitim Bakanlığından **ruhsat verilmedikçe** yabancı müdür ve müdire, erkek ve bayan öğretmen ile müdür yardımcısı çalıştırılamaz.

Madde 9- Okul binaları gerekli **sağlamlığı haiz ve sağlık kurallarına sahip** ve öğrencinin ahlâk ve sağlıklarını bozabilecek yerlere en az yüz metre uzak olması lâzımdır.

Madde 10- Özel Okullar kâin bulundukları yerlerin en büyük mülkiye memurları ve **eğitim müdür ve müfettişleriyle sağlık müfettişlerinin gözetim ve teftişine** tâbidir. İlk derecede bulunanlar, bunlardan başka Tedrisat-ı İptidaiye Kanununda gösterilen diğer memurlar ile meclis üyeleri tarafından da teftiş olunur.

Madde 25- Özel İlkokullar erkek ve bayan müdür ile öğretmenlerinin ortaöğretimden veya öğretmen okulundan ve darü'l-muallimat-ı iptidaiyeden mezun veya ilköğretim meclislerinden birinden ehliyetnameli olmaları şarttır...

Türk dili ve Türkiye tarihi Türk öğretmenler tarafından gösterileceğinden işbu öğretmenlerin seçim ve tayini Eğitim İdarelerine aittir.

Madde 26- Ortaöğretim okulları ile öğretmen okulları ve darü'l-muallimat-ı iptidaiye erkek ve bayan müdür ile öğretmenleri, yardımcıları darü'l-muallimin ve darü'l-muallimatı- âliyeden veya darü'l-fünûn şuabatından veya diğer mekâtibi âliyeden mezun olmak şarttır. Yabancı tebadan olanların aynı derece ders görmüş olduklarına dair Türkiye Şehbenderhanelerinden tasdikli diploması veya ehliyetname vermeleri gerekir... [250]

Azınlıklarla Yabancıların Yakınlaşma Sebepleri

Azınlıkların yabancılar ile ilişkilerinde onlara yakınlaşmalarının sebepleri çok yönlü olmakla birlikte, başlıca beş başlık altında toplanabilir:

"a- Dinî faktörler: Azınlıklar; aynı dinî inancın paylaşılması, mezheplerin hamiliğinin üstlenilmesi ve Hristiyan âlemini birleştirmek, **başka mezhepten olanları kendi mezheplerine kazanmak,** Doğu Roma İmparatorluğu'nu yeniden kurmak gibi sebeplerle Osmanlı ülkesindeki azınlıklara yakınlaşan devlet ve teşkilatlarla ilişki içine girmişlerdir.

250 **Ayten Sezer, Yabancı Okullar, s.26-27**

b- Ekonomik faktörler: Yabancı devletlere tanınan **kapitülasyonlardan yararlanma**, vergi vermeme gibi hakların azınlıklar için cazip imkânlar oluşu sebebiyle yabancılara karşı yakınlaşma artmıştır.

c- Sosyal faktörler: Yabancı bir devletin himayesinde olmanın sağladığı garantiden yararlanma, devlet denetimini göğüslemede mümkün olan nisbette denetlemenin maddî ve manevî etkisini azaltma, **toplum içinde imtiyazlı** bir duruma geçme gibi haklar.

d- **Soybirliği olduğu fikrinden** doğan yakınlaşma.

e- Bağımsızlık idealleri ve **milliyetçilik duygularına** yabancı devlet ve teşkilatlarca hizmet edilmesi.

Bu faktörleri çoğaltmak mümkündür. Ancak bilinen durum Osmanlı Devleti azınlıklarının yabancılarla yakın işbirliğine girmiş olmalarıdı.

Osmanlı Devleti'ne karşı takip ettikleri politikanın gerçekleştirilmesinde ülke içinden bir grubun kendilerine yardımcı olmasının sağlayacağı avantajı bilen yabancı ülkeler, mümkün olan her türlü yolu denemişlerdir. Bu uğurda Fransa'nın Bulgaristan'a 600.000.000 Frank borç vermesi, Sofya'da teşkilatlanan Alliance Française'nin Fransız kültürünü yayma politikası yanında, Bulgar kilisesinin Fransız misyonlarıyla yaptığı işbirliği sonucunda yaklaşık 1.500 okulun açılması sadece küçük bir örnektir."[251]

Yabancı Okullarda Hristiyanlaşanlar

Yabancı okulların çocukları Hristiyanlaştırdığına dair örnekler vardır. Meselâ, tarihçi ve devlet adamı **Ahmet Cevdet Paşa'nın** Notre Dame De Simon'da okuyan **kızı Fatma Aliye**, okulun propagandasını yaptığı Hristiyanlığın Katolik mezhebine girmiştir. Keza, **Tevfik Fikret'in** Robert Kolej'de okuyan **oğlu** Hristiyan olmakla kalmamış, papaz da olmuştur.[252]

251 Vahapoğlu, **Osmanlıdan Günümüze Azınlık ve Yabancı Okullar**, s.141-142
252 Küçükoğlu, **Türk Dünyasında Misyoner Faaliyetleri**, s.152

10.3) YABANCI OKULLAR HAKKINDA ELEŞTİRİLER

H. D. Jenkins: "Entrika Merkezi Okullar"

Amerikan Kız Koleji'nin kruucusu **Mary Mills Patrick**'i anlatan kitabında Hester Donaldsan Jenkins, Osmanlı'daki yabancı okullar hakkında şöyle der:

"**Avrupa okullarının siyasî propaganda için kullanıldığı, her birinin bir entrika merkezi haline geldiği, Kilise okullarının devlet planlamaları içerisinde desteklendiği bir ülkede**..."[253]

L. Linke: "Ermeniler Barış İçinde Yaşayabilirdi"

Hristiyan misyonerliğin bütün bu faaliyetine karşılık, Türklerin bu şekilde eğitim, hayır işleri veya dini telkinlerde bulunarak kendi tâbiyetindeki kişileri Müslüman yapma çabası genellikle söz konusu olmamıştır. Bu durum, tarihsel sonuç diyebileceğimiz halkların durumu ile de sabittir. Kaldı ki yabancılar da bunu doğrulamaktadır. Örneğin, **1935 yılında Türkiye'yi dolaşmış olan Lilo Linke**, bu durumu ve Ermeni isyanlarını şöyle ifade eder:

"**Türkler genellikle kendilerine tabi olmuş ırkların dinini engellemezler**. Kendilerine özgü bir Katolik inancı olan **Ermeniler, eğer özel nedenlerle onların (Türklerin)... düşmânlığını üzerlerine çekmemiş olsalardı**, Müslüman çoğunluk arasında barış içinde yaşıyor olurlardı."[254]

253 Jenkins, **Robert Kolej'in Kızları Misyonerlik-Feminizm-Yabancı Okullar**, s.115
254 Lilo Linke, **Mustafa Kemal Türkiyesi Modern Türkiye Seyahatnamesi**, İkarus Yay. İstanbul-2008, s.124

Bir Misyoner: "Eğitimin İçinde Hristiyanlık Propagandası"

Misyonerlerin kendileri bile misyoner okullarındaki öğrenimin içinde Hristiyanlığın yer aldığını şöyle belirtiyorlar:

"Misyoner gruplarının denetiminde bulunan fakülte ve okulların amaçları, bütün ülkelerde her zaman birbirine benzer. Fakülte ve okullar, kiliseye ruhanî insan yetiştirme aracı olduklarından birinci planda değer görürler. **Hatta laiklikle ilgili konuları öğreten batılı kaynaklar ve batılı yazarların elinden çıkmış eserler bununla birlikte Hristiyanca düşünceleri de taşırlar."**[255]

Ahmet Ağaoğlu: "Okullar Yabancılaştırıyor"

Yabancı okullar hakkında 1912'de Hak Gazetesi'nde yayımlanan yazısında **Ahmet Ağaoğlu,** okulların sayısı ve faaliyetleri ile ilgili olarak şunları söyler:

"Demek ki Osmanlı ülkesinde diğer milletlerin ve kavimlerin malik oldukları okulların toplamı 10 yüksekokul, 46 ortaokul, 1450 ilkokuldan fazladır. Şu okulların tamamında 61.678 öğrenci eğitiliyor. Şimdi eğer bir taraftan şu dehşetli toplama ve yine... sırf Rumca ve Ermenice dilleri üzerine kurulmuş olan ve Osmanlı hükümetinin her türlü denetiminin dışında kalan 3500 kadar Rum ve 2500 kadar ermeni okulları eklenirse ve diğer taraftan işbu rakamların 12 yıl bundan önceki zamana ait olduğu ve bundan dolayı o zamandan bu güne kadar artmış olmaları ve Rumeli taraflarında olup ve şu hesaba alınmamış olan ve hükümetin denetimi altında bulunmayan yabancı ve diğer okullar da göz önüne alınırsa, **şu dehşetli toplamın hiç olmazsa 10.000 okula kadar yükseleceği ve şu okullarda eğitilen öğrencinin sayısı en az yarım milyonu bulacağı teslim edilir...**

255 Hopkins-Moore-Halidi-Ferruh, **Tarihte ve günümüzde Misyonerlik**, s.135-136

Genellikle şu gibi dini heyetler tarafından kurulmuş olan okullarda eğitilen çocukların yüzde altmışı Müslüman'dır. **Bunlara mensup oldukları dine ait kesinlikle bilgi verilmiyor. Türkçe dili gayet yüzeysel bir şekilde öğretiliyor. Bununla beraber İslam çocukları sabah ve akşam bulundukları okulun ait olduğu mezhebin ayinlerinde hazır olmak zorundadırlar. Eğitim ve öğretim öyle bir şekil ve surette yapılıyor ki bunları yavaş yavaş mensup oldukları çevreden ayırıyor, kendilerine şu çevre hakkında bir nefret ve iğrenme duygusu katılmıyorsa da mutlaka bir umursamazlık düşüncesi telkin ediliyor. Bundan başka bunların eğitiminde en çok görünüşe, gösterişe dikkat edildiğinden sefahate, gösterişe ve ciddiyetsizliğe alıştırılıyor..."**[256]

Bunu sadece Türkler söylemiyor. Bazı yabancılar da söylüyor. Mesela Pröyzer de benzer şeyleri belirtmektedir.

Richard Pröyzer: "Çocuklar Okulun Bağlı Olduğu Ülkeye Bağlanılıyor"

Abdülhamit'ten sonraki dönemde yabancı okulların, Türkçeye ve Türk coğrafyasına ilgisizlikleri, ayrıca dini telkinlerde bulunmalarına ilişkin faaliyetleri ve etkileri ile Türk öğrenci velilerinin bütün bunları bildikleri halde hiç itiraz etmemeleri hakkında, İstanbul Alman Lisesi Müdürü **Dr.Richard Pröyzer** de şunları söylüyor:

"Türkiye, Abdülhamit'in istibdadına son verdiği zaman muhtelif toplumsal alanlarda henüz kaos halinde idi. Bu durum özellikle Eğitim alanında daha çok göze çarpıyordu. İlkokullar yok denecek kadar azdı. İkincil okullar da öyle bir durumda idiler ki çocuklarının öğretimlerine önem verenler ya özel öğretmen tutmağa veya çocuklarını yabancı okullarına göndermeğe mecbur oluyorlardı. **O zaman**

256 Kılıç, Türk-Alman İlişkileri ve Türkiye'deki Alman Okulları (1852'den 1945'e kadar), s.77-78.

Türkiye'de yoğun yabancı okulu ağı bulunmasına şaşmamalıdır. Çünkü bu okullara çocuklarını kaydettirmek için o kadar çok başvuru yapılıyordu ki okul idareleri, istenilen öğretim ücretini vermeğe amade olan birçok ebeveyne; yerimiz yok demek zorunda kalıyorlardı.

O zaman bu yabancı okullarında Türkçe öğretimi çok acınacak bir durumda idi. Bu dersler birçok yabancı okullarında seçmelik idi. Hayret edilecek bir durumdu ki çocuklarını bu derslere sokmayanlar bizzat Türklerdi. Hiç şüphesiz bu, çocuk velilerinin, Türkçe öğretmenlerinin görevlerini yerine getirmekte yetersiz olduklarını ve okutulan Türkçe kitaplarının pek kötü olduğunu bildikleri içindir.

Gerçekten Abdülhamit devrinde bu sorun o kadar dikkat çeken bir durumdu ki okuma kitapları arasında Batı Avrupa kitaplarının noktası noktasına Türkçeye çevrilmiş örnekleri vardı. **Bu şartlarda bir çocuğun kalbinde vatan hissi, vatan sevgisi ve millî coşku nasıl uyandırılabilirdi?**

Açık söyleyeyim ki, **birçok yabancı okul, misafirperverliğine eriştikleri ülkeye hizmet etmeğe hiç önem vermiyorlardı. Ülkenin dili bile ihmal ediliyor, çocuğun gözü okulun bağlı olduğu ülkeye çevrilerek oranın körü körüne taparcasına seveni olmasına çalışıyorlardı.**

Türkiye'nin o felaketli zamanlarında beni pek hayrete bırakan bir cihet de bazı yabancı okullarının bencil hedeflerine ulaşmak için pedagojik esasların en ilkel gereklerini bile ihmal etmeleri idi. Buna bir örnek olmak üzere coğrafya dersini zikredebiliriz. Bu derste yakından uzağa, bilinenden bilinmeyene doğru gitmek kuralı pek ender olarak uygulanıyordu. Örneğin coğrafya dersinde ilk başlayan çocuklara verilmesi gereken yurt bilgisi derslerinde dershaneden okul, okul binasından belediye dairesi, buradan da bütün şehre geçmek ve bu arada köy, şehir, kır, dere, deniz, ova.. ilh gibi esas coğrafî kavramları

gözleme dayanarak göstermek gerekirken, **birçok yabancı okulları bu derslere, bağlı oldukları devletin coğrafyasından başlıyorlardı.** Bunun sonucu olarak da çocuklar yabancı bir ülkenin coğrafyasını öğrendikleri halde, kendi vatanlarına dair hiç bir şey bilmiyorlardı.

Bunun yanı sıra ikinci bir kötülük de bu okullarda Türk çocuklarına yapılan dini etkiler ve telkinlerdi. Bu etkiler, önemi küçültülemeyecek derecede zararlı ve tehlikeli idi. Bu okulların bazılarında **Türk çocukları Hristiyan ibadet ve dualarına, din törenlerine iştirak ettiriliyordu.** Hatta bazen kabahatlerini affettirmek maksadıyla haçı bile öptürüyorlardı. Fakat garip olan şu ki çocuk ebeveynleri bu durumları bildikleri halde hiçbir itirazda bulunmuyorlardı."[257]

Refik Rızzı Selum: "Okullar Türk Düşmanlığı Öğretiyor"

Ahmet Ağaoğlu'nun ve Alman Lisesi Pröyzer'in yukarıda alıntıladığımız itiraflarını, Arap hareketinin liderlerinden olan **Refik Rızzı Seum** da doğrulamış olup, Osmanlı Divan-ı Harbi önünde şunları söylemiştir:

"Ben Fransız okullarında okudum. Bugün Suriye, Irak ve Lübnan'da eşraf ve ağaların evlatları, Cizvit okullarında okur. Öteki Arap diyarlarında ise İngilizce hâkimdir. Onlar ya İngiliz okullarında, ya Amerikan kolejlerinde okurlar. **Hepsinin amacı, Türkler hakkında benim sahip olduğum bilgileri telkin etmektir: Hepsi için ortak düşman Türklerdir**. Bu itibarla Arapları bilinen, hatta bilinmeyen amaçlara sevk etmek emelinde olanların ele alacakları yegâne konu Türk düşmanlığıdır. Zannediyorum ki, bizim hatamıza bizden sonrakiler de ister istemez düşeceklerdir."[258] *(hidayet vahapoğlundan....)*

---

257 **Kılıç, Türk-Alman İlişkileri ve Türkiye'deki Alman Okulları (1852'den 1945'e kadar), s.72-73.**

258 **Kılıç, Türk-Alman İlişkileri ve Türkiye'deki Alman Okulları (1852'den 1945'e kadar), s.75.**

Halit Ziya Uşaklıgil:
"Yabancı Okulların Etki ve Avantajları"

Mutlakiyet döneminde İzmir Rüşdiyesinde okumuş olan **Halit Ziya Uşaklıgil**, Rüşdiye ile Musevi Okulunu karşılaştırarak, azınlık ve yabancı okulların etkilerini, okuldan sonraki hayatta bu okullardan mezun olmanın avantajlarını şöyle anlatır:

"O dönemde İzmir'de Ermenilerin ve Rumların lise derecesinde, Türk okullarından daha gösterişli okulları vardı. Ayrıca aynı mükemmellikte kız liseleri vardı. Bu okullarda liyakatli öğretmenler ve Musevilerin de çok dikkate değer okulları mevcuttu.

Musevilerin Allianca Israilite okulu garip bir raslantı ile tam Rüşdiye okulunun karşısındaydı. Biri öylesine ihtişamlı, öteki köhne yarı bırakılmış utangaç görünüşüyle karşı karşıya durur, birinde yüzlerce iyi giyinmiş Musevi çocuğu alay alay çıkarken, bizimkinde mevcudu yüze zor varan Türk çocukları seyrek kafilelerle dağılırdı. Bu zıtlık pek acı bir dille mevcut hali anlatırdı. Musevi okulunun mükemmel laboratuarları, rasathaneleri, araç-gereçleri, yurtdışında eğitimini tamamlamış öğretmenleri mevcuttu. Mesleklerine aşık, zekaları ve milletine yararlı olma sevdasının kıvılcımlarıyla gözleri ışıldayan gençlerdi.

Bu çeşit milletlerin okullarında her yıl liseyi bitirip İzmir'in çalışma yerlerine atanan yüzlerce genç vardı. Bir yandan bankalarda, ticaret evlerinde, ailelerinin evlerinde, ailelerinin işyerlerinde hayat savaşı için ellerinde olan silahları denerken, bir yandan da deneme dersini geçirenler bu şehrin gürültülü ticaret alemini, içinde başka bir taraftan giriş imkanı bırakılmayan çelik bir ağ ile örerlerdi. Yalnız İzmir yetişmez, Kasaba ve Aydın demiryolları bunlara bilgilerinin, tecrübelerinin ortaya konabileceği geniş ve rakipsiz kapılarını açardı.

Bu gençler iş yapmak, para kazanmak, her an daha ileri gitmek için bir okuma sermayesi ile kuvvet almışlardı. Her şeyden önce, **pratik hayat için ne lazımsa, onu öğrenmişlerdi. Birkaç dili söylerler ve yazarlardı.** İktisat ve Coğrafya bilgilerine katılan hesap kuvvetiyle iş âlemine katılmak, onlar için pek kolay bir şeydi. **Yalnız bir şey bilmezlerdi: Türkçe. Biraz bilseler bile, bilmiyorlar görünmek bir süs gibiydi. Ne lüzumu vardı? Mademki iş arasında, karşılarında Türk bulamayacaklardı.**

Türkler, palamut, incir, üzüm işlenen yerlerde, bunların idaresi altında ve bunlara para kazandırmak için çalışacaklardı.”[259]

Devlet okulları bu yabancı okullarıyla yarışacak niteliklerde öğrenim imkânına sahip olmadığından yabancı okul mezunu okuldan donanımlı çıkarken, devlet okulundan mezun olan giderek, iş bulma ihtimali bile olmayan bir acizlik ile hayata atılmaya başladı. İş o okadar vahim bir duruma gelmeye başladı k yabancı dil bilmeyenin iş bulma imkânı da kalmaz oldu...

Ne yazık ki günümüzde de aynı durum tekrar ortaya çıkmıştır! Şimdi de Türkiye genellikle yabancı sermayenin hâkimiyetine girmiş olduğundan işe girmenin ilk şartı İngilizce bilmek olmuştur. Artık işi ne kadar bildiğiniz değil, İngilizcenizin hangi seviyede olduğu önemlidir!

Mehmet Ali Ayni: “Rum Okulları”

Mehmet Ali Ayni, Rum zenginlerinin, Rum okullarını nasıl desteklediklerini ve onlara nasıl yardımda bulunduklarını “Milliyetçilik” adlı eserinde şöyle anlatır:

“... **Rum zenginleri meşru veya gayri meşru kazandıkları paraların önemli bir kısmını mensup oldukları milletin hayrına**

259 Kılıç, **Türk-Alman İlişkileri ve Türkiye’deki Alman Okulları (1852’den 1945’e kadar)**, s.87

sarf etmeği hiçbir vakit unutmamışlardı. Onların bu yolla yaptıkları okul, yetimhane, dulhane, hastane, gibi yüzlerce müesseseyi ben bizzat gezmiş ve görmüştüm. Hepsinde sahibinin resmi müessesenin tören salonunda şeref mevkiine asılmış bulunuyor. Kayseriye'yi gezenler orada Sinyos oğlunun yüz binlerce lira sarf ederek yaptırdığı muazzam binaları görünce **Rum zenginlerinin milletlerini ne kadar sevdiklerini ibretle düşünmelidir.**"[260]

Mehmet Ali Ayni, bizzat gören biri olarak, Rum Okulları hakkında da şu bilgileri vermektedir:

"Rum okullarında ne okutuyorlar? Çocuklar nasıl ve ne fikirle yetiştiriliyor? Osmanlı İmğaratorluğu zamanında bunu uzun yüzyıllar kimse düşünmemişti. Rum ihtilali geçtikten ve Rumların önemli bir bölümü yeni oluşan Yunanistan Krallığı sınırları içine girdikten sonra imparatorluk dahilinde kalan Rum okullarının kontrol edilmesi yine uzun yıllar hatıra gelmemişti. Fakat bu lüzum artık iyice tahakkuk ettiği zaman ise buna imkân bulunamamıştı.

Aslında Eğitim Bakanlığında bir Yabancı ve Gayrimüslim Okullar Müfettişliği ve onun maiyetinde bazı müfettişler var idiyse de bunların okullara girmesi müşkül bir işti. Bunların öğretmenlerine o yerin Rum cemaati tarafından yüksek bir maaş verilirdi; bu maaş devletin kaza kaymakamlarının aldığı maaştan bile yüksek idi. Kısacası Rum okullarında öğretmenler daima serbest olup çocukların zihinlerini istedikleri gibi zehirlemekte idiler.

Bu okullarda eğitim olarak Türkçenin hiçbir yeri yoktu. Esasen öğrencilerin Türkçe öğrenmemesi Patrikhane'nin takip ettiği bir amaç idi.

Anadolu'nun birçok yerlerindeki Rumların ana dilleri Türkçe olduğundan bunlar kutsal kitaplarını Türkçe okurlar ve bir kelime Yunanca bilmezlerdi. İşte bunlara da Yunancayı öğretmek Patrikhane'nin en büyük emeli idi. Bazı büyük köy-

260 Ayni, Ulusçuluk (Milliyetçilik), s.289

lerde biri ilk ve diğeri orta öğretime özgü iki okul vardı. Bu ortaokula Helenik denilirdi. Bu okullar aracılığıyla sarf olunan emekler sonucu bazı Nevşehirli, Kayserili, Niğdeli, Rum hemşerilerimizde Atina'daki Yunanilerden çok yunan gayretkeşliği doğmuştu.

Rum okullarındaki eğitimin amacı, Yunan Mitolojisi ve Yunani eski felsefe ve edebiyatı aracılığı ile çocukların yüreklerinde megaolo ideas, yani bir büyük Yunanistan yaratmak emelini uyandırmak idi.

Osmanlı Hükümeti kendi için öldürücü bir zehir halinde olan bu propagandaya karşı yıkılıncaya kadar lakayt değil, **fakat acizdi.** Rumların Fener'deki okulları 1799'da açılmıştı. Bu okulun müdürü Prorios, Paris'teki Politeknik okulundan yetişmişti.

1861 yılında İzmit Körfezi kıyılarındaki Arpacık köyüne gitmiş bulunan Fransız Georges Perrot köyündeki Rum okulu hocasına köy ahalisinin ayda bin kuruş maaş verdiğini söylüyor. Oysa **Türk okullarının öğretmenlerine ne kadar az maaş veriliyordu. Kaza kaymakamlarının aldıkları maaşlar dahi Rum okul öğretmenlerinin maaşlarından aşağı idi.**" [261]

Mehmet Ali Ayni, Mondros Mütarekenamesi'nin imzalanmasından sonra, **Patrikhane'nin** Rum okullarında Türkçeyi yasakladığını, işgal devletlerinin boğaza gelişlerini kutlamak için okulları üç gün tatil ettirdiğini ve daha birçok şey yaptırdığını belirtir. Ayni, Patrikhane'nin yaptırdığı bu eylemleri şöyle sıralar:

"1- **Rum okullarında Türkçe okunmasını yasaklama**: Rum okullarında çocuklarına devletin ve milletimizin resmi dili olan Türkçe okutturulmasını Patrikhane hiç istemiyordu. Onun için mütarekeden üç ay kadar sonra Patrik Efendi, ruhani ve cismani kurullarını toplayarak Rum okullarında Türkçe okutturulmasının kaldırılmasına karar verdirmişti.

261 **Ayni, Ulusçuluk (Milliyetçilik), s.291-292**

2- Rum Patrikhanesi **İtilaf filolarının İstanbul limanına gelişini kutlamak için** Rum okulları müdürlerine okullarını üç gün tatil etmelerini emretmişti.

3- Mütareke şartlarından olmak üzere İtilaf devletleri tarafından İstanbul'a üç yüksek komiser (İngiliz Amiral Caltope, Fransız Amiral Amet, İtalyan Kont Sforza) gönderilmişti. Patrik efendi, bu kişileri ayrı ayrı ziyaret ederek Türk ordusunda hizmette bulunan **Rum askerlerinin derhal salıverilmeleri için** Osmanlı Hükümeti nezdinde girişimde bulunmalarını rica etmişti. **Ermeni Patrikhanesi ile Yahudi Hahamhanesi de Rum Patrikhanesi'nin bu girişimine katılmışlardı.**

4- **Avarof zırhlısının İstanbul'a gelişi**: Bu gemi İstanbul'a geldiği vakit Dolmabahçe önünde demirlemişti. Onun gelişini bekleyen yüzlerce sandal içindeki Rumlar hemen zırhlıyı kuşatmışlardı. Geminin bandosu hiç durmaksızın Yunan havaları çalmakta, asker ve ahali "zito" naralarıyla bağırıp durmakta idiler..."[262]

Yusuf Akçura: "İdealsizlik Yaratıyorlar"

Yusuf Akçura, 1912'de yazdığı bir yazısında yabancı okulların idealsiz insanlar yetiştirdiğini vurgulayarak, şöyle diyor:

"Efendiler, nizamiye okullarımızın ne dinî, ne millî ve vatanî ve ne de diğer kavî bir ideal veremediklerini arz ettim. Fakat **okumuş adamlarımızın müşterek bir idealden mahrum olmalarına bir önemli sebep de memleketimizde kök salmış yabancı okullardır**. Dikkat buyurunuz, Rum, Ermeni, Bulgar ve Yahudi okullarından bahsetmiyorum. Onları konumuzun amacından hariç bırakıyorum. Yabancı okullardan muradım Fransız firerlerinin, sörlerinin Alyans Fransızın, İtalyan Dante Alighieri cemiyetinin, Amerikan ve İngiliz misyonerlerinin, Alman papaz veya öğretmenlerinin açtıkları okul-

262 Ayni, Ulusçuluk (Milliyetçilik), s.299 vd.

lardır. Bunların her biri oğullarımıza, kızlarımıza, eşlerimize, analarımıza, babalarımıza kendince bir fikir, dünyaya bir bakış, bir amaç vermektedir. Toplumumuzla uyumlu olmayan, aykırı, düzensiz bir idealler kümesi ortaya çıkıyor. **Yabancı okullardan okuyup çıkmış millet fertleri, kendi okullarımızdan bir ideal edinememiş vatandaşlarıyla karışarak milletteki idealsizliği, yahut ideal anarşisini büsbütün artırıyor.**"[263]

Celâl Nuri İleri: "Ülkemizin Savaşmadan Fethedilmesi"

Celâl Nuri (İleri), 1915 yılında yayımlanan "Tarihî İstikbâl" adlı eserinin 2. Cildinde yer alan "Memleketimizin Muharebesiz Tedricen Fethedilmesi" başlıklı bölümde, kişilik sorunlarımız ve yabancı okulları ile ilgili şunları yazıyor:

"Memleketimizde **millî eğitimin ihmal edilmesi** bizi küçültmüş, Avrupa'yı büyütmüştür.

Yeni meydana atılmış, biraz süslenmiş, yazamamak şartıyla Fransızcayı muhtasaran öğrenmiş ve hatta bir tarihte "İtalyan Bulvarı"nda, bir pansiyonda, yirmi bir gün oturmuş bir beyefendinin aşağı yukarı ortalama fikri şudur:

'Ah ne kadar geriyiz! Hayat Avrupa'dadır. Biz sönüğüz, ölüyüz. Bizim yükselmemiz imkânsızdır. Biz, pek aşağı mahlûklarız. **Türk olmak ayıptır. Hele Müslüman olmak vahşi olmakla eşittir. Biz bir şey yapamayız. Şu kıyafetlere bir bakınız. Acaba bir Türk'ü şu şekle sokmak, ona şu suvare elbisesini giydirmek, onu şu kadınların cemiyetine girdirmek, ona şu tarzda, şu eda ile bir "Havana" içirmek, hatta bir kadeh "absent" tattırmak mümkün müdür?** Türk, yaşayabilmek için Avrupalı'yı taklitten başka bir şey yapmamalıdır.'

263 Yusuf Akçura, "Emel ve İdeal", Türk Yurdu, Yıl:1, Sayı:16, (14 Haziran 1328 / 27 Haziran 1912, Tutibay Yay. C:1, Ankara-1998, s.267-268.

Evet! **Bu kafa birçoklarının kafasıdır.** Hatta pek fazla bir derunî safiyet ile birçoklarımız, bakanlık yapmış devlet adamları bile Frenklerle bulundukları vakit veya **yabancı memleketlerde, Türklüğü, küçük gösteriyorlar.**

Bu anlayış ruhumuzu küçültüyor. İdealimizi uzaklaştırıyor. Bize gayet büyük bir bedbinlik veriyor. Demekm oluyor ki, Avrupa bizim ruhumuzu, hissimizi, ahlakımızı da fethediyor! Dünyada hiçbir medenî milletine mütereddi bir ferdini bilmem ki milletini küçük görsün. Her millet müterakkî olamaz. Her devlet İngiltere değildir. **Fakat Avrupalı olmamak da ayıp değildir. Milliyetini küçük düşürmek namussuzluktur... İşte Avrupa bizim ruhlarımızı yalnız feth değil, ifsad etmiştir.**

Bunun müsebbibi eğitim bakanlığımızdır... **Bizim millî bir amacımızın, bir millî eğitim usulümüzün bulunmaması**, eskiden beri Katolik ve Protestan okullarının memleketimizde olağanüstü ilerlemesine ve ilerleme de ruhumuzu bütün bütün ifsada sebep olmuştur...

Robert Kolej öğrencisinden hiçbir Müslüman öğrenci Hristiyan olmadı. Fakat gerek bu okuldan, gerek sayılamayacak kadar çok Amerikan ve Katolik müesseselerinden çıkan öğrenci bir takım sütü bozuk olmayanlar müstesna, milliyetten, Türklükten çıktılar. Bunlarda ruh kalmadı. Bunlar zahirî birer Amerikalı, cismanî birer Frenk oldular. Fakat zavallıların ruhu öldü. Bunlar birer amaç sahibi olacaklardı. Bunlardan milletçe, cemiyetçe de yararlanılacaktı.

Şu yabancı okulları memleket için ne büyük beladır! Bunların adedi, fesada verdikleri erkek ve kız çocukların miktarı, ona karşılık bizim eğitimimizin hiçliği, gerek Protestan, gerek Katolik misyonerlerinin Suriye ve Doğu vilayetlerini ciddî bir kontrol altında bulundurmaları beni meyus ediyor. **Rumelihisarı'nın hizasından**

günde iki defa Robert kolejin önünden geçtikçe o mehib saray- ları Osmanlı ruhunu istila etmiş bir Amerika işgal ordusunun çadırları zannediyorum. Bu yeni dünya kurumları hem ele geçen gayrimüslim unsurları özellikle Bulgarları, bize üstün bir seviyeye yükseltmekle uğraşıyor ve bunu bir amaç biliyor; hem de kazara avladığı evladımızı maneviyatından ayırıyor.

Tonilatolarca Amerikan Katolik ve Fransız düşünce ve hiss, tonilatolarca Türk ve Müslüman anlaşmazlıkçılığı Anadolu ve Arabistan vilayetlerine her dakika yayılmaktadır. Suriye kangren olmuştur. Bunların Müslüman olmayanlara sağladıkları (maddî) üstünlük bir süre sonra kendi yurdumuzda bizi paryalar derecesine düşürecektir...

Güzel bir eğitim anayasası, iyi bir eğitim usulü, sağlam bir millî amaç, fedakâr, bilgili, büyük bir hamiyet sahibi hoca ordusu... İşte bahsettiğim ordu ve donanma budur ve bunun silahlandırılması, donatılması da Avrupa tarafından bir mümanaata uğramaz. Böyle bir mücahit topluluğu memleketimizi istirdad edebilir –istirdad diyorum- **çünkü memleketimiz papaz işgali altındadır.**

Okullar gibi gazeteler ve edepsiz edebiyat da bizi öldürüyor. Onlar da bu hulul ve nüfuza neden o[illegible]uşlardır.

Avrupa hükümetleri ve felaketimizle ilgili Batı kurumları bizlere hizmetten başka maksatlar için Karaköy köprüsünün öbür tarafında bir takım gazeteler çıkarıyorlar. Keza aynı kurumlar **bizim basınımızı satın alıyorlar.** Zavallı halkımız, çaresiz safderunlarımız, bu hezeyannamelerin hem nefasetlerinin meftunu, hem de iğvalarının zebunudur... **Dünyada hiçbir devlet, toprakları içinde böyle bir edepsiz, namussuz, bedhah, hain, casus yabancı basına izin vermez**...

Bir Frenk görür görmez kendimizi küçültüyoruz: İspanyollar ilk defa Güney ve Orta Amerika'ya girdikleri zaman yerliler bunları

güneşin oğulları olduğunu zannetmişti. Avrupa bizim his ve fikrimizi hatta hissiyatımnızı, gurur ve vekar hakkımızı da öyle zapt ve müsadere etmiş ki her Frenk, gözümüzde mutlaka bizden daha büyük bir şeydir. Bu anlayış ile hiçbir şey yapılamaz. Bu düşünceye teslim olmaktan başka bir işimiz kalmaz. Hiçbir Bulgar bu kafada değildir.

Kindar değiliz. Kin bir fazilettir. Düşmanlara karşı husumet beslememek bir kabahattir. Bu kabahatin cezası hayat hakkını kaybetmekten başka bir şey değildir. Kuzu gibi yumuşağız. Onun için bizi kuzu gibi kesiyorlar..."[264]

Ahmet Hikmet Müftüoğlu:
"Yalnız Türkçe Bilen İş Bulamıyor"

Yabancı okul, yabancı dil eğitimi derken, sırası gelmişken **Ahmet Hikmet Müftüoğlu**, 1922 yılında yayınlanan Çağlayanlar adlı eserinden bir bölüm aktarmak istiyorum. Şöyle anlatıyor Müftüoğlu:

"Bu Türk başkentinde, ticaret âleminde, **yalnız Türkçe bilen Türk bir iş bulamıyor**, aç kalıyor. **Yalnız Fransızca bilen bir yabancı ise her zaman başarılı oluyor** ve rahatlık içinde yaşıyor.

Turhan'ın dostlarından bir Türk, Düyûn-ı Umûmiye'de girdiği bir yarışmayı emsalsiz bir başarıyla kazanmıştı. Herkes kendisini tebrik etmişti. Sonuçta yerine bir şapkalı alındı.

Büyük memurlardan biri kendisine bu mahrumiyetin sırrını ifşâ etti. Avrupa'da tahsilini tamamlıyan bir diğer arkadaşı hükümetin resmî bankasına girmek istemiş ve Rumca bilmediğinden reddedilmişti. Oysa aynı **bankada Türkçe konuşamayan pek çok memur** ve memure vardı.

---

264 Celâl Nuri (İleri), Tarihî İstikbal, Cilt:2, Mesail-i Siyasiye, İstanbul, 1331 (1915)'den sadeleştirerek aktaran: Hopkins-Moore-Halidi-Ferruh, Tarihte ve günümüzde Misyonerlik, s.399-405; keza, Güngör, Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri, s.44-49

Turhan sokakta, duvarlarda ve camekânlardaki, dükkânların üstlerindeki Fransızca, İngilizce, Almanca, İtalyanca hattâ Rusça ilânlara, yaftalara, reklâmlara bakar: "Yarabbi! Bu memlekette bir zâbıta, bir şehremâneti, bir basın tüzüğü yok mu?" diye feryat ederdi. Çünkü **Avrupa'nın hiçbir tarafında yerlilerin dilinden başka bir dil, bir yazı ile sokaklarda ilân, yafta görmemişti.** Burası Bâbil Kulesi miydi?

Paris'te, Londra'da, New York'ta İstanbul'dan pek çok yabancı mevcut olduğu halde İngiltere'de, Amerika'da, İngilizce'den başka sokaklarda bir yazı görülmezdi.

Çoğunlukla, kahvehânelerde "ena isketo, lokantalarda "ona kutleta", iskelelerde "ena pedi" çığlıkları çaresiz Turhan'ın kulaklarını törpüler, delerdi. Bu nasıl millî, resmî, dil?.. Bu nasıl memleket?.. Bu ne kayıtsız, duygusuz millet? derdi."[265]

Bayram Kodaman:
"Yabancı Okullar Kültür Emperyalizminin İfadesidir"

Abdülhamit devri eğitim sistemini araştırmış bir kişi olarak, **Bayram Kodaman**, yabancı okulların kültür emperyalizminin somut bir ifadesi olduklarını, bunların millî okulu yıkıp gözden düşüren kurumlar olduğunu, temsil ettiği milletin menfaatlerini savunduğunu ve sömürge insanı yetiştirdiklerini belirtmektedir:

"**Yabancı okul, millî okulu yıkan ve gözden düşüren bir unsurdur; millî kültüre vurulmuş bir darbedir. Yabancı okul, kültür emperyalizminin somut ifadesidir. Yabancı okul, temsil ettiği devletin ve milletin menfaatini savunan ve sömürge tipi yerli insan yetiştirmek isteyen bir kurumdur. Millî kültürü parçalayan ve kökünü kurutan bir okuldur.** Hele, millî ve devlet okulları yetersiz ise, yabancı okulların tahribatı daha da fazlalaşmaktadır.

265 A.Hikmet Müftüoğlu, Çağlayanlar, Ötüken Neşriyat, İstanbul-2004, s.78-79.

Yabancı dil öğrenmekveya öğretmek maksadıyla yabancı okulları teşvik etmek ve genç nesilleri buralara yollamak, bir avuç su içmek için suda boğulmaktan başka bir şey değildir. Kısaca, yabancı okul demek, kültür emperyalizmi demektir; kültür emperyalizmi ise beyinleri yıkamaktır; beyni yıkanmış aydınlar veya toplumlar ise her türlü sömürüye açık demektir..."[266]

"Avrupa'nın iktisadî sömürüsünü başlatabilmek ve devam ettirebilmek için başvurduğu ve acımasızca uyguladığı yöntemlerden biri ve belki de en önemlisi **kültür emperyalizmidir**. Osmanlı toplumunda kültür emperyalizminin "dürtücüsü" teknik vasıtalar, "yöneticisi" yabancı okullar (okulla eğitim), "yayıcısı" çeşitli sanat dalları olmuştur. Hemen belirtelim ki, kültür emperyalizmi, bir toplumu kuvvete müracaat etmekten, sessiz sedasız hatta hüsnü kabul görerek, **içten fethetmek ve toplumda uzun vadeli ya da ebediyen sömürü zeminini hazırlamak demektir.** Bunun için de toplumun fertlerini, özellikle aydın zümresini, beyin yıkama usulü ile kendi kültür yapısından koparmak ve boşalan kafalara yabancı kültürü aşılamak gerekmektedir. Bu yol ve tatbikatın başarıya ulaşmasıyla sömürülen toplum, sömüren toplumun kültür ve fikrî atmosferine "entegre" edilmiş, yani yabancı kültürle bütünleştirilmiş olur. Ancak bu bütünleşme daima geri kalmış ülkenin zararına işleyen bir mekanizma oluşturmuştur. Şöyle ki, toplumun aydın tabakası kendi öz kültürüne bir şey veremediği gibi bütünleştiği fakat mahiyetini bilemediği ve kavrayamadığı yabancı kültüre de her hangi bir katkıda bulunamamıştır. Durum bu olunca, her alanda **yaratan, üreten ve ilerleyen** kendi kültür zemininde kalan Batı aydını olmuştur. **Sömürülen yoplumun aydınları ise, "fikrî asalaklığını" devam ettirmekten başka bir şey yapamamıştır.** Hatta bazen Batı'da olup biteni bile takip etmekten aciz kalmışlardır. Bunun da ötesinde toplumun sömürülmesine, parçalanmasına vasıta olduklarının farkına bile varamamışlardır.

---

266 **Kodaman, Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi,** s.34

İşte Avrupa bu yöntemi "medeniyet götürme ve yayma" adı altında Asya, Afrika, Amerika ülkelerinde ve Okyanuslarda başarı ile uygulamış ve bu bölgeledeki toplumlar üzerinde hâkimiyetini rahatlıkla tesis etmiştir...

XIX. yüzyılın ilk yarısından itibaren, özellikle 1830'lardan sonra Osmanlı İmparatorluğu, emperyalist Avrupa için çok cazip bir Pazar olmaya başlamıştı. Ancak, imparatorluğun iktisadî, siyasî, zihnî, sosyal ve kültürel yapısı Avrupa'nınkinden oldukça farklı idi. Bu farklılık Avrupa'nın nüfuzunu zorlaştırıyordu. Bu engeli aşmak isteyen Avrupa, ilk önce Osmanlı devlet adamlarının ve bürokrat aydınların zihniyetini her türlü vasıta ile kendi liberal anlayışına göre değiştirmeye koyuldu. **Bu siyasetin sonunda imparatorluğa üç sahada ilberalizmi sokmayı başardı. Nitekim fikrî telkin ve propaganda yoluyla 1838'de iktisadî ve ticarî liberalizmi, 1856'da kültürel liberalizmi, 1876'da siyasî liberalizmi bazı devlet adamlarına ve aydınlara benimsetti ve arkasından uygulamaya koydurttu.** Liberalizmi telkin, kabul ettirme ve uygulatma emperyalizmin giriş ve başlangıç safhasıydı... Devamlılığı sağlamak ise, ancak kültür emperyalizmini yani beyin yıkamave yozlaştırmayı hızlandırmakla ve yaymakla mümkündü.

Kültür emperyalizminin imparatorlukta yayılmasını, hızlanmasını ve yerleşmesini iyice anlayabilmek için bazı somut örnekler vermek gerekirse hiç şüphesiz **"yabancı okullar"** (mekâtib-i ecnebiye) başta gelir. Şurası bir gerçektir ki, bir toplumda her yabancı okul temsil ettiği kültürün üssü ve merkezi durumundadır. Nasıl ki askerî bir üs, askerî bir saldırının ağırlık merkezini teşkil ediyorsa, yabancı okullar da yabancı kültürlere millî kültüre saldırı için merkez ve üs vazifesi görmektedirler. **İşte XIX. Yüzyılın ikinci yarısının ilk yıllarından itibaren imparatorluğun çeşitli yerlerinde açılan İngiliz, Fransız, Alman ve İtalyan okulları Avrupa kül-**

türünün Türk toplumuna nüfuzunda birer köprü baş görevini yerine getirmişlerdir. Bu yabancı okulların imparatorlukta "medeniyet", "insanlık" adına tesis edildiklerini ve Osmanlı toplumunu "ilerleme"ye ve "birliğe" götürmek için faaliyet gösterdiklerini kabul etmek mümkün müdür?.. Yabancı okullar biraz Avrupa kültürü, biraz da yabancı dil öğretmekten öteye gidememişlerdir. **Bu şartlar altında yetişen nesiller, belki Avrupa'nın imparatorluğa nüfuzunu kolaylaştıran memur-aydın kadrolarını oluşturmuşlardır; fakat asla imparatorluğu modernleştirecek kadroları meydana getirememişlerdir...**

Okullar XIX. yüzyılın ikinci yarısında, imparatorluğu istila etmiş durumda idiler. II. Abdülhamit devrinde bu okulların ruhsatsız açılanları kapatılmak, diğerleri de teftiş yoluyla kontrol edilmek istenmişse de fazla başarı sağlanamamıştır. Böylece, emperyalizmin en tehlikelisi ve korkuncu olan kültür emperyalizmi imparatorlukta devam etmiş ve Osmanlı aydınları üzerinde etkili olmuştur...

Avrupa devletleri bizzat kendilerinin açtıkları 1.000'e yakın yabancı okulla ve kuruluşlarını destekledikleri 3.000'e yakın gayrimüslimlere ait okulla imparatorlukta neyi gerçekleştirmek istiyorlardı? Bu sorunun cevabı muhtemelen şu olması gerekir kanaatindeyiz: Osmanlı toplumunun üst tabakalarını (serbest meslek çevrelerini, yüksek seviyedeki idarecileri, ticari ev malî çevreleri) Avrupa'nın kültür sistemine dahil etmektir. Nitekim bunda başarıya ulaştıklarını ve kendilerine yarayışlı iki insan tipini imparatorlukta yetiştirdiklerini görmek mümkündür. Birinci tip, birkaç pasaportlu ve yabancıların oluşturduğu **"Lövantenler"** tipidir. İkinci tip ise, Türk toplum ve kültüründen kopmuş, mahiyetini kavrayamadığı Batı medeniyetine, aynı zamanda Batı'nın her şeyine hayran ve Batı'nın dış görünüşünü taklitte usta olan **"Alafranga"** veya **"Mon cher" (monşer)** tiptir. Her ikisinin karakterini ve kültür seviyesini anlamak

için devrin romanlarını ve hikâyelerini okumak yeterlidir. Lövanten tip Avrupa'nın iktisadî emperyalizmini kolaylaştıran **"komprador"** sınıf görüntüsünü ve vazifesini yürütürken; alafranga tip Avrupa'nın kültür emperyalizmine bilerek veya bilmeyerek vasıta oluyordu... Avrupa menşeli kelimelerin Türkçeye girişi emperyalizmin mecburî sonucudur. Başlangıçta teknik, ticarî, malî, bankacılık vs gibi konularda görülen bu durum, kültür emperyalizmiyle manevî, fikrî ve kültür alanlarına da sirayet etmiştir. Bunun sonucu, **Osmanlı aydınının** kendi kavramlarıyla, zihniyetiyle, felsefesiyle, kültürüyle düşünebilme imkânı ve sahası daralmıştır. Böyle olunca, Osmanlı aydınının yaratıcı gücü zayıflamış, buna karşılık taklit gücü artmıştır. Hatta ilim, teknik, fikir hayatındaki gelişmeleri taklit ve takip edemez hale düşmüştür. **Kısaca, Batı'daki ilmî düşüncenin esasını ve metodunu kavrayamayan aydın, bu sefer kolay yönlerini yani dış görünümünü ve mahiyetini bilmediği terim ve sloganları taklide ve takibe başlamıştır. Günümüzde bile hâlâ labortauvar, kütüphane, enstitü, akademi ve üniversiteye gerek duymaksızın, Türk toplumunu kalkındırmaya çalışmanın sebebi bu olsa gerektir**. Yine, aydın-toplum çelişkisinin, kavram kargaşasının, kültür ve üniversite buhranlarının temelinde aydının bu yüzeysel davranışının bulunduğunu ifade edebiliriz..."[267]

Halit Ertuğrul: "Yabancı Okulların Amaçları"

Yabancı okulların amaçları, diğer yazarların tespitlerinden hareketle **Halit Ertuğrul** tarafından şöyle sıralanmaktadır:

"1-Faaliyet göstedikleri bölge halkına, **Hristiyanlık inancını yaymak** (Akyüz, Karabekir).

---

267 Bayram Kodaman, **"Avrupa Emperyalizminin Osmanlı İmparatorluğuna Giriş Vasıtaları"**, Millî Kültür (Aylık Dergi), Kültür Bak. Yay. Haziran 1980, C:II, Sayı:1, s.24-28

2-Mensubu bulundukları yabancı ülkelerin, Osmanlı Devleti **üzerindeki emellerinin** takipçisi olmak ve Osmanlı'yı bölmek (Tozlu).

3-Avrupa ve Amerika sanayisinin **ihtiyaç duyduğu hammadde için**, yer altı ve yer üstü zenginliklerini araştırmak ve bu yerlerde faliyet göstermek (Polat)

4-Her türlü siyasî ve iktisadî hareketleri **desteklemek** ve muhtemel bir karşıklığa **zemin hazırlamak** (Safa)

5-Osmanlı topraklarını **sömürge haline getirecek fikrî yapıyı,** okullar kanalıyla gerçekleştirmek (İşçi)

6-Azınlık ve yabancı okullarında okuyan öğrencileri, **amaçları doğrultusunda yetiştirip bir 'seçkinler grubu' oluşturmak** (Ortaylı), bunlar eliyle de Türk devlet politikasını etkilemek ve hatta güdümlerine almaktır."[268]

Ertuğrul, bu tespitleri sıraladıktan sonra, yine adı geçen diğer yazarların görüşlerinden haraketle şu açıklamaları yapmaktadır:

"Yabancı okullarda verilen eğitim, temelde sömürgeci galiplerin nüfuzları altındaki mağluplara uyguladıkları, tam anlamıyla sömürge zihniyetine dayalı bir eğitimdir. Bu da **sömürülen ülke insanlarını, sömürülmeye alışmış bir anlayışla yetiştirmektir**... Bu temel felsefe doğrultusunda yapılan eğitimle de o toplumu bölebildikleri kadar parçalara ayırmaya çalışmışlardır...

Yabancı okulları, Osmanlının Batı'ya bir Pazar olarak açılmasında ve adeta yarı sömürge bir konuma itilmesinde ve yabancı kültürünün oluşmasında önemli rol oynamışlardır. Bu oluşumda Batılı devletlerin bütün güçleriyle desteklediği misyoner, azınlık ve yabancı okulların işbirliği, yeni kurumlarla da desteklenerek, Osmanlı üzerindeki etkileri arttırılmak istenmiştir...

Yabancı okulları; Hristiyanlığın dünya görüşünü ve hayat felsefesini eğitim kurumları kanalıyla metodik olarak Türk halkına

268 Ertuğrul, **Kültürümüzü Etkileyen Okullar**, s.198-199

sunmak istemişlerdir. Böylece, Osmanlı topraklarını sömürge haline getirecek olan, kültür sömürgeciliğini okullar yoluyla gerçekleştirmek arzusunda olmuşlardır..."[269]

Kasım Gülek: "Amerikan Koleji"

1986 yılında yaptığı bir açıklamada **Kasım Gülek,** 1920'lerde kendisinin de okuduğu Robert Kolejin bir misyoner okulu olduğunu belirterek şunları söylemiştir:

"**Amerikan Koleji o vakit misyoner mektebiydi. Hergün İncil okuturlardı, kiliseye götürürlerdi. Biz Müslüman insanız, ben isyan ediyordum.**"[270]

Necmettin Tozlu:
"Yabancı Okullar Misyonerlerce Kuruldu"

Prof. Dr. Necmettin Tozlu, Rize Üniversitesi Eğitim Fakültesi tarafından düzenlenen 'Eğitim Tarihi ve Yabancı Okullar' konulu konferansta; Türkiye'de kurulan yabancı okullar ile kurumların misyonerlik faaliyetlerinden ayrı düşünülemeyeceğini belirterek bu kurumların tamamen misyonerlerce kurulup geliştirildiğini açıklamıştır.

Tozlu, "Türkiye'deki yabancı okullar ve kurumların misyonerlik faaliyetlerinden ayrı düşünülemeyeceğini, Türkiye'deki yabancı okulların, kurumların tamamen misyonerlerce kurulup geliştirildiğini, misyonerlerin de bir veya birkaç Batılı devletlerce sürekli desteklendiğini" ifade etmiştir. 17. yüzyıldan itibaren ise Orta Doğu, Türkiye ve İslâm ülkelerinde liderliğe oynayan **Amerika'nın, bu fonksiyonunu büyük ölçüde Protestan misyonerlerce yerine getirmeye** başladığını savunmuştur:

269 Ertuğrul, **Kültürümüzü Etkileyen Okullar,** s.200-201
270 Vahapoğlu, **Osmanlıdan Günümüze Azınlık ve Yabancı Okulları,** s.177

"Yerli kültürel alternatif olarak ileri sürülen Batı kültürünü yayma ve yaşatma fikrine bağlı **yerli Aydınlar da yine bu misyonerlik müesseselerinin ülkemize birer hediyesidir.** Hristiyan dünya görüşü ve hayat felsefesi, misyonerler yoluyla bu okullarda mayalanmış ve metodik olarak insanımıza sunulmuştur."

Yürütülen misyonerlik faaliyetlerinin ustaca düşünülerek hazırlandığını dile getire Tozlu, şunları söylemiştir: 'Bütün bunlar yapılırken, **insanımız, toplumumuz, tarihi gelişimimiz, ruhi yapımız, zaaflarımız, gücümüz, kuvvetimiz inceden inceye tetkik edilmiştir. Bunlara dayalı stratejiler geliştirilmiştir.** Hatta bu konularda aralıksız çalışan kuruluşlar teşekkül ettirilerek yıllık, bölgesel ve Türkiye çapında seminerler düzenmiş, bütün bu çalışmalardan sonra, ülkemiz üzerinde oynanacak oyunlar tayin edilebilir olmuş, oyuncular hazırlanıp ve oyunlar sahnelenmiştir. Bu maksatla, Osmanlı İmparatorluğu'nun her köşesinde Tanzimat'tan sonra mantar biter gibi bir sürü okul ve benzeri kurumlar kurulmuştur."[271]

10.4) AMERİKAN (ABD) OKULLARI

ABD Okulları ve Sayısı

ABD, Osmanlı ülkesinde birçok okul açar. Özellikle ABD misyoner okulları, giderek Türk olmayanların Osmanlı'dan kopartılmasına dayalı eğitim verilen birer merkez haline gelirler. Özellikle ilerleyen yıllarda **bu okullardan bazıları adeta gizli isyân yuvası olurlar.** Yunan, Bulgar, Ermeni ve Arap isyanlarında bu misyoner okulları önemli bir şekilde rol oynarlar.

Özellikle, **ABD tarafından kurulan Beyrut Koleji Arapları, Merzifon Koleji Rumları, Antep Koleji Ermenileri ve Robert Kolej Bulgarları hazırlayarak eğitir.**

271 http://www.haberler.com/prof-tozlu-turkiye-deki-yabanci-okul-ve-kurumlar-haberi/ (Erişim: 7.9.2010)

Beyrut Amerikan Koleji, Robert Kolej tarzında kurulmuş bir okul olup, okulun dili Arapça olmuştur. Bu okulda Osmanlı'ya karşı bir Arap milliyetçiliği körüklenmiştir. Nitekim bu amaca ulaşılmıştır. Çünkü Arap isyanı İngiliz yönetiminde Osmanlı'ya karşı yapılan güdümlü bir milliyetçilik ve isyan hareketi olmuştur.

1845-1904 yılları arasında ABD Misyoner Okullarının sayısal durumu şöyle verilmektedir:[272]

Yıllar	Misyoner sayısı	Yerli Görevli sayısı	Okul sayısı	Öğrenci sayısı
1845	34	12	7	135
1850	38	25	7	112
1855	58	77	38	363
1860	92	156	71	2.742
1865	89	204	114	4.160
1870	116	364	205	5.489
1875	137	460	244	8.253
1880	146	548	331	13.095
1885	156	768	390	13.791
1890	177	791	464	16.990
1895	177	867	449	20.604
1900	153	910	425	23.040
1904	187	1.057	465	22.867

Çarlık dönemi Rus Dışişlerinde görevli **Rus Generali Mayevskrıy** tarafından hazırlanıp, bazı kişilerin okuması için 1904 yılında bastırılmış olan kitapta Amerikan okulları için şöyle denilmektedir:

"**Amerika okullarında** Ermeni profesörden fazla çok iyi komitacı, ihtilalci ve propagandacı yetişiyor."[273]

272 Haydaroğlu, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Yabancı Okullar**, s.95
273 Mayevsrıy, **Kürt-Ermeni İlişkileri**, Çev: Haydar Varlı, Sipan Yay., 1997, sah:96

Misyonerlik ve Okullar Ticarete Hizmet Ediyor

ABCFM'nin Dış İlişkiler Sekreterliğini yürüten ilahiyat doktoru **James L. Barton,** 1908 yılında yayımladığı Daybreak In Turkey adlı kitabında misyonerler ile okullar ve ticaret arasındaki ilişkiyi şöyle anlatır:

"Türkiye'deki bu modern eğitim kurumları bu ülkenin insanlarının yaşam, düşünce, adet ve alışkanlıklarını yeniden biçimlendirmede önemli bir güçtür Bu okullardan çıkan erkek ve kadınlar bilgi isteyen mesleklerde olduğu gibi iş ve ticarette de ön sıralarda yer almaktadırlar. **Misyoner okullarının eski öğrencilerinin büyük bir kısmı şimdi Avrupa ve Amerika'nın varlıklı tüccar ve iş adamlarıdırlar.** Modern düşünceli bu adamlar aracılığıyla fabrikalarımızın ürünleri ve Batı'nın makineleri Doğu'nun bu bölümüne artan oranlarda girebiliyor, bunun karşılığında Türkiye'nin ürünleri de bize ulaşıyor. Sık sık ifade edilmiş olduğu gibi, **Türkiye'deki Amerikan kolejlerini kurmak ve desteklemek için Amerika'dan gönderilen paranın, bu ülkeyle artan ticaret sayesinde, yüklü faiziyle birlikte geri ödendiğini söylemek doğru olacaktır**."[274]

Suriye'de ABD Okulları

30 Ekim 1863 tarihinde ABD misyonerleri Dr. Vandik'in Beyrut'taki evinde bir tolantı yaparlar. Toplantıya H. Jessup, Harter, ABD'nin Beyrut Konsolosu Johnson da katılır. Toplantıda Suriye İncil Koleji'nin kurulması görüşülür. O toplantıda alınan kararlardan biri şu olur:

---

274 Kocabaşoğlu, **Kendi Belgeleriyle Anadolu'daki Amerika,** s.19-20

"Biz, kolejin misyonerlik üzerine çalışmasını ve her profesörün de Hristiyan misyoner olması konusunda ısrar ediyoruz."[275]

H. Jessup tarafından verilen bilgilere göre, , 1891 yılında Suriye'deki Protestan Amerikan okullarındaki öğrencilerin sayısının 7117 olup, buna diğer Protetsatn okullarındaki öğrenci sayısı da eklenecek olursa, "İncil eğitiminin elinde bulunan çocukların sayısı" 15.000 olmaktadır. 1909 yılına geldiğinde ise, sadece Amerika'nın Suriye'deki köy ve şehirlere dağılmış okullarının sayısı 147 olmuştur.[276]

Beyrut'taki Amerikan Üniversitesi'nde Hazırlık Sınıfının Müdürlüğünü yapmış olan William Hol (1896-1927), müdürlüğünü yaptığı **okul, "laik" denilen okullardan olmasına rağmen**, okulların gerçek maksatları hakkında şöyle demiştir:

"Öğretim kuvvetli bir propagandadır. Kuzey Afrika Kongresinin belirttiğine göre hükümet okulları (resmi okullar) mezhepleri reddetmekle ve sonra yeni ufuklar açmakla önümüzdeki yolu kolaylaştırıyorlar. **Bu yeni eğitim sistemlerinin sonuçlarıdır**. Batı Hristiyan gruplarının okulları, bu liderliği korumada hepsinden öne geçmeleri gerekir. Misyonerler kalabalık hayatla karşılaştıkları her yerde İsa'nın görüşlerini korumaları gerekir."[277]

Beyrut'taki Amerikan Koleji hakkında Robert Kolejin müdürlüğünü yapmış olan **George Washburn** şöyle der:

"Beyrut koleji Mr. Robert'in ilgisini çekmişti, çünkü Konstantinopol'dekinden daha farklı prensiplerle yönetiliyordu. **Misyonerlikle doğrudan bağlantılıydı** ve ayırıcı özelliği olup, Suriye Protestan Koleji ismini taşıyordu. Büyük ölçüde bölgesel

275 Hopkins-Moore-Halidi-Ferruh, **Tarihte ve Günümüzde Misyonerlik**, s.174
276 Hopkins-Moore-Halidi-Ferruh, **Tarihte ve Günümüzde Misyonerlik**, s.153
277 Hopkins-Moore-Halidi-Ferruh, **Tarihte ve Günümüzde Misyonerlik**, s.157

bir yönetim kurulu tarafından yönetiliyordu... Önceleri kolejin dili Suriye'de bütün milletlerin ortak dili olduğundan Arapça idi; ancak birkaç yıllık bir tecrübeden sonra İngilizce'ye dönüldü."[278]

Okullara "Misyoner Okulu" Denilebilir mi?

Yabancıların ve özellikle ABD'nin kurduğu okullara, misyoner okulları mı yoksa kolej mi denileceği insanımızda bazen tereddüt yaratmaktadır. Yabancılar da bu okullara, dinî okullar ve laik eğitim veren okullar gibi aslında gerçeğe uymayan ayrımlar yapabiliyorlar. Kolej veya laik okul denilmesinin sebebi, dini okulların tamamen din eğitimi yapması ve kolejlerin ise diğer dersleri de görmesidir. Tabi o ülkede, misyoner iticiliğini ortadan kaldırmak amacı da söz konusudur. Yoksa bütün bu okulları kuranlar, yönetenler ve bazı dersleri verenler hep misyonerler olmuşlardır. Okullarda her fırsatta Hristiyan propagandası yapılmaya çalışılmış ve okulların içine yasaklanmasına rağmen Hristiyan semboller konulmuştur. Üstelik Cumhuriyet'ten sonraki yıllarda dahi bu okullarda Hristiyanlık propagandası yapılmış ve bazı okullar kapatılmışlardır.

Okullara misyoner okulu denilip denilemeyeceği konusunda Uygur Kocabaşoğlu, bizim de kendisine katıldığımız şu açıklamayı yapıyor:

"Amerikan Misyoner Okulları'ya da yalnızca 'Amerikan Okulları' nitelemesi bir parça açıklamaya muhtaç. Amerikan misyoner okulları dizgesi (=sistemi) ilkokuldan koleje kadar çeşitli düzeylerdeki okulları içeriyor. Bunlardan ilkokullar ana dilde okuma-yazma ve dört işlemin öğretildiği, yerli Hristiyan öğretmenlerin yönetiminde ve esas olarak Ermeni Protestan cemaatine bağlı okullardır. Bu okulların misyonerlerle ilgisi, misyonerlerin çalışma yaptıkları yörelerde bulunmalarından, kuruluşları sırasında ABCFM'nin az ya da çok parasal desteğini görmüş olmalarından, öğretmenlerinin genellikle orta

278 Washburn, Cennetin Sonbaharı Kolej Anıları, s.73

dereceli Amerikan misyoner okullarından gelmiş olmalarından, ders araç gereç ve kitapların sağlanması başta olmak üzere misyonerlerin genel gözetimi altında Amerikan misyoner dizgesi içinde yer alan toplam 417 okuldan 378'i (yaklaşık %91'i) bu tür okullardır.

Oysa orta dereceli okulların önemlice bir bölümünün ve yüksekokulların (college) tümünün durumu oldukça farklıdır. Bunların yöneticileri hemen her zaman Amerikalılardır. Misyonerler bu okullarda öğretim faaliyetine doğrudan katılırlar, ders verirler. Öğretim dili İngilizcedir. Ders kitapları genellikle ABD'den gelir. **Dolayısıyla bu okullar "Amerikan Okulu" nitelemesini hakkıyla taşıyabilirler. Yukarda sözü edilen ilk dereceli okullar için ise "misyoner okulu" nitelemesi daha uygun olabilir. Ancak bu okulların tümü bir misyoner faaliyetleri dizgesi içinde yer aldığına ve bu dizgenin kurcusu ve işleticisi Amerikalılar olduğuna göre, bu okulların tümü için "Amerikan Misyoner Okulları" nitelemesi yine de çok yanlış bir niteleme olmasa gerekir.**"[279]

Fırat Koleji

ABD, 1859 yılında Harput'ta Fırat Koleji adlı okulu açar. Okula Ermeniler Yeprad Koleji derler. Okul önce **Ermeni Protestan din adamı yetiştirmek** üzere faaliyete geçer, 1880 yılına kadar bu şekilde devam eder. 1880 yılında eğitim programı genişletilerek laik öğretime de ağırlık vermeye başlanır. Okul, esas olarak öğrencileri **Amerikanlaştırma** amacı güder.

Bu kolej, ilkokuldan yükseğine kadar bütün kısımları kapsar. Okulun eğitim dili **Ermenice**'dir. Zaten okulun esas adı Armenia College, yani Ermeni Koleji olup, daha sonra Osmanlı Hükümeti'nin itirazı üzerine okulun adı 16 Şubat 1888'de Euphrates Kolej[280] (Fırat

279 Kocabaşoğlu, **Kendi Belgeleriyle Anadolu'daki Amerika**, s.25, dipnot
280 Tozlu, **Kültür ve Eğitim tarihimizde Yabancı Okullar**, s.87

Koleji) olarak değiştirilir ve ondan sonra da bu şekilde anılır. Okulun öğretmenlerinin 3-4'ü ABD'li, Türkçe öğretmeni Reşit Efendi dışında yirmi öğretmeni Ermeni idi.[281]

Görüleceği üzere **okul ABD tarafından Ermeniler için kurulmuş bir okuldur.** 1908 yılında okulun Kürtlere de eğitim vermesi istenilmiş ise de ABD'deki Ermenilerin itirazları sebebiyle bu düşünceden vazgeçilir ve okul Ermenilere hizmet vermeye devam eder. Okul tüm bölümleriyle misyoner kontrolü altın olur. Çünkü **37 yıllık tarihi boyunca okula ABCFM'ye bağlı altı misyoner müdürlük yapar.**[282]

Kolejin amacı, **Yönetmeliğinin 2. Maddesinde** şöyle ortaya konulmuştur:

"Bu Kolejin balıca amacı, bütün alanlar için zeki Hristiyan liderler hazırlayarak, değişik ırklardan oluşan kitlelere Hristiyan medeniyetinin kutsiyetini ulaştıracak kiliseye, etkileri kontrol etme emniyeti sağlamaktır." [283]

Fırat Koleji'nin 1897-1898 ders yılı döneminde tüm bölümlerinde okuyan öğrenci sayısı şöyle idi:[284]

Bölüm	Erkek	Kız	Toplam
Anaokulu	168	190	358
İlkokul	132	130	262
Ortaokul	119	80	199
Lise	72	37	109
Yüksek	33	37	70
Toplam	524	474	998

281 Kocabaşoğlu, **Kendi Belgeleriyle Anadolu'daki Amerika**, s.188-190
282 Kocabaşoğlu, **Kendi Belgeleriyle Anadolu'daki Amerika**, s.192
283 Tozlu, **Kültür ve Eğitim tarihimizde Yabancı Okullar**, s.85
284 Kocabaşoğlu, **Kendi Belgeleriyle Anadolu'daki Amerika**, s.191

ABD'nin Harput Konsolosu **Thomas H.Norton** tarafından hazırlanan ve Fırat Koleji hakkında bilgi veren Temmuz 1901 tarihli raporda, Amerikan yaşantısının nasıl yerleştirilmeye çalışıldığı şöyle ifade edilir:

"Konu: Harput'ta Amerikan eğitim çalışmaları.

Fırat Koleji ilk ve orta kısmının 1000'den fazla öğrencisi vardı. Kuruluş yabancı bir dil olarak İngilizcenin öğretilmesinde önemli başarılar sağlamış ve Amerikan idealini ve yaşama biçimini yerleştirmede etkili olmuştur...

Bu konsolosluğun açılışından bu yana Harput'taki Fırat Koleji' nin eğitim çalışmalarından oldukça etkilenmekteyim. Kolejin bütün sınıflarında şu anda Amerika'dan ülkeye getirilen en önemli şey **Amerika ticaret yaşantısı, konfor ve serveti hakkında bilgi verilmiş olmasıdır.** Daha önemlisi Amerikanvari yaşama idealini, iş ahlakını, zaman kavramını ve benzeri bütün konularda modern bilimdeki gelişmeleri Asya'nın bu doğal bahçesine ekmektedir. Bu kolej toplumun bütün sınıflarını da canlandırıp öğretmektedir. Özellikle Amerikan tekstil üretimini çeşitli üretim dallarını getirmektedir...

Halen kolejin 1000'den fazla öğrencisi vardır. Bu sayı anaokulu ve lise çağındaki çocukları kapsar. Yeni inşaatlar hızla sürdürülmektedir. Terslik çıkmazsa1895'te bitirilecektir. Bu yapıda en önemli şey olan "The Collage for young women" genç kadınlar koleji taştan ve Amerikan stilinde yapılmaktadır. 33 odalı, 5 katlı, 100 x 50 feet boyutlarında olacak ve 10 ayda tamamlanacaktır. Bu düzende bir taş yapı için olağanüstü bir hızdır. Yeni Harput şehir binası (city holl) bundan daha küçük ve 1,5 yıldan beri yapılmakta, henüz bitirilmemiştir. **Amerikanvari yaşayışı öğretmek** bu konsoloslar için çok önemlidir. İnşaatla bizzat ilgilenmekteyim ve şunu öğrenmiş bulunuyorum ki 40 yıl önce Harput'ta veya Mezra'da iki kadar kişi bile

okuma yazma bilmezken, bugün 1500 kız bu kentlerin okullarında bulunmaktadır. **Bu Amerikan öğretim sistemine ve pedagojisine göre sağlanmış bu bölgede geliştirilmiş bir olaydır.**"[285]

ABD'nin Harput Konsolosu **David J. Hill**, 1901 tarihli raporunda, Fırat Koleji hakkında şunları yazar:

"**Şu anda Amerika'dan ülkeye getirilen en önemli şey kolejin bütün sınıflarından Amerikan ticaret yaşantısı, konfor ve serveti hakkında bilgi verilmiş olmasıdır.** Daha önemlisi Amerikanvari yaşama idealini, iş ahlakını, zaman kavramını ve benzeri bütün konularda modern bilimdeki gelişmeleri, Asya'nın bu doğal bahçesine ekmektir. Bu kolej Amerikan düşünce metodlarını ve hayat kazanma biçimini geniş ölçüde bütün sınıflarda canlandırıp öğretmektedir. Özellikle Amerikan tekstil üretimini çeşitli üretim dallarını getirmektedir..."[286]

Harput'taki **ABD Konsolosu** 1903 yılında ise şöyle yazar:

"**Birleşik Devletlerin bu topraklardaki müstakbel ticarî egemenliğini sağlayacak**, Amerikan eğitim uygulamaları ve kitapları, Amerikalı öğretmenler, Amerikan yöntem ve fikirleri gibi mükemmel potansiyel olanaklardan daha iyi bir kazanım düşünemiyorum."[287]

Misyoner merkezlerini gezerek gözlem yapan **Henry Tozer** hatıratında Fırat Kolejinin işleyişi ve amacı hakkında:

"Değişik meslek dallarında Hristiyanları yetiştirmek, **Anadolu'da Hristiyan medeniyetini yeniden kurmak gayesiyle** Amerika'dan gönderilen paralarla hizmetin yürütüldüğünü" söyler.[288]

285 Haydaroğlu, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Yabancı Okullar**, s.123-124
286 Haydaroğlu, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Yabancı Okullar**, s.193
287 Kocabaşoğlu, **Kendi Belgeleriyle Anadolu'daki Amerika**, s.188
288 Küçükoğlu, **Türk Dünyasında Misyoner Faaliyetleri**, s.95

Antep'te Merkezi Türkiye Koleji:

Antep'te açılması düşünülen Merkezi Türkiye Koleji için basılan 1872 tarihli broşürde okulun açılış amacı şu şekilde ifade edilmekteydi:

"Böyle bir Kolejin açılması zamanının geldiği konusunda en küçük bir kuşkuya yer yoktur. Türkiye, dünya ulusları arasında onurlu bir yer elde etme yolunda hızlı gelişmeler kaydetmektedir. Her yerde okullar açılmakta, kitaplar, gazeteler yayımlanmakta, demiryolları inşa edilmekte, bankalar kurulmakta, sermaye yatırımları yapılmakta ve ülke iyi bir plana göre yeniden yapılanmaktadır."[289]

Bu broşüre; olan işlerden bilgisi olmadan bakılınca, gayet insanî ve adeta Osmanlı sevgisi ile işler yapılmakta zannedilir. Çünkü broşürde diyor ki, okullar açılıyor, demiryolları inşa ediliyor, bankalar kuruluyor, yatırımlar yapılıyor. **Peki, bütün bunları kimler yapıyor? Bütün bunları yabancılar yapıyor! Amaçlanan okulları açan onlar! Demiryollarını inşa eden onlar! Bankaları kuran onlar! Yatırımları yapan onlar! Amaç sömürge yaratmak! Bütün bu yapılanlar da sömürü kanallarını açmak! Zaten sonuçta bütün kâr kendi ülkesine transfer ediliyor!** Ayrıca, broşürde geçen çok önemli bir ayrıntı daha var: "Ülke iyi bir plana göre yeniden yapılandırılmaktadır." Yani bütün bu işlerin bir plan dahilinde yapıldığı ikrar ediliyor! Bu plan aynen böyle yabancıların menfaatine yürüdüğü sürece kendileri bakımından bir problem söz konusu olmamaktadır!

Bu husus önemlidir. Çünkü yabancı işgali, saldırısı ve yatırımı hep bu şekilde ifadelerle gelirler. "Her şey insanlık için", "demokrasi için" derler, ama insanlık birbirine düşer, kan gövdeyi götürür, bütün ülke kaynakları soyulur! Osmanlı'da yapılan budur! Sonra yapılanlar da budur!

---

289 Kocabaşoğlu, **Kendi Belgeleriyle Anadolu'daki Amerika**, s.180

Merkezi Türkiye Koleji'ne çok emeği geçen Thomas D. Christie, N.G. Clark'a yazdığı 10 Kasım 1880 tarihli mektupta; bu koleji "bir misyoner koleji" olarak nitelendirir. Bu kapsamda, bir misyoner kolejinin gerçek ülküsünün sadece iyi eğitimli genç yetiştirmek değil, onları aynı zamanda sadık ve fedakâr Hristiyanlar olarak yetiştirmek olduğunu belirterek şöyle der:

"Bir misyoner kolejinin gerçek ülküsü, yalnızca gençlerin entelektüel ve kültürel düzeylerini yükseltmek değil, fakat daha önemlisi, onları istekli, sadık ve fedakâr Hristiyanlar olarak yetiştirmekti."[290]

Antep'te açılan **Merkezi Türkiye Koleji**, 1876 yılının Ekim ayında faaliyete geçer. 1877 yılında Tıp Bölümü açılır. 15 Ocak 1878'de Osmanlı Hükümeti, okulu "idadiye"[291] olarak tescil eder. Okulun yüksek kısmı da vardır. 1879 yılına geldiğinde öğrenci sayısı 80, 1888-1889 ders yılında 84 olup, 84 öğrencinin 55'i yüksek kısımda eğitim okur. Bu dönemde öğrencilerin 63'ü Protestan Ermeni, 18'i Gregoryen Ermeni ve 3'ü de Yahudi idi. Okul, her dinden ve mezhepten öğrenciye açıktı. Ama görüleceği üzere, 84 öğrencinin 81'i Ermeni idi. Yani okulda henüz Müslüman yoktur. Okulun dili Türkçe idi ama fen dersleri İngilizce idi. Okulun gelirleri farklı kaynaklardan sağlanmaktaydı. Meselâ 1883 yılında okulun bütçesi, 839 Osmanlı Lirası olup, gelirlerin 100 lirası ABCFM'den, 66 lirası İngiltere'den, 110 lirası yerli kaynaklardan, 100 lirası harçlardan, 150 lirası yatılı okul ücreti olarak öğrencilerden, 313 lirası da ABD'deki mütevellilerden sağlanmıştır. Ancak okulun mali durumu 1880'li yılların ortalarından sonra biraz bozulmaya başlar. Tıp Bölümü 1886 yılında Halep'e taşınır ve 1888-1889 döneminde kapatılır. 1893 yılına gelindiğinde okulun verdiği mezun sayısı 110'u bulur. Bu mezunların içinde çeşitli meslekler bulunur. Ama en fazla olanlar, öğretmenler (32 kişi), ilahiyat öğrenimi görenler (15 kişi) olur.[292]

290 Kocabaşoğlu, **Kendi Belgeleriyle Anadolu'daki Amerika**, s.181
291 İdadiye: Lise
292 Kocabaşoğlu, **Kendi Belgeleriyle Anadolu'daki Amerika**, s.182-187

Okul, izleyen yıllarda bir "nifak yuvası" olmaya başlar ve sonunda bazı bölümleri dağılır ve kapatılır. Okul 1915 yılında ise tamamen kapatılır. 1921 yılında yeniden açılır. Ancak 1924 yılında da sürgün anlamında Halep'e taşınır ve Türkiye'den çıkmış olur.

Antep Amerikan Koleji, İstiklal savaşı yıllarında Fevzi Çakmak Paşanın gönderdiği bir müfreze tarafından topa tutulur ve sonra da halk tarafından yerle bir edilir.[293]

Robert Koleji

BOARD görevlisi Cyrus Hamlin İstanbul'a gelir gelmez, 1834 yılında Pera'da bir okul açar. Ancak okulun açılması **Ortodoks Fener Patrikhanesi'nin** tepkilerine yol açar. Bunun üzerine **okul faaliyeti muhtemelen görünürde ertelenir. Tanzimat'ın ilanından bir yıl sonra 4 Kasım 1840'da iki öğrenci ile öğrenime açar.** İki öğrencinin adları, Avadis ve Toros'dur. Toros adlı öğrenci ilerleyen yıllarda Osmanlı Bahriye Bakanlığı'nda Albay rütbesi ile Baştercüman olarak görev yapar. Hamlin'in bu açtığı okula karşı Patrikhane yine tepki gösterir. 1841 yılında öğrencilerin anne babaları aforoz edilmesin diye okul kapatılır. Tabi bu sürede Hamlin boş durmaz. Okul için çalışmalar yapar. 1842 yılında 22 öğrenci ile tekrar açılır. Okul 1843 yılında Çelebi Yorgaki'nin Bebek'teki evine taşınır. Bu okulda eğitim İngilizce yapılır. Okulda 1845-46 yılında bir de İlahiyat bölümü kurulur. Ancak bu tarihlerde BOARD ile Hamlin arasında eğitim stratejisi ile ilgili olarak görüş ayrılığı çıkar. Sonunda Hamlin, 1860 yılında BOARD'dan ayrılır. Tamamen Robert Kolejin kuruluş hazırlıkları ile ilgilenmeye başlar. O yıl, Bebek'teki İlahiyat Okulu da Merzifon'a taşınır.[294]

293 Küçükoğlu, **Türk Dünyasında Misyoner Faaliyetleri**, s.154
294 Kocabaşoğlu, **Kendi Belgeleriyle Anadolu'dakl Amerika**, s.82-83

Hamlin okula ad koymak için çevresindekiler ile görüşür. Mr. Robert'in isteği, okulun adının "Amerikan Koleji" olmasıdır. Ancak bunun politik bir anlamı olduğu öne sürülür. Toplantıda Hamlin, okulun adının "**Robert Kolej**" olmasının uygun olacağını, çünkü **bu adın hem nötr bir ad olduğunu** hem de bu adın bütün Doğu dillerinde telaffuz edilebileceğini açıklar. Teklif kabul alkışlarla kabul edilir. Fakat Mr. Robert, bunun kendi prensiplerine aykırı olduğunu belirtirse de Hamlin artık çok geç olduğunu söyler. Washburn, hatıratında, Hamlin'in kolay telaffuz savunmasına hak verir ve mesela kendisinin (Washburn) adının Doğu dillerinde telaffuz edilemediğini belirtir.[295] **Böylece okulun adı Robert Kolej olur.**

1859 yılında kolejin karakteri, organizyonu ve ders programı tespit edilmeye çalışılırken, **Mr. Robert** 27 Haziran 1859'da şunları yazar:

"Kanaatimce, en dindar arkadaşlarınız ve uygun göreceğiniz başkaları açısından bizim ülkemizdeki en iyi eğitim, idare ve fakültenin yapısını hedef alarak orada bir kolej tesis edebilecek gerçek yetenekte insanlarla işbirliği yapmanın zamanı gelmiştir. Başlangıç elbette ki küçük olacaktır, fakat plan öyle olsun ki içinde bulunduğunuz toplumun ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde genişletilebilsin. Sonuç olarak temel, geniş ve derin olmalı, fakat tamamlanırken aşama aşama planın yürütülmesi söz konusu olmalı. Hızlı ve aceleci bir yürüyüş beklenmemeli veya arzu edilmemelidir."[296]

Mr. Robert, kolejin inşa edileceği arsanın yerini tespit etmek amacıyla, 1960 yılında Hollanda elçiliğinde koleji destekleyenler[297] ve misyonerler tarafından yapılan toplantıda şöyle der:

---

295 Washburn, Cennetin Sonbaharı Kolej Anıları, s.40-41
296 Washburn, Cennetin Sonbaharı Kolej Anıları, s.41
297 Washburn, Cennetin Sonbaharı Kolej Anıları, s.30

"**Fatih Sultan Mehmet İstanbul'u fethetmek için nasıl Boğazkesen Hisarı'nı yaptırarak ieş başladıysa, onlar da şehri manevi-kültürel yönden ele geçirmek için aynı yerden işe başlamalıdır**."[298]

Toplantıda, şimdiki Boğaziçi Üniversitesi'nin bulunduğu arsanın alınması kararlaştırılır. Yer, tam tanımlanan gibidir. **Bugüne kadar bilinen ve tekrar edilen bilgi şudur: Arsanın sahibi, Ahmet Vefik Paşa'dır.** Ahmet Vefik Paşa, o sıralarda Paris elçisidir. Arsanın alımı için ABD Sekreteri Brown görevlendirilir. Brown'un Paris'e gidip arsayı alması kararlaştırılır. Hamlin, arsa bedeli olarak 3.00 Sterlin, yani 15.000 dolar teklif etmesini söyler. Brown, Paris'e gidip Ahmet Vefik Paşa ile görüşür. Ancak, Paşa teklifi reddederek, arsayı satmaz. **Hamlin başka yer istemez ve ısrarla bu yerin alınmasını ister. Ancak Paşa kabul etmediğinden satış işi gerçekleşmez.** Bunun üzerine Kuruçeşme'de tespit edilen yer alınır. Bunun için 7.000 dolar ödenir. 1961 yılında Ahmet Vefik Paşa, Paris'ten döner. Bu defa yeri satmayı kabul eder. Buna gerekçe olarak da Paşa'nın borçlu olduğu söylenir. Paşa, Paris'te iken devlet adına yapılan yaklaşık 30.000 dolar civarında bir borç yaptığını, bundan dolayı mecburen sattığı söylentisi dolaşır. Buna karşılık Paşa, bütün masrafların kendisine ödendiğini söyler. Dolayısıyla arsa borç yüzünden değil, Paşa'nın kendi arzusuyla satılır. **Nitekim Hamlin yerin borç yüzünden değil, Kolejin dostu olduğu için sattığını söyler.** Hatta daha sonra da Washburn Paşa'yı ABD Berlin büyükelçisiyle tanıştırdığında, Paşa, elçiye, "bu ülkede bu tür 40.000 okul açılacaktır" der. O dönemde yabancıların mülk edinmesi yasak olduğundan, arsa okul veya kurum adına alınmaz. Hamlin'in eşi Meryem Binti Toma adına alınır çünkü Toma bu adla Osmanlı tabiiyetine geçirilmiştir. Arsanın birinci parçası 16.000 sterline, ikinci parçası 18.000 streline alınır. Bu satışı herkes Paşa'nın misyonerlere ihsanı gibi görür. Satıştan sonra, Sadrazam Ali Paşa, Ahmet vefik Paşa'yı satışı fesh etmesi için zorlar

298 Küçükoğlu, **Türk Dünyasında Misyoner Faaliyetleri**, s.116

ve tüm ihtiyacının karşılanacağını garanti ederse de Paşa, satışı fesh etmez. Ve Robert Kolej, hisarın karşısındaki yeri almış olur. Ahmet Vefik Paşa öldüğünde, Abdülhamit, onun Kayalar Kabristanı'na gömülmesini ister. Böylece kıyamete kadar çan sesleri dinlemesi arzulanır. Kuruçeşmede alınan yer ise, 1904'te satılır.[299]

İlginçtir, bir iddiaya göre, Ahmet Vefik Paşa, bu yere inşaat izni verilmesini de sağlar ki bu izinden bir gün sonra zaten Paşa, görevinden alınır.[300] Aslında bu yerin alınmasında Ahmet Vefik Paşa'nın niçin fikir değiştirdiğinin ve niçin satmaya karar verdiğinin ayrıntılı bir şekilde araştırılması gerekmektedir. Bu araştırına belki de misyonerlik faaliyetlerinin bazı noktalarını aydınlatabilecektir.

Ancak, son yıllarda yayımlanan bir eserde, arsanın Ahmet Vefik Paşa'dan satın alınmadığı ve Ermeni asıllı Serpuhi'den kiralandığı, bu sebeple konunun araştırılması gerektiği belirtilmiştir. Söz konusu eserin yazarı Açıkses şöyle dikkat çekiyor:

"Özellikle şimdiye kadar birçok tetkik eser veya hatıralarda Robert Koleji'nin arsasının Ahmet Vefik Paşa'dan alındığı belirtilmektedir. Fakat yaptığımız araştırmalarda **kolejin arsasının Ermeni asıllı Serpuhi'ye ait olduğu** ve satın alınmayıp kiralandığı anlaşılmaktadır. Her ne kadar kolejin kurucusu olan Cyrus Hamlin'in kaleme almış olduğu eserlerde, arsanın Ahmet Vefik Paşa'dan alındığı yazılı ise de, bunun başka bir açıklaması olsa gerektir. Burada, ya ayrı ayrı iki arsadan bahsedilmekte veya Cyrus Hamlin'in hatıralarında bir yanlışlık bulunmaktadır. Çünkü bu konudaki bilgiler daha çok Cyrus Hamlin'e atfen ileri sürülmektedir."[301]

Açıkses, bu açıklamasına dayanak olarak, Başbakanlık Arşivi / Yıldız Arşivi Esas Evrak Tasnifi, Kısım No:5, Evrak No:109, Zarf No:83, Kar.-Kut.No:1 kayıtlı belgede yer alan şu ifadeyi gösterir:

---

299 Tozlu, Kültür ve Eğitim Tarihimizde Yabancı Okullar, s.166-170; Washburn, Cennetin Sonbaharı Kolej Anıları, s.17-30-31, 85-86

300 Tozlu, Kültür ve Eğitim Tarihimizde Yabancı Okullar, s.172.

301 Açıkses, Amerikalıların Harput'taki Misyonerlik Faaliyetleri, s.53

"...arsa-i mezkure Sultan Bayezid'in tâb-ı sarah-ı evkaf-ı şerifesi dahilinde olduğu halde **Ermeni Milleti'nden Serpuhi Manuel uhdesinde olub** arsa-i mezkure-i bedel-i malume ile Amerika tebasından müimaileyh Hamlin'e mekteb inşa olunmak üzere terk ve keff idilmiş olduğundan mezkur arsa bazı emsaline tatbiken senevî üç yüz kuruş bedel ile mukataaya rabt kılınarak..."[302]

Kanaatimizce, Serpuhi'den kiralanan yer, okulun söz konusu arsada inşa edilmesinden önce ilk faaliyete geçmekte olduğu yıllarda kiralanmış bir yer veya Paşa'dan alınan yerin yanı sıra alınmış bir arsa olabilir. Yani ya iki arsa alınmıştır ya da Paşa hakkındaki bilgiler tamamen yalandır.

Robert Kolejin o dönemdeki müdürlerinden **George Washburn,** hatıratında, arsa hakkında mutluluğunu şöyle ifade eder:

"Dünyanın hiçbir yerinde hiçbir kolej bu kadar güzel bir yere sahip değildi ve Boğaziçi'nde hiçbir alan da buraya denk değildi. Bütün şehir böyle bir yerin bir Amerikan kolejine verilmesi karşısında hayrete düşmüştü."[303]

Hamlin, 1860 yılının yazında yardım toplamak için ABD'ye gider ve 1861 yılının Haziran ayında geri döner.[304] Amerika'da kolejin kurulmasına yönelik mütevelli heyeti oluşumun ön hazırlığını yapar. Mütevelli heyet Hamlin'in arkadaşlarından oluşur. Hamlin 1961 yılının Haziran ayında Türkiye'ye döner. Hamlin'in gelişinden birkaç gün önce Abdülmecit'in ölümü üzerine (25 Haziran 1961) Abdülaziz tahta geçmiştir. Hamlin bu fırastı hemen kullanır. Temmuz ayı başlarında ABD elçiliği aracılığı ile "**herhangi bir mezhebe bağlı olmayan Hristiyan bir kolejin açılması**" için resmi başvuruda bulunur. Başvuruya 12 Ağustos'ta Dışişleri Bakanı Ali Paşa tarafından olumlu cevap verilir. Ali Paşa cevapta, "Osmanlı topraklarında bulunma-

302 Açıkses, **Amerikalıların Harput'taki Misyonerlik Faaliyetleri**, s.53, not:121
303 Washburn, **Cennetin Sonbaharı Kolej Anıları**, s.31
304 Washburn, **Cennetin Sonbaharı Kolej Anıları**, s.31

yan böyle bir takdire şayan" okula şahsi ya da resmi itirazının olmadığını açıklar. Cevaptan üç ay sonra da Eğitim Bakanlığı, Sadrazam Fuat Paşa'ya kolejin açılmasını onaylayan bir rapor gönderir. Ancak Eğitim Bakanlığı, Hamlin'e verdiği cevapta, "kolejin açılması için hala bazı formalitelerin bulunduğu, bunların tamamlanması için beklenilmesi gerektiği" belirtilir. Bu cevaplardan görüleceği üzere, Osmanlı Hükümeti, muhtemelen ABD'yi küstürmeden işi sürüncemede bırakmayı düşünür.[305]

Bununla birlikte Hamlin, Koleji, Bebek'teki Teoloji Okulu binasında 1863'te öğrenime açar. **Robert Kolej, ABD'nin yurtdışında açtığı ilk yükseköğrenim kurumudur.** İlk açıldığı yıl olan 1863'de öğretim kadrosu beş iken, öğrencisi ise dört kişiden ibaretti. Dönem sonuna kadar öğrenci sayısı 20'ye çıkar. 1864-1865 döneminde 23, 1865-1866 döneminde 41 olur. 1863-1864 döneminde okulda sadece 2 Rum öğrenci varken, 1865-1866 döneminde 6 Rum, 9 Bulgar, 20 Ermeni öğrenci olur.[306] Bu sayı giderek artar.

1864'de, New York Meclisi, bir kanun çıkartarak okulun mütevelli heyetini, "Konstantinopol Robert Kolej Mütevellisi" adıyla resmileştirir ve Robert Kolej, diğer eyalet kurumlarıyla birlikte New York State University'e bağlanır. Böylece Robert Kolej, ABD'ye bağlı ve orada tanınmış resmi bir okul haline gelir.[307]

Osmanlı Hükümeti, okul binasının inşaatı hakkında 1868 yılına kadar izin vermez. 1868 kışına gelindiğinde ise bu sıralarda İstanbul'a gelen ABD Senatörü Hamlin'i ziyaret eder. Washington'a dönünce konuyu ABD Dışişleri Bakanı Seward'a söyler. Dışişleri Bakanı, ABD'deki Osmanlı elçisi Blocque üzerinde baskı yapar. Blocque, Ali Paşa'ya şöyle yazar: "**kolej sorunu Amerikalılar le-**

305 **Aydın, Bulgarlar ve Ermeniler Arasında Amerikan Misyonerleri, s.93**
306 **Aydın, Bulgarlar ve Ermeniler Arasında Amerikan Misyonerleri, s.97**
307 **Washburn, Cennetin Sonbaharı Kolej Anıları, s.32**

hine hemen çözülmelidir; yoksa giderek ciddi bir sıkıntı olacaktır." O sıralarda Akdeniz'e açılmış olan **ABD filosu İstanbul'a gelerek demir atar**. Osmanlı Hükümeti, bu gelişin kolej için olduğuna inanır. Hamlin filo komutanı Farragut'u da aracı kılarak baskı yapar. Sonunda Osmanlı hükümetinden **kolejin inşaatına izin veren** bir ferman alınır. 1868 Eylül ayında yayımlanan ferman, 20 Aralık 1868 Aralık ayında ABD elçiliğine gönderilir. Hamlin hemen inşaata başlar. Hamlin inşaat izninden dolayı sevincini şöyle ifade eder:

"Bu (kolejin inşa izni), yanlış üzerine doğrunun büyük bir zaferidir. Bu zaferin elde edilmesinde Tanrı'nın inayeti gerçekten fevkaladedir. Ve bizim en sıcak şükran ve dualarımızın göstergesidir."[308]

Hamlin, Boğaza kadar gelen ABD filosu hakkında ise şöyle der:

"Onlar bizim ve kanunî haklarımızın koruyucularıdır. Ayrıca Amerikan bayrağının Boğaz'da dalgalandığını görmek, bizim için bir neşe kaynağıdır."[309]

Okul müsürlerinden Washburn, inşaat izninin Ahmet Vefik Paşa aracılığıyla alındığını ve bu sebeple de izinden birkaç gün sonra azledildiğini yazar. Washburn'a göre, Ahmet Vefik Paşa'nın düşmanları, ona zarar vermek için bütün güçlerini kullanmaktan çekinmemişlerdir.[310]

Robert Kolej, **17 Mayıs 1871 tarihinde yeni binasına taşınır.**[311] Ondan sonra hep bu binada faaliyet gösterir. Robert Koleje, ayrıca bir de Padişah iradesi ile **ABD bayrağı asma imtiyazı** tanınır.[312]

Hamlin 1873 yılında yardım toplama amacıyla ABD'ye giderken onu uğurlamaya gelen dostlarından Thomson, Hamlin hak-

---

308 Aydın, **Bulgarlar ve Ermeniler Arasında Amerikan Misyonerleri**, s.96.
Senatör seward'ın yardımları hakkında bak: Washburn, **Cennetin Sonbaharı Kolej Anıları**, s.35-36

309 Tozlu, **Kültür ve Eğitim Tarihimizde Yabancı Okullar**, s.174

310 Washburn, **Cennetin Sonbaharı Kolej Anıları**, s.34

311 Washburn, **Cennetin Sonbaharı Kolej Anıları**, s.76

312 Haydaroğlu, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Yabancı Okullar**, s.125

kında bir konuşma yapar. Thomson konuşmasında, Hamlin'in İmparatorluktaki bütün milletlerin gençliğine, yüksek edebi kültüre ve ilmî gerçeklere ulaşma yoluyla, **İncil'in ilahî otoritesi içerisinde sağlam bir imanı takdim ettiğini ve İncil'in kaidelerine hürmetkârane bir şekilde itaat etmeyi öğrettiğini ifade eder.** Hamlin'in Amerikan misyoner Heyetince Ermeniler'e gönderildiğini, bunun için onlara yıllarca kendi dillerinde Kitabı, incil'i öğrettiğini, onu samimî ve inançla vaaz ettiğini, böylece bu milletin güven ve saygısını kazandığını vurgular. [313]

Robert Kolejin, Rumeli Hisarı karşısındaki arazide temelleri atılırken, **Rum temsilcisi** avukat, Rumeli Hisarının kulelerini kast ederek şöyle konuşur:

"Bu bina o kulelerden daha yüce bir yerde yükselmektedir. Onlara hâkimdir. Bunun güçleri manevi ve sonsuzdur. Onların yıkılıp ortadan kalktığını görecektir."[314]

Robert Kolejin kurulması, faaliyeti ve ünlenmesinde Dr. Hamlin'in çok büyük katkısı olur. Hamlin, ABD'ye ve onun kültürüne inanan bir kişi olup, aynı zamanda inançlı bir misyonerdir. Nitekim "hiçbir misyoner ondan daha çok taltif edilmemiştir."[315]

Osmanlı Ermenileri genelde Gregoryen oldukları için, misyoner okullarındaki dinî eğitimlere önce karşı çıkmışlar ve kendi dinlerinde eğitim verilmesini istemişlerdir. Bu konuda, özellikle Robert Kolejde 1873 yılında öğrenciler ve veliler tarafından oldukça kesin tavırlı tapkiler gösterilir ve okul yönetimine mektuplar ve bir ültimatom gönderirler. Bu konuyu belgeleriyle Robert Kolej bahsinde anlatacağız. Meselâ 1873 yılının Eylül ayında, Robert Kolej'de okuyan **bir öğrenci okul müdürüne yazdığı mektupta** bu sıkıntısını şöyle dile getirmiştir:

---

313 Tozlu, **Kültür ve Eğitim Tarihimizde Yabancı Okullar**, s.157

314 Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri içinde **Prof.Dr. Sabri Akdeniz'in konuşması**, Ensar Neşriyat, İstanbul-2004, s.73

315 Washburn, **Cennetin Sonbaharı Kolej Anıları**, s.91

"İncil'deki açıklamaların Ermeni Kilisesi'nin özel doktrinleriyle tam anlamıyla örtüşmediği dinî meselelerde dinî yetkililerimiz ve velilerimiz tarafından eğitilmemiz gerektiği gerçeğine dayanarak, **velilerimizden özel bir görüşmeyle izin alınmadığı sürece sizin İncil sınıflarınızdaki ayinlere katılmaya kendimizi yetkili görmüyoruz.**"[316]

Yine 1873 yılının Ekim ayı başlarında okul yönetimine, **23 yatılı Ermeni öğrenciyi** temsilen 13 kişinin imzaladığı şu ültimatom verilir:

"Protestan kilise törenleri ve İncil sınıfları zorunlu hale geldiğinden; biz de çocuklarımızı **sadece dil ve ilim öğrenmek için yollamış olduğumuzdan,** bu dökümanla sizden çocuklarımızı **dinî ayinlere ve İncil sınıflarına katılmaktan muaf tutmanızı** rica ediyoruz. Fakat eğer bu sizin kolejinizin prensiplerinize tamamen aykırı ise lütfen çocuklarımızı bilgilendiriniz ki bir an önce kolejden ayrılsınlar."[317]

Ermeni velilerin bu ültimatomu üzerine Robert Kolejin müdürü George Washburn, öğrencileri çağırır. Onlara bir takım açıklamalar yaparak okulu savunur ve ültimatoma karşı da şu cevabı verir:

"Sayın Baylar,

Size, Robert Kolej'de öğrencilerin dinî öğretimine dair yeni bir düzenleme yapılmadığını bildirmekten şeref duyuyorum. **Halihazırda verilen eğitim bütün Hristiyan kolejlerde düzenin sağlanması ve öğrencilerin ahlakî durumunun geliştirilmesi için gerekli görülen tarzdakinden ibarettir.** Sizin fikrinize saygı duyuyoruz ve sizi kaybetmek bizim için çok acı olacaktır, **ancak çocuklarınızın dinî ayinlerden muaf tutulması isteğinizi kabul**

316 Washburn, **Cennetin Sonbaharı Kolej Anıları, s.111**
317 Washburn, **Cennetin Sonbaharı Kolej Anıları, s.114-115**

edemeyiz. Eğer bunu yaparsak bu izni bütün milletlerin çocuklarına vermemiz gerekir ve **bu da kolejde ahlakî eğitime bir son vermek anlamına gelecektir.** Bize göre böyle bir kurum ne insanların ne de Tanrı'nın takdirini kazanabilir."[318]

Okuldan çıkan Ermeni öğrenciler, okulun etrafında toplanırlar ve millî şarkılar söyleyerek **gösteriler** yaparlar. **Bir hafta içinde toplam 26 Ermeni öğrenci okuldan ayrılır.** Takip eden yıllarda okula Ermeni öğenci çok az sayıda gelir. Öğrencilerin okuldan ayrılmalarından sonra okulun en iyi öğrencilerinden sayılan iki Ermeni öğrenci tarafından Ermeni gazetelerinde **Robert Kolej aleyhinde şu uyarı yazıları** yayınlanır:

"Geçenlerde Robert Kolej'de öğrencilere verilen dinî eğitime dair Ermeni gazetelerinde birkeç makale gördük. Buna inanmayan bazı insanlar olduğundan dolayı, bizler kolejin öğrencileri olarak gerçekleri halka anlatma zorunluluğunu duyduk. Dinî ayinlere ve İncil derslerine katılmak öğrenciler için mecburiydi, fakat biz ve diğer öğrenciler böyle adaletsiz bir uygulamanın sonuçlarını düşünemeden veya ailelerimize herhangi bir bilgi vermeden bunlara katıldık. Başlangıçta bu derslere mekanik olarak katılıyorduk, fakat farkında olmadan Hristiyan kilisesinin bu farklı doktrinlerine dair vaazının ve **İncil derslerinin dolaylı yoldan etkisi altında kaldık. Sonuç olarak Ortodoks Ermeni Kilisesi'ne olan imanımızı kaybettik. Bu nedenle muhtemel ve kaçınılmaz bir Protestanlaşma sonucuna karşı kendimizi tedbir almak zorunda hissettik.** Önce müdüre giderek durumu anlattık ve bu dinî törenlere katılmaktan bizi muaf tutmasını istedik. Böyle adil bir ricayı reddeceğine ihtimal vermiyorduk. Türkiye'deki saygıdeğer bir Amerikan kurumunun vicdan özgürlüğünü kısıtlama aleti olabileceğine inanamıyorduk. Programında belirtildiği gibi bu kurumun amacı 'öğrencilerin en iyi zihnî ve ve ahlakî eğitimi almaları' olduğundan bir girişimde daha

318 Washburn, **Cennetin Sonbaharı Kolej Anıları,** s.115.

bulunmaya karar verdik ve böylece velilerimiz tarafından imzalanan aşağıdaki dökümanı sunduk. (Yazıda velilerin göndediği ültimatom ve okul müdürü G. Washburn'un cevabının metinleri verilir). Müdürün buna cevabının sonucu olarak kâğıdı imzalayan kişilerin oğulları okulu bıraktılar, fakat ne yazık ki kolejde hala otuza yakın Ermeni bulunmaktadır. Umarız ki kendi dinlerine karşı ilgi gösterenler oğullarını alıp ulusal okullarımıza vereceklerdir. Son olarak **halkımıza kolejin programına aldanmamalarını tavsiye ediyoruz ve onları temin ediyoruz ki eğer oğullarını oraya yollarlarsa onlar da kendilerini Protestan yapma aracı olacaklardır**. (İmza) Hogapian ve Capamadjian"[319]

Her ne kadar Ermeniler, o yıllarda okulların Protestan eğitimlerine itiraz ederlerse de ikbal ve destek kaygısıyla daha sonra yumuşarlar ve okullara giderler. Okullar da onları Osmanlı devleti'ne ve Türklere karşı eğittiklerinden, böylece ortak düşman karşısında Protestan eğitimde birleşirler.

Görüleceği üzere, Okul Müdürü Washburn, **ahlakî eğitimden** İncil dersleri ve ayinleri anlamaktadır. Ona göre, ahlak eğitimi Hristiyanlık dersleri ve ayinleri olmaktadır. Öte yandan her ne kadar önceleri Ermeniler böyle tepki gösterirlerse de ilerleyen yıllarda Protestanlaşma ile birlikte ABD Kolejleri Ermeni ve Rumların örgütlenme yuvaları haline gelirler. Ancak bu süreç şunu göstermiştir ki, Ermeni sorunu ABD'nin onları Protestanlaştırmasıyla başlamıştır. Bu bakımdan, Ermeni sorununda esas sorun budur! Yani Haçlı Batı'nın **"Ermeni Sorunu"** diye feveran ettiği şey, temelde Ermenileri bu bçlgelerde kendi menfaatleri için kullanması ve her zaman yaptığı gibi konuyu saptırmasıdır!

Robert Kolej'deki dinî ayin ve eğitimleri okul müdürü **George Washburn**, hatıratında şöyle anlatır:

319 Washburn, **Cennetin Sonbaharı Kolej Anıları**, s.116-117

"Pazar günleri dışında hergün **bütün öğrenciler 8.15'de yapılan sabah duasına katılmak durumundadır. Bunda İncil okunur ve dua edilir**. Bazen okunan İncil bölümünün kısa bir uygulaması yapılır. **Pazar günleri saat 11.00'de vaaz vardır; saat 15.00'de İncil dersleri yapılır.** Bunun dışında müdürün başkanlığında yarım saat açılış, dua ilahî söyleme ve tarihten veya yorum kabilinden kısa bir konuşma yapılır. Akşam saat 7.30'da birçok konunun ele alındığı gayri resmi bir ayin vardır. **Eve gitmeyen tüm öğrencilerin bu Pazar ayinlerine katılmaları gerekir.** O dönemde günün yarısında ben vaaz veriyordum, diğer yarısında da Dr. Long ve Profesör Grosvenor veriyordu. Akşam ayinleri öğretmenler ve okutmanlar tarafından yürütülüyor ve genellikle yerli dillerde veya Fransızca olarak yapılıyordu... Şüphesiz ki **bu dinî eğitimin öğrenciler üzerinde etkisi vardı. Eğer etkisi olmadığını düşünseydik bunu terk ederdik**... İnanıyorum ki, oğullarını koleje yollamalarında her şeyden çok kolejin bu dinî ve ahlakî etkisi ön plandaydı..."[320]

Washburn, pazar ayinlerinin nasıl ve kimler tarafından yapıldığını da şöyle anlatmaktadır:

"O zamana kadar (1869) kolejde Pazar ayinlerinden muhterem peder **Dr. Schauffler** sorumluydu. Dr. Hamlin'in kolej için kiraladığı binada düzenli aralıklarla ayinler düzenleyen misyonerler ve ülkede yaşayan yabancılardan oluşan bir kilisenin yıllardır papazlığını yapmıştı. Öğrenciler bu ayinlere katılıyorlarlardı. Dr. Schauffler sağlığının bozulması üzerine 1879 sonunda bu görevi bıraktı. Böylece ayinlerden kolej sorumlu hale geldi. Vaaz işini Dr. Hamlin ve ben, misyonerlerden alabildiğimiz kadar yardım alarak yürütüyorduk. **İncil dersleri kolejdeki çalışmaların her zaman bir parçası olmuştu** ve Dr. Hamlin bu dalda her daldan daha başarılıydı."[321]

Peki, Robert Kolej, misyoner okulu mudur? Yani okul, Protestanlığı yaymak için mi kurulmuştur?

320 Washburn, Cennetin Sonbaharı Kolej Anıları, s.119-120
321 Washburn, Cennetin Sonbaharı Kolej Anıları, s.70

Bu konuda bir fikir vermesi bakımından, Robert Kolejin müdürlerinden George Washburn, hatıratında kolejin hedeflerini ve dinî durumunu, kolejin Tüzüğüne dayanarak açıkça belirtmiştir. Okulun amacı ile ayin ve telkin dersleri zaten Tüzükte yer almış olup, Washburn da konuyu hatıratında şöyle itiraf etmiştir:

"Kolejin dinî durumu, mütevelli heyeti tarafından benimsenen tüzükte açığa kavuşturulmuştur. Hiçbir mezhep veya fırkaya ait olmayacak ve ırk ve din ayrımı gözetmeksizin herkese açık olacaktı. Doğunun eski Hristiyan kiliselerini yok etmek veya zayıflatmak gibi bir amacı olmayıp, **ancak onların öğrencilerinin ahlakî ve ruhsal hayatlarını, Tanrıya inançlarını ve Onun kanunlarına uyma isteklerini geliştirmeyi hedeflemekteydi.**

Tüzüğünde belirtilmiştir ki: '**İncil'in prensipleri doğrultusunda kurulacak ve yönetilecektir**, bu vesileyle ilan edilip mukadder kılınan şudur ki bilimsel ve edebiyatla ilgili bir kurum olmak yanında, orada Tanrı ve Onun sözleri açıkça onaylanacak ve saygı görecektir. Amerikan veya İngiliz veya Yabancı İncil Cemiyetleri tarafından yayınlanan **Kitab-ı Mukaddes kolejin her eğitim devresinde her gün en az bir defa okunacak** ve dualar edilecektir. **Her Pazar yapılan ayinde tüm Fakülte hazır bulunacak** ve Fakülte ve öğretmenler tarafından onaylanan özel ve çok önemli mazeretler olmadıkça bütün öğrenciler buna katılacaklardır." [322]

Washburn, işlerinin en önemli tarafının dinsel olduğunu ve İstanbul'da bulunmalarının tek sebebinin din olduğunu, okulun en iyi misyonerlik yöntemi olduğunu belirtir:

"**Biz her zaman işimizin en önemli tarafının dinî olduğunu hissetmişizdir, orada (İstanbul'da) olmamamızın tek sebebi budur** ama bunun nasıl olduğunu ve sonuçlarını şema halinde göstermek çok zor. Bütün öğrencilerin katılması mecburî olan Pazar ayinleri ve günlük dinî egzersizler çok önemliydi ama ben her zaman bizim di-

322 Washburn, Cennetin Sonbaharı Kolej Anıları, s.41-42

rek kişisel etkimizin ve sınıftaki planlanmayan dinî öğretilerin daha önemli olduğunu hissettim... Ağaç meyvesinden bilindiği gibi okullar da mezunlarından bilinir."[323]

"Kolej Amerika'daki dindar çevrede de çok takdir ediliyordu ama artık tek değildi. Başarısı, yabancı misyoner gruplarının politikalarını değiştirmeye ve dünyanın diğer yerlerinde farklı dinî mezheplerin misyonlarıyla bağlantılı olarak bu tür müesseselerin kurulmasına sebep olmuştu. **Eğitimin geçerli bir misyonerlik yöntemi olduğuna inanmayanlar on yıl önce koleji çok eleştirmişti.** Bu sefer daha az eleştiri almamıza rağmen bağış yapanların ilgisi bölünmüştü. Yabancı ülkelerdeki diğer okulların da bizim kadar paraya ihtiyaçları vardı ve parayı elimizin altından alıyor olsalar bile, benim onların önüne geçmek gibi bir isteğim kesinlikle yoktu. Bu Tanrı'nın parasının Tanrı'nın istediği işlerde Robert Kolej vasıtasıyla kullanılmasıydı." [324]

Müdür Washburn, Robert Kolejdeki eğitim sürecinde okulu Hristiyan koleji yapmak konusunda hiç taviz vermediklerini ve okulun mührünün dahi dinsel ibare taşıdığını hatıratında açıkça söyler:

"Okulu bir Hristiyan koleji yapmak ve öğrencilerde Hristiyan karakterini geliştirmek konusunda ise hiç taviz vermedik. Bizce kolej eğitiminin başlıca amacı disiplinli bir şekilde efendimiz İsa'nın misyonu ve onun öğretileri doğrultusunda gerçek insanlığın eğitimidir." [325]

"Robert Kolej başlangıçtan itibaren bir iman eseridir. Şimdi de böyledir, gelecekte de böyle olacaktır. Kolejimizin mühründeki slogan ise;

Herşey Tanrı'dandır"[326]

323 Washburn, Cennetin Sonbaharı Kolej Anıları, s.193
324 Washburn, Cennetin Sonbaharı Kolej Anıları, s.261
325 Washburn, Cennetin Sonbaharı Kolej Anıları, s.343
326 Washburn, Cennetin Sonbaharı Kolej Anıları, s.364

Öte yandan okulun kurucusu ve ilk müdürü olan Hamlin, yazdığı yıllık raporunda, "kolejin dinî etkisi hakkında çok ümit verici şeyler söyler" ve **dinî ayinlerde ve sınıflarda İncil'in öğretimi sırasında herhangi bir zorlukla karşılaşmadıklarını** ve öğrencilerin her iki eğitime de büyük **ilgi gösterdiklerini** yazar.[327]

Yine okulun dinsel karakterine başka bir gösterge olarak, **Hamlin**, diploma töreni hakkında Robert'a yazdığı 6 Ağustos 1869 tarihli mektubunda şöyle der:

"Diploma törenimiz şu ana kadar olanların en iyisiydi ve harika bir izlenim bıraktı. Mezun olan sınıfın konuşmaları ölçülü, erkekçe, vâkur ve samimîydi ve Hristiyan bakış açısını yansıtır tarzdaydı..." [328]

Eğitim tarihçisi **Osman Nuri Ergin**, okulun yapısı hakkında şöyle bahseder:

"Laik olan Amerikalıların bu okulu kurmaktaki amaçları Protestanlığı yaymak olduğu şüphesizdir. Okul laik bir şekilde idare olunmuş ve olunuyorsa da gelirinin önemli bir kısmının Protestanlığı yayan Amerikan Dernek ve Heyetleri tarafından sağlanmakta olması bu kanaati kuvvetlendirir. Okulun ilk müdürü C. Hamlin'dir. Bu adam misyonerlikten çekilerek bu vazifeyi kabul etmiştir. İkincisi G. Washburn, üçüncüsü C.T. Gates, dördüncüsü P. Monrroe, beşincisi W.C.Wright'tir."[329]

Okulun laik bir görünüm arz etmesi, okulun kurulmasını sağlayan C.R. Robert ile C. Hamlin'in isteğiydi. Böylece diğer Hristiyan devletler ile yumuşak ilişkiler kurulacak, Amerika'da destek bulmak kolay olacaktı. Her ne kadar okul, bir mezhebin programını uygulamasa da, nihayetinde "**bütün insanları Hristiyanlık potasında eritmek ve Hristiyanlığı bir hayat tarzı haline ge-**

327 Washburn, **Cennetin Sonbaharı Kolej Anıları**, s.49
328 Washburn, **Cennetin Sonbaharı Kolej Anıları**, s.69
329 Osman Nuri Ergin, **Türk Maarif Tarihi**, C:1-2, İstanbul-1977, s.784-785'den aktaran: Aydın, **Bulgarlar ve Ermeniler Arasında Amerikan Misyonerleri**, s.199-100.

tirmek amacıyla kurulmuş bir Hristiyan okuludur." Nitekim okulun müdürlüğünü de yapmış olan **Caleb Frank Gates,** okulun Hristiyanlık misyonunu şöyle ifade etmiştir:

"Türkiye'deki Amerikan eğitim kurumları Hristiyanlar tarafından kurulmuş, onların parasal desteğiyle devam ettirilmektedirler. **Dolayısıyla bu kurumlar Hristiyanlık karakterini yetiştirdiği öğrencilerine vermelidir.**"[330]

Okulun kurulmasını sağlayan Robert'in, okulun inşa edileceği arsanın yerini tespiti amacıyla Papazlar Toplantısı'nda söyledikleri, zaten her şeyi açıkça ortaya koymaktaydı. **Robert Kolej, bir fethin aracısı ve işe başlama noktası idi!** Bu fetih, ABD'nin fethiydi!

Okulun diğer bir yönü ise Bulgarları eğitmesi ve adeta Bulgar ileri gelenlerini yetiştirmesi olur.

Washburn, Robert Kolejin Bulgarları nasıl ortaya çıkartıp hazırladıklarını hatıratında şöyle anlatır:

"O zaman (1868) yatılı öğrencilerin çoğu Bulgar'dı ve yirmi yıl boyunca mezun olanların çoğu bu millettendi. Geçen yüzyılda Bulgarlar yüzyıllardır süren uykularından uyandılar. Konstantinopol'ün Rum Patriğinin boyunduruğundan kurtuldular ve **Türklerinkinden de kurtulma hayalleri kurmaya başladılar. Bunlar kör cahil köylü bir milletti. Aydınlanmak için bir yol aramaya başladıklarında o zamanki Bulgaristan'da bir Amerikan misyoneri ve daha sonra da kolejde hoca olan Dr.Long tarafından Robert Koleje yönlendirildiler.** Dr. Hamlin 1856'dan beri Bulgarlarla ilgileniyor olmasına ve Bulgaristan'da misyonerlikler kurulması için nüfuzunu kullanmış olmasına rağmen, yazışmalarından anlaşıldığı üzere ne o ne de Mr. Robert onların koleje öğrenci olabileceklerini aklına getirmemişti. **Mr. Robert Avrupa'da yeni bir eyalet kurulmasında önemli bir rol oynadığını bilmeden öldü.**"[331]

---

330 Aydın, **Bulgarlar ve Ermeniler Arasında Amerikan Misyonerleri,** s.101
331 Washburn, **Cennetin Sonbaharı Kolej Anıları,** s.68-69

"Robert Kolej olarak bizi etkileyen yılın siyasî olayı, bir anayasa çıkarmak ve bir Rus generalinin gözetiminde bir Bulgar prensi seçmek için Nisan 1879'da Tirnova'da toplanan ulusal toplantıydı. Bütün Avrupa'nın dikkati burada toplanmıştı ve sonucu görünce şaşırıp kaldılar. Çarın sevgili kuzeni Battenberg Prensi Alexander'ın Batılı güçlerin de onayıyla prens seçilmesi doğaldı. Şaşırtıcı olansa kabul edilen anayasanın Avrupa'nın en demokratik anayasası olması ve Rusya'nın da buna ses çıkarmamasıydı. Toplantıyı yapanlar oldukça ilgi çekiciydi; çoğunluğu köylülerden oluşuyordu ve bunların birçoğu üzerlerindeki pöstekiyle gelmişlerdi. Toplantıda gücü elinde bulunduran eski Robert Kolej öğrencilerinden başka parlamento hukuku hakkında bir şey bilen yoktu. Sivil hükümete dair kişisel tecrübesi olan hiçbir üye bulunmuyordu. **Toplantıda görüşülenlerden biri de Bulgaristan'ın bağımsızlığı ve yükselişi uğruna yaptıklarımız için Dr. Long ve bana bir şükran kararı alınmasıydı. Benzer şekilde Mr. Gladstone ve Mr. Schuyler'e de şükran kararları alındı.** Prens Alexander genç ve tecrübesiz biriydi ve özel sekreteri olarak 1871 mezunlarımızdan Mr. Stoiloff'u seçmişti. Mr. Stoiloff prensin en yakın arkadaşı ve danışmanı haline geldi."[332]

"Rus ataşesi tarafından verilen bir yemekte, Robert Kolejin doğudaki etkisinin Rusya ve İngiltere'den daha fazla olduğunu ve Türkiye'yi en sonunda Amerikanlaştıracağını söyledi. Bu yüzden ona teşekkür etmedim. Amerika'da bilinen gerçek kolejin dindar çevrelerce tanındığıydı. İngiltere ve Rusya'da ise kolej, gerçek amacı olan bir Hristiyan koleji olarak değil, dışişleri bakanlıklarında ve Bulgaristan üzerindeki etkisinden dolayı tanınıyordu."[333]

"Kolej, Balkan yarımadasında bağımsız bir devlet kurulması konusundaki nüfuzundan dolayı Avrupa'da iyi tanınıyordu. Elli yıl önce Bulgarlar, Amerika ve Batı Avrupa'da unutulmuş bir ırktı. Biz

332 Washburn, Cennetin Sonbaharı Kolej Anıları, s.187-188
333 Washburn, Cennetin Sonbaharı Kolej Anıları, s.260-261

onları keşfettik, fakat yardıma çok ihtiyaçlarının olduğu bir zamanda Batı dünyasının onları tanımasını sağladık. Bundan yıllar önce onlar biziz keşfetmişti ve kolejde öğrenim gören genç adamlar kanalıyla güvenimizi kazanamak için gelmişlerdi. Bizim onlar için yaptığımız en önemli şey bağımsız devletin yönetimi hakkında çok az şey bilen **Bulgarların sayısının az olduğu bir devirde onları yarının liderleri olacak genç adamlar olarak eğitmemizdi.** Onlar okuldan mezun olduktan sonra da yeni işlerini kurmalarında yardımcı olacak tavsiyeler verdik ve itibarımız olan Avrupa'da menfaatlerini korumaya çalıştık. Böylece, yeni devletin kurulmasında önemli katkımızın olduğu gerçeği tüm dünyanın ve koleje karşı sorumluluklarını hiçbir zaman unutmayan Bulgarların bildiği bir gerçek oldu."[334]

Robert Kolejde okuyup sonra bilinçli bir şekilde Bulgar idesli için çalışan mezunlar şunlardır:

"İlk Bulgar başbakanı olan **Stephan Panaretoff,** Kolejin 1871 yılı mezunudur. 1871 mezunlarından ayrıca 2 belediye başkanı, 3 büyükelçi, 4 milletvekili ve 2 de bakan vardır. Bulgar ordusunun en tanınmış **istihbarat elemanlarından M. Combourof** ve başbakanın yakını olduğu anlaşılan Bulgar Dinî Yayınlar Başkanı **Ivan Panaretoff** da 1871 yılı mezunudur.

1871-1875 yılları arasında mezun olan öğrencilerden 4'ü Bulgar ordusunda komutandır. Bunlardan 2'si Slivnitza Savaşı'nı yönetmişlerdir. Marinoff bu savaşta ölmüş, bir diğeri generalliğe terfi etmiştir. Aynı dönem mezunlarından 3 de diplomat vardır.

İlk mezunlardan **Petro Garbanov,** birkaç yıl kolejde ve Filibe'de öğretmenlik yapmış, ünlü 93 Harbine Rus ordusu saflarında katılarak Türkiye aleyhinde istihbarat vermiştir. Elena İhtilal Komitesi'nin bu üyesi, daha sonra Bulgar prensliği devletinin kurucu meclisinde milletvekili olmuştur.

---

334 **Washburn, Cennetin Sonbaharı Kolej Anıları,** s.360-361

Konstantin Stoilov kurucu meclisin milletvekillerindendir. Bu Amerikan yetiştirmesi daha sonra Muhafazakâr Parti'nin liderliğine getirilmiş, ilk Bulgar prensi olan Avusturyalı Aleksandr Battenberg'in politika sekreteri, Halk Partisi Genel Başkanı ve nihayet Bulgar Başbakanı olmuştur! Stoilove Kabinesi'nin genel sekreteri de bir başka Amerikan yetiştirmesidir: **Petkov Hristov Tıpçileştov**!

Stephan Panaretov ile **İvan Stefanov Gesoy**, Bulgar devletinin ilk diplomatlarındandır. Bunlardan ilki Washington'da elçilik yapmış, öteki İstanbul, Viyana, Berlin ve Bern'de diplomatik temsilci olarak bulunmuştur.

Ivan Petkov Slaveykoy, 93 Harbi'nden sonra Tırnova'nın Rus valisinin genel sekreteri, 1885'de Sofya Belediye Başkanı, 1901'de milletvekili ve eğitim bakanı olmuştur.

1869-1875 yıllarında İstanbul'da İngiliz İstihbarat ve Posta Örgütü'nde çalışan **Petar Mateev**, 93 Harbi'nde Rus ordusunda da çok önemli görevler yapmış, savaştan sonra da bu hizmetlerinden dolayı Doğu Rumeli Vilayeti'nde Aleko Paşa'nın genel sekreterliğine getirilmiştir. Önce **İngilizlere**, sonra **Ruslar'a uşaklık etmekle tanınan** bu adam 1897'de Bulgaristan Konsolosu olarak Edirne'ye tayin edilmiştir.

Türk Devleti'ne karşı Bulgar ayaklanmasını örgütleyen önemli elebaşılardan biri olan ve 1876 isyanına da bizzat katılan **Petar Dimitrov**, 1892'de Beyrut'ta Bulgar diplomasi ajanı olarak görev yapmış, aynı yıl İstanbul'a alınmış, 1896'da bu görevle Atina'ya tayin edilmiştir.

Nisan 1876 ayaklanmasının bir diğer elebaşısı ve Filibe ihtilal Komitesi'nin de bir numaralı üyesi olan **Konstantin Kolçev**, Robert Kolej'de yetiştirilen Bulgarlardandır. Kolejden 1873-74 döneminde mezun edilen 5 Bulgarın 5'i de kurucu meclise milletvekili seçilmişlerdir: **Hıristo Bojilov**, **Ivan Bradinov**, **Dosi Ikonomov**, **Petar Gorbanov** ve **Petar Çernel**.

Kolejin 1874-75 mezunlarından **Todor Ivançev**, 1886-1887 ve 1889'da eğitim bakanı, 1899-1901'de başbakandır. Rus ordusunda General, Skobelov genelkurmayında tercüman olarak Türk Devleti'ne ihanet eden **Aleksandr Lüdskanov**, Plevne, Lofça ve Şıpka'da Türk askerine kurşun yağdırmış, savaştan sonra da İstanbul'daki Bulgar elçliğinde ikinci sekreter olmuştur!

Bulgar dilcisi, ansiklopedisti ve İstanbul'da yayınlanan Zornitsa (Sabah Yıldızı) gazetesinin yazarı olan **Luka Kasırov** ve daha sonra bakan olan ünlü Bulgar gazetecisi **Mihail Macarov** da Robert Kolej mezunudur.

Görüldüğü gibi Robert Kolej, önce Bulgar devletini kurmayı planlamış, sonra da örgütçüsü, isyancısı, yazarı ve gazetecisi, generali, diplomat, dilcisi ve kurucu merclis üyesi, bakanı ve başbakanlarıyla da bu devletin kadrosunu yetiştirmiştir.

Bulgar çocukları, parasız yatılı okumuşlardır, bu kolejde. Nisan 1876 isyanı başlamadan önce de son sınıftaki Bulgar öğrencilerinin hepsine izin verilerek ayaklanmaya katılmaları teşvik edilmiştir! Ayaklanmanın hemen ardından kolejin Bulgar öğretmenlerinden Profesör **Stephan Panaretaov**, Bulgar ekzarhı Antim tarafından **Avrupalılar'ı Türkler aleyhine kışkırtmak göreviyle İngiltere'ye gönderilmiş** ve bu prof.un Times gazetesinde Konstantinopolitan takma adıyla yazı yazması sağlanmıştır. Bu profesör Panaretov, 3 Mart 1878'den sonra İstanbul'a dönmüş ve kolejdeki görevine devam etmiştir."[335]

Görüleceği üzere, Robert Kolej, Bulgaristan'ın yaratılması konusunda çok etkili olmuş, ayrıca Amerikan misyonerleriyle de desteklenmiştir. Hatta **Bulgar Meclisi, 1879 yılının Nisan ayında prens seçmek için toplandığında, söz konusu toplantı-**

335 Ahmet Merdivenci, **"Robert Kolej'in İlk Kırk Yılında Yetiştirilmiş Olan Bulgarlar-I, II"**, Türk Dünyası Tarih Dergisi, Sayı:15,1988, s.42-29, Sayı:16, 1988, s.2-9'dan aktaran: **Sevinç, Osmanlıdan Günümüze Misyoner Faaliyetler**, s.125-127

da **Robert Kolej müdürüne ve ABD'li bazı kişilere şükranlarını bildiren bir karar almıştır.** Aslında, Robert Kolej müdürü Washburn, Bulgar sorunu konusunda aktif olarak yer almış bir kişidir. Meselâ, bir yandan İngiltere'de dikkat çekerken, diğer taraftan İstanbul'daki yabancı gazeteciler aracılığıyla Daily News ve London Times gazetelerinde Bulgarların Türkler tarafından katledildiğine dair haberler yayımlatmıştır.[336] İşte Robert Kolejin, müdürlüğünü yapmış olan kişi budur!

C. Hamlin de Washburn'dan geri kalmamıştır. Her ne kadar Hamlin için misyonerlikten ayrıldı gibi açıklamalar yapılmış ise de bu bilgiler kandırma ve yalandan başka bir şey olmamıştır. Çünkü Hamlin, her zaman misyonerliğe ve Türk düşmanlığına devam etmiştir. Meselâ, Marsilya'daki Osmanlı Elçisi Mavroyani Beyin 2 Ekim 1895 tarihli yazısına göre, **Boston Protestan İttifakı tarafından bir miting düzenlenmiş ve bu mitingde Türkiye ve Türkler aleyhinde bir takım kararlar alınmıştır. Bu kararların altına Robert Kolejin kurucusu okulun ve müdürlüğünü yapmış olan C. Hamlin de imza atmıştır**. Bu kararlarda, Türkiye; **"Hristiyan tebaasına zulmeden, onlara baskı uygulayan ve zorla acımasızca vergi toplayan, cinayetlerine yeni yıkımlar ekleyen zalim bir devlet"** olarak nitelendirilmiştir.[337]

Hamlin, Kırım Savaşı sırasında, İngiliz ordusunun ekmek ihtiyacını kurduğu fırınlar ile halletmeye çalışmıştır. Ayrıca büyük bir çamaşırhane kurup savaşta ölenlerin elbiselerini yıkatır. Bir tür, çevreyi etkileme ve teslim almanın temellerini atar. Sadece okul kurmakla kalmaz. Öte yandan kiliseler imar eder. Meselâ, Rodos'ta bir Türk'ten aldığı geniş bir araziyi mevcut kilisenin genişletilip imar edilmesinde kullanır. Bursa kilisesinin yapılmasını gerçekleştirir.[338]

336 Aydın, **Bulgarlar ve Ermeniler Arasında Amerikan Misyonerleri, s.124**
337 Aydın, **Bulgarlar ve Ermeniler Arasında Amerikan Misyonerleri, s.241**
338 Tozlu, **Kültür ve Eğitim Tarihimizde Yabancı Okullar, s.201**

Robert Kolejde çoğunlukla Ermeni, Rum ve Bulgar gençler eğitim görmüşlerdir. Robert Koleji 1863-1864 döneminde öğretime açılmasına rağmen, 1901-1902 dönemine kadar okula bir tek Türk öğrenci kaydedilmemiştir. Bir yıl sonra ise, yani 1902-1903 döneminde 17 Türk öğrenci kaydedilmiştir. Açılışından 1905-1906 dönemi sonuna kadar Robert Kolej'e kaydolan toplam 8544 öğrencinin 2.729'u Ermeni, 1.971'i Bulgar, 2.437'si Rum, 17'si Türk, gerisi de Avrupalı ve Amerikalıdır.[339]

Yukarıda belirttiğimiz üzere, Kolejde dinsel eğitim de verilmiştir. Dinsel eğitim programına göre, sabah saat 8.15'te bütün öğrencilerin hazır bulunması ile dua edilirdi. Bu duada, İncil'den herhangi bir konunun açıklaması ve yorumu yapılırdı. Bu açıklamalara İncil Üzerine Çalışmalar denilirdi. Bu sabah duaları Pazar günü hariç her gün yapılırdı. Pazar günü ise, saat 11.00'de Protestan usulüne göre alışılmış bir ibadet yapılır, öğleden sonra saat 3.00'te de bütün öğrenciler ile birlikte genel bir dua edilirdi. Bu dinsel eğitimler genellikle okulun müdürü tarafından yaptırılırdı. Pazar akşamı ise değişik konular üzerinde çalışma yapılırdı. Akşam toplamntıları açık tarzda olurdu. Tabi bu dinsel eğitim aslında öğrencileri Protestanlaştırmaya yönelik dinsel törenlerdi. Hatta mezuniyet törenleri de aynı hava ve aynı ruh içinde gerçekleştirilirdi. Nitekim 1869 yılında yapılan bir töreni, Hamlin Amerika'ya rapor ederken, "**öğrencilerin konuşmalarının bile Hristiyanî düşüncelerle dolu olmasından büyük bir zevk duyduğunu**" belirtir.[340]

Okuldaki dinsel eğitime ve Protestanlık propagandasına bir süre sonra Ermeni cemaatinden itirazlar gelir. Çocuklarını kolejden çekerler. Protesto yürüyüşü yaparlar. Bunun üzerine o dönemde okul müdür olan Washburn, Ermenileri toplar ve onlara açıklamalar yapar, okulun amaçlarından ve yapılanlardan bahseder. Sonuç olarak okulun amacını şöyle belirtir:

339 Küçükoğlu, **Türk Dünyasında Misyoner Faaliyetleri**, s.119
340 Tozlu, **Kültür ve Eğitim Tarihimizde Yabancı Okullar**, s.205-207

"Bu Kolejin kuruluşu sadece bir hususu gerçekleştirmek içindir. O da Türk halkına Hristiyan eğitimi vermektir."[341]

1906-1907 yılında G. H. Fitzmaurice adlı bir İngiliz tarafından hazırlanan raporda Bulgaristan'ın kuruluşu hakkında şöyle der:

"Hristiyan çocukları için ise Fransız, İngiliz, Amerikan ve İtalyan okulları vardır. 'Bulgaristan bugünkü mevcudiyetini bu okullara borçludur' sözü bu okulların etkisini göstermek bakımından gerçeğe en yakın ifadedir."[342]

Robert Kolej'de okuyan öğrencilere dayak cezası da uygulanmıştır. Bu ceza genellikle kırbaçlama şeklinde yapılmıştır. Kırbaçlama cezasını okulun müdürlerinden Georgwe Washburn, hatıratında şöyle anlatır:

"Dr.Hamlin büyük suçlar işlendiği zamanlar **öğrencileri herkesin içinde kırbaçlıyor** ve bu cezalandırma yöntemini uygun buluyordu. Aynı zamanda ben de Dr. Hamlin'den etkilenerek yöneticiliğimin ilk yıllarında ara sıra aşırı durumlarda büyük öğrencilere karşı bile kaba kuvvete başvurmuştum. Eski öğrenciler arasında bazen benim cezalarımın komik hikâyeleri anlatılır. Benim gibi güçlü ve kuvvetli bir adama ara sıra karşı konulması yadırganacak bir durum olmasa gerek. Bir keresinde binadan çıkması istenen bir Türk'ün yatakhaneye dalması üzerine onu merdivenden yuvarlamıştım. Bazı öğrenciler de asîleştikleri zaman ilk yıllarda böyle bir şeyin gerekli olduğunu düşünüyordum. Fakat kolejin gücü dünyada tanınır hale geldikten sonra manevî etkisi o kadar arttıki artık disiplini sağlamak için böyle yöntemlere başvurma gereği kalmadı. Sonraki yıllarda kolej öğrencilerine karşı bu yola asla başvurmadım, fakat kırbaçlamanın hazırlık sınıfı öğrencilerine karşı belli suçlarda başvurulmasının uygun bir cezalandırma yöntemi olduğuna her zaman inanmışımdır. Sadece, herhangi bir öğretmen değil de bizzat müdür

341 Tozlu, **Kültür ve Eğitim Tarihimizde Yabancı Okullar**, s.207
342 Erol Ulubelen, **İngiliz Gizli Belgelerinde Türkiye**, Çağdaş Yay. İstanbul-1982, s.32

tarafından ve alenen değil özelde ve ciddiyetle uygulamayı gerektiğinde ısrar ettim. Bu yıl böyle bir ceza uygulamayı gerektiren on tane olay oldu. **Birkaç yıl sonra sabah dualarında herkesin önünde yapılan bir azarlamanın en etkili cezalarından biri olduğunu keşfettim,** ancak bu çok ciddî suçlarda nadir verilen bir ceza olarak kullanılmalıydı..."[343]

M. Halidi ve Ö. Ferruh, Robert Kolej hakkında şunları söylüyorlar:

"Gerek öğretiminde ve gerekse öğrencileri yetiştirdiği atmosfer bakımından gizli hareket etmeyen bir **Hristiyanlık kolejidir.** Danyal Pols diyor ki: 'Beyrut Koleji ile Robert Koleji yalnız kardeş kolejler olmayıp ikiz kardeşlerdir'. Bu koleji bir misyoner kurdu. Bugün de olduğu gibi her zaman müdürlüğünü bir misyoner yapmıştır."[344]

Hammer'den sonra oldukça ayrıntılı bir şekilde Osmanlı tarihini yazan **Nicolae Jorga,** 2005 yılında Türkçesi de yayımlanan söz konusu eserinde, Robert Kolejin açılmasını ve hangi ihtiyacı karşılayacağını şöyle ifade anlatır:

"1843 yılında Mısır'da hayatını kaybeden Ahmed Fevzi Paşa, Rıza Bey ve Said Paşa, hatta Damad Mehmed Ali Paşa gibi saray okulunda yetişmiş esnaf oğulları, kısacası eğitimsiz olup, Avrupalılarla ilişkilerde nasıl davranacaklarını şaşıran insanlar, henüz Bartı'da yetişen veya seyahatlerinden dönen yeniçağ temsilcileriyle aynı safları paylaşıyorlardı. Bu yüzden aralarında Aristarşi ve Vogorides'in itibarlı ve Babıâli'nin tüm sırlarına vakıf olan şahsiyetler olarak göze batan, genelde hain düşünceli Rumlar, ister istemez her zamanki gibi kullanılıyor, ödüllendiriliyor ve terfi ettiriliyorlardı. Elçiliklerde de eğitimli Türkler İstanbul'da kendilerine yeterince meşguliyet bulunca, Rum diplomatlar eski yerlerini geri kazanmışlardı. Başkent gençlerin elinde idi ve eyaletlerde sadece diğerleri

343 Washburn, **Cennetin Sonbaharı Kolej Anıları,** s.88-89
344 Hopkins-Moore-Halidi-Ferruh, **Tarihte ve Günümüzde Misyonerlik,** s. 173-174

görünüyordu. Gerici zihniyetler ancak yeni kurulan okullarda uzun bir hazırlıktan sonra ortadan kaldırılabilirdi ve Türkiye'nin bugüne kadar sayısız ihtilalden sonra ortadan kaldırılabilirdi ve Türkiye'nin bugüne kadar sayısız ihtilalden sonra bile hala kazanamadığı tek bir şeye ihtiyacı vardı: Sadece siyasî açıdan da olsa gerçek bir millet gibi hisseden özgür bir halkın özgüvenine. **Amerikalı bir hayırsever olan Christoph Roberts, Osmanlı devlet adamlarının kötülüklerin kaynağını henüz keşfedemeden önce bir fikir ortaya atarak derde derman bulmak istedi.** Buna göre herkesin ana dili ile başlayıp, son sınıflarda İngiliz ve Fransız kültürü ile tanıştırılacağı ve her zaman pragmatik hedefleri göz önünde bulunduracak şekilde eğitilecekleri bir kolej açılacaktı. Böylece, toplumun ve devletin iyiliği için, sayıca bu kadar büyük ve kendi aralarında bu kadar farklı olup, birbirleri ile neredeyse sürekli mücadele halindeki milletler kardeşçe yaşamaya alıştırılacaktı. Bu temeller üzerinde 1863 yılında **İstanbul Bebek'te, yapılacak işlerin büyüklüğü karşısında sadece çok küçük bir katkıda bulunabilen** Robert Koleji kuruldu." [345]

Jorga'nın bu anlattıklarına bakınca, insan eğer Robert Kolej'de olan bitenden haberi yoksa Türkiye'ye çok önemli bir katkıda bulunduğunu düşünecektir. Belirttiğimiz gibi bu eser 2005 yılında Türkçe'de de yayımlandı. Üstelik hala tarih araştırmalarında kaynak olarak kullanılan bir eser olma vasfını korumaktadır. Oysa bu eserin yazıldığı yıllarda artık Robert Kolejin ne olduğu ortaya çıkmıştı. Özellikle Bulgar ayaklanmasına fikir ve okul babalığı yapılmasından dolayı, yukarılarda anlatıldığı üzere adeta Bulgar Devleti bu okulda hazırlanmıştı. Dolayısıyla Jorga bundan nasıl haberli değildi bilemiyoruz.

Şimdi, bu tarih ciltlerini alan ve okuyan bir insanımız, diyelim ki Türk tarihini yeni merak etmeye başlamış olsun ve ilk aldığı

---

345 Nicolae Jorga, **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi,** Çev: Nilüfer epçeli, Yeditepe yay. İstanbul-2005, s.365-366

tarih kitabı da bu olsun ya da Robert Kolej hakkında ayrıntılı bilgi sahibi olmasın! İnsanımız, Jorga'nın yazdığını okuyunca, bir defa Jorga'nın çizdiği Robert Kolej imajı kafasında yerleşecek ve ondan sonra eğer merak edip başka kaynaklar okumaz ise, kafasındaki tarih bilgisi hep öyle kalacak. Zaten ortam da buna müsait durumda olduğundan ve öte yandan çocuklarını veya yakınlarını da bu okula gönderme hayalini kurduğu için değişen bir şey olmayacaktır!

Bu sebeple, bu tür eserler yayımlanırken elbette ki orijinaline uygun yayımlanması gerekir ama en azından bu birkaç husus, dipnotlarında uyarı şeklinde ek açıklama ile doğru bilgi de verilmelidir. Ki bu aynı zamanda yabancılara karşı hassasiyetimizi de göstermiş oluruz. Dileriz bundan sonra böyle yapılır. Aksi takdirde Oryantalizmin bilgisiyle zehirlenmiş oluruz.

Konunun diğer tarafı, ülkemizde yine halen kaynak olarak kullanılan **Joseph Von Hammer'in Osmanlı Tarihi'nin Türkçe çevirisinde, açıklamaya göre, tarihi kronolojik olarak tamamlamak için Jorga'nın bu kısmı eklenerek yayımlanmaktadır.** Meselâ Sabah gazetesi ile verilen ve piyasada da satılan 10 ciltlik Hammer tarihinin 9. cildinin 441-442. sayfaları Jorga'nın yukarıda alıntıladığımız kısmıdır.[346]

Kanaatimce, sadece konuşmakla olmuyor, bu yayımlarda da daha dikkatli olmamız ve bu tür ayrıntılara özen göstermemiz gerekmektedir. Bu aynı zamanda bilginin aktarılması bakımından, geleceğimize ve gelecek nesillere de saygıdır!

"Millî Aydınlanma" ancak "mış gibi" yapmaktan vazgeçtiğimiz zaman gerçekleşebilir. Aksi takdirde, nakil ve ezbere devam etmek, yarı sömürge olmanın zihniyet yapısını devam ettirmekten ileri geçemez! Bağımsızlık önce kafalarda doğar, sonra eylem olur!

Robert Kolej hakkında, **Charles Crane**, 1919 yılında yayımlanan kitabında okulun önemini şöyle belirtir:

346 Josep Von Hammer, **Büyük Osmanlı Tarihi**, Sabah yay. İstanbul, s.441-442

"Kesinlikle inanıyorum ki Robert Kolej, Türkiye'deki **Doğu Sorununun** daha uygun bir çözüme kavuşmasında, bütün Avrupalı kuvvetlerin elçilerinden daha fazla rol oynamıştır."[347]

New York eğitim Müfettişi **Dr. F. P. Graves,** 1926 yılında yayımlanan kitabında, ABD Kolejlerinden şöyle bahsediyor:

"Eğer Yakın Doğu, bugünkü düzensizlik ve karmaşasından problemlerini çözerek çıkarsa, bu kendi insanları sayesinde olacaktır. Bu uyanışın liderleri, Robert Kolej, Beyrut Amerikan Üniversitesi, İstanbul Kız Koleji gibi okullardan gelen gençler olacaktır."[348]

Robert Kolej tarafından 1992 yılında yayımlanan bir yayında, okulun amacı ve ilişkileri şöyle belirtilmiştir:

"Robert Kolejini Türkiye'de desteklemenin Amerikalılar için belirgin bir yararı vardır. Böyle bir okula yatırım, ABD hakkında bilgili, belki de Türk-Amerikan ilişkilerine olumlu bakan etkili bir grubun ve hatta Türk liderlerinin yetiştirilmesini sağlayacaktır."[349]

Okulun Mütareke döneminde ortaya koyduğu çok kötü bir davranış ise, işgalcilere yapılan dalkavukluk olur. İstanbul'un işgali sırasında, Robert Kolej'de işgal kuvvetlerine, "Hoşgeldiniz Gecesi" düzenlenir.[350]

Kısacası, insanların ve kurumların gerçek yüzleri, zor zamanlarda belli olurmuş! O günkü Robert Kolej idarecileri de İstanbul işgal edilince gerçek yüzlerini göstermiştir!

İlk ABD Kız Okulu

Amerikalı misyonerler 1832 yılında İstanbul'da **William Goodel'in evinde bir kız okulu** açarlar. Zamanla kız okulları da erkek okulları gibi artmaya başlar. 1870 yılına gelindiğinde orta de-

347 White, **Merzifon Amerikan Koleji Hatıraları,** (Tercüme edenin eklediği bölüm) s.104
348 White, **Merzifon Amerikan Koleji Hatıraları,** (Tercüme edenin eklediği bölüm) s.105
349 Ertuğrul, **Kültürümüzü Etkileyen Okullar,** s.289
350 Tozlu, **Kültür ve Eğitim Tarihimizde Yabancı Okullar,** s.189

receli kız okullarının sayısı **dokuza** çıkar. Bu okullar Pera, bebek, Hasköy'de faaliyet gösterirler. İstanbul'daki kız okulu 1860 yılında Bebek İlahiyat Okulu birlikte Merzifon'a taşınır. Ayrıca Merzifon, Antep, Maraş, Bitlis, Erzincan, Harput ve Mardin'de yatılı kız okulları açılır. Bu okullar iki amaçla kurulur. **Birincisi, eğitilmiş kız çocuklarının sayısını artırmaktır. Ki bu eğitim aynı zamanda Amerikan medeniyetinin Türkiye'de yayılmasını sağlayacaktır. İkincisi ise misyonerlerin yerli yardımcılarına ve yerli öğretmenlere okumuş eşler yetiştirmektir.**[351]

Yerli misyoner yardımcılarına eş konusu önemlidir. Çünkü yerli misyoner yardımcısı sayısı, 1840 yılında 18 iken, 1860 yılında 159, 1870 yılında ise 372 olmuştur.[352]

Kız Okullarının Etkileri

Kadın misyoner **A. Milligan** kız okullarının etkilerini şöyle açıklıyor:

"Kahire'deki kız kolejlerinin sınıflarında bulunan kızlar babaları paşa olan öğrencilerdir. **Bu kadar kız öğrenciyi Hristiyanlık etkisi altına alıp toplayarak** başka bir yer ve İslam kalesine girmek için bu okullardan daha yakın başka bir yol yoktur."[353]

İstanbul Kız Koleji

Bu okulun açıklanmış olan amacı, **dünya insanı** yetiştirmektir. Tabi bu amaç okulun vermeye çalıştığı üst kimliktir. Okulda ortak dil Türkçe değil, İngilizcedir. Bu bakımdan okulda **esas olarak,**

---

351 Kocabaşoğlu, Kendi Belgeleriyle Anadolu'daki Amerika, s.85-86
352 Kocabaşoğlu, Kendi Belgeleriyle Anadolu'daki Amerika, s.107
353 Hopkins-Moore-Halidi-Ferruh, Tarihte ve Günümüzde Misyonerlik, s.163

dil ve ABD kültürü üzerinde bir kimlik verme amacı güdülür. Kendisi de bir misyoner olan Hester Donaldson Jenkins'in kitabına önsöz yazan **Ayşe Aksu**, bu amacı, pek de eleştirel olmadan şöyle ifade eder:

"Birden fazla ırk, din ve dil bir uyum atmosferinde kolejde buluşturulmuştur. Eski dünyanın bu yapıtaşları kolejde bir üst kimliğin içerisinde eritilmiştir. Bu üst kimlik, eskimiş fikirlerden azade, düşünmeyi iş edinmiş, sorgulamacı ve araştırmacı ruha sahip bir "dünya insanı"dır. Bunun amacı, birbirini anlamayan insanların çıkardıkları savaşları sona erdirmektir. **Anlaşıp kaynaşmanın yolu ise ortak bir dildir. Ancak bu dil coğrafyanın öz dili Osmanlıca değil, Anglo-Sakson dünyanın dili olan İngilizcedir**."[354]

Mary Mills Patrick, İngilizcenin bölgede ikinci dil olarak öğretilmesi gerektiğini ve farklı diller konuşanlar arasında **İngilizce'nin ortak dil olmasını** şöyle yazar:

"Balkanlardaki bütün milletler farklı dillerde konuşuyorlar. Ancak Osmanlı İmparatorluğu'ndaki ayırım çok daha büyük. Aynı şehrin insanları, çoğunlukla aynı sokakta yaşayanlar, hatta aynı apartmanın evlerinde oturanlar bile aynı dili konuşmuyor, bu aile yaşantısından okullara, gazetelerine oradan da kiliselerine yayılan bir ayırımcılık meydana getiriyor. **Oysa kolejdeki ırklar arasındaki mevcut uyumun nedenlerinden biri, ortak bir dilin konuşulmasıdır.**"[355]

Okuldaki dinî ayinler ile ilgili olarak, Mary Mills Patrick, yazdığı bir mektupta, okuldaki Müslüman kızların erkekler tarafından idare edilen ayinlere önce katılmak istemediklerini ve bu sebeple muaf tutulduklarını ama buna karşılık onlara ayrı bir öğretmenle özel dinî ayin yaptırıldığını ve sonra katıldıklarını yazar:

---

354 **Jenkins, Robert Kolej'in Kızları Misyonerlik-Feminlzm-Yabancı Okullar, s.23. Önsöz'den.**

355 **Jenkins, Robert Kolej'in Kızları Misyonerlik-Feminizm-Yabancı Okullar, s.179**

"İstanbul'da bulunduğum süre zarfında Müslüman kızların, erkekler tarafından idare edilen ayinlere katılmamalarını mazur görmek benim için bir adet olmuştu. Fakat buna göre bu, dinî olmaktan çok gelenek ve cinsiyet farkından kaynaklanmaktaydı. Bu anlayışı devam ettirmek zorundayım. Müslüman kızlar, erkeklerin gerçekleştirdiği vaaz ayinlerinden muaf tutulduklarında, bir öğretmenimiz onlara özel dinî bir icrada bulunuyor. Bu surette birkaç haftalık muafiyetten sonra, erkeklerin icra ettiği ayinleri gönüllü olarak istediklerini tecrübe ettim. Öğretmen kadrosuna, tüzükteki '**bütün öğrencilerin Pazar ayinleri de dâhil tüm dinî çalışmalara katılmalarının gerekliliği**' bağlamında, yukarıda zikredilen sebeplerden dolayı meydana gelen istisna dışında yapılmasını istediğim yeni bir uygulama yok diye yazacağım."[356]

İstanbul Kız Koleji'nde, okulun kendi iddiasıyla esnek (!) bir dinî anlayış vardı. Öğrenciler kendi dinî inançlarında serbesttiler. Ama **okulda Protestanlık eğitimi zorunlu** idi:

"Amerikan Board'a bağlı diğer kız okullarında sadece Protestanlık öğretilir ve uygulanır, öteki din ve mezheplere karşı çıkılırdı. Oysa bu kolej din konusunda alabildiğine esnekti. Her dinden genç kız bu çatı altında kendi dininin 'sosyal içerikli ibadetlerini' yerine getirebilme imkânı bulabiliyordu. Örneğin, Yahudi öğrencilerin oruçları, bayramları dikkate alınıyor, Ortodoks Bulgar kızların hafta içine denk gelen kilise ayinlerine gitmesine izin veriliyordu. Müslüman öğrencilere iftar saatlerinde yemek ikram ediliyor, hatta onlara özel Doğu yemekleri pişiriliyordu. **Fakat kolej içerisinde öğrencilerin 'kendi dinlerine yönelik bir öğretiye' asla yer verilmezdi; Protestanlık esasına dayalı din derslerine ve ayinlere istisnasız katılım zorunluluğu getirilmişti. Bu bağlamda bütün öğrenciler İncil derslerine, şapel ayinlerine, çeşitli bayram kut-**

356 Jenkins, Robert Kolej'ln Kızları Misyonerlik-Feminizm-Yabancı Okullar, s.18-19. Önsöz'den.

lamalarına, yılbaşı etkinliklerine, akşamları yapılan dinî toplantılara ve Genç Hristiyan Erkekler Birliği (YMCA) gibi gençlik cemiyetlerinin faaliyetlerine katılmaya mecburdurlar."[357]

Kızını bir hevesle Amerikan Kolejine veren bir Türk babası, kızının giderek çevresinden, geleneklerinden ve inancından uzaklaştığını fark ettiğini, müdahale etmek istediyse de bir şey yapamadığını belirtip, şunu söylemiştir:

"**Kızım okula girerken Türk'tü, fakat çıkarken kozmopolit olmuştu.** Bütün gayretlere rağmen kızımı kaybetmiştim."[358]

Jenkins, okuldaki Arnavut kızlardan bahsederken, Batılı ırkçılık duygularını açığa vurmaktan kendini alamayarak şöyle der:

"Bu kızlar saf kan Arnavut soyundandı. Bunun anlamı, **Avrupa'da Doğulu olmayan en ilkel soydan gelmeleriydi**..."[359]

Aziz Pavlos'un Enstitüsü: Tarsus Amerikan Koleji

Tarsus Amerikan koleji'nin, asıl adı ile **Saint Paul Enstitüsü**'nün açılmasını sağlayan, New York'lu zengin bir avukat olan Elliot Fitch Shepard'dır. Shepard, avukat olmanın yanı sıra, Cumhuriyetçi partinin en belirgin bir taraftarı, Presbiteryen Kilisesi'nin sadık bir üyesi ve New York'ta yayınlanan Mail And Express gazetesinin sahibidir. Her ne kadar okulun açılışı Shepard'ın Tarsus'a gelmesi ile kararlaştırılır ise de aslında Shepard'ı Tarsus'a gitmeden önce **böyle bir okul açmaya ikna ve teşvik eden, Maraşlı bir Ermeni olan Harıtıne S. Cenanyan'dır**. Cenanyan aslında cahil bir kişi olmasına karşılık, babasıyla birlikte Protestan olmuş biridir. Protestan olduktan sonra misyoner okulunda öğrenim görür. Daha sonra da Amerika'ya gönderilir. Orada Shepard'ın mensup olduğu kiliseye

357 Jenkins, Robert Kolej'in Kızları Misyonerlik-Feminizm-Yabancı Okullar, s.21. Önsöz'den.
358 Küçükoğlu, Türk Dünyasında Misyoner Faaliyetleri, s.133
359 Jenkins, Robert Kolej'in Kızları Misyonerlik-Feminizm-Yabancı Okullar, s.85

devam eder. Birgün Shepard'ın evine gittiğinde okulu konuşurlar.[360] Böylece Shepard'ın kafasında okul fikri canlanır.

1885 yılında Kudüs'e hacı olmaya gelen ve bu arada Tarsus'a uğrayan New York'lu zengin bir iş adamı **Albay Elliot Shepard,** burada bir okul açılmasına karar verir. Bu düşünce, ABD'deki misyoner kuruluşlarından biri olan BFMPC tarafından desteklenir. ABD'de bir Mütevelli Heyeti oluşturulur. **Okulun kuruluş sözleşmesi 1887 yılında New York Eyalet Senatosu tarafından onaylanır.**[361] Ama okulun açılmasını ABCFM değil de BFMPC desteklediğine göre, muhtemelen Tarsus'a gelen Shepard da bu kuruluşun adamı olarak bölgeyi incelemeye gelmiş olabilir. Ya da kendiliğinden bölgeyi inceleyip, muhtemelen bu kuruluş ile ilişki içinde olduğundan BFMPC'ye konuyu açar ve maddi destek vaadinde bulunur. Öte yandan bu kuruluş da etkin bir konum alabilmek için okul açmayı düşünmüş olabilir.

Okulun müdürlüğüne önce, Shepard ve Cenanyan'ın bağlı oldukları kilisenin (Beşinci Aveneu Presbiteryen Kilisesi) papazı The Rev. Haward Crosby getirilir. Shepard da müdür yardımcısı olur. Okul için gerekli yardım bu kilise tarafından toplanır. Bu arada Cenanyan, ABD'de ilahiyat okulunu bitirir ve evlenir, ondan sonra eşiyle birlikte Türkiye'ye gelir. Okul 22 Kasım 1888 tarihinde açılır. Okul bir danışma kurulu tarafından yönetilir. Bu kurul sekiz kişiden oluşur. **Sekiz kişinin dördü yerli Ermenilerden, dördü de kurucu misyonerlerden seçilir.**[362] Okula daha sonra ABCFM misyoneri olan Dr. Thomas D. Christie müdür olarak atanır. Bu atamadan bir süre sonra ölen Shepard'ın okula 100.000 dolar miras bıraktığı anlaşılır.[363]

360 Tozlu, **Kültür ve Eğitim tarihimizde Yabancı Okullar,** s.97-98
361 Kocabaşoğlu, **Kendi Belgeleriyle Anadolu'daki Amerika,** s.200-201
362 Tozlu, **Kültür ve Eğitim tarihimizde Yabancı Okullar,** s.98
363 Kocabaşoğlu, **Kendi Belgeleriyle Anadolu'daki Amerika,** s.200-201

Tarsus Amerikan Koleji de genellikle **Ermenilere ve Rumlara hizmet veren bir okul** durumundaydı. Meselâ 1902-1903 ders yılındaki öğrenci dağılımı şöyleydi:[364]

Ermeni	152
Rum	36
Arap	12
Türk	2
Kürt	1
İtalyan	1

Birinci Dünya Savaşı çıktığında (1914), **kolejin tüm öğrencileri silahlandırılır.** Öğrencilere geçici cezalar verilerek gerginleştilir.[365]

Tarsus'taki Amerikan Koleji, Kurtuluş Savaşı sırasında büyük bir cephanelik haline gelmiştir. Tarsus, Fransızlar tarafından işgal edildiğinde işgal komutanlığı kolejin karşısına kurulmuştur. Yerel milli kuvvetler okulun, Fransızlara danışmanlık yapmasından dolayı, okul müdürü olan Nilson'u kaçırmışlar, bunun üzerine işgal kuvvetleri de Nilson'a karşılık Tarsus'un ileri gelen direnişçilerinden dokuz kişiyi tutuklayıp hapse atmıştır. Sonuçta iki taraf anlaşıp, karşılıklı mahpusları serbest bırakmışlardır.[366]

Tarsus, Fransızlar tarafından işgal edildiğinde, Fransız emrindeki Ermeni birlikleri de Tarsus'taki Fransız Cizvit Kız Okulu'na yerleştirilmiştir.[367]

Görüleceği üzere, okullar, herhangi bir işgal ve savaş zamanında bir üs ve yerleşim yeri olarak da kullanılabilmektedir!

Tarsus Amerikan koleji, Kurtuluş Savaşındaki faaliyetlerinden dolayı 1924'te (1923?) kapatılır. 1925'te Milli eğitim Bakanının izni

364 Kocabaşoğlu, **Kendi Belgeleriyle Anadolu'daki Amerika,** s.202
365 Tozlu, **Kültür ve Eğitim tarihimizde Yabancı Okullar,** s.100
366 Küçükoğlu, **Türk Dünyasında Misyoner Faaliyetleri,** s.128-129
367 Kemal Çelik, **Millî Mücadele'de Adana ve Havalisi,** TTK Yay. Ankara-1999, s.104

ile yeniden açılır. 1926-1928 yılında okulun müdürlüğünü yapan Dr. William L. Nute, çok önemli bir ayrıntıya dair bir hatırasını anlatır. Bu ayrıntı, ülkemizin eğitim alanındaki temel çelişkisidir. **Nute, okulun açılışına zorluk çıkartan makamlardan birinin yetkilisine:**

"Oğlunuzu bu okula göndermenize rağmen neden okulun kapanması için çalışıyorsunuz?" diye sorar.

Cevap şudur:

"Oğlum mezun olana kadar nasılsa bu okulu kapatmayı beceremem ama bu arada oğlum da alabileceği en iyi eğitimi alır."[368]

İşte bu cevap, ülkemizin yabancı okul gerçeğini en gerçekçi anlatan ifadelerden birisidir.

Çocuğunu geleceğini düşünen bir anne baba ister ki, çocuğu en güzel şekilde yetişsin, en iyi eğitimi alsın. Yabancı okullar da yüz elli yıldır en iyi eğitimi verdiklerinin propagandasını yaptıkları gibi, ilk baştan itibaren mezunlarını koruyup kollamışlardır. Özelikle bu okullardan bazıları, iş bulma konusunda adeta referans kaynağı ve vize gibidir. Aileler gelecek kaygısıyla da hareket ederek çocuklarını bu okullara göndermişlerdir. Buna karşılık devlet okulları genellikle iyi bir seviyeye ulaşamamış ve eğitim de maalesef günü birlik gecekondu zihniyetlerinden kurtulamamıştır. Dolayısıyla anne babalar da bir yandan bu kalitesiz ve özensiz eğitim diğer yandan ilgi ve gelecek vaadi önünde, bir karar vermeye itilmektedir. Ve anne baba her ne kadar yabancı okulların bu geçmişi hakkında bilgi sahibi olsa da avantajlarını göz önüne alarak çocuğunu yine de bu okullara vermeye çalışmaktadır. İşte **çelişkimiz** budur!

Bu kapsamda, anne babayı etkileyen en önemli unsurlardan biri de her zaman söylendiği gibi, **yabancı dil öğrenme** konusudur. Bu

368 **Bayzan, Türkiye'de Amerikan Misyonerleri, s.192**

da farklı bir çelişkidir. Çünkü anne baba çocuklarının yabancı dil öğrenmesini ve iyi bir eğitim almasını isterken, yabancı da kendi dilini yayarak bir kültürel etki alanı yaratmaya çalışır.

1857 yılında **İngiliz misyonerleri** İngilizcenin yayılma amacını bakın nasıl dinsel bir duyguya karıştırıp sunmaktadır:

"5 Kasım 1857 günü, Londra Kütüphanesi'nde seçkinler ve soylulardan oluşan Filoloji Derneği'nin toplantısı vardı. Konuşan kişi Westminster Kilisesi'nin Başkanı Richard Trench'ti. **İngiliz dilinin dünyanın dört bir taraftan yayılmasının arkasında kutsal bir gücün yattığına inanan** isimlerin başında gelen Trench'e göre **dünya yüzünde ne kadar çok İngilizce konuşan varsa o kadar çok Tanrı korkusu taşıyan insan olacaktı.**[369]

Protestan din adamlarına göre eğer İngilizce, Roma Kilisesi'nin dilden kaynaklanan etkisini kırmayı başarırsa, ağırlık İngiltere'de olmak kaydıyla iki kilise bir araya gelebilirdi. Bunun yolu, dünyanın en fazla konuşulan dili olarak İngilizcenin anlaşılırlığını geliştirmekten geçiyordu."[370]

Konya'da Apostolojik Enstitü

Tarsus Amerikan Koleji'nde öğretim görevlisi olan Ermeni H. Stefanos Cenanyan, bir süre sonra Tarsus'taki misyonerler ile anlaşamaz. Bunun üzerine Enstitüden ayrılır ve Konya'ya gelir. Burada, Tarsus'ta edindiği tecrübelerden yararlanarak 1892 yılının Ocak ayında Konya'da **Apostolojik Enstitüsünü** kurar. Bu da nihayetinde ABD okuludur. Okul için ilk bina 1894'te alınır. Ancak sonra daha büyüğü 1903'te yerli azınlıklar tarafından satın alınarak okul yeni binasında hizmete devam eder. Okul, ABD okullarına göre bir de-

369 İşte misyoner buydu! İngilizce konuşanlar sadece Tanrı korkusu duyabilirdi! Hatırlanacak olursa Washburn da ahlak eğitimini Hristiyanlık telkini ve ayini olarak görmekteydi! - HY
370 Bayzan, **Türkiye'de Amerikan Misyonerleri**, s.205-206

rece bağımsız ve yerli azınlıklara yönelik faaliyet gösterir. Öğrenim dili İngilzcedir. 1897 yılında yabancı dilde eğitim yapan bir enstitü olarak resmen tasdik edilir.[371]

Görüleceği üzere, gerek yabancılar ve gerekse Hristiyan azınlıklar, zenginleri ve siyasetçileri ile birlikte dinî ve millî hedefleri bakımından son derece fedakâr ve gayretli çalışmalar yaparlar. Belki de bu yüzyıllardaki misyoner çalışmalarından ibret anlamında örnek alınması gerekmektedir. Özellikle **zenginlerimiz** ve sonu gelmeyen vaatler atan **siyasilerimiz** tarafından!

Enstitüyü Ermeni misyoner **Dr. Armenag H. Haygazyan** geliştirir ve ünlü hale getirir. Haygazyan, aslen Saimbeyli bir Ermeni olup, Maraş İlahiyat Okulundan mezun olduktan sonra ABD'ye gider ve orada Chicago Üniversitesinde okur. Sonra Yale Üniversitesinde İlahiyat Doktoru ünvanı alır ve Anadolu'ya döner. Apostolojik Enstitüsünün 21 yıl müdürlüğünü yapar. **Bu süre içinde okulu Ermeni milliyetçilik faaliyetlerinin üssü haline getirir. Okul zamanla ABD misyonerlerinin himayesine girer**. 1920 yılında ABD'deki misyoner teşkilatından yardım alır.

Bu okul da aynı diğerleri gibi, Kurtuluş Savaşında **İtalyan ve İngilizlere karargâh olarak verilir.** Faaliyetlerinden dolayı 1921 yılında müdür Haygazyan Ankara Hükümetinin kuvvetleri tarafından tutuklanır. Sonra serbest bırakılır. Haygazyan, okul kapalı olduğu için Harput Amerikan Kolejine geçer.

Milletlerarası İzmir Koleji

ABD'li misyonerler için İzmir de önemli çalışma alanı olur. Misyonerlerin de desteği ile İzmir ve çevresinde 1820 yılından 1883 yılına kadar otuza yakın okul ve kilise kurulur.

ABD misyonerleri tarafından İzmir Kızılçullu'da 1898 yılında Milletlerarası İzmir Koleji kurulur. Bu okul, 1903 yılında milletle-

371 **Tozlu, Kültür ve Eğitim tarihimizde Yabancı Okullar,** s.101-102

rarası bir niteliğe kavuşturulur. Okul, dört yıl orta öğretim, dört yıl da kolej eğitimi verir. **Eğitim dili İngilizcedir.** Okula ABD'den yardım yapılır, ayrıca misyonerler de her yıl yardım ederler. **Okulun eğitim kadrosu, diğer (Merzifon, Tarsus ve Harput) Amerikan Kolejlerinden yetişmiş misyonerlerden oluşturulur.**

Okul Kurtuluş savaşı sırasında Yunanlılar ile açıkça işbirliği içinde olduğundan ve Yunanlı ajanlara karargâhlık yaptığından dolayı gözden düşer. Cumhuriyet'ten sonra ise, getirilen ilkeler ve sıkı disiplin sonucunda okul kendi kendini 31 Mart 1934'te fesh eder.[372]

Merzifon Koleji ve Pontus Faaliyetleri

1893 yılının Ocak ayında, Amasya, Merzifon, Çorum, Tokat, Yozgat, Ankara ve Diyarbakır'da, **duvarlara, iki türlü afişler asılır.** Bunlardan biri, "**Müslümanların Selamatini İsteyen Hintililer**" imzalı bir afiş olup, bunda memleketi kötülüklerden kurtarmak için **İngiltere idaresine girme tavsiyesi** yer alır. Diğeri ise, "**İslam Yurtseverler Komitesi**" imzalı bir afiş olup, bunda da Abdülhamid zalim olarak nitelendirilerek halk bu idareyi yıkmaya davet edilir. İlanlar da doğrudan padişah hedef alınır. Milyonlarca Müslüman'ı yöneten bir devletin yakında imdada geleceğini bildirilir.

Bu olay üzerine adı geçen şehirlerde bazı şüpheli Ermeniler tutuklanırlar. İkinci afişte, imza olarak İslam Yurtseverler Komitesi yazılıdır ama **aslında ilanı Ermeniler hazırlayıp asılmıştır.** Bunu daha sonra olaya karışan Ermeni Max Billian ikrar etmiştir.

İşte bu ilanlardan biri de **Merzifon ABD Koleji'nin duvarına** asılır. Okulun öğretmenlerinden Tumanyan ve Kayayan ve diğer bazı öğretmenler tutuklanırlar. Aslında Tomayan, Merzifon'da gizli faaliyet sürdüren Küçük Ermenistan İhtilal Komitesi'nin baş-

372 Tozlu, **Kültür ve Eğitim tarihimizde Yabancı Okullar**, s.79-83.
Ertuğrul, **Kültürümüzü Etkileyen Okullar**, s.164-165

kanı, Kayayan da bu komitenin sekreteriydiler. Hatta söz konusu afişlerin de okulun matbaasında basıldığı ortaya çıkar. Okulun araştırılmasından önce okulda yangın çıkar ve deliller yok edilmeye çalışılır. Osmanlı maalesef bu konuda da basiretli davranmaz ve yangın nedeniyle okula 500 lira yardımda bulunduğu gibi binanın zarar gören yerlerini de yeniden yaptırtır. İki öğretmen ile diğerleri hakkında açılan dava 12 Haziran 1893'te karara bağlanır. Karara göre, **Tomayan ve Kayayan dâhil 13 kişi devlete ihanet, cinayet ve eşkıyalık suçlarından idama, diğer komiteciler de çeşitli cezalara mahkûm edilirler. Ancak karara karşı İngiliz ve Amerikan basını hemen Tomayan ve Kayayan'ı kurtarma kampanyası başlatırlar. Osmanlı Tomayan ve Kayayan'ı affederek Sınırdışı eder.** Bu iki Ermeni yurt dışında çok aktif şekilde ihtilalci faaliyetlerine devam ederler.[373] Abdülhamit, bu iki öğretmen dışında diğer ilan asma suçundan dolayı tutuklananlar hakkında da 1893'de genel af ilan eder.[374]

Merzifon Koleji, işin açığı, tamamen misyonerler tarafından kurulan bir okul olup, onlar tarafından idare edilir. **Hatta 1894 yılında okul, Massachusetts ile birleştirilir. Böylece Merzifon Koleji'nin idaresi doğrudan Boston'daki misyoner kuruluna devredilmiş olur.** Bu misyoner kurulu, on kişilik bir Yönetim Kurulu seçerek okulun yönetimini bunlara bırakır. On kişilik Yönetim Kurulu'nun beş kişisi Türkiye'de kurulmuş olan **Pontus Evangelical Association**'dan (Evangelist Pontus Derneği), diğer beş kişi de Boston'daki misyoner kurulundan seçilir. ABD'nin İstanbul konsolosunun aracılığı ile kolej, 1899'da Padişah fermanı ile Amerikan Okulu olarak kabul edilir. Fermanda okul, yüksekokul olarak tanınır.[375]

373 Aydın, **Bulgarlar ve Ermeniler Arasında Amerikan Misyonerleri**, s.203-216
374 Kamuran Gürün, **Ermeni Dosyası**, 3.baskı, TTK Yay. Ankara-1985, s.145-146
375 Tozlu, **Kültür ve Eğitim Tarihimizde Yabancı Okullar**, s.89-91

Misyonerler Merzifon Koleji'ne çok önem vermişlerdir. Meselâ okulun 10.000 cildi aşan kütüphanesi vardı.[376]

10 Mayıs 1916'da Merzifon Koleji'nin okul binalarına İttihat Terakki Hükümeti tarafından el konulur ve okul kapatılır. Kolej binaları, askeri hastaneye dönüştürülür. Okul daha sonra 1 Ekim 1919'da tekrar öğrenime açılır.[377]

Pontus teşkilatı önce Merzifon'da kurulur. Merzifon ABD Koleji bu kuruluşa adeta bir merkez olur. Kolej basıldığında, okulda silahlar, belgeler ve yayınlar bulunur.

1922 yılında Genel Müdürü Ahmet Ağaoğlu olan Basın Yayın Genel Müdürlüğü tarafından bir kurula hazırlatılıp yayımlanan Pontus Meselesi adlı kitap çok önemli olup, çok sayıda belge içermektedir.

İşte bu kitapta Pontus'un adeta gizli merkezi gibi çalışan Merzifon ABD Koleji'nin durumu şöyle anlatılır ve Pontus Teşkilatının Tüzüğü verilir:

"Pontus teşkilatının elde edilen belgelere göre ilk kurulduğu yer, Merzifon'dur. Çünkü Samsun ve diğer belgelerde, 1908 yılına ait belgelerden daha önceki tarihi taşıyan belgelere rastlanmamış ise de, buradaki **Amerikan Kolejinde yapılan aramada, 1904 tarihli bir Pontus Cemiyeti Nizamnamesi (=Pontus Derneği Tüzüğü) meydana çıkartılmıştır. Bundan başka diğer belgeler, kasa, defterler, resmi mühür, arma, bayrak, silahlar, eski Pontus madalyaları, Pontus dergisi ve heyetin ilişkide bulunduğu çetelerin fotoğrafları, marşlar, notalar ilh.de mevcuttur** ki, ilgili bölümde bunların ayrıntıları ve klişeleri verilmiştir. Yukarıda adı geçen Tüzüğün önemli maddeleri aşağıdaki gibidir:

376 Kocabaşoğlu, **Kendi Belgeleriyle Anadolu'daki Amerika**, s.196
377 Kocabaşoğlu, **Kendi Belgeleriyle Anadolu'daki Amerika**, s.197-198

(99.belge)

"Merzifon'da Amerika Koleji Pontus Kulübü Tüzüğü'nün şayanı dikkat maddeleri:

1- Merzifon'da **Amerika Kolejinde** mevcut Rum öğrencilerini Maarif Kulübü öğrencileriyle birleştirmek maksadıyla **Pontus unvanı altında,** Orfeus adındaki müzik kulübünü de kapsamak üzere bir dernek kurulmuştur.

2- Derneğin Yönetim kurulunu teşkil eden üyeler üç guruba bölünür. Birinci grup üyeler, derneğin kuruluş merkezinde bulunanlarla **okul (=Merzifon Koleji) öğrencilerinden olan Rumlardan** oluşur. İkinci grup üyeler, derneğin kuruluş merkezi dışındaki bölgelerin ahalisinden oluşur. Üçüncü grup üyeler, her ne cins ve mezhepte bulunursa bulunsun, derneğin amacına hizmet edecek bir seviye ve iktidara sahip kişilerden oluşur.

3- Okul haricinde bulunanlarla, Merzifon'da ikamet eden Rumlar tabii üyelerin bütün hukukundan yararlanırlar, ancak Yönetim kurulu üyeliğine kabul edilmezler. Bu gibilerin derneğin her toplantısında hazır bulunmaları lazımdır.

4- Rumca diline aşina olmayan diğer unsurlar ahalisinden üye bulunanlar, derneğin toplantılarına devam etmeye mecbur oldukları gibi, seçme hakkından da mahrumdurlar.

5- Memuriyetleri sürekli olmayan geçici üyelerin, tabii üyeliğe girebilmeleri için, kararlaştırılmış olan kayıt ücretini (farkları ödeyerek) düzeltmeleri lazımdır.

6- Tabii üyenin her biri her ay için yirmi ve eskiden kayıtlı ise, her ay için on beş kuruş dernek sandığına verecektir. Tabii olmayan üyeler de her dört ayda bir, otuz kuruş yardım verecektir.

7- Tabii üyeden olanlar, hem seçmek ve hem de seçilmek hakkına sahiptir. Ancak on beş yaşından küçük olanların seçme hakları olmadığı gibi, üye olan her ferdin dernek karar ve emirlerine kayıtsız şartsız itaat etmeleri lazımdır."[378]

Pontus Meselesi adlı kitabın devam eden paragrafında, **Tüzük'te geçen okulun Merzifon Koleji olduğu** belirtilir. Devamında, Pontus Başkanının gönderdiği bir mektuba yer verilir. Mektupta da Merzifon Koleji, "yabancı bir okul" olarak anılmaktadır. Ayrıca, bir de Samsun'da kurulan derneğe gönderilen mektup vardır, onda da okuldan bahsedilmektedir. Mektuplardaki ifadeler, okulun, açıkça; yardım, çalışma ve insan gücü olarak merkez durumunda olduğunu gösterir. Mektuplar şunlardır:[379]

"Her tarafta birden faaliyetin arttığı 1908 yılında, Merzifon'dan Pontus teşkilatı başkanının Pire'deki bir Yunanlıya yazdığı mektup, faaliyeti şiddetlendirmek üzere olduklarını ve Yunanistan'da yardım beklemekte bulunduklarını açıkça göstermektedir. Belge içinde adı "yabancı bir okul" olarak geçmekte olan bina, Merzifon Amerikan Koleji'dir." (Mektup şudur)

(100. belge)

"Merzifon, 24 Aralık 1908
Yunanistan-Pire'de Yani Lavaros Efendiye,
Sevgili efendim!

Düzenli olarak Patris gazetesini göndermek suretiyle hakkımızda göstermekte olduğunuz ilgi ve yakınlığınızdan dolayı, samimi ve sıcak teşekkürlerimizi sunmayı bir görev biliriz. **Yabancı bir okul içinde ve şanlı Yunanistan'ın biz evlatları arasında** ne yazık ki

378 Gürün, Ermeni Dosyası, s.145-146
379 Pontus Meselesi, s.203-204.

pek az devam eden ziyaretinizde, bizi fevkalade minnettar kılan ve duygulandıran ruhunuzdaki asaletinizi ispat ve doğrulamış oldunuz. Oradaki işleriniz hakkında bilgi vermenizi arzu ederiz. Yılbaşı ve Hazreti İsa'nın doğumu yortusu münasebetiyle, buradaki bütün öğrenciler adına canı gönülden tebriklerimizi sunar ve toplumsal mutluluğa tam olarak ulaşılmasına yönelik ümit ettiğimiz girişimlerinizde hayırlı başarılar elde etmenizi dileriz efendim. / Katip Mimo oğlu Başkan M. Papadopulos"

1908 yılında Merzifon Koleji'ndeki dernek başkanının, Samsun' daki Teceddüt ve İhya Cemiyeti'ne (=Uyanış ve Diriliş Derneği) gönderdiği mektupta **emellerinin, ümitlerinin gerçekleşmesi anlarının yaklaşmakta olduğuna inanmaktadırlar.** Hatta mektubun sonunda "Yaşa Yunan, yaşa kurtuluş" cümlelerini yazmakta hiç sakınca görmüyorlar. Yine mektubun içinden anlaşılacağı üzere derneğin kuruluşu anlatılırken, "bundan dört yıl önce" dediğine göre, Tüzüğün tarihiyle bu tarih uygun düşmüş oluyor. Belge (=mektup) aşağıdadır:

(101. belge)

"Merzifon, 2 Kasım 1908
Samsun'daki Teceddüt ve İhya Derneği'ne,

Güzel fikrin arkadaşlarını ve girişimcilerinizi kutlarız. **Sizden uzak ve ikinci annemiz olan Küçük Asya'nın merkezinde doğmuş ve Pontus namıyla adlandırılmış olan bir kardeşe malik olduğumuzu**, özel olarak bildirmeyi bir görev biliriz. Bu kardeş, dördüncü yılını idrak etmiş bulunuyor. Doğuşunda mahrum, aciz, kudretsiz bir halde bulunurken, okulda bulunan öğrencilerinin vatansever ve ilerici yardımları (ve çalışmaları) sayesinde, şimdi pek kuvvetli ve canlı bir varlığa dönüşmeyi başarmıştır.

Derneğin amacı, vatanın çeşitli yerlerinden gelip öğrenim gören bu okul içindeki öğrencilerin, birbirlerine karşı yakınlık ve kardeşliğini sağlanması ve eğitilmesi sayesinde, onların ruh ve beden gücüyle ileri amacına yönlendirmek ve sağlamaktan ibarettir. Pontus şimdiye kadar milli faaliyetleri sayesinde pek büyük bir aşkla takip etmekte olduğu amaca ulaştığını, iftiharla beyan ve ilan edecek bir noktada bulunuyor. İlgili olanların teşekküre değer icraatlarına karşı besledikleri ümit ve emelleri, gerçekleştirmeye ulaştığını ispat etmiştir. Derneğin, gelecekteki semerelerine kalbini bağlayanların kutsal emellerine vücut vermek için, azim ve faaliyet alanında ortaya çıkan fikir ihtilaflarına ve aksi hallere önem vermeyerek, birçok devamlı fedakârlıklar yaparak çalışma amacından bir an bile vazgeçmemiştir.

Şanlı annesine ve şefkatli evlatlarına hürmet! Bu kutsal ve tapınılacak amaca hizmet ve katkıları geçenlere şükran! Unutulmaz adları ruhumuz için aziz ve dudaklarımız için ebediyen kutlu olsun! Güzel Yunanistan'ın her evladının sinesinde ebedî ve sönmez bir kutsal aşk doğsun! Parlak başarılar, asil düşünceler, azimli Rumları ebediyen uyarsın ve doğru yolu göstersin! Kudret kazanan vücutlar, kurtuluş müjdeleyen alana çekinmeden atılsın! Birbirimize elimizi uzatalım. Bu uğurda birleşelim ve uyuşalım. Etrafa nurlar saçıcı, ateşli bir doğuşa pek şiddetli ve büyük bir ihtiyaç duyuyoruz. Büyük, bu pek büyük amaca ulaşmak için kuvvetlerimizi birleştirerek yılmadan çalışalım. İşte uygun zaman doğuyor! Dikkat! Tehlikenin korkutan sesi, dünyanın bir kenarından diğer kenarına yansıyor, zulüm ve vahşet çılgın bir hal kazanıyor kardeşler!.. **Yunanlılık ölmez, sönmez... Gidelim, düşmanı (=Türk'ü) öldürünceye kadar çok kuvvetli inancımızla saldırarak ve hepimiz tek ses olarak "Yaşa Yunan, Yaşa Kurtuluş" diye haykıralım. Sevgiyle selam ederiz.** / Cemiyetin Genel Katibi Papadopulos - Cemiyetin Başkanı Mimo oğlu"

Merzifon Amerikan Koleji'nin 1920'deki okul müdürü White, 25 Ekim 1920 yılında Gudsel'e yazdığı mektubunda, Müslümanları Hristiyan yapmayı, Hristiyanlığa en büyük rakibin İslamiyet olduğunu ve Türkiye'nin en kuvvetli Müslüman devlet olduğunu, amaca ulaşmak için gerekirse beş yüz yıl bekleyeceklerini, Şiilerin dini serbestlik telkini ile Hristiyan yapılabileceğini, şöyle anlatır:

(119. Belge)

Sayın Frederik F. Gudsel'e
Merzifon, 25 Ekim 1920
Azizim mister Gudsel,

23 Eylül 1920 tarihli mektubunuz birkaç gün önce ulaştı. Arkadaşlarımla enine boyuna müzakere ettikten sonra bu cevabı yazıyorum. Derneğimizi ilgilendiren bu meseleyi bütün önemiyle anladığımı ve komiteye katılmamın bence gönül borcu gereği olduğunu söylememe izin veriniz. Önceden beri pek açık olan güvenim, biz papazlar derneği emellerinin gerçek bakış açısı, dünyayı kendisine tabi tutmak için Tanrı'nın İsa suretinde belirdiğini, Müslümanlara iman ettirmeyi kazanmaktır.

Ermeniler arasında reform ilerlemektedir. Rumlar, Amerikan papazlarına pek çok muhtaçtırlar. Herhalde Müslümanlar da Hristiyanlığın yardım verebileceğini umuyorlar. Bu münasebetle bu kutsal hizmetin ulviyetini önemle göz önüne alalım. **Hristiyanlığın en büyük muntazam rakibi İslamiyet olduğu gibi, Türkiye de en kuvvetli Müslüman hükümetidir.** Hiç kimse meselenin kolaylıkla ve çarçabuk sonuçlandırılacağına kani olmaz. Bu konudaki şahsi kanaatim ise, Hazreti İsa'ya ve İncil'e karşı olan imanım gibidir.

Başkanımızca bilinmektedir ki gerekirse sonucu elde etmek için beş yüz yıl duracağız ve bunları işin sonunda başaracağız. Kendisi haklıdır ve bunun için anlar ki bu inanç ile gerçeği içerenden başka şekilde propaganda yapmaya ihtiyacımız yoktur...

Diğer taraftan şunu bilirim ki, Ermeni ve Rum dostlarımızı terk etmemeliyiz. Hristiyanlık içim benim Ermeni arkadaşlarım tarafından o kadar kan feda edildi. Bunlardan sekizi Amerika Kolejinde öğretmen arkadaşlar idi. Bunun için Ermenilere karşı kutsal bir görev ve bunların dirilmesi için kutsal bir güven beslemekteyim. **Bunlardan bazıları İslam elinde şehit oldular ve unutmayalım ki kutsal hizmetimiz sona erinceye kadar daha pek çok böyle (Ermeni) şehit kanı akıtılacaktır.**

Bundan sonra savaşımız gençleri kandırmağa yönelik olmalıdır. Reşitlik yaşına ulaştıktan sonra, tabiatını değiştirmek bir adam için pek güçtür. Ancak bugünkü Türk nesli bir dereceye kadar Amerikalıların kendilerine neler vereceğini anlıyor. En iyi malik olduğumuz şey İsa'dır. Fakat bunun için Allah kadar ve gerçeğin sağlanmasında uğraştığımız kadar sabırlı olmalıyız.

Diğer taraftan Şii'ler, gerçek Müslüman olmadıkları gibi, çok bulunmakla beraber Türk nüfusunun çoğunluğunu teşkil etmezler ve eğer ılımlı şekilde dinde serbestlik gösterilir ise, Ermenilerin seleflerimize gösterdiği rağbet gibi bizim görevimiz bu fırsatı kaçırmamak ve gereğine uygun hareket etmektir..."[380]

Merzifon Koleji, bir yandan Pontus'çuları örgütleyip desteklerken, diğer yandan da Ermenileri aynı şekilde destekleyip örgütlenmelerine yardımcı olmuştur.

Mustafa Kemal, 10 Haziran 1919'da, Merzifon ABD Koleji'ndeki silah sevkiyatı hakkında aldığı istihbarat bilgilerini Harbiye Bakanlığı'na şu telgrafı ile bildirir:

---

380 **Pontus Meselesi, s.213-215**

"Havza, 10 Haziran 1919. Merzifon kazasındaki Rumlar ve İngiliz subayları hakkındaki istihbarata ek olarak bu defa Amasya livasından aldığım bilgilerde, tehcir sırasında Merzifon'da esasen çokça kalan Ermenilerin bu kere başka yerlerden gelenler ve göçten dönenler yüzünden sayılarının sürekli artmakta olduğu ve bunların dışarıdan da alımlara teşebbüs etmeleri ve iki ay önce Patrikhane'den gönderilen Bedros ve Lerzon adında öğrenim görmüş iki genç Ermeni'nin özellikle siyasi meselelerle uğraştıklarını, **Merzifon Amerikan Okulu'na getirilen eşya sandıklarının üzerinde Ottoman Amerikan markaları görüldüğünden bunların herhalde silah olduğunda şüphe bırakmamıştır.** Bu eşya yüklerinin Merzifon'a yaklaştığında üçe ayrılarak değişik kollarla kasabaya girmelerinin bu şüpheyi desteklediği, Merzifon'daki dört İngiliz subayının Amerikan Kolejinde toplanmaları, **bunların bu yörede komitacılık teşkilatıyla uğraştıklarını ve (Koleji) görüşme ve eylem merkezi olarak seçtikleri şüphesi uyandırdığı**, Merzifon'da Mr. Keçil ile berabere üçü doktor, dördü eczacı olarak sekiz; .... Dört İngiliz subayı bulunduğu ve çok gizlice ve kendilerine sezdirmeden araştırma ve soruşturmaya devam olunduğu bildirilmektedir. Alınacak bilgi sunulacaktır. 9 ncu Ordu Birlikleri Müfettişi Mustafa Kemal" [381]

Mayevskrıy, Merzifon'un Ermeni örgütlenmesinin ilk merkezi olduğunu, ancak Ermeni işinin artık Ermenilerden çıktığını ve Paris, Londra ve başka kentlerde bulunan yabancıların eline geçtiğini belirtir:

"Osmanlı, Asya arazisi üstünde yapılan Ermeni ihtilalinin ilk merkezi, Sivas vilayetinin Amasya kazasının **Merzifon** nahiyesidir. **Burası, Amerika ekolünün, Londra'dan finanse edilen fikrin ih-**

---

381 Sevinç, Osmanlıdan Günümüze Misyoner Faaliyetleri, s.373
Mustafa Onar, Atatürk'ün Kurtuluş Savaşı Yazışmaları, C:I, Kültür Bak. Yay., Ankara-1995, s.62-63

tilalcileri için uygun bir tatbikat alanıdır. Merzifon, birçok ihtilalcinin öncülerini yetiştiren ve özgürlük ile eşitlik naralarını atan insanların yuvasıdır...

İngiltere hükümeti alenen komitacılara destek vermedi. Fakat bütün taktik ve emirler buradan alınarak tatbikata konuluyordu. Zira Londra'da, ihtilalin şekil ve hareketin seyri hazırlanırdı. Propagandası ve programının tanzimi ve dağıtılması birlikte bulunmadığı için, içi belli olmamıştır. Bunlar yeniden Osmanlı memleketinde ihtilal çıkartıp Osmanlı arazisinde bulunan Hristiyanlara genellemek istiyorlardı. Osmanlıların zulmünü ve işkencelerini bütün Avrupa'ya göstermek icap ediyormuş gibi program hazırlamışlardı. **Bunlar, Bulgar'ı, Sırp'ı ve Makedonya'yı da öyle doğurmuşlardı. Ermeniler de böyle istifade etsinler diye aynı planı tatbik sahasına koymaya çalışıyorlardı.**

Fakat bu iş artık Ermenilerin elinden çıkarak Paris, Londra ve başka kentlerde bulunan yabancıların eline geçmişti. Böylelikle iş yabancıların eline geçince artık komitacılar kendi milletlerine karşı da acımasız olmaya başladılar. Bu yabancıların amaçları yalnız kargaşa ortamını hazırlamaktı. Daha sonra bütün propagandalar: 'Artık Ermeniler kan döksünler ki kendi kaderlerini tayin edebilsinler' meyanında toplanmıştı. Bundan dolayı Ermenilere: 'Kan dökün ki Avrupa sizleri korusun, yoksa neye karşı sizi koruyabilir?' Yani kırmızı sizi var eder yoksa mümkün olamaz. Bu cümleler yalnız Van ve Bitlis vilayetlerinde söylenmezdi; Anadolu'nun her köşesinde söylenirdi...

1896 yılının Ağustos ayında 12 maddelik bir bildiri yayınlayan **Ermeni Daşnakistler,** her türlü konuya temas ediyordu. Bildirinin son cümlesi şu sözlerle son buluyordu:

"Öleceğiz, bunu biz biliyoruz. Fakat Ermenilerin iliklerine kadar işlemiş olan milli duygular ve şahsiyetimize ait olan istekleri-

mize sahip oluncaya kadar **yeryüzünde bir Ermeni kalmayıncaya kadar Osmanlı başkenti olan İstanbul huzurlu bir yaşama ulaşamayacaktır.** İmza: Daşnakist Ermeni İhtilal Cemiyetinin İstanbul Komitesi-1897'

Yukarıda geçen bildiride birkaç yalandan teşekkül etmiş yazılardan başka bir şey yoktu. Bunlar da tesir yapan nutuklar ve parlak sözlerdi. Bazen de bunların mali durumları bildiren birer yalan ve uydurma raporları olduğu bilindiği halde, altında bir komutanın imzası bulunduğu zaman artık her şey doğru kabul edilirdi. Gerçekten liderler manyetize edilmiş birer robot olmuşlardı..."[382]

Mayevskrıy, Batı ülkelerinin Ermeni meselesi ile ilgilerinin Osmanlı'dan pay kapmaktan başka şey olmadığını söylüyor:

"Ermeni meselesi, Fransa'da Jures, Klamanso, Anadol Frans ve Presans gibi meşhur politikacıların etkileyici konuşmalarından düşmedi ve İtalya'nın da işe karışır gibi görünmesi belki Ermeni meselesi yeniden canlanabilir (diyedir).

Oysa bu olayların hepsi de, Osmanlıdan miras payı alma sevdasından kaynaklanıyordu. Hristiyanları ve insanlığı korumak, kanunların icrası, bunların yanında hepsi de birer maskedir. **Ermenilerin gerçekten yoksulluk ve perişan duruma düşmeleri, Avrupa'nın hiç ilgisini çekmez.** Üstelik bunların tekrar olmasını bile isterler..."[383]

Tabi Mayevsrıy, Ermeni tahriklerinde **sadece Avrupa'yı suçlu gösterip Rus desteklerinden ve yardımlarından bahsetmese de,** işin gerçeğinde bu oyunda Rusya'nın da kendine göre planları, destekleri, yardımları ve tahrikleri olmuştur. Meselâ, Ermenilerin ilk kurdukları Hınçak İhtilal Komitesi, birçoğu Rus ordusuna hizmet etmiş olan Ermeni çetecileri tarafından, İngiliz ve Rusların yardımları ile kurulmuştur.[384]

---

382 Mayevsrıy, **Kürt-Ermeni İlişkileri,** Çev: Haydar Varlı, Sipan Yay. 1997, s.124-125
383 Mayevsrıy, **Kürt-Ermeni İlişkileri,** Çev: Haydar Varlı, Sipan Yay. 1997, s.117.
384 Ergünöz Akçora, **Van ve Çevresinde Ermeni İsyanları,** TDAV Yay. İstanbul-1994, s.16

Yani Rusya öyle bir şeye karışmayıp yerinde durmamış, aksine Asya'ya, Kafkasya'ya, Balkanlar'a ve Boğazlar ile Türkiye'ye, kendisinin etkili olacağı şekilde yeniden bir düzen vermek için savaşmış ve mücadele etmiştir. Dolayısıyla Rusya da en az Avrupa ve ABD kadar bu işlere bulaşmıştır!

Bu sebeple burada, Rusya'nın ermeni siyasetini de ortaya koymak gerekmektedir. Aksi takdirde, Ermeniler üzerindeki oyunun pazılı eksik kalır!

10.5) FRANSIZ OKULLARI

"Doğu'da Menfaatlerimiz Var"

Fransızlar, 1583 yılında İstanbul'da açtıkları **Saint Benoit Okulu**'ndan sonra 1910 yılına kadar İstanbul'da 35 tane okul açarlar. Bugün bu okullardan sadece beş tanesi faaliyet göstermektedir. Diğerleri kapanmıştır.

Galatasary Lisesi'nin açılışından önce Fransız Bakan Victor Dury, Fransa'nın emellerini açıkça ifade eden şu açıklamayı yapar:

"**Doğuda bizim menfaatlerimiz var. Bu menfaati tesis etmek için, Batı medeniyetini Osmanlı içine sokmalı. Bu da eğitim yoluyla olur. Bunu sağlamak için de Fransız okulları açılmalıdır.**"[385]

Fransız okullardan önemli ve ünlü olanlardan bazıları şunlardır:

Saint Benoit Fransız Okulu

Saint Benoit Okulu, Osmanlı'da açılan ilk Fransız okulu olup, 18 Kasım 1583'te Cizvit rahipleri tarafından açılmıştır. Okul 1610 yılında **Cizvitler tarafından** genişletilmiş, 1693 yılında Türkçe'ye

385 **Ertuğrul, Kültürümüzü Etkileyen Okullar, s.247**

de verilmiştir. 1783 yılından sonra okulun yönetimi Cizvitlerden Osmanlı Lazaristlerine geçmiştir. 1831 yılından itibaren II. Mahmut, Rum ve Ermeni çocuklarının yanı sıra Türk çocuklarının da okulda okumalarına izin vermiştir. Fransız kralı, okula 1843 yılında **"Kraliyet Koleji"** ünvanı vererek desteklemiştir. Okul kesintisiz olarak günümüze kadar devam etmiştir.[386]

Notre Dame De Sion Fransız Kız Lisesi

Bu okul önce Filles de Lacharitee Cemiyeti tarafından, 1844'de kurulmuştur. 1850 yılında İstanbul'a gelen **Notre Dame De Sion rahipleri,** okulu adı geçen cemiyetten devralmışlar ve ondan sonra okul bunların adına sahip olmuştur. Okul özellikle Yahudiler üzerinde etkili olmuştur.[387]

Saint Joseph Fransız Koleji

Bu okul 1864 yılında açılmış ve 1902 yılında okul bünyesinde Ticaret Enstitüsü açılmasıyla da etkili bir okul olmuştur. Hatta bu enstitünün program ve idari yapısı aynen alınarak Osmanlı Ticaret Bakanlığı tarafından İstanbul'da Yüksek Ticaret Okulu açılmıştır. Okula, daha sonra Yüksek Ticaret Enstitüsü adı verilmiş, 1909 yılında Fransız Ticaret Odası'nın himayesine alınmıştır. **Fransız ticaret okullarının programlarına göre eğitim veren okulun mezunları bankalarda ve Düyunu Umumiye İdaresinde görev verilmiştir.** Bu okulun kolej kısmına giren ilk Türk öğrenciler, Müşir Fuat Paşa'nın oğullarıdır. Okul Müslüman kesimin dikkatini 1890'dan sonra çekmeye başlamıştır. Müslüman öğrenci sayısı 1900'de %15, 1911'de %56 olmuştur.[388]

386 Ertuğrul, Kültürümüzü Etkileyen Okullar, s.179-180
387 Ertuğrul, Kültürümüzü Etkileyen Okullar, s.180
388 Ertuğrul, Kültürümüzü Etkileyen Okullar, s.180-181

Saint Louis Dil Oğlanları Koleji

Bu okul 1629 yılında **Kapusen misyonerleri** tarafından açılmıştır. Okula, elçilik ve konsolosluklarda tercüman olarak çalışmak isteyenler girmiştir. Fransa Kralı XIII. Louis, 1637'de Beyoğlu'ndaki **Fransa elçiliğinin yakınındaki binayı okula hediye etmiş** ve okul faaliyetine bu yeni binada devam etmiştir. 1673'de yeni bir bina yapılmış ve bu binaya "Dil Oğlanları Koleji" adı verilmiştir. Kolejde Latince, Fransızca, İtalyanca, Türkçe, Rumca ve Ermenice dil eğitimi verilmiştir. 1831'de okulda çıkan yangından sonra okul Saint Louis Manastırına taşınmıştır. Okulun ne zaman kapandığı belli değildir.[389]

Galatasaray Lisesi

Galatasaray Lisesinin kuruluşundaki **en önemli etken**, Robert Kolej olmuştur. Robert Kolejin kurulması ve Osmanlı üzerindeki nüfuz faaliyetinden rahatsız olan Fransa, Robert Kolej gibi bir okul açmayı gündeme getirmiştir.

Galatasaray Lisesinin ilk müdür olan **M. de Sovlve**, okulun ne amaçla kurulduğunu şu sözleri ile açıkça ifade eder:

"Osmanlı'nın başlıca şehirlerinde Galatasaray Lisesine benzer okullar kurulmalıdır. Bu okullar süratle genişletilmelidir. Bu okulda yetişecek olan Müslüman öğretmenler, Fransız eğitimi ve kültürüyle yoğrulmuş olarak, yabancıların yerlerini tutacak ve **Fransa'nın Doğu menfaatini böylece korumuş olacaklardır.**"[390]

Robert Kolejin müdürlüğünü yapmış olan **Geoege Washburn**, hatıratında, Galatasaray Lisesi'nin kuruluşu hakkında şunları söyler:

389 Ertuğrul, **Kültürümüzü Etkileyen Okullar**, s.185
390 Ertuğrul, **Kültürümüzü Etkileyen Okullar**, s.247

"Buradaki **Fransız elçisi ve Cizvit Misyonları Genel Direktörü M. Bore, Robert Kolej'in açılmasına engel olamamışlar**; ancak 1867'de Sultan Abdülaziz'in Paris'e ziyaretini fırsat bilerek İmparator Napolyon'u, dönüşünde Konstantinopol'de büyük bir lise açılması için Sultan'dan söz alması yönünde ikna ettiler. Bu okulda öğretmenler İmparator Napolyon tarafından atanacak, okulun dili Fransızca olacak ve bütün masrafı Türk devleti karşılayacaktı. **Türklerin, Rusların ve İngilizlerin itirazlarına rağmen, Fransız hükümeti Sultan üzerinde etkisini kullanarak onun sözünü tutmasını sağladı.** Galatasaray Lisesi 1868 yılında Beyoğlu'nda, orada eşi benzeri bulunmayan güzellikte bir alanda ve muhteşem binalarda açıldı. Onu her yönden cazip hale getirmek için her şey yapılmış ve 600 öğrencilik yer hazırlanmıştı. İmparator, yönetici olarak üstün vasıflı ve tecrübeli birisini göndermiş, yanına da birçok yetenekli profesörü vermişti. Özellikle bu lisede bedava okuyan öğrencilere büyük bir kontenjan ayrılmasından dolayı dostlarımız ve düşmanlarımız bunun Robert Kolejin sonu olacağı hissine kapıldılar. Dr. Hamlin endişeli olmasına rağmen cesareti kırılmadı, çünkü ne Galatasaray'ın ne de o zamandan beri Konstantinopol'de kurulan herhangi bir okulun Robert Kolej'in çalışmasını ciddi olarak etkilemesi için bir sebep olduğuna inanmıyordu. Fransız İmparatorluğunun yıkılışı ve Türkiye'de Fransız nüfuzunun azalması, lisenin karakterinde büyük değişikliklere sebep oldu. **Dili hala Fransızca olmasına rağmen artık bir Fransız okulu olmaktan çıkmış ve Türk okulu haline gelmişti.** Geçen kış (1907) çıkan bir yangında harap oldu, fakat yeniden inşa edilecek."[391]

Galatasaray Lisesi'nin önemli bir özelliği, masraflarını Osmanlı Hükümeti karşılamış, ancak eğitim ve yönetim Fransızların elinde olmuştur. Okul, Osmanlı elit kesimi tarafından desteklenmiştir. Okulun ilk açıldığı yıllarda, 147 Müslüman öğrenciye karşılık 241 Hristiyan ve Musevi öğrenci olmuştur. Okulun

391 Washburn, **Cennetin Sonbaharı Kolej Anıları**, s.51-52

durumundan dolayı, Namık kemal ile ziya Paşa, Londra'da yayımladıkları Hürriyet gazetesinde "Müslüman çocuklar, Fransız sakallıların eline mi kaldı?" diye yazmışlardır.[392]

Engelhardt, 1882 yılında yazıp, 1883 yılında yayımladığı Tanzimat ve Türkiye adlı kitabında Galatasaray Lisesi'nin kuruluşunu şöyle anlatır:

"Bir zamanlar eğitim komisyonuna görevlendirilmiş olan Dışişleri Bakanı Fuat Paşa, bu hususta Fransa elçiliğiyle hemfikirdi. Fransa elçisinin nasihat ve uyarılarını iyi karşılamak için Fuat Paşa'dan daha basiretli ve daha iyi niyet sahibi hiç kimse bulunamazdı. Dışişleri Bakanı, 1867 yılı Mart'ından itibaren Fransa elçiliğiyle görüşmelere başladı. İstanbul'da tüm tebaanın çocuklarına ait özel bir idadi okulu açılmasına ve bu okulun Sadrazam Âli Paşa'nın himayesinde Avrupalı öğretmenlerce yönetilmesine karar verildi...

Babıâli, eğitimin Türkçe olmasını istediği halde Fransızca, eğitim dili olarak kabul edildi. Fransa hükümeti, eğitimin Türkçe olması durumunda yeni okuldan hiçbir fayda gelmeyeceğine inandığından bu konuda çok fazla ısrar etti. Gerçekte Türkçe, birçok eksiklikleri, özellikle imlâdaki zorluğu nedeniyle, Müslümanlar için bile eğitimin yaygınlaştırılmasına engel olabilirdi. Türkçe uzun yıllar yapılan pratikten sonra tam anlamıyla öğrenilebiliyordu.

Öğretmenlerin kendi dilleriyle, yani Fransızca ders vermeleri gerekiyordu; aksi durumda Harbiye Okulu'nda olduğu gibi öğretmen, öğrenci ile tercüman aracılığıyla görüşebilirdi. Öğrencilerin yarısının Müslüman olması da kararlaştırıldı. Mektebi Sultani, 1 Eylül 1868 tarihinde açıldı...

Rusya elçisi, Fransa elçisinin yardımıyla böyle bir okul açılmasından dolayı memnun olmadığını gizlemedi ve programda kendi dillerine çok az yer bırakıldığından şikâyet eden **Rumların okula devam etmemelerini** teşvik etti..."[393]

---

392 Ertuğrul, **Kültürümüzü Etkileyen Okullar**, s.182-184
393 Engelhardt, **Tanzimat ve Türkiye**, s.249-250

13 Ocak 1887 – 10 Aralık 1887 tarihleri arasındaki dönemde okulun müdürlüğünü yapan **Ali Suavi**, okul hakkında hazırladığı raporunda şöyle der:

"Mekteb-i Sultanî'ye tayin olduğum tarihte 162 Müslüman, 377 gayrimüslim öğrenci vardı. 94 Ermeni'den tam ücret veren 1 kişi dahi yoktu. 122 Rum'dan yalnız 1 öğrenci tam ücret veriyordu. Bunlara karşılık 16 Müslüman tam ücret veriyordu. Okul Nizamnamesine göre maddî gücü olmayanlara bir lütuf olarak verilen paradan, yalnız Osmanlı tebaasının faydalanması gerekirken, bu haklardan 4 Moskof, 16 Fransız, 8 İtalyan, 2 İngiliz ve 2 Yunan tebaası faydalanıyordu.

1876'da Filibe ve İslimye Sancaklarında çıkan isyanın liderliğini yapan Bulgarlar, Galatasaray öğrencisi idi. İslam köylerini yakan **Kaplişko**, Galatasaray öğrencisiydi. Silahlı eşkıyalıktan tutuklanıp mahkûm edilen Vançof ve Sayarof, hükümlü iken Bab-ı Ali tarafından yatılı olarak Galatasaray'a alınmış, bunlar Rus askeri Tuna'yı geçtiğinde ayarttıkları diğer Bulgar öğrencileriyle birlikte Rus ordusuna katılmışlardı. Okulun öğretmenlerinden Çakmov, Rus sefiri İgnatiyev tarafından okula sokulmuş, **derslerde açıkça Türkiye aleyhinde konuşmuştu.** Bir diğer öğretmen olan Tşankof, Rus Devleti tarafından okula sokulmuş ve geçen Bulgar olayında Londra'ya gidip Türkiye aleyhinde mitingler düzenlemiş, bu hizmetlerinden dolayı Ruslar onu vali yapmışlardı. Fransız asıllı coğrafya öğretmeni Senove'nin, savaş ilan edildiği sırada Rus sefareti tercümanı Ganov ile muhbirlik sözleşmesi yaptığı Zabtiye Müşiriyeti tarafından tespit edilmişti. Bulgarca öğretmeni Mihalofski ve üç Bulgar yardımcısı sürekli olarak tahrikât yapıyordu." [394]

394 **Sevinç, Osmanlıdan Günümüze Misyoner Faaliyetler, s.68**

10.6) AVUSTURYA OKULLARI

Açılan Okullar

Avusturya okullarının sayısı hakkında çelişkili bilgiler mevcuttur. Bir araştırmaya göre, Osmanlı'da toplam yedi tane Avusturya okulu açıldığı bilinmekte fakat bunların **sadece iki tanesi resmi kayıtlarda yer almıştır**. Biri 1882 yılında Lazarist misyonerler tarafından açılan Sanlet George Avusturya Erkek Lisesi ve Ticaret okuludur. İkincisi, Sankt George Avusturya Kız Lisesidir. İkinci okul, 1911-1913 Balkan Savaşı sırasında seyyar hastane olarak kullanılmıştır. Okul 22 Şubat 1919'da İtilaf Devletleri tarafından kapatılarak, öğetmen ve rahibeleri sınır dışı edilmiştir. Okul 1923'te tekrar açılmıştır. [395] Oysa Avusturya, Osmanlı Devleti'nin çeşitli bölgelerinde çok daha fazla sayıda okul açmıştır. Avusturya da diğer ülkeler gibi Osmanlı Devleti'nin kurallarına yok sayarak okullar açıp, faaliyet göstermişlerdir. Nitekim 1313 Osmanlı İstatistik bilgilerine göre, 1897 yılında 11 Avusturya olduğunu, 1904'te ise 42 okul için başvuru yapılmıştır:

"Osmanlı verilerine göre 1897 yılında Türk topraklarında toplam 11 Avusturya okulu vardır. Bu okullardan 6'sı iptidaiye, 4'ü rüşdiye, biri de idadiyedir. 1899 Salnamasine göre Avusturya'nın İzmir'de bir Rüşdiyesi, 2 İdadisi bulunmaktadır. 1901'de idadi sayısının 1'e indiğini, buna mukabil rüşdiye sayısının 2'ye çıktığını görüyoruz. 1910 yılı Salnamalerine göre Edirne ve İşkodra'da birer Avusturya okulu vardır. 1910-1916 yılları arasında Avusturya'nın Türkiye'de 7 okulu bulunmaktadır.

[395] Ertuğrul, Kültürümüzü Etkileyen Okullar, s.195

Avusturya-Macaristan makamlarının 1904'te Osmanlı Devleti'ne başvurarak varlıklarının kabul edilmesini istedikleri okul sayısı 42'dir. Şamil Mutlu'nun yayınladığı listeye göre bu 42 okulun 31'i İşkodra'ya bağlı yerleşim birimlerinde, dğerleri de İstanbul, Edirne, İzmir, aydın, Manisa ve Kudüs'te bulunmaktadır."[396]

Avusturya Siyaseti Hakkında Bir Açıklama

Burada bir hususa daha değinmek istiyoruz: **İlknur Polat Haydaroğlu,** Osmanlı İmparatorluğu'nda Yabancı Okullar adlı eserinde Avusturya okulları ve Avusturya'nın siyaseti hakkında şöyle der:

"Köklü eğitim öğretim kurumlarından olan Avusturya okullarından ikisi dışında belgelerden tespit edebildiğimiz bir başka okul olmadı. İstanbul'da olan bu okullar dışında başka okulları varsa bile belgelerde rastlamadık...

Avusturya okullarının, diğer yabancı devlet okulları gibi yaygın ve çok sayıda olmayışını, yalnızca eğitim açısından bu kurumları düşündükleri ve propaganda amacı gütmedikleri şeklinde yorumlayabiliriz."[397]

Ancak İlknur Polat Haydaroğlu'nun Avusturya okullarının yaygın olmadığı şeklindeki bu yorumunun doğru olmadığı ifade edilmiştir:

"Yabancı okullar konusunda gerçekten değerli bir eser yayınlayan İlknur Polat Haydaroğlu, herhalde bu palavralara inanmış olacak ki, 'Avusturya okullarının, diğer yabancı devlet okulları gibi yaygın ve çok sayıda olmayışını yalnızca eğitim açısından bu kurumları düşündükleri ve propaganda amacı gütmedikleri şeklinde yorum-

396 Sevinç, **Osmanlıdan Günümüze Misyoner Faaliyetler,** s.138-139
397 Polatoğlu, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Yabancı Okullar,** s.152-153

layabiliriz' diyor. **Oysa Balkanlar'ın, özellikle Arnavutluk'un Osmanlı Devleti'nden koparılmasında Avusturya okullarının büyük rolü olmuştur.** Şöyle ki:

Rusya, 24 Nisan 1877'de Türkiye'ye savaş ilan etmeden önce Avrupa'da diplomatik temaslar yaparak, önemli teminatlar vermişti: Rusya'nın savaştan galip çıkması halinde Osmanlı egemenliğindeki Bosna-Hersek toprakları, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'na vaat edilmişti. Londra'nın çok hassas olduğu Mısır, Süveyş, Boğazlar ve İstanbul'a dokunulmayacaktı.

Petersburg diplomasisi böylece, kendisi gibi Balkanlar'a sarkmak isteyen Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nu da çok çekindiği İngiltere'yi de tatmin ederek tarafsız kalmalarını sağlamıştı. Harbin sonunda imzalanan Berlin Antlaşmasında ise Bosna-Hersek'in Osmanlı hâkimiyetinde kalmakla beraber Avusturya-Macaristan İmparatorluğu tarafından idare olunması kabul edilmişti. Bu antlaşma, Ayestefanos Antlaşması'nın ağır şartlarını Türkiye lehine düzeltmekle beraber, Türk egemenliği altındaki Balkan Beylikleri'nin bağımsızlığına, yeni bir Balkan Beyliği'nin teşekkülüne ve Rumeli'de birçok vatan parçasının elden çıkmasına sebep olmuştu. Fakat bu işgalden yıllarca önce Ortodoks Rusya, Balkan Ortodokslarını, Katolik AvusturyMacaristan da Balkan Katoliklerini Osmanlı Devleti'ne karşı ayaklandırdıkları için bölgede tam anlamıyla bir eğitim seferberliğini başlatamamışlardı. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu 21 Temmuz 1718'de imzalanan Pasarofça Antlaşmasıyla Rumeli Katoliklerinin kendi himayesi altında bulunacağını Osmanlı Devleti'ne kabul ettirmişti. İşte bu kabulden sonradır ki, Adriyatik sahillerinden denize ulaşmak isteyen Katolik Avusturya-Macaristan Katolik Arnavutlara karşı, rahipleri, rahibeleri, öğretmenleri, hemşire ve hastabakıcılarıyla bir şefkat taarruzuna girişti.

Bir gizli ordunun fedaileri gibi Arnavutluk'a dalan fransizken misyonerlerinin ihtiyaç duyduğu okullar, yetimhaneler ve hayır kurumu kamuflajı altında sinsi faaliyetler gösteren diğer müesseseler, Avusturya Devleti tarafından kuruluyor, Balkanlar'a yerleştirilen bu dinamit kalıplarının bütün masrafları, öğretmen, rahip, rahibe maaşları, kimsesiz çocuklarla, bakıma muhtaç yaşlıları elde etmek için faaliyet gösteren hemşirelerin ve hastabakıcıların ücretleri de yine Avusturya maliyesince karşılanıyordu. Tuhaftır ki, Fransizken misyonerlerinin tayin oldukları memuriyetler için Babıali tarafından verilecek ferman da ilgili üst düzey makamlara Avusturya elçisi tarafından gönderiliyordu...

Okulları ve hayır kurumlarını, siyasî hedeflerine alet eden Avusturya, Rusya'nın ve diğer devletlerin de yardımıyla, yalnız Arnavutluk'u değil, hemen hemen bütün Balkanları, Osmanlı İmparatorluğu'ndan koparmağa muvaffak olmuştur."[398]

10.7) DİĞER DEVLETLERİN OKULLARI

İngiliz Okulları

İngilizlerin Osmanlı ile ilişkileri eskilere dayandığı halde, İngiliz Protestan eğitimi Anadolu'da eğitim faaliyetine fazla girmemiş ve zaten 1800'lerde **bu faaliyeti yoğun bir şekilde ABD Protestanları** yürütmüşlerdir.

İngilizler Osmanlı'da Arapların bulunduğu bölgelerde yoğunlaşmışlar ve okul açmışlardır. İstanbul dışındaki bölgelerde 1899-1903 yılları arasında, Bağdat'ta 4, Beyrut'ta 26, kudüs'te 2, Halep'te 1 ve Suriye'de 3 adet İngiliz kurum ve okulu vardır. İstanbul'da ise, 1917 tarihli bir kayda göre, 83 adet İngiliz kurumu ve okulunun varlığından bahsedilmektedir. İngiltere'nin bu

398 Sevinç, **Osmanlıdan Günümüze Misyoner Faaliyetler**, s.135-138

tercihi, Ortadoğu petrollerinden dolayı Araplar üzerinde nüfuz sahibi olup, Osmanlı'ya karşı kışkırtmak amacından kaynaklanmıştır. İngiliz Siyaseti denilen faaliyet tarzı sessiz ve bölücü şekilde devam etmiştir.[399]

Alman Okulları

Almanlar, Alman Birliği'nin de geç oluşması nedeniyle **diğer ülkeler kadar yoğun eğitim faaliyeti göstermemişlerdir.** İlk Alman okulu, 11 Mayıs 1868'de kurulmuştur. Başlangıçta sadece yabancı uyruklu öğrenciler kabul edilmiş, daha sonra 1879'da Almanca bilmeyen öğrenciler de alınmaya başlanılmıştır. 1882 yılında Kinder Garden adlı anaokulu faaliyete geçmiştir. İzmir'de iş okulu niteliğinde bir enstitü kurulmuştur. Ayrıca, 1869'da Hayfa'da, 1870'de Yafa'da ve Kudüs'te okullar açılmıştır.[400] **Alman okullarının büyük çoğunluğu Kudüs ve çevresinde (Filistin'de) açılmıştır.**

1898 yılında, **Osmanlı İmparatorluğundaki resmen kayıtlı olan** tüm Alman okulları, başta İstanbul olmak üzere, İzmir'de 65 öğrencili bir lise, Beyrut'ta 45 öğrencili bir lise, Hayfa'da toplam 85 erkek ve 145 kız öğrencili bir lise ve bir ortaokul, Selanik'te ise 188 kız ve erkek öğrencili bir ortaokul idi.[401] Tabi, Almanya'nın da diğer ülkelerin yaptıkları gibi, kayıtlı olmayan okulları da vardı.

Alman okullarının az olmamasının bazı sebepleri vardır. Almanya, Osmanlı üzerinde pay kapma yarışına biraz geç girmiştir. Öte yandan, dinsel propaganda aracı olarak okulları pek tercih etmemiş, bunun yerine iktisadî ve siyasî nüfuzun yayılmasına hizmet eden kurumlar olarak faaliyet gösterilmesini düşünmüşlerdir.

399 Ertuğrul, Kültürümüzü Etkileyen Okullar, s.186-187
400 Ertuğrul, Kültürümüzü Etkileyen Okullar, s.194
401 Ortaylı, İkinci Abdülhamit Döneminde Osmanlı İmparatorluğunda Alman Nüfuzu, s.50

Nitekim zamanla, Alman Kolonizasyon politikası kapsamında, **Bağdat Demiryolu çevresinde** yetimhane, okul gibi kurumlar süratle çoğalmaya başlamıştır.[402]

1910'larda Alman gazeteci **Dr. Rohrbach**, Alman okullarının etkisini ve amaçlarını şöyle yazar:

"Bir Alman-Türk kültürü politikasının yeni bir heyecanla ele alınması gerekir. Alman dilini, Alman bilimini ve enerjik uygarlığımızın bütün büyük değerlerini Türkiye'ye aşılayarak Türkiye'nin yenilenmesini sağlamalıyız. **Bunun için, her şeyden önce, bir Alman okulları sistemine ihtiyacımız vardır.** Bu okulların büyüklük bakımından Fransız okulları ile yarışmasına gerek yoktur. Fakat elde bulunan okullara göre daha geniş çapta planlanmalıdırlar. Dilin bağlayıcı gücü olmadıkça hiçbir kültürel nüfuz sürekli olamaz. Türkiye'nin zeki ve ilerici gençleri Almanca öğrenmek için bol fırsatlara sahip olmalıdırlar. Ancak dilimizi öğreterek Türklere uygarlığımızı tanıtabilir, onlarda bu uygarlığı tanımak ve dolayısıyla manevi değerlerimizi benimsemek isteğini uyandırabiliriz. Bu hedefe yönelirken niyetimiz Türkiye'yi siyasî ve ekonomik bakımdan Almanlaştırmak ya da sömürgeleştirmek değil, **Alman ruhunu**, büyük bir gelişme içinde bulunan ve parlak bir gelecek vaat eden bu ulusa aşılamaktır."[403]

Zaten, diğer ülkelerin yapmaya çalıştıkları da başka şey değildi!

İtalyan Okulları

İtalyanların Osmanlı ile ilişkileri çok eski olmasına karşılık, İtalyan okulları Osmanlı ülkesinde, **İtalyan Birliğinin kurul-**

402 **Ortaylı, İkinci Abdülhamit Döneminde Osmanlı İmparatorluğunda Alman Nüfuzu, s.50**
403 **Earle, Bağdat Demiryolu Savaşı, s.149-150**

masından sonra 1861 yılından itibaren kurulmaya başlanmıştır. 1861 yılından 1912 yılına kadar İstanbul'da toplam 17 adet İtalyan okulu açılmıştır.

Bu okullardan ünlüleri; 1870'de açılan İtalyan Kız Okulu, 1880 yılında açılan Santa Maria İtalyan Okulu, 1881 yılında açılan Bakırköy İtalyan Okulu, 1883'de açılan Yedikule İtalyan Kız Okulu, 1885'de açılan İtalyan Erkek Okulu, 1903 yılında açılan Bartelemeo Giustiniani İtalyan Okulu, 1906 yılında açılan Galata San Pietro İtalyan Kız okuludur.[404]

Rus Okulları

Ruslar da Avrupa devletleri gibi, Osmanlı topraklarında misyoner faaliyetleri yürüterek **Ortodoks nüfuzu** sağlamaya çalışmışlardır. Bu kapsamda okullar da açmışlardır. 1885'te Nazeth'te İlahiyat Öğretmen Okulu, Kudüs'te bir lise açmışlardır. 1903'te Filistin ve Suriye'de açmış oldukları 155 okulda Rusça eğitim yapmışlardır. Ruslar, İstanbul ve Bursa'da da okullar açmışlardır. Bursa 1899'da Sıbyan Bahçesi adında bir Rus İlkokulu, 1903'te Rüşdiye ve İdadi derecesinde okulları açmışlardır. İstanbul Terkos'da 1893 yılında bir okul açmışlardır.[405]

İran Okulları

İran da Osmanlı ülkesinde okullar açmıştır. Ancak bunlardan sadece **dört tanesi bilinmektedir**. Bunlar; 1910 yılında Bağdat'ta açtıkları Debistan-ı Uhuvvet-i İraniyan Okulu, 1912 yılında Kerbela'da açılan İran Hüseyni Okulu, 1916'da İstanbul'da açılan Debistan-ı Ahmediyan-ı İraniyen Okulu ve 1884 yılında İstanbul'da açılmış bir ilkokuldur.[406]

404 Ertuğrul, Kültürümüzü Etkileyen Okullar, s.187-192
405 Ertuğrul, Kültürümüzü Etkileyen Okullar, s.196
406 Ertuğrul, Kültürümüzü Etkileyen Okullar, s.196-197

Bulgar Okulları

Bulgarlar daha önce Ortodoks kilisesine bağlı iken, sonra Rumlar ile aralarında ihtilaf çıkmış ve Ortodoks Patrikhanesinden ayrılarak, Eksarhlık adı altında kendi ruhani liderliklerine bağlanmışlardır. **O güne kadar Rumca eğitim görmelerine karşılık, ayrılıktan sonra Sırp ve Slav dillerinde eğitim görmeye başlamışlardır.** Bulgarlar, resmi kayıtlara göre, 212 tane okul açmışlardır.

11) 20. YÜZYIL CİNNETİ: DÜNYAYI PAYLAŞMA

11.1) CUMHURİYET DÖNEMİNDE MİSYONERLİK FAALİYETLERİ

Cumhuriyet Döneminde Misyonerlik Faaliyetleri

Cumhuriyet dönemindeki misyoner faaliyetleri çeşitli araştırmacıların incelemeleri itibariyle şu şekilde dönemleştirilebilir:

Birinci Dönem (1920-1924): Ankara Hükümeti tarafından misyonerlik kurumlarının ve faaliyetlerinin hukukî dayanakları ortadan kaldırılarak faaliyetler Türkiye'nin mevzuatı ile sınırlandırılmıştır.

İkinci Dönem (1924-1930): Gerek yasal düzenlemeler ve gerekse idarî tedbirler ile misyonerlerin faaliyet alanları daraltılmış ve kontrol altına alınmıştır. Bu dönemde; meselâ misyonerlerin en önemli faaliyetlerden biri olan okullardaki dinî propaganda yapmaları yasaklanmış, Türkçe ve diğer kültür derslerinin Türk öğretmenler tarafından ve Türkçe olarak verilmesi mecburiyeti getirilmiştir. Yine bu dönemde bazı yabancı okullar mevzuata aykırı davranmalarından dolayı kapatılmışlardır.

Üçüncü Dönem (1930-1938): Bu dönemde halen varlığını sürdüren misyoner okulları ve hastanelerine ağır vergiler konulmuş, öte yandan kurumları satın almak maksadıyla binalarına talip olunarak misyoner faaliyetleri zorlaştırılmıştır.

Dördüncü Dönem (1938'den sonrası): Atatürk'ten ölümünden sonraki dönemde ise Misyonerlerin Türkiye'ye beş dalga halinde geldiği ifade edilmektedir. Bu dalgalar şu şekilde sınıflandırılmaktadır:

Birinci Dalga: II. Dünya Savaşı'ndan sonra 1948'de ABD'nin Marshall yardımlarıyla başlayan ve 1980'e kadar devam eden süreçtir. **İkinci Dalga:** 1980'den sonraki dönemde başlatılan dışa açılım / liberalleşme süreciyle birlikte Türkiye'nin dört bir tarafında kiliseler açılmaya ve misyonerlerin cirit atmaya başlaması. **Üçüncü Dalga:** 1999 Marmara depreminden hemen sonra, deprem bölgesinde dünyanın önde gelen misyoner kuruluşlarının depremzedelere yardım adı altında yoğun şekilde faaliyet göstermeleri. **Dördüncü Dalga:** 2000-2001'de ortaya atılan inanç turizmi ve üçüncü bin yıl (milenyum) kutlamaları. Beşinci Dalga: Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyeliği için uyulması gereken kriterlerin misyonerlerin lehine uygulanması ile rahat bir ortamda faaliyet yürütmeleri.[407]

Atatürk'ün ölümüyle başlayıp günümüze devam kadar devam eden Dördüncü dönemde çok ilginç gelişmeler olur. "Gelişme" kelimesi aslında ülkemiz bakımından yanlış olup, buna gerileme demek daha doğru olur. Çünkü "gelişme" Batı'nın menfaatine olan bir süreç izler!

Mustafa Kemal, Misyonerlere Karşıydı.

Mustafa Kemal, gerek misyonerlere ve gerekse onların kurduğu okullarda Hristiyan Batı kültürü telkin edilmesine karşıydı. Mustafa Kemal ve çevresi, bu fikirlerini gerek yaptıkları açıkla-

407 Dönem tasnifi için bknz: Akyüz, **Misyonerlerin Faaliyetleri ve Propaganda Teknikleri,** s.37-38

malarda ve gerekse Ankara hükümetinin kurulmasından itibaren uyguladıkları kurallar ve düzenlemeler ile ortaya koymuşlardır. Ankara Hükümeti'nin misyonerlere karşı olduğu, misyoner yayınlarında da dile getirilmiştir. Mesela, daha 1922 yılında **Missionary Herald'**da misyonerler şöyle diyorlardı:

"Kemalist hükümet misyonerlere dostça yaklaşmamaktadır. Çoğu ülke dışına çıkarılmıştır. Harput'ta bulunan 3 misyoner, Bayan Harley, Dr. Parmelee ve Dr. Ward Amerikan misyonerleri uzaklaştırılmıştır. **Mustafa Kemal anti misyoner, yani misyoner karşıtıdır.** Çoğu bölgede misyonerlik çalışmaları durmuştur."[408]

Tabi misyonerlerin bu yazısı, kanaatimce **Amerikan Yakın Doğu Yardım Komitesi'nin 1921 Aralık ayında yaptıkları başvurunun reddedilmesi vesilesiyle yazılmış olabilir.** Söz konusu başvuru olayı şudur: 1921 yılının Aralık ayında, **Amerikan Yakın Doğu Yardım Komitesi** (ABCFM), Türkiye'de yetimhane, numune çiftliği, hayır kuruluşları vs kurmak için TBMM Hükümetine başvuru yapar. Bu başvuruya karşı cevabı bizzat Mustafa Kemal kendi el yazısıyla kaleme alır. Söz konusu cevap, aynı zamanda Ankara Hükümeti'nin yabancı okul ve kurumlara bakış açısını yansıtan bir belge niteliği taşır.

ABCFM, Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte kurulmuş bir ABD kuruluşu olup, bu Komite de, misyonerlik faaliyeti yürüten ABD'nin ABCFM'nin yani dolayısıyla BOARD'ın bir organıdır. ABCFM, 1915-1930 yılları arasında, Anadolu, Yunanistan, Kafkasya ve Suriye'de faaliyet göstermiş; özellikle de, ABD'de yardım toplama çalışmaları sırasında yürüttüğü Türk aleyhtarı ve Ermeni yanlısı propaganda faaliyetleri ile ABD halkını ve yönetimini Türklere karşı etkilemiştir.[409]

408 **"The Kemalists and Missionaries"**, Missionary Herald, 1922, June, 6, CXVI-II, pp.210'dan aktaran: Yıldız, **Misyonerlik ve Amerikan Board Teşkilatı**, s.113
409 Gencer, **Amerikan Yakın Doğu Yardım Komitesi**, s.9 vd.

Amerikan Yakın Doğu Yardım Komitesi'nin başvurusuna karşı, Mustafa Kemal tarafından bizzat kendi el yazısı ile yazmış olduğu **3 Ocak 1922 tarihli cevabî muhtıra** metni şudur:

3 Ocak 1922

İçişleri Bakanlığı'na

29.12.1921 tarih ve 10319/2423 numaralı Bakanlık yazısının cevabıdır.

Anadolu'da yetimhaneler ve numune çiftlikleri vs hayır kurumları açmak ve kurmak hakkında Amerikan Yakındoğu Yardım Komitesi adına yapılan başvuruya karşı tarafımızdan verilecek cevabın konusu ve esasları ilişik muhtırada yazılıp düzenlendiği arz olunur efendim.

Muhtıra

Ankara Büyük Millet Meclisi Hükümeti, memleketin imarına, yetimlerin durumlarının iyileştirilmesine, genel sağlık ve ekonomimizin düzelmesine yönelik tüm girişimleri ve çalışmaları, büyük bir iyilik olarak kabul eder.

Ancak bu hususta gerek uzak ve gerek pek yakın bir mazide **bize gayet pahalıya mal olan acı tecrübelere** binaen kesinlikle bazı çekinceler ileri sürmeye gerek vardır.

Şimdiye kadar memleketimizde ilmî, siyasî ve iktisadî maksatlarla çalışan kurumlar veya yabancı kişiler özellikle aşağıdaki amaçlar peşinde koşmuşlardır:

1- Memleketimiz içindeki çalışmalarından **insafsız bir kâr temin etmek.** Bizim için en az zararlı olanlar yine bunlardır.

2- Bir bölgede elde ettikleri iktisadî imtiyazlara dayanarak, **kendilerine ileride oraya sahip çıkına hakkını sağlamaya çalışmak.**

Bu gibilerin bir daha memleketimizin içinde çalışmalarına kesinlikle izin verilmemesi kararlaştırılmıştır. Bu surette hareket etmekle yalnız kendimize değil, tüm insanlığa olağanüstü büyük bir hizmet yapacağımıza inanıyoruz. Çünkü hiç şüphe yoktur ki **Genel Savaşın başlıca müsebbipleri bu gibi amaçlar peşinde koşan sermayedar grupları ve onlara alet olan politikacılardır.**

3- İnsanî, ilmî ve iktisadî maksatlar tahtında memleketimize gelip, gelecekteki istilaları hazırlamak için **muhtelif unsurları gerek hükümete gerek bir diğerine yekdiğerine karşı tahrik etmek.** Bu gibiler hem Genel Savaşın hem de memleketimiz içindeki çatışma ve öldürme facialarının başlıca müsebbiplerindendir.

4- Sırf ilmi ve insani amaçlarla memleketimizde çalışmakla beraber **ruhlarında gizli bulunan Hristiyanlık duygusu dürtüleri ile hemen sırf Hristiyan azınlıklarla meşgul olmak ve onlara ister kasıtlı ister kasıtsız, arasında azınlıkların da yaşadıkları Müslüman kitlelerinden ayrılmak arzusunu aşılamak.** Bu gibilerin gerek Müslümanlara gerek güya iyiliğine çalıştıkları Hristiyan azınlıklarına, içinde yaşadıkları İslam çoğunluğuna tahakküm arzusunu makul imiş gibi aşılamakla ne kadar gayri insani bir surette hareket etmiş bulundukları ve bu yüzden meydana gelen çatışma ve öldürmelerden manen sorumlu bulundukları açıkça ortadadır. Hükümetimiz bu gibilerin de çalışmalarına serbestçe devam etmelerine izin verdiği takdirde Müslim ve gayri Müslim tüm tebaasına karşı pek ağır bir sorumluluk yükü altına girmiş bulunacaktır. Belirtilen sebeplere binaen aşağıdaki esasları vazetmek mecburiyetindeyiz.

Hiçbir hükümet kendi tebaasından olan on binlerce çocuğu kendi memleketi içinde bir yabancı heyet tarafından her türlü denetimden uzak olarak büyütülüp onlara istenildiği gibi telkinlerde bulunulmasına izin veremez. Buna izin vermek çocukları

yaşayacakları çevreye düşman veya hiç olmazsa yabancı olarak yetiştirmek ve bundan dolayı onunla çarpışmaya mahkûm eylemektir. **Bu ise, gerek o çocukların gerek içerisinde yaşayacakları halkın felaketini hazırlamaktır.** Bunu engellemek ise hükümetin görevidir. Bundan dolayıdır ki Amerikalılar tarafından numune çiftliği vs benzeri kurumlar meydana getirip buralarda kendi tebaamızdan olan binlerce çocuğun Türk hükümet ve milletine karşı gayrı dostane ve gayrı sadıkane duygularla donanmış olarak yetişmelerine izin veremeyiz.

Tabiidir ki Amerikalıların insanî tekliflerini reddetmeyi hatırımızdan bile geçirmiyoruz. Ancak bunu yalnız aşağıdaki şartlar tahtında kabul edebiliriz. Bu şartları ileri sürmeye yegâne etken de geçmişteki acı tecrübelerin bize vermiş olduğu daha uzağı görecek insanî duygulardır.

İşbu şartlarımız aşağıda olduğu şekilde beyan olunur:

1- Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti sınırları içinde Amerikalıların kurmayı arzu ettikleri numune çiftlik, imalathane vs.nin **yönetimi ve orada çalışan çocukların eğitim ve öğretimi,** hükümet tarafından atanacak memurlara aittir.

2- Bu kurumlarda **din ayrımı gözetmeksizin tüm yetimler** çalıştırılacaktır.

3- Amerikalılar buralarda fen memurları ve hesap işlerini görmek için **muhasebe memurları bulundurabilirler.**

4- Yol vs inşası gibi girişimler de **insanî bir maksat için yapılmakta ise,** yukarıdaki şartlara tabi bulunacaktır.

5- **Ticaret maksadıyla yol, fabrika vs yapımı cihetlerini ayrıca görüşmeye hazırız.** Bu kapsamda Amerikalıların tekliflerini bekliyoruz. Zaten bu maksatladır ki Antalya'ya bir Amerikalı ticaret temsilcisinin gönderilmesine muvafakat ettik."[410]

---

410 **Atatürk'ün Millî Dış Politikası, 1919-1923, C:I, Kültür Bak. Yay. Ankara-1981, s.384-386**

Dikkat edilecek olursa, yukarıdaki misyoner yayınının tarihi de 1922 yılın Haziran ayıdır. Dolayısıyla ABD misyonerleri, kanaatimce bu cevaptan oldukça rahatsız olmuşlar ve Mustafa Kemal hakkında ABD'de ve dünyada olumsuz bir imaj yaratmak istemişlerdir.

Aslında Mustafa Kemal, gerçekten de kararlı bir bağımsızlıkçı olduğu için yaşadığı sürece misyonerlere ve yabancı kurumların kültür emperyalizmine izin vermemeye çalışmıştır. Bunu nutukları ve yaptırdıkları ile de ortaya koymuştur.

Bursa Amerikan Kız Kolejindeki Hristiyanlaşma Olayı

ABD'nin Bursa'da bulunan **Kız Koleji'nde 1927 yılının Kasım ayının** sonlarına doğru Müslüman **beş öğrencinin Hristiyan oldukları** ortaya çıkar.[411] Olay, öğrencilerin hatıra defterlerine yazdıkları notlardan anlaşılır. Olayın ortaya çıkmasından sonra Bakanlık derhal inceleme başlatır ve 1928 Ocak ayında olay basında da yer alır. Kolejde sadece öğrenciler değil, Türkçe derslerini veren **Türk öğretmenleri de Hristiyan olmaya zorlanırlar**. Meselâ Türkçe öğretmenliği yapan Türk öğretmenlerden Behice Hanım, bu zorlamaya boyun eğmez ve işten çıkartılır. Hatta okuldaki dinsel propagandadan rahatsız olan Museviler de çocuklarını okuldan alırlar.[412] Bakanlığın incelemesinden sonra Kolej Bakanlık emriyle kapatılır.

31 Ocak 1928 tarihli gazetelerde, soruşturmanın tamamlandığı ve okulun Bakanlık tarafından kapatıldığı, sorumlu öğretmenlerin ise mahkemeye çıkarılacağı haberi çıkar ve Bakanlığın kapatmaya dair tebliği yayımlanır:

"Bursa Amerikan Kız Koleji öğrencilerinden Balıkesir askerî kalem reisi miralay Talat Bey'in kızı Seniha Talat, emekli Yüzbaşı

411 Diğer kaynaklarda her ne kadar Hristiyanlaşan öğrencilerin üç kişi olduğu zikredilirse de de şu bildiride beş öğrenci olduğu belirtilmektedir: Haydaroğlu, **Osmanlı İmparatorluğunda Yabancı Okullar Neden Sorun Oldu?** "Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri" içinde, s.73

412 Tozlu, **Kültür ve Eğitim Tarihimizde Yabancı Okullar,** s.282-283

Rıza Bey'in kızları Kâmran ve Nemika, Kardeş gazetesi sahibi Vasıf Necdet beyin kızı Muadelet Necdet hanımların okul öğretmenleri tarafından olağandışı ve **dinî telkinlere maruz ve sonuçta Protestanlık inancını kabule ikna edildikleri anlaşılmıştır.** Bu hanımlar reşit olmadan önce telkine maruz bulunduklarına göre okulun çocukların tecrübesizliklerini ve zaaflarını istismar ettiği tamamen ortaya çıkmıştır.

Maarif Bakanlığı, kendilerine ülke çocuklarının emniyet olunduğu irfan kurumlarından hiçbir şeyin Cumhuriyetin yüksek ilkelerine aykırı olarak herhangi bir şekilde dinî telkinler yapmaya mezun olmadığı hakkındaki kesin ve müteaddit emirlerine ve talimatın bu kapsamdaki açık hükümlerine rağmen, gizlice öğrencilerinin samimî inancıyla oynayan ve millî karakterlerini bozan ve güveni kötüye kullanan bu okulu derhal kapatmış ve ilgililer hakkında Cumhuriyet mahkemelerinde dava açmaya karar vermiştir." [413]

Propaganda yaptığı tespit olunan öğretmenler hakkında **dava** açılır. İlk duruşma 13 Şubat 1928'de yapılır. Dava 5 Mart'ta ve sonra da 30 Nisan'a ertelenir. 30 Nisan 1928 günlü duruşmada mahkeme kararını verir. Kararda her üç öğretmen, üçer gün hapis cezası ile üçer lira para cezasına çarptırılır ve cezalar ertelenmez. Yalnız, üçer gün hapis cezasının, ikametgâhlarında değil, okulda kalarak çekebileceklerine kaar verilir. Karar, öğretmenlerin avukatı tarafından temyiz edilir, ancak bu arada sanıklardan Bayan Sanderson avukatlarının tavsiyesiyle Türkiye'den ayrılır.[414]

Yine ilginçtir, **davanın görülmesi sırasında,** ABD'nin Misouri Eyaletinden Mustafa Kemal'e 1 Mart 1928 tarihli bir Hristiyanlık propagandası yazısı gönderilir. Söz konusu yazı; "Avrupa Kıtasında Bulunan Türk Milleti'nin İcra Reisine" diye başlar ve yazıda Proteston İncil'i övülerek misyoner çalışmalarından bahsedilir.[415]

413 Güngör, **Türkiye'de Misyoner Faaliyetleri,** s.34-35;
Altun, **Öğrencilerin Din Değiştirmesi,** s.31.
414 Armaoğlu, **Türkiye'deki Amerikan Okulları,** s.24
415 Yıldız, **Misyonerlik ve Amerikan Board Teşkilatı,** s.116

Sonraki Yıllarda Hristiyanlaşmalar

1929 ve 1931 yıllarında da Hristiyanlaşma olayları tespit edilir. Ki bu da misyonerlerin faal şekilde çalıştıklarının göstergesi olur. **1929 yılında** meydana gelen Hristiyanlaşma olayında, Hristiyanlaşanların Amerika'da servet ve mevki vaadiyle Hristiyanlaştıkları anlaşılır. Bunda da ABD'li misyonerlerin parmağı olduğu bildirilir. Mehmet Ali Molla adlı bir Müslüman'ın Hristiyanlaşarak Paul Müler adını alarak, papazlık eğitimi aldığı tespit edilir. Konuyla ilgili İçişleri Bakanlığı'nın 26 Eylül 1929 tarihli yazısı şöyledir:

"Roma'da Müslüman Okulları için uzman papazlar yetiştirmek amacıyla kurulmuş olan Institut Oriantel'de öğretim yapan Paul Müler... (eski adı Mehmet Ali Mollazade)... **Amerikan Robert Koleji öğrencisi olup, Hristiyan cemiyetinin üyesi** idi. Bir takım gençler Amerika'da kendilerine bahşedilen mevki ve servet nedeniyle din değiştirmişlerdir. 26.9.1929"[416]

1931 yılında ise, İzmir' de bulunan Fransız Yetimhanesi'ndeki iki Türk çocuğunun Hristiyanlaştırıldığı tespit edilmiş ve zanlılar hakkında soruşturma başlatılmıştır. Mustafa Kemal, bu olayın da takipçisi olmuştur. Konuyla ilgili Bakanlık yazısı şu şekildedir:

"Başbakanlık Makamına

Bir süre önce Adana'da vefat etmiş olan Selanikli Saim İzzet Bey adında bir subayın çocukları olduğu anlaşılan Muazzez ve Nadide adlarında iki kız çocuğunu, üç yıldan beri İzmir'deki Türk okullarında öğretimde iken, üç ay önce anaları Madam Ariel tarafından Fransız rahiplerinin idaresi altındaki yetimhaneye verilip burada rahibeler tarafından Vaftiz ve adlarının Antuanet ve Matilda'ya tahvil edildikten sonra Pol adında bir adamın kızları sıfatıyla Nüfus

---

416 **Yıldız, Misyonerlik ve Amerikan Board Teşkilatı, s.116-117**

kütüğüne kayıt ettirildikleri ve Hristiyanlık telkin edildiği tespit edilerek, Sorumlu Yetimhane Müdürü Sör İzar, Yunan Sör Vensaensan ve anaları Madam Anjel haklarında kanunî soruşturma başlamıştır."[417]

Misyoner Yayınlarının Yasaklanması

Mustafa Kemal Atatürk'ün bizzat ilgilenmesi ve yönlendirmesi ile:

13 Ağustos 1934'te, misyoner propagandası içeren kitapların Türkiye'ye sokulması yasaklanır.

24 Ocak 1935'de, misyonerler tarafından bastırılmış olan "Kırallık ve Dünyanın Ümidi" adlı Türkçe kitabın içinde zararlı yazılar bulunduğunun anlaşılması sebebiyle Matbuat Kanunu'nun 51.maddesine göre dağıtılması yasaklanır. Yasaklamaya ilişkin belge bizzat Mustafa Kemal tarafından imzalanır.

27 Aralık 1937'de; "Ücretleri, Umumî Muvazene Kanunu'nun 5.maddesi gereğince 937 malî yılı bütçesinin E cetveline dâhil 654. faslın 1.maddesine konulan tahsisattan verilmek üzere Azınlık ve Yabancı Okullarda okutulan yabancı dillerdeki kitapların yeniden incelenmesi" kararı alınır. [418]

11.2) "ATATÜRK'TEN SONRA"SI

"Kemalizm Bitti"

Atatürk dönemi, bütün eksik ve hatalarına rağmen, üstün bir dönemdir. Öncelikle "Bağımsızlık" dönemidir. Dış ilişkilerde "haysiyet" dönemidir. Devletin, "devlet" yapılmaya çalışıldığı dönemdir. Ekonominin yabancı sermaye ve yabancı denetimcilerden kurtarılmaya çalışıldığı "millî kalkınma" sürecidir. Buna karşılık,

417 Yıldız, Misyonerlik ve Amerikan Board Teşkilatı, s.117
418 Yıldız, Misyonerlik ve Amerikan Board Teşkilatı, s.117-118

Atatürk'ün ölümünden sonraki dönem ise, bu belirttiğimiz nitelikle-rin ve çabaların giderek bertaraf edilmeye çalışıldığı ve hemen her konuda tavizler verilerek eski idarei maslahatçılığa geri dönüşün yaşandığı bir dönemdir. Öyle ki, din konusunda hep Adnan Menderes ve Demokrat Parti suçlanırken, **aslında dinsel tavizler İnönü tarafından verilmeye başlanılmıştır. Menderes iktidarı ise bu tavizleri iktidarın felsefesi haline getirmiştir.** Demokrat Parti dönemi öyledir ki, Fuat Köprülü gibi çok değerli tarihçi bir bilim adamımızın kendini çarpıttığı dönemdir.

Emperyalizm, yukarıda belirttiğimiz Atatürk dönemi amaç ve çabalardan dolayı Atatürk'e ve onun dönemine düşmandır. Emperyalizmin çalışmalarının çoğu, Türkiye'den Atatürük'ün etkilerini ve devrimlerini silmeye ve unutturmaya yönelik oyunlar ve taktiklerdir. **Emperyalizm, artık Atatürk döneminin ve laik devlet anlayışının sona ermesini istemektedir.** Meselâ CIA'nın eski Ortadoğu Direktörü ve ABD Ulusal İstihbarat Konseyi Başkan Yardımcısı **Graham Fuller,** dinciliği tahrik ederek Atatürk ve din hakkında şöyle diyor:

"**Kemalizm bitti**; Dünyadaki bütün liderler gibi o da sonsuza dek yaşayacak bir ürün veremedi. Oysa İncil ve Kuran hala veriyor. Bu nedenle, kendisine entelektüel güven duyan Türkiye, İslam'ın günlük yaşamdaki yerini almasını yeniden düşünmelidir."[419]

Yani Fuller diyor ki, Türkiye dinsel bir sürece girmelidir. Nitekim 12 Eylül 1980'den beri yapılan budur. Türkiye dinci bir karaktere büründürülmek istenilmektedir. Tabi bu din anlayışı, "**Yeni Dünya Düzeni**" ve "Globalleşme"ye uygun olan, "**Ilımlı İslam**" anlayışıdır. Ilımlı İslam ise Batı ile organize olan kişilerin din anlayışıdır.

İşte **Atatürk'ün ölümünden sonra** bir anda onun mirası, ilkeleri, fikirleri, bir kenara itilmeye başlanır. Faşist parti heveslileri CHP'de gerçek kafa yapılarını göstermeye başlarlar. İkinci dünya

419 Küçükoğlu, Türk Dünyasında Misyoner Faaliyetleri, s.65

Savaşı'nda, tamam, Türkiye savaşa girmez ama savaşın sonuna kadar süren siyasî manevralarıyla dış politika itibarını kaybeder. Bu yıllarda:

-Savaşın sonuna doğru **1944'de Milliyetçiler-Türkçüler tasfiye edilirler.** İnönü, 19 Mayıs 1944 günü yaptığı bayram konuşmasında Türkçüleri, ırkçı ve Turancı tertipler ve teşkilatlar kurmakla suçlar. Oysa Turancı tertipleri bizzat iktidarın bazı adamları Hitler'in adamı Von Papen ile ilişki kurarak yaparlar. Ve hükümet bu lekeyi temizlemek için suçu o günkü Türkçüler üzerine yıkarak kendini aklar. Yıllarca da bu ülkede hep bu hikâye tekrar edilip durur. Bu olayın gerçek yüzünü açıkça Niyazi Berkes yazar. Berkes, Unutulan Yıllar adlı hatıralarında şöyle der:

"Berlin'de böyle şeylerle uğraşılırken, Ankara'da **Von Papen** de Millî Şef ve Saraçoğlu gibi devlet adamlarına bu yağlı kuyruktan önemli parçalar koklatmaya başlamıştı. Kırım, Kazan, Kafkaslar, Hazar ötesi, İdil-Ural boyları, büyük Türkistan... Buraları Almanların Türkstaemnigen Völker dedikleri (ama belgelerde daima "azınlık" diye vasıflandırdıkları) ırkdaşlarımızın yaşadığı yerler. Nazi dostlarımız niye buraları bize "ikram" etmesinlerdi? **Millî Şef, Enver Paşa ile üvey kardeşi Nuri Paşa** gibilerden farklı olarak, buraları kendi güçlerimizle elde edemeyeceğimizi bilecek kadar akıllı bir önderdi. Ama nedense 'uğraşmayın böyle şeylerle' dediği de yok. Zaten ta baştan Von Papen'e bütün kolaylıkları gösteren o...

Von Papen'in bu işteki rolü kuşkusuz en başta gelir. Millî Şef'in hiç kuşkusuz bilgisi altında Turan ve onunla ilgili sorunları görüşmek üzere (ve Berlin'deki makamların onayı ile) Enver Paşa'nın üvey kardeşi mi, süt kardeşi mi her kimse o zatı Berlin'e yollayan odur. Bu Nuri Paşa o zaman fabrikatör. Asıl mesleği Enver Paşa dolayısıyla paşalığı ve teşkilatı mahsusacılığı...

Hitler, Türkiye'deki rejimin yanlısı değildi. Bu yüzden, genel sanı tersine, Nazilik Türkiye'deki mahut 'Irkçı-Turancı' komplosu türünden bir komployu desteklememiştir!..

Millî Şef eşsiz zekâsıyla eyleme geçememiş (hatta olmayan - HY) bir askerî darbe girişimini bir Irkçı-Turancı komplosu gibi göstererek kendini Turancılık girşimlerinin dışında gösterebilmiştir... Turancılık dalaveresinin asıl iki önderi von Papen ile Saraçoğlu Şükrü'dür... Biz, yani halk, 1944 yılında bir Turancılık komplosu meydan çıkarıldığını sanarak, o zamana kadar Millî Şef'in ve hükümetinin bu işlerden hiç haberi yoktu da bu sırlar ansızın meydana çıkarıldı **sanıyorduk.**"[420]

-25 Nisan 1945'de San Fransisko'da Birleşmiş Milletler teşkilatının kurulmasıyla ilgili konferansa Türkiye de katılır. Türkiye, artık ABD ve Batı'nın yanındadır. Yani Nato yörüngesine dâhil olur.

-4 Aralık 1445 günü Tan olayı meydana gelir. Yalnız bu olayda benim dikkatimi çeken husus şudur: Tan gazetesi ve komünistler aleyhine gösteri yapanlar, İstiklal caddesinden geçtikten sonra polisin Galatasaray ile Tünel arasındaki yolu tuttuğu için buradan geçmeyip Tepebaşı'na doğru ilerlerler. **İngiliz elçiliğinin önüne gelince** yürüyüş kafilesi durur ve **"Yaşasın İngiltere, Yaşasın Türkiye, Yaşasın Müttefikler"** diye bağırırlar.[421] Bilindiği üzere, böyle galeyan anlarında kitle nasıl yönlendirilirse öyle hareket eder. Diyorum ki bu nasıl bir dalkavukluk ruhudur ki o göstericiler İngiliz elçiliği önünde durdurulup böyle bağırtılır? Ki bu dalkavukluk bence Türkiye'nin sonraki yıllarının da nasıl geçeceğinin göstergesi olmuştuır!

-1947: ABD ile ilişkileri geliştirmeye başladıktan iki yıl sonra ise, **Dil Tarih Coğrafya Fakültesi kadrosu ile Solcular tasfiye edilir**. Ortalık Latinci Hümanistlere kalır!

---

420 Niyazi Berkes, **Unutulan Yıllar**, Haz: Ruşen Sezer, İletişim Yay, İstanbul-1997, s.200-209

421 Turhan Feyizoğlu, **Bir Paylaşma Planının Perde Arkası Türkiye 1945**, Bizim Kitaplar Yay, İstanbul-2007, s.106

-İnönü, Hasan Ali Yücel eliyle bir Yunan klasikleri furyası başlatır. Adeta insanlarımıza dünyadaki tek felsefe kàynağının ve tek medeniyetin Yunan olduğu aşılanmaya çalışılır. Her ne kadar bu tercüme furyasında Doğu ve İslam klasiklerinden de bazı tercümeler yapılırsa da, genel imaj ve telkin, Yunan hayranlığı yaratma niyetine dayalı olur.

ABD ile Eğitim Anlaşması

Yukarıda sayılan olaylardan sonra, bir kemiksiz hale getirilme süreci başlar. İşte bu ortamda Türkiye ve ABD arasında 27 Aralık 1949 tarihinde, "**Türkiye ve ABD Hükümetleri Arasında Eğitim Komisyonu Kurulması Hakkındaki Anlaşma**" imzalanır.

Anlaşmanın çok önem arz eden bazı kısımları şunlardır: [422]

"Madde 1. Türkiye'de **Birleşik Devletler Eğitim Komisyonu** (ki aşağıda komisyon ismiyle anılmıştır) namı altında bir komisyon teşkil olunacak ve bu komisyon işbu anlaşmanın hükümlri dairesinde **TC Hükümeti tarafından temin edilen paralarla finanse edilecek** olan eğitim programının idaresini kolaylaştırmak için ihdas ve tesis edilmiş bir teşekkül olarak Türkiye Cumhuriyeti ve Amerika Birleşik Devletleri Hükümetleri tarafından tanınacaktır.

Madde 3. Komisyonca tasvip edilen bilumum sarfiyat ABD Dışişleri Bakanı'nın kabul edeceği senelik bir bütçe ve tespit edebileceği nizamname mucibince ifa olunacaktır.

Madde 4. Komisyon, dördü TC vatandaşı ve dördü ABD vatandaşı olmak üzere sekiz azadan müteşekkil bulunacaktır. Bunlara ilaveten **ABD Türkiye'deki diplomatik heyetinin başı (ki aşağıda 'misyon başı' ismiyle anılacaktır) komisyonun fahri başkanı**

422 Haydar Tunçkanat, İkili Anlaşmaların İçyüzü, 3.baskı, Kaynak Yay. İstanbul-2001, s.31-35

olacaktır. Misyon şefi komisyonda reylerin tesavisi halinde kati reyi verecek ve komisyon başkanını tayin edecektir. Başkan komisyonun fiili azası sıfatıyla rey hakkını haiz bulunacaktır...

Madde 7. ABD Dışişleri Bakanı tarafından tayin edilecek şekilde komisyonun faaliyeti hakkında her sene bir rapor tanzim edilerek TC Hükümeti'ne ve **ABD Dışişleri Bakanı'na** tevdi olunacaktır.

Madde 9. Komisyon bir müdür tayin ve onun maaş ve hizmet müddetini tespit edebilir. Ancak komisyonun başkaca kabule şayan bir müdür tayin etmesi imkânsız bulunduğu hallerde **ABD Hükümeti,** programın elverişli bir şekilde tatbikini mümkün kılmak için lüzumlu görülebilecek bir müdür ile muavinlerini temin edebilecektir...

Madde 10. **ABD Dışişleri Bakanı** tensip ettiği takdirde komisyonun bu husustaki kararlarını gözden geçirebilir."

Bilindiği üzere Lozan'da Türkiye Cumhuriyeti'ni temsil eden Baş delege İsmet İnönü idi. İşte bu anlaşma da onun döneminde imzalanmıştır!

Bu Anlaşma, Türkiye Cumhuriyeti bakımından çok önemli bir anlaşma ve bir dönüm noktasıdır. **Lozan'daki yabancı okullara ilişkin onca mücadeleden sonra bu anlaşma hükümlerini düşünün ki, Türkiye, eğitimini ABD'nin kontrolündeki bir komisyona teslim etmektedir.** Üstelik bu komisyonun masrafını da Türkiye karşılayacaktır. Paraların sarf edileceği hususlar bile anlaşmada belirtilmiş olup, tamamen ABD kültür yayılmacılığına yöneliktir.

Yani, bu anlaşmayla ve anlaşmadaki adıyla **"Birleşik Devletler Eğitim Komisyonu"; "Türkiye'de Türk parası ile Türk hükümetinin himayesinde,** her türlü Türk denetiminin dışında, Türk eğitimi hakkında araştırma yapması, bilgi toplaması, gerekli Amerikan memurlarının uzman ve araştırmacı olarak okul, üniversite ve bakanlıklara yerleştirmesi ve benzeri faaliyetlerini dilediği gibi"[423] ya-

423 Uğur Yıldırım, **Tarihten Bugüne Türkiye'de Misyonerlik,** Jeopolitik dergisi, Mayıs 2005, Sayı: 16, s.73-83'den aktaran: http://www.haberbilgi.com/haber/turkiye/jeo0505/misyonerlik.html (Erişim: 20.8.2010)

pacaktı. Üstelik TC'nin hiçbir denetim ve müdahale hakkı yoktu.

Komisyon öyleydi ki, 8 üyesinden dördü ABD, dördü de TC'den olacaktı ama Türkiye'deki ABD Büyükelçisi fahri başkan olacak ve herhangi bir konuda oyların eşit gelmesi halinde bu Fahri Başkan Elçi'nin oyu oylamayı sonuçlandıracaktı.

Komisyona ABD Dışişleri Bakanlığı müdahale edebilecek ve komisyon müdürünü dahi seçebilecekti. Komisyon faaliyetlerinin ne şekilde rapor edileceğini dahi ABD Dışişleri Bakanı belirleyecek ve faaliyetler rapor edilecekti.

Kısacası, önce, muhalefet edebilecek milliyetçi ve solcu kadrolar tasfiye edilmiş, sonra da Türk eğitimi ABD'ye teslim edilmişti.

Haydar Tunçkanat, ilk olarak 1970 yılında yayımlanmış olan "İkili Anlaşmaların İçyüzü" adlı kitabında konuyla ilgili şu yorumu yapmıştır:

"Türkiye bugün genellikle Amerika'nın nüfus alanına dâhil edilmiştir. Bu nedenle Türkiye'de iyice yerleşip sömürüsünü sürdürebilmek için her alanda olduğu gibi eğitim hakkında da bilgiye ihtiyacı vardır. Bunun için de Amerika'dan uzman, araştırmacı öğretim üyesi adları altında, bu anlaşmayla kurulan Amerikan eğitim Komisyonu marifetiyle gerekli personeli bilgi toplamak üzere görevlendirmiştir. Amerika'nın Türkiye'de kendisine yardım edecek ve işbirliği yapacak, Amerika'da yetiştirilmeye uygun Türk öğrenci, öğretim üyesi ve araştırmacılara da ihtiyacı vardır. Amerikalılar tarafından tespit edilen niteliklere uygun olanlar arasından seçilecek bu kimseler, eğitim araştırma veya görgü ve bilgilerini artırmak üzere gönderilirler. Bunlardan Amerika için Amerika'da yararlı olacaklar dolgun ücret ve görev teklifleriyle orada bırakılmakta, bir kısmı da süreleri sonunda Türkiye'ye dönmektedirler. **Dönenler de iki gruba ayrılmaktadır; birinci grup Amerikan hayranı ve onların her şeyini**

benimseyip Amerikalılaşanlar. İkinci grup da bunların dışında kalanlar. Bunların her biri hakkında Amerikalılar özgeçmişler ve albümler hazırlarlar. Birinci gruba dâhil olanlardan en yeteneklilerinin gerektiğinde kullanılmak ve işbirliği yapmak üzere devletin, hükümetin en önemli yerlerinde görev almaları veya tayinleri sağlanır. Bunlardan bir kısmı da Türkiye'deki Amerikan yardım kurulları, Amerikan şirketleri ve diğer örgütlerinde görevlendirilir. Bu suretle Amerikalıların Türkiye'deki işbirlikçileri de zaman içinde çoğalarak örgütlenir. Bu anlaşmayla Ankara'da kurulması kararlaştırılan Amerikan Eğitim Komisyonu'nun dört Türk üyesinin görevleri, bu komisyonun çalışmalarına toplantıdan toplantıya katılarak onlara yardımcı olmaktır. Dördü bir olup da yapılan bazı işlemlerin karşısına çıksalar, hemen komisyonun fahri başkanı olan Amerikan elçisi müdahale edecek ve karar dörde karşı beş oyla Türkiye'nin çıkarlarına aykırı da olsa alınmış olacaktır..."[424]

Türkiye Öğretmenler Sendikası tarafından yayımlanan 24 Aralık 1970 tarihli, 'Türkiye'de Eğitim Çıkmazı ve Öğretmenlerin Savaşı'" adlı yazıda eğitimimizin durumu ve bu komisyon ile ilgili olarak şu tespitler ve eleştiriler yapılmıştır:

"Türk eğitim ve kültürü üzerindeki ABD etkileri, konuyu ayrıntılarıyla bilmeyen bir Türk'e anlatıldığı zaman, şok etkisi yaratmaktadır.

Daha 1924'te bir rapor vermek üzere Türkiye'ye gelen Colombia Üniversitesi Pedogoji Profesörü **John Dewey**, bizim köy eğitimini, Türkiye temelli tarımda kalacak, endüstrileşmeye yönelmeyecek biçimde düzenlememizi öğütlemiştir. Böylesi elbet, endüstrileşmiş ABD'nin sermaye ve ticaret çıkarlarına çok uygundur. ABD bizim ancak hafif metal ve montaj endüstrisine kadar çıkmamıza razıdır. Bu yüzden 1949 -1965 arasında bize 1386 tarım bursuna karşılık

---

424 Haydar Tunçkanat, **İkili Anlaşmaların İçyüzü**, 3.baskı, Kaynak Yay. İstanbul-2001, s. 37-38

sadece 164 endüstri bursu vermiştir. Türkiye tarımcı, hem de kuru tarımcı kalacak! Bu isteği açıkça ifade eden Amerikalı uzmanlar da çıkmıştır. John Dewey'in raporu, ancak Atatürk'ün ölümünden sonra, 1939'da basılmıştır. Türk eğitiminde Amerikancı akımlar da, 2. Dünya Savaşından sonra, Marchall Plânı ve Truman Doktrini uygulamalarıyla canlanmıştır. **Her alanda olduğu gibi, Millî Eğitimde de kilit noktalarını ABD'de 'staj görmüş', orada 'intensive cours'larla beyinleri yıkanmış elemanlar ele geçirmişlerdir.** Bununla da kalınmamış, önce ICA, sonra AID adıyla Ankara'ya yerleşen Amerikan Yardım Örgütü, bu kilit noktalarına birden çok sayıda ABD uzmanı da yerleştirmiştir. Amerikalı uzmanların yönetim ve denetiminde, sadece eğitim alanında 20'den fazla proje uygulanmıştır. Bu projeler içinde bir ülke eğitiminin ulusallığını kaldıracak kadar sakıncalı olanlar vardır: Türk eğitim planlanması, Okul programlarının geliştirilmesi, Ticaret öğretimi, Mesleki- teknik Öğretim, Halk eğitimi, Tarım eğitimi, Öğretmen yetiştirme, Beslenme eğitimi, Radyo ile eğitim, Barış Gönüllüleri projesi...bunlardandır.

26 Şubat 1946 Kahire Anlaşmasından hareketle Türkiye'de 27 Aralık 1949 Anlaşması gereğince bir komisyon kurulmuştur...

Ulusal eğitimde, eğitim plânlamasından öğretmen yetiştirilmesine ve programların geliştirilmesine kadar yabancıların karışması, akıl alacak işlerden değildir. Bu yüzden bugün, örneğin okul programlarımız toplum ve ülkenin gerçek ihtiyaçlarından ve ulusal çıkarlara uygunluktan alabildiğine uzaklaşmıştır.1962 yılında Amerikalı uzmanlarla geliştirilen, 1968 yılında aynı uzmanlarla bir sefer daha gözden geçirilen' İlkokul Müfredat Programı'nı bir örnek olarak ele alalım. Eski programdan Bağımsızlık, Devletçilik, Lâiklik, Devrimcilik, Fransız devrimi, Reform hareketleri, Halkın aydınlatılması, Ulusal ekonomi, Devletin vatandaşlara karşı görevleri... gibi konular çıkarılmış, yeni programa, Unesco, Nato günü, Demokrasi,

Dinsel bayramlar... gibi konular eklenmiştir. Amerika ile ilgili konular genişletilmiştir. **Böylece Türk toplumunun muhtaç olduğu, uyanık, üretici, bağımsızlıktan yana, devrimci insan yetiştirme amacı yerine, Amerika'ya bağlı, toplum ve ülke çıkarlarının pek farkında olmayan, geleneklere bağlı ve genel olarak tüketici insanlar yetiştirilmesi amacına yönelinmiştir.** Türkiye'nin 'tüketim toplumu' haline getirilmesi, ABD'nin ticaret, ekonomi ve politika çıkarları için çok elverişlidir. Buna, Amerika kaynaklı filmler, foto romanlar, vur kır edebiyatı da eklendiğinde, tasarlanan ve uygulanan plânın ciddiliği daha iyi ortaya çıkar.

Türkiye'nin bütün ilkokullarında uygulanan ve **süttozu**, yağ, peynir, un gibi maddelerle desteklenen Beslenme projesinin yıkıcı etkileri daha fazladır. Beş milyondan fazla ilkokul öğrencisi, **ABD'nin üretim artığı bayat gıda maddeleriyle beslenirken,** çok sayıda zehirlenme olaylarıyla karşılaşılmıştır. Eğitim ve kültür etkilerinin derinliği de hesaba katılırsa, bu projelerin yarattığı manevi zehirlenmenin, görülen maddi zehirlenmelerden çok daha feci olduğu anlaşılır. 'Beslenme maddelerimizi bile bize ABD veriyor!' kanısının sürekli olarak beş milyondan fazla körpe Öğrenciye kazandırılması, ulusal kimliğin bozulmasına yol açar.

Bütün bu etkilemelerin genel amacı, ABD'nin ekonomi ve politika alanındaki çıkarcı girişimlerine kitlelerin kafasında uygun bir ortam hazırlamaktır ve Türk eğitimindeki ABD projeleri bunu fazlasıyla gerçekleştirmektedir. Böyle bir afetle savaşan öğretmenlere karşı, çoğunluğu kara cahil olan halk kışkırtılmakta ve sık sık 'Amerika gitsin de Rusya mı gelsin?' sorusu ortaya atılmaktadır."[425]

Bilindiği üzere 1960'lı yıllarda ABD, Türkiye'ye aşırı miktarda süttozu yardımı yapmış ve bu süttozlarını içmek okullarda zorunlu tutulmuştur. Acaba diyorum ki; bu süttozlarının tahlili yapılmış mıdır? Yapılmış ise ortaya çıkartılmalıdır!

---

425 http://e-kutuphane.egitimsen.org.tr/pdf/442.pdf (Erişim: 13.09.2010)

11.3) DÜNYA SAVAŞLARI

Dünyayı Paylaşamayan Batı

20. yüzyıl, Batı barbarlığının ve vahşetinin cinnet aşamasına geldiği ve hırstan kendini kaybettiği bir yüzyıl olmuştur!

Emperyalist Batı, bu yüzyılın başlarında **dünyayı kendi arasında paylaşmak amacıyla** birçok gizli ve açık antlaşmalar yapmıştır. Ancak bunlara rağmen, dünyayı kendi arasında paylaşamamış ve emperyalist paylaşım için zora başvurmuştur. Batı bu paylaşma hırsı uğruna **iki defa dünya savaşı** çıkartmıştır. Savaşlarda Avrupa kendi içinde ikiye bölünmüş ve taraflar yanlarına diğer bazı devletleri de alarak her bir savaşta dört yıl boyunca dünyaya kana boğmuşlardır. Şu kesindir ki: Her iki savaşın da müsebbibi, doğrudan Avrupa'dır. ABD ise her iki savaşın en kârlı devleti olmuştur.

Savaşların Baş Aktörleri

İkinci Dünya Savaşı'nın sorumluluğu, genel olarak, Nazilere ve Hitlere yüklenir. Oysa Naziler, o günkü Almanya'nın iktidarı olan zihniyet olup, bunun **başı Adolf Hitler'dir ama onun peşindeki kitle Alman halkıdır.** Hitler, yanına Musolini'nin başında bulunduğu Faşist İtalya'yı da alarak dünyaya meydan okumuştur.

Buna karşılık Birinci Dünya Savaşı da ikincisinden pek farklı değildir. Çünkü **ikinci savaşta dünyaya Almanya meydan okurken, birincisinde de İngiltere dünyaya yeniden bir şekil vermeye çalışmıştır.** İkinci savaşta Almanya'nın başında Hitler varken ve sürekli Almanlara dünyayı hedef gösterirken, birincisinde de İngiltere'nin başındaki David Lloyd George, dünyaya İngiliz damgası vurmayı hayal ediyordu!

Bir işçi ailesinden gelen ve Liberal Parti'den başbakanlığa gelen **Lloyd George,** 1916- 1922 yılları arasında İngiltere Başbakanlığı yapmıştır. Çanakkale savaşını yaratan, Osmanlı'yı paylaşmaya kalkışan, Arapları organize ederek Osmanlı'ya isyan ettiren, Yunanlıları İzmir'e çıkartan, Millî Mücadeleye engel olmaya çalışan, işte bu David Lloyd George'dur! Lloyd George, 1936 yılında da Adolf Hitler lehine demeçler vermiştir!

Birinci Dünya Savaşı

Birinci Dünya Savaşı, "**Hasta Adam**" denilen Osmanlı'nın paylaşılması hayallerine dayalı Doğu Sorunu'nu çözmek ve bunun yanı sıra, dünyayı yeniden şekillendirmek için çıkan bir savaştır.

Birinci Dünya Savaşı'nın temel avı; "**Osmanlı İmparatorluğu**' nun ve "**Ortadoğu"nun toprakları**" ile bu topraklardaki "**doğal kaynaklar**"dır:

"**Emperyalizm ve emperyalist terimlerini kullanmadan Osmanlı Devleti'nin 19. yy. ve 20. yy. tarihini yazmak ve büyük devletlerin politikalarını açıklamak olanaksızdır.** Öyleki emperyalist devletlerin rekabetlerinin yoğunlaştığı en önemli yörelerin başında Osmanlı Devleti gelir. Osmanlı Devleti'nin egemen olduğu bu yöreye batılı yazar ve devlet adamlarının 'Orta Doğu' ve 'Yakın Doğu' demeleri de emperyalist tutkularının sembolü oldu. Süveyş Kanalı'nın açılması, pamuk üretimindeki önemi ve diğer hammadde kaynaklarının bulunması ve büyük devletler için önemli bir pazar olması nedeniyle özellikle 19. yy. sonunda Osmanlı Devleti üzerindeki ekonomik rekabet çoğaldı. 20. yy. başında petrolün ekonomide kazandığı önem ve Osmanlı Devleti'nin yönetimindeki topraklarda zengin petrol yatakları bulunması, büyük devletlerin arasındaki rekabeti, buralara egemen olmak mücadelesine dönüştürdü. Büyük devletler Osmanlı Devleti'ne kendi çıkarları açısından bakıyordu.

1902 yılında Alfred Mahan buraları için 'Orta Doğu' terimini kullanırken, yörenin Avrupa, Asya ve Afrika kıtaları arasındaki konumunu ve büyük suyolları ile çevresindeki Karadeniz, Akdeniz, Kızıldeniz'in kavşak noktasında bulunması, Aden Körfezi'ndeki önemini göz önüne almıştı. Bu nedenle, Orta Doğu'yu bir tekerleğin merkezine benzetiyordu. Yöredeki boğazların ve suyollarının binlerce yıldan beri savaş nedeni olduğu göz önüne alınırsa, Osmanlı Devleti'nin konumunun önemi ve üzerindeki emperyalist ihtiraslar daha iyi anlaşılır...

1912'de Trablusgarp'ı işgal etmiş olan **İtalya,** Osmanlı Devleti' nin paylaşılmasında pay olarak Güney ve Batı Anadolu kıyılarına; **Fransa;** Suriye, Adana, Mersin yöresine, **İngiltere**; petrol yataklarının önemi nedeniyle Irak'a göz dikmişti. Batı Anadolu'da gözü olan Yunanistan'ın durumu daha ileride antlaşmalarla belirlenecektir. **Rusya ise tarihi rüyası olan** Boğazlar ve Doğu Anadolu'yu ele geçirmek istiyordu. Bağdat Demiryolu projesinin ortaya çıkması, büyük devletlerin çekişmelerini daha da arttırınca Almanya bu devletler de hisse vermek zorunda kaldı. Rusya bu hisselerden istemedi, fakat kendi nüfus alanı olarak kabul ettirdiği Doğu Anadolu'ya demiryolu yapılmasını engelledi ve böylece Osmanlı Devleti ile Doğu Anadolu'da yapacağı savaşlarda Osmanlı Devleti'nin asker, malzeme ve cephane naklini de engellemiş oldu. **Almanya, Rusya, İngiltere, Fransa, İtalya, Avusturya,** yukarıda belirttiğimiz yöreleri ekonomik nüfus alanları olarak belirlediler."[426]

Birinci Düyna Savaşı'nda Osmanlı, 2.900.000 kişiyi askere alır. Dokuz cephede savunma yapar. Çanakkale savaşları da dâhil 400.000 asker şehit olur. Yaklaşık 1.500.000 asker de yaralanır ve esir düşer.

426 http://www.turkcebilgi.com/birinci_d%FCnya_sava%FE%FD/ansiklopedi (Erişim: 20.8.2010)

Birinci Dünya Savaşı'na tüm ülkelerden 65.038.810 asker katılır. Bu askerden, 8.556.315'i ölür, 21.219.452'si yaralanır, 7.750.945'i de kaybolur ve esir düşer.[427]

Dikkat edilmelidir ki, Osmanlı dört yıl boyunca sadece Osmanlı mülkünü savunma için savaşır. Buna karşılık, emperyalistler, Osmanlı topraklarını paylaşma ve işgal etmek için savaşırlar. Yoksa İngiltere'nin veya Fransa'nın ya da İtalya'nın Türkiye'de ne işleri vardır? Bu savaşta Osmanlı İngiltere'ye, Fransa'ya veya İtalya'ya gidip oraları işgal etmeye çalışmamış, vatan savunması yapmıştır! İşte Millî Mücadele bu emperyalist saldırı ve işgale karşı yapılır. Emperyalizmin tüm karşı koymalarına rağmen başarıya ulaşılır!

İkinci Dünya Savaşı

İkinci Dünya Savaşı'ndaki kayıp çok daha büyük rakamlar olur. Tüm ülkelerden toplam 25.173.700 asker ölür. Ama daha önemlisi şudur ki; İkinci Dünya Savaşı'nda dört yıl boyunca; muhtelif ülkelerde bir varsayıma göre 5.754.400 Yahudi soykırıma uğrar; ayrıca tüm ülkelerde toplam 41.830.600 sivil ölür. Böylece, asker, sivil ve soykırım olmak üzere toplam 72.758.900 kişi canını kaybeder.[428]

ABD'nin Attığı Atom Bombaları

İkinci Dünya Savaşı'nın en vahşi tarafı, atom bombalarıdır. İkinci Dünya Savaşı'nın son günlerinde ve Japonya'nın teslim isteğinden sonra, **6 Ağustos 1945** günü saat 08.15'de ABD; Japonya'nın Hiroşima kentine Uranyum-235 tipi atom bombası atar. Hiroşima'ya atılan atom bombası nedeniyle 140.000 kişi hayatını

427 NTV Tarih dergisi - Şubat 2009, Sayı 1, Sayfa 21'den aktaran: http://tr.wikipedia.org/wiki/I._D%C3%BCnya_Sava%C5%9F%C4%B1 (Erişim: 20.8.2010)

428 http://tr.wikipedia.org/wiki/II._D%C3%BCnya_Sava%C5%9F%C4%B1#Kay.C4.B1plar (Erişim: 20.8.2010)

kaybeder. ABD, Hiroşima'ya attığı atom bombasından üç gün sonra 9 Ağustos 1945 günü saat 11.02'de bu defa Japonya'nın Nagasaki şehrine Plütonyum-239 tipi atom bombası atar. Nagasaki'ye atılan atom bombası nedeniyle 70.000'den fazla insan hayatını kaybeder.

Japonya'nın teslim isteğine rağmen iki atom bombası atılması ile ilgili olarak, ABD'nin her iki atom bombası modelinin canlı insanlar üzerindeki etkisini denemek için attığı belirtilmektedir![429]

Atom bombası atılmasından sonra bombalar gerek doğada gerekse sağ kalanlar üzerinde büyük çapta olumsuz etkiler yapmıştır.

Atom bombalarının atılma hazırlık süreci ise şöyle cereyan eder:

"12 Nisan 1945'te Franklin Delano Roosevelt öldü ve yerine Devlet Başkanlığı'na getirilen Truman, atom bombası saldırılarının zaman ve mekânını seçme işlemlerini başlattı.

27 Nisan 1945'te düzenlenen Hedef Tetkik Komitesi'nin ilk toplantısında 17 bölge incelemeye alınmak üzere seçildi... Aralık 1944'te Franklin Delano Roosevelt'in emriyle Kara, Deniz ve Hava kuvvetlerinden toplanan 1767 personeli ve Albay Paul W. Tibetts'in komutanlığında 509. Mürettep Grubu kuruldu. Önce Utah eyaletinde çöl içindeki üste tatbikata başlayarak Mayıs 1945'te Tinian Adası'na taşındı. 'Gümüş Tabak' (Silverplate) kod adılı ve Atom bombası saldırıları için özel donanımlı B-29 tipi Bombardıman Uçakları 393. Bombardıman Filosu'ndan Tinian Adası'na nakledildi... Atom bombasının parçalarının nakliye görevi Portland sınıf Ağır Kruvazör "USS Indianapolis (CA-35)" üstlendi. 16 Temmuz 1945'te San Francisco limanından hareket ederek 26 Temmuz

429 http://tr.wikipedia.org/wiki/Hiro%C5%9Fima%27ya_atom_bombas%C4%B1_sald%C4%B1r%C4%B1s%C4%B1 (Erişim; 20.8.2010)

1945'te Tinian Adasına ulaştı. Kara Kuvvetleri Hava Birliğine bağlı C-54 Nakliye Uçağı Uranyum-235'nın nişangâh parçasını nakletti ve Atom bombası Tinian Adasında gizlice monte edildi...

2 Ağustos'ta Guam Adasında bulunan 20.Hava Birlikleri karargâhı, Tinian Adasında konuşlandırılan 509. Mürettep Grubuna 'çok gizli' emir verdi.

Tarih: 2 Ağustos 1945

Harekât Emri (Field Order No.13)

Saldırı Günü	:6 Ağustos
Saldırının Hedefi	: Hiroşima şehir merkezi ve sanaî bölgesi
Yedekte ikinci hedefi	: Kokura Silahanesi ve şehir merkezi
Yedekte üçüncü hedefi	: Nagasaki şehir merkezi
Özel direktif	: Bomba gözle görerek atılacaktır

4 Ağustos'ta B-29 tipi bombardıman uçaklarından 'Enola Gay' son tatbikatını bitirip Maliana Adalarına Tinian Adası Kuzey Havaalanına döndü. 5 Ağustos'ta, 509. Mürettep Grubuna bağlı B-29 uçağı Hiroşima üzerinde keşif uçuşu yaparak 'Yarın Hiroşima'nın havası güzel olacak' diye Tinian Adasına bildirdi. 'Enola Gay' komutanı Albay Paul Tibetts (23 Şubat 1915 - 2 Kasım 2007) 'Bu geceki harekâtımız tarihîdir' diyerek takımına hareket emrini bildirdi.

6 Ağustos gece yarısı 00.37 hava ölçme cihazlarla donatılmış 3 B-29 tipi bombardıman uçağı havaya kalktı... Sabah 06.30 Little Boy'un detonatorundan yeşil bujiyi kaldırarak yerine kırmızı bujiyi koydu. Tibbets 'Arkadaşlar bizim taşıdığımız silah dünyanın ilk atom bombasıdır' diyeyek ekibine ilk defa açıkladı. Ardından 'Enola Gay'in radarı'nda parlak nokta göründü. 'Enola Gay' kaçış ve irtifa dalış hareketine geçerek 2000 metreden 8700 metreye yükseldi. Şikoku üzerini geçerken Japon Ordusu'nun radar tarafından yaka-

landı ve 1.geçişinde Japon avcı uçağı ateş ettiyse zarar veremedi. Japon uçağı yarım tur hareketiyle 2.geçişinde ateş etmeyi denediyse de ateş pozisyonu işgal edemedi.

'Enola Gay' Atom bombasını attıktan hemen 155 derece keskin dönüşle uzaklaştı. Ancak bombasının yarattığı rüzgârı 'Enola Gay'i de şiddetle salladı. Albay Paul Tibbets Japon uçaksavarının atışı zannederek 'Uçaksavar!' diye bağırdı. Saat 14.58'de 'Enola Gay' Tinian Adasının kuzey meydanına döndü. Stratejik Hava Kuvvetleri Genelkomutanı Geçici Orgeneral Carl Spaatz, Paul Tibbets'e Uçuş Temayüz Madalyası ve diğerlere Uçuş Madalyası'nı taktı."[430]

11.4) İSRAİL'İN KURULUŞU

Teodor Herzl Diyor ki

1860-1904 yılları arasında yaşamış olan ve hayatını İsrail Devleti'nin kurulması için adamış olan **Theodor Herzl**, 1896 yılında yayınlanan "Yahudi Devleti" kitabında, Rusya'da ve Avrupa'daki Yahudi düşmanlığından ve Yahudilere yapılan zulüm ve aşağılamalardan yakındıktan sonra, bir Yahudi Devleti ve toprağı olması konusunda diyor ki:[431]

"Parlamentoda, toplantılarda, basında, kürsülerde, sokakta, seyahatlerde, otellerde, hatta eğlence yerlerinde bile saldırı sayısı her geçen gün biraz daha artmakta. Zulmün biçimleri ülkelere göre, sosyal mekânlara göre çeşitlilik göstermekte. **Rusya'da**, Yahudi köylerinde vergiler çok daha fazla. **Romanya'da** bir grup Yahudi nedensiz yere öldürüldü. **Almanya'da** bazen durduk yere sopaya

430 http://tr.wikipedia.org/wiki/Hiro%C5%9Fima%27ya_atom_bombas%C4%B1_sald%C4%B1r%C4%B1s%C4%B1 (Erişim: 20.8.2010)

431 Theodor Herzl, **Yahudi Devleti**, Çev: Sedat Demir, 3.baskı, Ataç Yay. İstanbul-2009. Alıntıların sayfa numaraları paragraflarda gösterilmiştir-HY

çekiliyorlar. **Avusturya'da** üzerlerinde terörizm alıştırmaları yapılıyor. **Cezayir'de** her gün tahrikler sokaklarda kol geziyor. **Paris'te** sözde en iyi sosyal mekânlara gitmesi yasaklanırken, klüplerde kapı dışarı ediliyorlar. Yahudi düşmanlığının bulutları gökyüzünü kapatmış. Ancak, bu Yahudi sıkıntılarının hüzün dolu listesini ortaya çıkarabilecek bir girişim değil."(sah:31)

"**Dünyanın bir parçasının üzerinde egemenliği bize bahşedilen ve bir ulusun ihtiyaçlarını karşılayacak kadar geniş olan topraklardan çıkarıldık;** biz de dünyanın geri kalanını kendimiz için yönetelim ya da aynı genişlikte ve yeterlilikte başka topraklar bulalım! Ancak, her iki durum için de yeni bir devletin kurulması gülünç ya da gereksiz değil."(sah:38)

"Yahudilerin şu anda yaşadıkları topraklardan ayrılığının birden olacağını hemen hayal etmemeli. Bu, yavaş yavaş olacak, süregelecek ve bu bir olmanın altında birçok on yıllık dönemler var. En fakir olan toprağı ilk süren olacak."(sah:39)

"Bizimle gelmeyecek kişi arkada kalır, kalmalı. Bizimle birleşmeyi isteyen herkes, bayrağımızın peşinden gelsin ve ülkümüz için sesiyle, kalemiyle ve eylemiyle savaşsın... Güçler, kendilerini bizim egemenliğimizi yeryüzünün bir bölümünde kabul etmeye gönüllü olduklarını açıklayabilirlerse, Dernek (=Herzl'in kurulmasını tasarladığı Yahudi Derneği) bu toprağa sahip olmak için görüşmelere girişebilir. Artık geriye düşünmek için iki vatan kalıyor: **Filistin** mi? Yoksa **Arjantin** mi? Hatalı bir ilke olan Yahudilerin derece derece farklılaştırılıp süzülmesi ilkesine dayanmasına karşın, her iki ülke de sömürgecilikte önemli tecrübelere sahip. Yerli halk kendisini tehdit edildiğini zannettiğinde ve hükümeti Yahudilerin daha fazla içeriye akmaması konusunda baskı yaptığında, bu süzülme ancak tehlikeli bir ana kadar devam eder. Göçü devam ettirebilmek için egemenlik hakkına sahip olmadıkça, göç, sonuç olarak çok da anlamlı olmayacak"

"Filistin'i mi yoksa Arjantin'i mi seçmeliyiz? **Biz, bize verileni ve Yahudi halkının seçtiğini seçmeliyiz.** Dernek her iki noktayı da göz önünde bulundurmalı. **Arjantin**, geniş arazileri olan, seyrek bir nüfusun yaşadığı, ılıman iklime sahip, yaşamak için en elverişli ülke. Arjantin Cumhuriyeti, arazisinin bir kısmını biza bırakırsa saygın bir kazanç elde eder... **Filistin** bizim her zaman hatırlayacağımız tarihî evimiz. Filistin ismi halkımıza olağanüstü bir kuvvetle çekici görünebilir. **Sultan Hazretleri bize Filistin'i verseydi**, biz Türkiye'nin bütün maliyesini yeni baştan düzenleme görevini üstlenebilirdik. Biz Türkiye'de Asya'dan gelen barbarlığa karşı koyan bir sınır karakolu, bir kale oluşturabilirdik."(sah:40-42)

Herzl'a kadar zaten çekirdeği oluşmuş olan bu fikir Herzl'den sonra daha netleşir ve Yahudiler yoğun şekilde çalışmaya başlarlar.

Binlerce yıldır Yahudileri süren, mallarını gasp eden, öldüren, yakan; önce Pagan, sonra Hristiyan Avrupa, bu fikre tabiri caizse "mal bulmuş" sahip çıkar. Özellikle İngiltere, bu fikrin patronluğunu yapmaya çalışır. Yani kısacası, nasılki Avrupa, Haçlı Seferleri'nde ve emperyalist yayılmacılıkta kendi iç enerjisini iç karşıklık çıkmasın diye dışarıya yönlendirmiş işse, bu konuda da aynı taktiği uygulamıştır. Hem böylece bir taşla iki kuş vurmuştur. Çünkü **Filistin'de İsrail'in kurulması ile Avrupa Yahudi sorunundan bir ölçüde kurtulacak hem de Yahudiler Müslümanların tam ortasında bir sorun teşkil ederek** Avrupa'nın emperyalist Ortadoğu politikasına katkıda bulunacaktır.

Filistin'e El Sürülemez

Batı'nın Filistin üzerindeki niyetleri karşısında **Atatürk** 1937 yılında Meclis'te bir konuşma yaptığı iddia edilmiş ve kaynak gösterilmiştir. Konuşma çok ilginçtir. Bu metin tekzip de edilmemiştir. Konuşma şu şekildedir:

"Arapların Avrupa siyasetine nüfuz edemeyip **bu sözde bağımsızlık kelimesine inandıkları ve bu uğurda Arap memleketlerini Avrupa emperyalizmine esir kıldıkları çok şayanı teessüftür.** Arapların arasında mevcut olan karışıklığı ve hoşnutsuzluğu kimse bizim kadar bilemez. Biz vakıa birkaç yıl Araplardan uzak kaldık. Fakat şimdi kendimize yeteri derecede güvenip ve kudretimizi bildiğimiz için, **İslâmiyet'in kutsal yerlerinin Musevilerin ve Hristiyanların nüfuzunun altına girmesine engel olacağız.**

Binaenaleyh şunu söylemek istiyoruz ki; Buraları **Avrupa emperyalizminin oyun alanı olmasına müsaade etmeyeceğiz.** Biz şimdiye kadar dinsiz ve İslâmiyet'e lâkayt olmakla suçlandık. Fakat bu suçlamalara rağmen Peygamberin son arzusuna, yani kutsal toprakların daima İslâm hâkimiyetinde kalmasını sağlamak için hemen bugün kanımızı dökmeye hazırız.

Atalarımızın Selahaddin'in idaresi altında, uğrunda Hristiyan' larla mücadele ettikleri topraklarda **yabancı hâkimiyet ve nüfuzunun altında bulunmasına müsaade etmeyeceğimizi** beyan edecek kadar, bugün Allah'ın inayeti ile kuvvetliyiz.

Avrupa bu kutsal yerleri almak için yapacağı ilk adımda bütün İslâm âleminin ayaklanıp icraata geçeceğine şüphemiz yoktur."[432]

İsrail'in Kuruluşu

İngilizlerin yüzyıllık çabaları sonucunda İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, Yunanistan'ın kuruluşuna benzer şekilde bu defa Birleşmiş Milletler Kuruluşu'nun çalışmalarıyla bir İsrail kurulur.

432 TÜRK YOLU dergisi, Mart Nisan 2006, Sayı:10, s. 36; Muharrem BAYRAKTAR, **"Atatürk Yaşasaydı İsrail Kurulmazdı"**, Yeni Mesaj gazetesi, 2.8.2006. Bilgilere göre; Atatürk'ün bu konuşması, Bombay Chronicle gazetesinin 27.8.1937 tarihli nüshasında yayınlanmıştır. Haberi, İçişleri Matbuat Umum Müdürlüğü antetli kâğıtla İçişleri Bakanı Şükrü Kaya, Cumhurbaşkanlığının bilgisine sunmuştur. Bayraktar'ın verdiği bilgide, bu belgenin aslının Ankara'da Millî Arşiv'de 0301026679325 numaralı dosyada saklanılmakta olduğu belirtilmiştir-HY

Böylece, Avrupa ve ABD, bir yandan bir İsrail Devletini kendi kıtaları dışına atmış oldukları gibi, diğer yandan İslam Dünyası içine bin yıllık bir sorun atmış olurlar ve aynı zamanda fanatik Yahudilerin tarihsel amaçlarının ilk adımını gerçekleştirirler.

İlk adımdan sonrası ise bilindiği üzere, mitolojik **Beni İsrail Krallığı'**dır! Bu Krallık, şimdi **GAP bölgesi denilen Dicle ve Fırat vadisini, Mezopotamya'**yı da kapsar. Yani Güney Doğu ve Doğu Anadolu Bölgesi, mitolojik krallığın bir parçası kabul edilir. **Harran** bölgesi bu krallık içinde farz olunur. **Bu bakımdan bir Kürdistan devleti kurulması amaçlarının geri planına dikkat edilmelidir.** Dolayısıyla şu dönemde Kürdistan hayal edenler de aslında bu krallık emeline hizmet etmekten başka şey yapmamaktadırlar. Nitekim hatırlanacak olursa, Kuzey Irak'taki Kürtlerin bir kısmı bile **Yahudi oldukları** iddia etilmiş idi! Bu da oyunun misyoner tarafıdır!

Öte yandan İsrail, aynı Yunanistan gibi, kılıç hakkı ile değil, kâğıt üzerinde kurulmuş olduğu halde, kurulurken Filistinlilere sorulmamıştır bile! Dolayısıyla gerek Yunanistan ve gerekse İsrail'in kurduruluşundan çıkan sonuç şudur: Güçlüysen yaptırırsın!

İsrail'in Kuruluşu Hakkında Bir Eleştiri

Filistin'de İsrail'in kuruluşu ile ilgili olarak üstelik kendisi de bir Yahudi olan Marksist **Marcel Liebman**, soruna bir de şu açıdan bakıyor:

"Filistinliler, bu üstün ve soyguncu Avrupalıları kendi evlerinde görmek istemiyorlar. Ama kendilerine dayatılan bir durumla karşı karşıyalar. Savaştan sonra: Yeni bir argüman daha ortaya çıktı: Kamplardan kurtulanları korumak gerekiyordu (bu konuda –İsrail'in kamplardan kurtulanların gideceği ülke olması hakkında- istatistikî bir hesap yaptım. Buna göre bugünkü İsrail nüfusu-

nun yaklaşık %10'u Nazi Almanyasından ya da Naziler tarafından işgal edilmiş ülkelerden ya da toplama kamplarından gelmekte: Az bir sayı değil ama yine de bazı şeyleri netleştirmekte). Peki, ama Tanrı aşkına, eğer Avrupalılar böyle bir ağır vicdanı sorumluluk hissediyorlarsa **neden kamplardan kurtulanların yardımına doğrudan kendileri koşmuyor** ve onları bir araya getirmiyorlar? Bütün bu Yahudiler Filistin'e gitmek istiyorlar mı acaba? Önemli değil: **İstikamet Filistin!** Bu dramdan hiçbir şekilde sorumlu olmayan Filistinlilere sorulmadı bile. 1947 yılındayız ve BM, Yahudi devletini yarattı. Araplar bu kararı tanımadılar. Sosyalistlerin, bu kararı az ya da çok ahlakî bir meşruiyet ilkesiyle karıştırabileceklerine inanıyorum. **O dönemde BM, şimdikinden de fazla bir şekilde, Avrupalıydı, kapitalistti**, vs."[433]

Ve **Marcel Liebman**, 30 Mayıs 1967 tarihli mektubunda, İsrail'in Amerikanın bir piyonu olduğunu ve görevinin devrimleri engellemek olduğunu söylüyor:

"Formül yanlış olsa da **İsrail'in Amerikan emperyalizminin bir piyonu olduğunu** kolaylıkla kabul etmiş olabiliriz, diye ekliyorsun. Pekâlâ, 'Amerikan emperyalizminin piyonu' ifadesi fazla kaba ve yeterince ayrıntı içermiyor. **Yine de yanlış değil**. Sonra devam ediyorsun: 'Ama İsrailin Mısır'da Nasır'ın devriminin gelişimini ya da başka yerlerdeki devrimleri ne şekilde engelleyeceğini anlayamıyorum.' Bütün bunlar birbirleriyle çelişiyor: Eğer İsrail kabaca söylersek Amerika'nın piyonuysa o zaman devrimleri engellemek için elinden geleni yapmakta ve yapacak demektir. Yaptığı da zaten budur..."[434]

---

433 Marcel Liebman-Ralph Miliband, **İsrail İkilemi Solcu Yahudiler Arasında Bir Tartışma**, Yazın Yay. İstanbul-2008, s.44

434 Liebman-Miliband, **İsrail İkilemi Solcu Yahudiler Arasında Bir Tartışma**, s.36

ABD: İsrail Çağrılmazsa Gelmiyoruz

Marcel'den 43 yıl sonra, Türkiye'niz düzenlediği Anadolu Kartalı Tatbikatı'na davet ettiği **ABD**; "İsrail'i çağırmıyorsanız biz de gelmiyoruz" diyor! Ve bu cevapla aslında ABD İsrail ilişkisinin derecesini ilan ediyor! Haber şu:

"ABD'den tatbikat resti: İsrail Çağrılmazsa Gelmiyoruz. Türkiye'nin bu yıl Ekim ayındaki Anadolu Kartalı Tatbikatı'na davet ettiği ABD'den, 'İsrail'i çağırmıyorsanız, biz de gelmiyoruz' yanıtı geldi. 2002 yılından bu yana Konya'da düzenlenen Anadolu Kartalı Tatbikatı'nda **2009 yılında beklenmedik bir olay yaşandı.** Türkiye ile İsrail arasında yaşanan **'one minute'** krizinin ardından İsrail son anda tatbikat davetli listesinden çıkarıldı. Yılda 3 ya da 4 defa yapılan, bir kısmı millî, bir kısmı uluslararası olarak düzenlenen tatbikat, bu davet kriziyle siyasî bir boyut kazandı. **Kriz yüzünden ABD ve diğer ülkelerin uçakları uçmayınca, tatbikat millî olarak icra edildi.** Krizin ardından İsrail, Yunanistan'la ortak hava tatbikatlarına başlarken, iki ülke arasında savunma alanında iletişim trafiği hızlandı. Türkiye 2010 yılında düzenlemeyi planladığı tatbikatlar için ülkelere yeniden davet gönderdi. Türkiye'nin talebine yanıt veren **ABD, tatbikata katılmayı şarta bağladı. ABD, İsrail'i Konya'da görmek istediğini belirterek, 'İsraili çağırmıyorsanız biz de gelmiyoruz' mesajını iletti.** ABD'nin İsrail şartını koşmasının ardından Anadolu Kartalı Tatbikatı'nın resmi internet sitesinde, katılımcı ülkelerle ilgili bilgiler bölümünde ABD ve İngiltere sayfalarına erişim engellendi."[435]

Tabi İsrail, tatbikata çağrılmaz. Ertesi gün ise ABD, tatbikata gelmeyeceğini bildirir. Ertesi günkü haber şöyle:

435 Hürriyet gazetesi, 1 Eylül 2010, s.22

"ABD, Ekim'deki Tatbikatta Yok: **ABD; Türkiye'nin bu yıl Ekim ayında yapacağı Anadolu Kartalı Tatbikatı'na katılmayacağını bildirdi.** AFP'ye ismini vermemek kaydıyla konuşan Amerikalı bir yetkili, ABD Hava Kuvvetleri'nin tatbikatta yer alamayacağını, yılda birkaç kez yapılan tatbikatın Haziran ayındaki bölümüne zaten katıldıklarını söyledi. Amerikalı yetkili, Washington'un Ankara'ya 'İsrail'i davet etmezseniz biz de gelmiyoruz' diyerek rest çektiği yönündeki Hürriyet'in haberine ise **yorum** yapmadı."[436]

İsrail: Filistin'le Barış Yok

2010 yılı Eylül ayının başında; **İsrail Dışişleri Bakanı Lieberman,** Filistin ile ne bu yıl ne de gelecekte bir anlaşma yapabileceklerine inanmadığını söylüyor. Konuyla ilgili haber şöyle:

"**Barışa inanmıyorum:** Filistin ile yeniden başlayan görüşmelerin 'sonuç vermeyeceğini' belirten İsrail Dışişleri Bakanı Lieberman, 'Yahudi yerleşimlerinin inşasını yeniden dondurma kararını da veto edeceğim' dedi.

İsrail Dışişleri Bakanı Avigdor Lieberman, Filistin Yönetimi ile 'ne bu yıl ne de gelecek kuşak boyunca' **barış anlaşması yapabileceklerine inanmadığını** söyledi. İsrail ordu radyosundaki habere göre, Lieberman, lideri olduğu aşırı sağcı İsrail Evimiz partisinin kongresinde yaptığı konuşmada, 'Ne bu yıl ne de gelecek kuşak döneminde Filistinlilerle global bir barış anlaşması yapılacağına inanıyorum. Oslo anlaşmasından bu yana geçen 17 yıldır, önemli siyaset adamları sözlerini ve açıklamalarını artırdı ama bunlar hiçbir sonuç vermedi. Yahudi yerleşim birimlerinin inşasını 10 aylığına dondurma kararını da uzatmayacağız' dedi.

436 Hürriyet gazetesi, 2 Eylül 2010, s.27

Filistin'in resti: İki yıl aradan sonra 2 Eylül'de Washington'da İsrail ile doğrudan görüşmelere başlayan Filistin yönetimi ise, yerleşimlere yeniden başlanması halinde görüşmelerden çekileceğini açıklamıştı. Lieberman'ın 'Bu nesil barışı göremez ama Filistin Yönetimi de şiddete dönüş yapmaz' açıklamalarına sadece Filistin'den değil kendi hükümetinden de tepki geldi. Kabinede yer alan koalisyon ortakları Lieberman'ın barış sürecinin önündeki bir engel olduğunu söyledi. Her ilerlemeye engel: Başbakan Benyamin Netanyahu'ya yakın kaynaklar, bu açıklamaları önemsiz göstermeye çalışsa da Başbakan ve Dışişleri Bakanı'nın iyi yürüyen ilişkilerinin bu açıklamayla yeniden **bozulabileceğine** dikkat çekti. Bazı üst düzey yetkililer de bu açıklamaları Lieberman'ın 'siyasi oyunları' diye niteledi. Filistinli hükümet sözcüsü Hassan Hatib ise Lieberman gibi siyasetçilerin İsrail hükümetinde yer almasının barış yönündeki her türlü ilerlemeye engel olduğunu çünkü barışın işgalin sonu anlamına geldiğini ancak Lieberman'ın işgal ve yerleşim hayranı olduğunu söyledi. Hatib, Lieberman'ın İsrail hükümeti üzerindeki etkisi ne olursa olsun kendisini Dışişleri Bakanı olarak gördüklerini belirtti. Netanyahu'nun partisi Likud ve Muhalefetteki Kadima milletvekilleri de Lieberman'ı eleştirdi."[437]

İsrail yetkilisinin bu açıklamasına bakılacak olursa, Filistin'de bir barış beklemek hayalden ibaret olmaktadır. Bu ilginç bir çelişkidir! Çünkü yüz elli yıl öncesine kadar Yahudilere çektirilen eziyet ve zulüm şimdi bizzat Yahudiler tarafından Filistinli Müslümanlara uygulanmaktadır! Tarihin çelişkisi bu olsa gerek!

Tarihteki **Vaad Edilmiş Topraklar** efsanesinin haritasına göre, bu toprakların bir kısmı Türkiye'dedir. Fırat ve Dicle, yani GAP, o haritanın içerisinde kalmaktadır. Ama buna karşılık **ABD subayları tarafından çizilen ve Kürdistan diye iddia edilen** haritalarda da aynı bölge gösterilmektedir. Dolayısıyla bu noktada, gelecekte iki şekilde sorun çıkma ihtimali bulunmaktadır:

437 Sabah gazetesi, 7 Eylül 2010, s.22

Ya ABD'nin çizdiği Kürdistan haritaları aslında "Vaad Edilmiş Topraklar" ülkesinin şimdiki kisvesidir ki daha sonra Beni İsrail'in eyaleti olacaktır;

Ya da ABD Kuzey Irak ile birlikte kendi kontrolünde olan bir sipariş devlet düşünmektedir ki; bu, gelecekteki Ortadoğu savaşlarında İsaril'in alternatifi olarak görev yapacaktır!

Eğer Ortadoğu halkları bilinçli bir döneme giremezlerse daha çok uzun yıllar emperyalizmin kuklası olup, birbirlerini yiyecekler ve tabi ki Türkiye de bundan zarar görecek, hatta bazen sorunun tam ortasında kalabilecektir!

Mavi Marmara Raporuna ABD Red Oyu Verdi

Bu fikir egsersizlerinin yanı sıra bir de **Mavi Marmara Olayı** cereyan etmiştir. Olay Türkiye'den Filistinlilere yardım götürmek üzere giden Mavi Marmara adlı sivil gemiye kıyıdan **72 mil uzakta** ve **uluslararası sularda** İsrail tarafından silahlı şekilde saldırılmasıdır. Olayda, **9 kişi ölmüş**, birçok kişi de yaralanmıştır.

Bu olaydan sonra Birleşmiş Milletler, 3 kişilik bir heyet oluşturarak rapor hazırlanmasını istemiştir. Konuyla ilgili hazırlanan raporda, "**İsrail'e taammüden adam öldürme, işkence, insanlık dışı muamele, bilinçli şekilde büyük acı ve ciddi yaralanmaya neden olmak suçlarından dava açılması için kanıtlar bulunduğu sonucuna**" varılmıştır.

Rapor, İslam Konferansı Teşkilatı'na üye 57 ülke adına Pakistan tarafından BM İnsan Hakları Konseyi'ne sunulmuştur. **29 Eylül 2010 Çarşamba günü yapılan oylamada** karar tasarısı, **ABD'nin verdiği 1 red oyuna karşı 30 kabul edilmiştir**. 15 üye ise çekimser oy kullanmıştır. Çekimser oy kullanan üyeler şunlardır: **Fransa, İngiltere, İspanya, Belçika, İsviçre, Ukrayna, Norveç, Polonya, Moldova, Macaristan, Slovakya, Japonya, Güney Kore, Kamerun ve Zambia.**

İsrail ise rapora karşı yaptığı açıklamada, raporu **"önyargılı, siyasî ve abartılı"** bulmuştur.[438]

Türkiye Dışişleri Bakanı **Ahmet Davutoğlu,** ABD'nin red oyunu AB ülkelerinin çekimser oy kullanmalarını eleştirmiştir.[439]

Geçmiş dönemlerde istihbarat anlaşmaları yapılan, tanklarımızın bakımlarının bile yaptırıldığı İsrail ile ne olmuştu da böyle ters düşüldü? Üstelik ABD de açıkça İsrail yanında yer aldığını göstermektedir. Öte yandan ABD, İran'ı hedef ülke haline getirmiştir. Ama bu süreç içerisinde Türkiye İran ile bazı ilişkilere girmektedir. Bu gelişmelere bakılırsa, Türkiye bazı gerilimlerin veya oluşumların içine doğru sürüklenmektedir.

Tohumda ABD ve İsrail'e Bağımlıyız

Yukarıdaki hassas süreçte insan Türkiye'yi bağımsız bir ekonomiye sahip zannedebilir. Oysa Türkiye tohumda bile dışa bağımlıdır! Bu konu yıllardır yazılıp çizilmiştir ama iktidarlar hiç oralı olmamışlardır.

Mesela en son **YÖK Başkanı Prof. Dr. Yusuf Ziya Özcan,** konuyu dile getirerek, domates ve buğday tohumunu ABD ve İsrail'den aldığımızı ve onlara bağımlı olduğumuzu belirterek, **genetik programlama ile bu tohumlarla milleti öldürebileceklerini** söylemiştir. Oysa özellikle buğday tohumu konusu yıllar önce çok dile getirilmiş ama kimse umursamamıştır. Başörtüsü ve sen-ben kavgası yapmaktan, güya tarih ülkesi olan Türkiye'de buğday tohumu üretemediğimiz ve dışarıya bağımlı olduğumuz hiç de ciddiye alınmamıştır! İşte konu bu defa YÖK Başkanı tarafından dile getirilmiştir.

438 http://www.cnnturk.com/2010/dunya/09/30/mavi.marmara.raporu.abd.ret.ab. cekimser.oy.kullandi/591372.0/index.html (Erişim: 01.10.2010)

439 http://www.haberturk.com/dunya/haber/556682-mavi-marmara-raporu-onaylandi (Erişim: 01.10.2010)

YÖK Başkanı Prof. Dr. Yusuf Ziya Özcan, Nevşehir Üniversitesi' nde Akademik Yıl Açılış Töreni'ninde yaptığı konuşmada, tohumda dışa bağımlı olduğumuz halde hiçbir geliştirmede bulunmayan üniversiteleri eleştirerek şöyle demiştir:

"Bir örnekte tarımdan verecek olursak; **ülkemizde yetiştirilen domates ve buğday tohumlarının büyük kısmı, elimizde yeterli yerli tohum olmadığı için yurt dışından geliyor. ABD ve İsrail'den geliyor.** Bazen bir Türk aydını olarak bazen kendimi çok küçük hissediyorum. Yani, biz ihtiyacımız olan domates tohumunu ülkemizde üretemez miyiz? Evvelden atalarımız kendi ihtiyacı olan domatesin tohumunu kendileri üretip yıllarda domates üretmişler. Acaba şimdi niye yapamıyoruz? Bir araştırma enstitümüz olsa, tohumculuk ile ilgili ve buna birkaç üniversitemiz öncülük etse fena mı olur? Sonunun ne olacağı belli de değil, **bu domates tohumunu alıyorsunuz, genetik programlama denen bir şey var, içine genetik bir mekanizma yerleştirirler hiç fark etmeyiz ve yeriz. Hiç bilmediğimiz hastalıklara da kapılabiliriz. Bir milleti de toptan yok edebilirsiniz zaman içinde.** Öyle şeyler yerleştirirler ki o tohumdan yiyen insanlar zaman içinde ölür. Böyle şeyler de var, çok tehlikeli bir şey. O yüzden üniversitelerimizin bu tür konularda bize yardım etmesi gerek.

Yurt dışından grip aşıları alırken ben isterdim ki bir, iki üniversitemiz çıksın başbakanımıza gitsin, 'Biz çalıştık, bu aşıları üretebiliriz. 25 Milyon Dolarlık bir yatırıma ihtiyacımız var' desinler. Ben bunu isterdim ama hiçbir üniversitemizden ses çıkmadı' dedi."[440]

---

440 30.09.2010, 14:28:52; http://www.haberturk.com/polemik/haber/556939-yok baskanindan- tuyler-urperten-senaryo (Erişim: 01.10.2010)

11.5) YABANCI OKULLARIN FAALİYETLERİ

Yabancı Okulların Amacı Hep Aynı

Yabancı okullardaki amaç hiç değişmez. Meselâ İngiltere'nin Mısır Büyükelçisi Lord L'loyd, 1936 yılında İskenderiye'deki Victoria Koleji'nde yaptığı konuşmada kendisini hiç kısıtlamadan açıkça şunları söyler:

"Çok geçmeden öğretmenlerle öğrenciler arasında kaynaşmanın sağlayacağı rahatlıkla bütün öğrenciler İngiliz düşüncesini benimseyecek, örf ve adetlerimizi anlayacak ve onları seveceklerdir. Halk bu koleji çok daha iyi anladığı zaman, babalar çocuklarına orada eğitim yaptırmak için yarışacaklardır. Böylece onlar, **Doğu'yla Batı'nın** yavaş yavaş birbirlerini anlamalarında, tam anlamıyla İngiliz gibi düşünen insanlar olarak yetişeceklerdir."[441]

Türkiye'de de böyle değil mi? Babalar ve anneler çocuklarını bu okullara sokmak için yarışmıyorlar mı? Bunu tartışmıştık.

Tabi yabancılar bu zaafın farkındadırlar. Meselâ Amerikan Üniversitesi'nin 1940'lardaki rektörü **B. Stephan Penrose,** misyonerliğin başarıya ulaşmasının yolunun, eğitim olduğuna şöyle dikkat çeker:

"Misyonerlerin Müslümanları bölük bölük Hristiyanlaştırmada başarısız olmaları mümkündür... Suriye ve Lübnan'ın Hristiyanlaşması için misyonerlerin gidebilecekleri yolların en verimlisinin eğitim olduğu ortaya çıkmıştır."[442]

Sabiha Sertel, "Roman Gibi" adını verdiği hatıralarında, misyonerler ve yabancı okullar hakkında şunları yazmıştır:

"Misyonerler Türkiye'ye kültür ve uygarlık getirmek iddiasıyla gelmişlerdi. Daha Abdülhamid devrinde Türkiye'ye gelen

441 Küçükoğlu, **Türk Dünyasında Misyoner Faaliyetleri,** s.92
442 Hopkins-Moore-Halidi-Ferruh, **Tarihte ve Günümüzde Misyonerlik,** s.108

bu misyonerler, Amerikan kapitalistlerinin bu işe ayırdığı paradan faydalanarak, İstanbul'da Robert Kolej'i, Kız Koleji'ni ve diğer şehirlerde Amerikan kolejlerini açmışlardı. Bunlar halka şirin görünmek için, bir taraftan hastaneler, okullar açıyor, öte yandan kendi din propagandalarını, ideolojilerini yayıyorlardı. Amerika'nın yüksek bir uygarlığa sahip olduğu propagandasını yapıyorlar, **Türkiye'nin geri bir ülke olduğu telkinleriyle, öğrencilerde aşağılık duygusunu geliştiriyorlardı.** Osmanlı imparatorluğu zamanında olduğu gibi, Cumhuriyet devrinde de Ermenileri Türklere karşı kışkırtıyorlar, halk arasına din ve milliyet hislerini aşılıyorlardı. **Asıl hedefleri, Türkiye içindeki azınlık unsurlarını Türk devletine, halkına karşı kışkırtmak, Cumhuriyeti zayıflatmak, yabancı sermayenin gelişine yol açmaktı.** Misyonerler, Asya'ya, Afrika'ya, özellikle Çin'e kurtarıcı iddiasıyla gitmişler, bu bölgeleri Amerikan sermayesinin bir sürüm pazarı haline getirme işine yardım etmişlerdi. Her geri bölgeye, sermayenin öncüleri olarak bu misyonerler gönderildi. Türkiye'de amaçları, bu azınlıklara bağımsızlık vaadiyle bunları Türk halkına karşı kışkırtmak, Amerikan kapitalistlerine öncülük etmekti."[443]

Tarsus Amerikan Koleji

Tarsus Amerikan Lisesi'nde 22 yıl İngilizce öğretmenliği yapmış olan **Yücel Özmen** Karan, 30 Temmuz 1989 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan röportajında şunları söylemiştir:

"Bu okulların Türkiye'ye hiçbir katkısı olmamıştır. **Onlar vermek için değil, almak için yani iyi beyinleri çalmak için açılmışlardır.** Misyonerler bu okullar sayesinde kendilerine bir durak yeri açıp, yeni bir haçlı kültür seferini özellikle Hristiyanlık ve ABD'nin yararlarına olacak biçimde yürütmektedirler."[444]

---

443 Kocabaş, **Misyonerlik ve Misyonerler**, s.171-172

444 Cumhuriyet, 30 Temmuz 1989, "Anadilinde çocuk olmak", Ayşe Kilimci'nin Yücel Özmen Karan ile yaptığı röportajdan aktaran; Ayten Sezer, **Yabancı Okullar**, s.124

11.6) ATHİNOGRAS'IN PATRİK SEÇİLMESİ

ABD, Athinogoras'ı Patrik Seçtiriyor

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, Rus Ortodoks Kilisesi bütün Ortodoks kiliselerini Moskova etrafında toplama siyaseti gütmeye başlar. 2 Temmuz 1948'de Moskova'da bir toplantı düzenler. Bu toplantıya Fener Patriği katılmaz. Toplantıda, Fener Patrikliğinin Ekümenik olmadığı tartışmaya açılır.

Bu gelişmeler, ABD'yi ve ABD yörüngesine girme aşamasındaki Türkiye'yi rahatsız etmeye başlar. Patrikhane temsilcileri ile Başbakan Saraçoğlu arasında Ankara'da bir toplantı yapılır. Toplantıda, **Patrikhane temsilcileri bazı isteklerde** bulunurlar:

"1) 1936'da getirilen azınlık vakıflarının mütevellisinin hükümet tarafından atanması usulünün kaldırılması istenilir. Başbakan yeni bir kanun çıkartılacağı hakkında söz verir.

2) Kilise ve dinsel kurumlar üzerindeki mukataa vergisinin kaldırılması istenilir. 1947 başlarında mukataa vergisi kaldırılır.

3) Heybeliada Ruhban Okulunun binasının cemaatte kalması istenilir. Hükümet kabul eder ve 1947 yılı başlarında Ruhban Okulu için Patrikhane adına tapu çıkartılır. Buna karşılık Heybeliada'daki Rum Ticaret Okulu'na el konulur. Ancak bu okulun arazisindeki iki kilisenin tarihi eser olduğunu ve korunması gerektiğini kabul eder.

4) İmroz-Bozcaada Rum okullarında Rumcanın tekrar öğretilmeye başlanılması istenilir.

5) Papa Eftim'in el koyduğu kiliselerin Patrikliğe bağlı Rumlara geri verilmesi istenir. 17 Mayıs 1947'de Balıklı Rum Hastanesi ve Sotiros Hıristos Kilisesi verilir."

Bu gelişmeler içerisinde bir de 1948 yılında Fener Ortodoks Patrikliğine, yeni patrik seçilmesi konusu ortaya çıkar. **ABD, 1930'dan beri Kuzey ve Güney Amerika Başpiskoposu olan Athinagoras'ın patrik olmasını ister.** Fakat Yunanistan bu kişiyi istemez. Ama ABD, Türkiye'ye ve Yunanistan'a baskı yapar. Sonuçta ABD vatandaşı olan Athinagoras bir gece Türk Vatandaşı yapılarak Patrik olur. Athinogras'ın alelacele patrik yapılışının hikâyesini Elçin Macar şöyle anlatır:

"Yunan hükümeti, Kurtuluş Savaşı yıllarındaki ünlü Trabzon Metropoliti Hırisanthos'un adaylığını önerdi. Türk hükümeti bunu reddetti. **ABD antikomünist ve tanıdığı, güvenebileceği bir patrik istiyordu ve bu özelliklere sahip Athinagoras'ın adını Ankara'ya çoktan telaffuz etmeye başlamıştı.** Başta Ahmet Emin Yalmaz olmak üzere, Türk basını bu adı destekleyen bir yayın kampanyası başlattı. Ancak Atina onu istemiyordu. Özellikle Atina Başpiskoposu Damaskinos, Athinagoras'ın "modernleşme" politikasından çekiniyordu. Patrikhane ise Terkos Metropoliti İoakim'i de aday görmek istiyordu. Türk hükümeti İoakim'i, patrik adaylarının Türk vatandaşı olması zorunluluğunu getiren 1923 tarihli valilik tezkeresine dayanarak engelledi.

Türkiye ve Yunanistan, ABD'nin de yönlendirmeleriyle el altından yeni aday arayışına girdiler. Yunanistan'ın gösterdiği birkaç aday Türkiye tarafından kabul edilmedi. Sonunda ABD'nin adayı, Kuzey ve Güney Amerika Başpiskoposu Athinagoras üzerinde anlaşmaya varıldı. Bunun tam anlamıyla bir ABD "operasyonu" olduğunu söyleyebiliriz. Bunu yıllar sonra Athinagoras da, New York Herald Tribune gazetesine itiraf edecektir:

'Ben Truman doktrininin, dinî bölümünü teşkil etmekte idim.'

Yeni patriğin kim olacağı ABD tarafından belirlenmiştir. Komünizme karşı açtığı savaşta, Ortodoks Kilisesi'ni bir dış politi-

ka aracı olarak kullanmak istemiştir. ABD, Türkiye ve Yunanistan'ı, Yunanistan da Patrikhane'yi ikna etmiştir. Bu dönem artık ABD'nin Patrikhane ile doğrudan ilgilenmeye başladığı dönemdir. Bunun temel nedeni, Stalin'in II. Dünya Savaşı'ndan itibaren Rus Kilisesi'nin üzerindeki baskıları hafifletmeye başlaması, buna karşılık olarak da bu kilisenin 'komünizme muhalefet'ten vazgeçmesidir.

1930'dan beri Kuzey ve Güney Amerika Başpiskoposu olan Athinagoras patrik seçilecek kişinin Türkiye vatandaşı olma zorunluluğu nedeniyle **hemen Türkiye vatandaşı yapıldı** ve 1 Kasım 1948'de, Kutsal Meclis'teki 17 oyun 11'ini alarak patrik seçildi. Athinagoras, Türkiye'ye gelmeden önce, Chicago'da şöyle konuşmuştu:

'İkinci Dünya Savaşı'nın başında bir gün Roosevelt, ABD sınırlarının Fransa'dan başladığını söylemişti. **Bugün hiç tereddüt etmeden şunu söyleyebiliriz: Birleşik Devletler'in ilk savunma sınırı Kars'a varmıştır.'**

Eski Dışişleri bakanlarından, dönemin Emniyet Genel Müdürlüğü Ssiyasî Daire Başkanı olan **İhsan Sabri Çağlayangil**, Athinagoras'ın Türk vatandaşlığığına alınışını anılarında şöyle anlatmaktadır:

'Gittim, Genel Sekreteri gördüm. 'New York Metropliti Athenagoras için bir nüfus kağıdına ihtiyaç hâsıl oldu. Ayrıntılı ismi, ana-baba adı bu kâğıtta yazılı, teminini rica ederim' dedi.

'Nerede doğmuş, Türk soyundan mı?'

'Oralarını bilmiyorum. Nüfus kâğıdı lazım!'

'Doğumu Türk uyruklu değilse nasıl olacak? Türkçe biliyor mu?'

'Nasıl olacak diye uzun boylu tereddüt etmeye mahal yok. Sayın **Reisicumhurumuz ilgililere bunun olacağına dair söz vermiş.** İş olupbitti haline gelmiş. Olacak, olmayacak mı diye düşünmek

gerilerde kaldı. Nasıl olacak ona bakmalı. Bunun için rica ediyorum' dedi. Döndüm. Durumu Genel Müdür'e anlattım. İş anlaşıldı. Athenagoras Fener Kilisesi'ne Patrik olacaktı. Bu Amerikan seçimlerine yarayacaktı. Fatih Fermanlarına göre Patrik, Türk uyruklular arasından seçiliyordu. Nüfus kâğıdı bunun için lazımdı. Vaktiyle Yunanlıların doğdukları topraklar Osmanlı İmparatorluğu sınırları içindeydi. Fakat kişilerin doğduğu ve nüfusa kayıtlı olduğu yeri resmen ispat etmek zordur. Verilen söz de bu cihetin mutlaka temin edileceğine dairdi. İşin siyasî ve gizli yönü buradaydı.

Beni Nüfus Genel Müdürü'ne göndediler. Durumu anlattım. Athenagoras Yanya'lı yapıldı. Nüfus kâğıtlarının yandığına ait işlem tamamlandı. **Yeni bir kimlik düzenlendi.** Adam da böylece Patrik seçildi.'

26 Ocak 1949'da ABD Başkanı Truman'ın özel uçağı ile Türkiye'ye geldi. Kısa bir süre sonra Ankara'ya gidip, **Cumhurbaşkanı İnönü ile görüştü ve Truman'ın özel mektubunu iletti.** Ayrıca altın bir saat ve altın bir barometre hediye etti. Ankara radyosunda ABD'ye hitaben bir konuşma yaptı. Kamuoyunda öyle bir hava oluşmuştu ki, Rus kilisesinin Fener'i ele geçirme projesine karşı koymak için, Athinagoras da, gönderilmiş bir 'Amerikan yardımıydı.' İşin ilginç yanı, **dönemin yarı resmi gazetesi Ulus'ta olduğu gibi, yarı resmi ansiklopedisi olan İnönü Ansiklopedisi'ndeki biyografisinde (C:4, 1950, sah:138), kendisinden 'oikumenikos' patrik olarak söz edilmiş olmasıdır.** Ayrıca dönemin ünlü adı ve iktidarın yakın isimlerinden **Hamdullah Suphi Tanrıöver de Patrikhane için aynı sıfatı** kullanmıştır..."[445]

445 Elçin Macar, **"Fener Patrikhanesi'nde Soğuk Savaş Operasyonu Athinagoras'ın Patrik Seçilmesi"**, Toplumsal Tarih dergisi, Eylül 1999, Sayı:69, s.36-39

11.7) VATİKAN'IN VE BATI'NIN HEDEFLERİ

Vatikan'ın 3000. Yıldaki Hedefleri

Vatikan tarafından 1996 yılında yayımlanan **Katolik Kateşizm** (=düstur kitabı), Papa'ya ve ruhban sınıfına **üçüncü bin yılda neler yapmaları gerektiğini** söyler. Bu kitapta yer alan talimata göre, Vatikan'ın 3. bin yılda başta Türkiye olmak üzere Ortadoğu'da ve Türk Cumhuriyetlerindeki Hristiyanlaştırma faaliyetlerine hız verileceği belirtilir.[446]

Papa, 1999 yılının Aralık ayında verdiği demeçte şöyle der:

"İlk bin yılda Avrupa'yı, ikinci bin yılda Amerika ve Afrika' yı, üçüncü bin yılda da Asya'yı Hristiyanlaştıracağız."[447]

Bulgaristan'da Hristiyanlaşan Türkler

Her ne kadar bazı kişiler, Müslümanlar üzerindeki Hristiyanlaştırma çabalarının öyle korkulacak derecede sonuç vermeyeceğini ve rahat olunmasını iddia etseler de, Bulgaristan'da olanlar pek de öyle görünmemektedir.

Bulgaristan'da 2001 yılında yapılan nüfus sayımı verilerine göre, **Bulgaristan'da yaşayan Türk asıllı Müslümanlardan 10.052 kişinin Hristiyanlığa geçtiği tespit edilmiştir.** Bu sayı, Bulgaristan' daki Türk nüfusun %1,3'üne tekabül etmektedir. Hristiyanlığı seçenlerden 2561'i Katolik, 2066'sı Protestan, kalanı ise Ortodoks olmuştur.[448]

446 Küçükoğlu, **Türk Dünyasında Misyoner Faaliyetleri, s.182**
447 Küçükoğlu, **Türk Dünyasında Misyoner Faaliyetleri, s.183**
448 Akyüz, **Misyonerlerin Faaliyetleri ve Propaganda Teknikleri, s.78**

Dünyadaki Misyoner Sayısı

2000'li yıllara gelindiğinde, dünyadaki **Katolik misyonerlerin sayısı 138.000'dir.** Öte yandan Katolik misyonerler hariç, ABD dışında çalışan ABD'li (Protestan) misyonerlerin toplam sayısı **106.000'dir.** Ayrıca dünyada ABD'li olmayıp da desteklenen **30.000** misyoner daha vardır. Mormonların 75 ülkede bulunan misyonerlerinin sayısı 30.000'dir. Misyoner kuruluşlarının merkezinde **81.500** kişi çalışmaktadır. ABD'li misyonerlerin toplam bütçeleri 2.300.000.000 Dolar'dır.[449]

Barış Gönüllüleri

Barış Gönüllüleri, misyonerlerin değişik bir türü olarak görev yapmışlardır. **Bunlar hem dinî propaganda hem de Amerikan propagandası yapmışlar ve sonraki dönemler için faaliyetlerde bulunmuşlardır.** Adeta yıpranan misyonerliğe geçici bir çalışma tarzı olmuştur. Öte yandan geçmişte **Binbaşı Noel** ile **Lawrence**'in yaptıklarını yapmaya çalışmışlardır. Aşağıda belirtildiği gibi, **PKK'nın temelleri bu gönüllülerin çalışmaları sırasında atılmıştır.**

"John Kenedy'nin Türkiye'ye göndermiş olduğu Barış Gönüllüleri, Türkiye'de misyoner faaliyetleri, **Hristiyan propagandası özellikle ve bölücülük faaliyetleri yaptıkları için yakalanıp götürülüyordu ve yurt dışına çıkarılıyorlardı.**"[450]

"1961'de ABD Başkanı J.F. Kennedy'nin girişimiyle 'az gelişmiş ülkelerde' çalışmak üzere yüzlerce gönüllü kadın ve erkekten oluşan bir örgüt kuruldu. Kennedy yetkisini kullanarak örgütün ku-

---

449 Küçükoğlu, Türk Dünyasında Misyoner Faaliyetleri, s.54

450 S. Hayri Bolay, Misyonerlik Faaliyetleri Üzerine Sorular, "Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri" içinde, TDV yay. Ankara-1996, s.67

rulması için 1 Mart 1961'de bir kararname çıkarttı. Projeyi kayınbiraderi Sargent Shriver Jr.'ın başkanlığında kurdurduğu bir araştırma komitesine hazırlattı.

Barış Gönüllüleri, gittikleri ülkenin insanları ile yakın ilişki kurmak, aile yapısının içine girerek sosyal araştırma yapmak ve Amerikan ideolojisi için altyapı oluşturmakla görevlendirilmişlerdi. 'Barış Gönüllüleri'nden istenen, Amerikan ideolojisinin propagandasını yaparak Amerika'ya sadık toplumsal ortam oluşturmak olmalıydı. Saturday Review dergisindeki, 'Barış gönüllüleri bu işi başarabilecekler mi?' başlıklı yazıda belirtildiği gibi amaç; 'Bir Müslümanın Mekke'ye yönelmesi gibi, bir insanın Washington'a bakmasını sağlayacak ideali bulmak' olarak belirlenmişti.

Ancak Barış Gönüllüleri'nin **bir ajan gibi çalıştıkları** saptanınca ülkelerine geri döndüler. Barış Gönüllüleri, Amerikalıların o dönem icat ettikleri casus uçağına benzetilerek, 'yerde yürüyen U-2'ler' olarak adlandırılıyordu.

1962-1972 yılları arasında Türkiye'de 1585 Amerikalı misyoner 'Barış Gönüllüleri' adı altında faaliyet yürüttü. Bazı araştırmalarda, 'Güneydoğu bölgemizde PKK'nın temelleri bu dönemde atılmıştır' deniliyor."[451]

Barış Gönüllüleri, gittikleri ülkedeki ABD temsilcileriyle sıkı bir bağlantı içinde olmuşlardır. Türkiye'de haftada bir veya 15 günde bir ABD Büyükelçisinin başkanlığında toplantı düzenlenmiştir.[452]

THKO davasında **Deniz Gezmiş** ve arkadaşlarının mahkeme verdikleri ortak savunmada Barış Gönüllüleri'nden şu şekilde bahsedilmiştir:

"Emperyalizmin etki alanında, bakanlıklarda yabancı uzmanlar, topraklarında yabancı üsler, 40.000'e yakın askerî personel,

451 Uğur Yıldırım, **Tarihten Bugüne Türkiye'de Misyonerlik**, Jeopolitik dergisi, Mayıs 2005, Sayı: 16, s.73-83'den aktaran: http://www.haberbilgi.com/haber/turkiye/jeo0505/misyonerlik.html (Erişim: 20.8.2010)

452 Fatih Erboz-Macit Soydan, **Barış Gönüllüleri**, 2. Baskı, Ankara-2009, s.35

köylerinde **Barış Gönüllüleri** adı altında casuslar, yer altı ve yer üstü servetlerinde sömürücü yabancı sermaye, yurdun bağımsılığını tehlikeye düşüren ikili anlaşmaların hüküm südüğü yarı bağımlı bir ülkede üniversite sorunu tek başına çözülemezdi. Yurt sorunlarının çözümü bir bütündü."[453]

Ermeniler Gerçek Hristiyan Değil

Misyonerler, Samiha Ayverdi'ye verdikleri 4 Mart 1967 tarihli yazılı cevapta, **Türkiye'deki Ermenilerin gerçek Hristiyan olmadıklarını belirtirler** ve ve Türklere büyük sıkıntı verdiklerini, ayrıca Roma Katolik Kilisesinin yaptığı kötülükleri itiraf ederler:

"Orada size büyük sıkıntılara sebep olmuş olan Rum ve Ermenilerin büyük bir kısmı gerçek Hristiyan değillerdir.

Bayan Ayverdi, siz hassaten Katolik Kilisesini ve Papa'yı eleştiriyorsunuz. Gene haklı olduğunuzu söylemek mecburiyetindeyim. **Roma Katolik Kilisesi yalnız Müslümanlara değil, diğer insanlara da büyük kötülükler yapmıştır.** Sizin gibi Hristiyanlık dışı kültürden yetişmiş bir kimsenin New Testament'in her sahifesinden fışkıran sadelik ve sevgiden tamamıyla uzaklaşmış olan Roma Katolik Kilisesinden başka nazarlarını çevirebileceği..."[454]

PKK'nın Papa Sevdası

PKK'nın başı **Abdullah Öcalan**, Papa II. John Paul'e yazdığı mektupta şunları söylüyordu:

"Aziz Peder,

Hristiyanlığa çok yakınım. Sizin şahsınıza ve dininize duyduğum saygı benim savaşımın ve düşüncelerimin merkezinde-

453 Erboz-Soydan, **Barış Gönüllüleri**, s.147
454 Ayverdi, **Misyonerlik Karşısında Türkiye**, s.98

dir. Suriye'de bulunduğum sırada Suriye Ortodoks Kilisesinin Başpiskoposu Yohanna İbrahim Mar Gregorius ile birçok kez görüştüm. Türkiye'deki rejim sadece Kürtleri değil, Ermenileri, Süryanileri ve Rumları da inha etmiştir. **Ben Kürdistan topraklarında yaşayan Hristiyan azınlıkları da Türk vahşetinden korumak için savaşıyorum.** Beni bu savaşta yalnız bırakmayacağınıza eminim."[455]

Batı Kiliselerinin Kürtler ve hatta Abdullah Öcalan üzerinde nasıl çalıştıklarını, Özgür Politika gazetesinin 27 Aralık 2002 tarihli sayısındaki şu haber çok güzel ortaya koyuyor:

"Hollanda'nın Alkmar kentinde bulunan Protestan Kilisesinde düzenlenen ayinde, Rahip Drs. D.T. Jans tarafından, Kürt halkı için, topluca dua okundu. **Rahip Jans, Öcalan'ın çıkışının, İsa'nın çıkışıyla benzer özellikler taşıdığını ve İsa'nın temel özelliklerinin adalet, barış olduğunu** ve Öcalan şahsında da çağımızda bu kavramların somut bir ifadesini bulduğunu belirtti."[456]

Rahip Jans, Hz İsa'ya benzettiği Apo hakında bunları söyledikten sonra elbette boş durmayıp çalışmıştır. Nitekim bunun meyvelerini aldığını bir anketten öğreniyoruz:

Özgür Gündem gazetesi, 2006 yılının Ocak ayında **PKK'lılar arasında en sevilen dini önder anketi** yapmış ve anket sonucunda, Hz. Muhammed'e %10 oy çıkarken, Hz. İsa'ya %34 oy çıkmıştır.[457]

Yaşar Nuri Öztürk, Star gazetesinde yayınlanan "Dinler Arası Diyalog ve Misyonerlik" adlı yazı dizisinin 26.05.2003 günlü ilk bölümünde, PKK'ya yardım eden kuruluşlar arasında "**Avrupa Kiliseler Birliği**" ile "**Dünya Kiliseler Birliği**"nin de yer aldığını belirtir.[458]

---

455 Küçükoğlu, **Türk Dünyasında Misyoner Faaliyetleri**, s.182

456 Özgür Politika, 27.12.2002'den aktaran: Bayzan, **Türkiye'de Amerikan Misyonerleri**, s.57

457 Zaman, 31.01.2006'dan aktaran: Bayzan, **Türkiye'de Amerikan Misyonerleri**, sah:56

458 Yaşar Nuri Öztürk, "**Dinler Arası Diyalog ve Misyonerlik**", Star gazetesi, 26.05.2003'den aktaran: Akyüz, **Misyonerlerin Faaliyetleri ve Propaganda Teknikleri**, s.120

Mormonlara Destek Olanlar

Fatih Rotary Kulübü'nün Mormonlara lojistik destek verdiği iddia edilmektedir.[459] 1994 yılında, daha önceki dönemlerde **Robert Kolej'de öğretmenlik yapan George L.C. ile eşi Clara L.'nin Beşiktaş'taki bir dairede** Mormonların Ruhanî Mahfilini açmak için başvuruda bulundukları ama bu başvuruya olumsuz görüş verildiği ve buna rağmen, söz konusu adreste toplantı ve etkinlikler yaptığı belirtilmektedir.[460]

Milenyum

Radikal Protestan inancına göre, İsa Mesih'in ikinci gelişi ile bir kıyamet savaşı (Armageddon) çıkacak ve bu savaştan sonra 1000 yıllık bir Mesih Krallığı kurulacaktır. "Böylece yeryüzünde kendilerini "Tanrı'nın Ailesi" olarak gören Hristiyanlar egemen olacaktır." **İşte Protestan inancında bu bin yıllık döneme "Milenyum" denilmektedir.**[461]

Duncan Heaster, 2000 yılında yayımlanan İncil'in temelleri adlı kitabında milenyumun başlangıcı ile ilgili olarak şöyle der:

"İncil'deki yaratılış tarihine göre, yaratılıştan itibaren 6000 yıl, bize MS 2000'i getirmektedir (yani, yaratılış MÖ 4000 civarındaydı). Bu, Milenyum'un başlangıcının MS 2000 civarında olabileceği anlamına gelebilir. Hepimiz için zaman sınırlıdır. Mesih'in erken gelişi olasılığına karşı, bu kısa yaşamdaki vaktimizin her mümkün anını, kendimizi onun gelişine hazırlamak üzere kullanmalıyız."[462]

459 Bayzan, Türkiye'de Amerikan Misyonerleri, s.89
460 Bayzan, Türkiye'de Amerikan Misyonerleri, s.88
461 Bayzan, Türkiye'de Amerikan Misyonerleri, s.19-20
462 Bayzan, Türkiye'de Amerikan Misyonerleri, s.23-24

Ne yazık ki Türkiye'de Milenyuma giriş yılbaşısı delice kutlanmış ve bir Milenyum furyası yaratılmıştır! Ama her zaman olduğu gibi Türk halkı nedir bu Milenyum dememiş ve işin sadece magazin kısmında kalmıştır! Böylece Müslüman Türkiye, türban için yapmadığını bırakmazken, Milenyum kutlamalarında sesini çıkartmamıştır!

Holyland Haritası

Türkiye Tanıtma Vakfı tarafından 2000 yılının Ocak ayında 75.000 dolar bütçeli Türkiye'yi tanıtma projesi başlatılır. Hz. İsa'nın doğum yıldönümü nedeniyle Vatikan'ın da onayı alınarak turizm amaçlı bir Türkiye haritası yayınlanır. **Kutsal Ülke 2000** (Holyland 2000) adlı haritada İncil'de yer alan ve kutsal olduğuna inanılan yerler adlarıyla gösterilir. Ama bu **haritada Türkiye'nin adı yer almaz.**[463] Haritadaki yerin adı Holyland'dır!

Türkiye Anahtar Ülke

ABD'li Protestan misyoner **Daniel Wickwire**, 2005 tarihindeki bir röportajında Türkiye hakkındaki düşüncelerini şöyle ifade ediyor:

"Türkiye bizim için çok önemli. Bildiğiniz gibi ilk Hristiyan kiliseler Türkiye'deydi. İlk 7 kilisenin hepsi Türkiye'deydi. Aziz Pavlus Türkiye'deydi. Tarsuslu. Pavlus'un ilk misyonerlik seyahetleri hep Türkiye içindeydi. Pavlus iç Anadolu'yu gezdi. Galakyalılar kitabı Ankaralılar için yazıldı. Galakya bölgesi, İç Anadolu bölgesidir. Yani Ankara. Galakyalılar kitabı 2000 yıl önce Galakyalılar, yani Ankaralılar için yazılmış. Kutsal kitabın tarihi Türkiye ile dolu. **Türkiye bir anahtar ülke. Ortadoğu ile Avrupa arasında bir anahtar ülke. Yani çok çok önemli bir toprak.**"[464]

---

463 Uğur Yıldırım, **Türkiye'de Misyonerlik**, Otopsi Yay., İstanbul-2005, s.159-160

464 Milli Gazete, 10.02.2005'den aktaran: Bayzan, **Türkiye'de Amerikan Misyonerleri**, s.60-61

Hristiyanlığın Beşiği Anadolu'dur

Geçmişten günümüze meydana gelen olaylara ve yapılan faaliyetlere bakıldığında değişen bir şey görünmemektedir. **Hala amaç aynıdır**:

"Misyonerlere göre; 'Hristiyanlığın beşiği' Anadolu'dur, 'bugünkü Hristiyanlığın mimarı' Pavlus Tarsus'ludur. Tarsus ve Pavlus'un dolaştığı yerler de 'ilk Hristiyan Topluluğu olan Süryanîlerin merkezi Mardin' de, Ayasofya da Türklerin elindedir. Bundan dolayı **Misyonerlerin 'gerçek ideali'ni; Türklerin elinde bulunan Anadolu'ya sahip olmanın oluşturduğunu söylemek yanlış olmayacaktır**. Bunun için misyoner faaliyetleri açısından Türkiye, Asya'nın anahtarı kabul edilmektedir. Onlar, amaçlarına ulaşmak için her fırsatı değerlendirmekten geri kalmamakta; savaş, deprem, yangın, açlık/kıtlık, işsizlik, hastalık, moda tutkusu, etnik çatışma, bölücülük ve terör gibi olayları misyonerlik açısından verimli ortamlar kabul edilmektedir...

Misyonerlerin de Türklere, Türkiye'ye, Türklerin ve Türkiye'nin Hristiyanlaşma yoluyla sömürgeleşmesine, bu mümkün olamayınca da **yutulması kolaylaşsın diye bölünmesine ayrı bir önem verdikleri** bilinen bir gerçektir...

Batılıların ülkemizle yakından ilgilenmelerinin altında da misyonerlerin idealindeki düşünceler yanında özellikle **ABD'nin yönetiminde etkili ve yetkili olan bazı ekipler vasıtasıyla** Arzı Mevud (=vaat edilmiş topraklar) idealinin gerçekleştirilmesi ile yer altı kaynaklarına sahip olma da bu çerçevede değerlendirilmektedir..."[465]

465 Harnan, **Genel Olarak Misyonerlik,** "Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri" içinde, s.48

MGK Raporunda Misyonerlik

Milli Güvenlik Kurulu'nun 2001 Aralık ayı toplantısı için hazırlanan raporda, misyonerlik faaliyetleri ile ilgili olarak şu tespitler yapılır;

"Asıl amacın din propagandası yapmaktan öte **Türkiye'yi bölmek olduğu**, yasaların bu faaliyetleri önlemekte yetersiz kaldığı vurgulanır. Ayrıca faaliyetlerin Karadeniz'de Pontus, Güneydoğu'da Yezidilik, Keldanilik ve Hristiyan Kürtler, Doğu Anadolu'da Ermenilik, Ege ve İstanbul'da ise Hristiyanlığın eski toprakları şeklinde gündeme geldiği" ifade edilmiştir.[466]

2010'lu Yıllarda Misyonerlerin Amacı

Alman Papa 16. Benediktus, Roma'daki San Giovanni della Croce Kilisesi'nde verdiği vaazda, Hristiyanların İsa'nın misyonerleri olmalarını ve Paskalya yortusuna hazırlık döneminde Hristiyanların dinleriyle uyum içinde bir hayat sürmeleri gerektiğini belirterek şöyle der:

"Kilise'nin müdavimleri olarak, İsa'nın İncil'ini yayma arzusunu içinizde sürekli daha fazla duymaya çalışmalısınız. Sizlere, başkalarının hayat sunmayan mesajlar getirmesini beklemeyin. Tam tersine sizler, bizatihi **kendiniz İsa'nın misyonerleri olun**: Kardeşlerinizi, çalıştıkları, okudukları ya da boş zamanlarını geçirmekte olduğu yerlerde İncil'le muştulayın.

Hristiyan gibi yaşanmıyorsa, Rabbin işaretlerine duyarsız kalınıyorsa, sadece vaftiz edilmiş olmak asla yeterli değildir."[467]

466 Küçükoğlu, **Türk Dünyasında Misyoner Faaliyetleri**, s.207-208
467 Zaman gazetesi, 7 Mart 2010; http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=958985&title=papadan-misyonerlik-cagrisi (Erişim: 4.8.2010)

Yani değişen bir şey yoktur. Her Papa, misyonerlik görevini hedef olarak göstererek dünyayı Hristiyanlaştırma amacı gütmektedir. **İşte bu noktada, dinler arası diyalog söyleminin etemelsizliği de ortaya çıkmaktadır!** Çünkü diyalog varsa, hala bu Hristiyanlaştırma hırsı ne olmaktadır? Ya da Hristiyanlaştırma amacı güdülüyorsa, dinler arası diyalog ne olmaktadır?

Kısacası, Misyonerlik hiçbir zaman faaliyetine ara vermemiş, azalmamış, hep çalışmalarına devam etmiştir. Çünkü artık **misyonerlik Hristiyanlığın bir hayat kaynağıdır**; ondan beslenmektedir. Tabi madalyonun öteki yüzü ise, misyonerliğin; **emperyalizmin sömürü amacının** bir uysallaştırma ve **kabullendirme** kolu olarak görev yapmasıdır. Yani bir anlamda öncü kuvvetler olmaktadır.

Misyonerlerin Yeni Hedefi Kürtler

Misyonerler, yüzyıl önce Ermeniler üzerine yoğunlaşarak, bir Ermeni sorunu yaratmışlar, ancak sonuçlar istedikleri gibi olmamıştır. Her ne kadar Ermenileri ilk Hristiyanlaşma inancı olan Gregoryenlikten kopartıp kendilerine çekmişlerse de Doğu Anadolu'da Batı güdümünde bir Ermenistan düşünülürken, bir kısmı Bolşeviklere yakınlaşırken, öte yandan İttihat Terakki'yi vatan savunmasına ve tedbir almaya zorlamışlardır.

Şimdi de Türkiye'deki son hedefleri, Müslüman Kürtlerdir. **Misyonerler, özellikle Irak'ta yoğun bir şekilde Kürtler üzerinde misyonerlik faaliyeti yürütmektedirler.** Bu faaliyetler sağlık, yardım ve dinsel telkin gibi klasik yöntemlerle uygulanmaktadır. Misyonerler nasıl ki geçmişte Ermenileri kendi emperyalist amaçlarına alet edip Osmanlı'dan pay kapma savaşında kullanmışlar ise, **şimdi de Kürtlerden kendilerine yakın insanlar bularak, aynı kıvama getirip kullanmak istemektedirler.** İşte son bir haber:

"Misyonerlerin Hedefi Kürtler: ABD, Kanada ve İsviçre merkezli misyoner grup, 'Hristiyanlığın henüz dokunmadığı 20 milyon' olarak tanımladığı Kürtler için çalışma başlattı

Misyonerlerin yeni hedefi, Türkiye, İran ve Irak'ta yaşayan Kürt nüfus. Amerika, Kanada ve İsviçre merkezli olarak faaliyet gösteren grup, Kürtlerle ilgili tarihi, sosyal ve toplumsal bilgilerin yer aldığı broşürler hazırladı. Broşürler, dünyanın dört bir yanındaki misyonerlere dağıtıldı. Türkiye hakkında, 'Kürt edebiyatının yasaklandığı, Kürt coğrafyadaki köylere zarar verildiği' gibi iddiaların yer aldığı **broşürlerde, Kürtler 'Hristiyanlığın henüz dokunmadığı 20 milyonluk eşsiz bir grup'** olarak tanımlıyor.

Kürtçe Öğrenin: Broşürde, Kürtlerin, sosyal ve politik problemlerinin ötesinde ruhsal ihtiyaçlarının giderilmesi gerektiği söyleniyor. Misyonerlerin Kürtçe öğrenmesi istenerek, **İncil'in Kürtçe'nin 3 lehçesinde tercüme edildiği,** Kürt bölgelerinde Hristiyanlık üzerine radyo yayınları yapıldığı belirtiliyor. Hazırlanan haritada, İran, Irak ve Türkiye'den Mardin, Diyarbakır, Urfa, Van, Elazığ, Malatya'nın hedef alındığı görülüyor.

Arkadaş Olun: Broşürlerde misyonerlere, Kürtçe öğrenmeleri, **Kürt gruplarını aralarına girip arkadaşlar edinmeleri** öneriliyor. Ayrıca Kürtler için dua etmeleri, Kürtler ve İslam konulu kitaplar okumaları tavsiye ediliyor.

Irak Savaşından Sonra Arttı: DİCLE Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Abdülkerim Ünalan bölgedeki faaliyetlerin Amerika'nın Irak operasyonu sonrasında arttığını belirterek; 'Hristiyanlık ve misyonerlere karşı önyargılı değiliz. Ama dünyanın pek çok ülkesinde misyonerlik faaliyetlerinin yürütüldüğü bir gerçek. Türkiye'de Kürt vatandaşların yaşadığı olumsuz koşulları fırsat bilen misyonerlerin bu yönde çalışmaları hızlandırdığı duyumları alıyoruz. Misyonerler önce Hristiyan köylerine yerleşiyor, sonra bölgeye yayılıyor' dedi."[468]

---

468 Akşam, 29 Temmuz 2010

Türkiye'deki Son Faaliyetlere Bir Örnek: Gaziantep'te Misyoner Faaliyeti

"Gaziantep'te Misyonerlik had safhada: Gaziantep'in İstasyon caddesindeki bir apartmanın üst katında izinsiz misyonerlik faaliyetleri yürütüldüğü iddia edildi.

Yabancı Asıllı bir papazın eşiyle birlikte dairede misyonerlik faaliyetleri yürüttüğü ve burasını bir ibadethane gibi kullandığı belirtiliyor. Gaziantep'te Özellikle işsiz gençlerle irtibata geçerek Hristiyanlaştırılmasını sağladıkları öne sürülen kişiler haftanın belirli günlerinde bir araya gelerek ayin düzenliyorlar. Yaşadıkları dairenin duvarlarının haçlarla donatan kişilerin aynı zamanda ücretsiz İncil dağıttıkları vurgulanıyor.

Misyonerlik için Koordinasyonu Bir Türk sağlıyor. **Yabancı uyruklu olmalarına rağmen Türkçe konuştukları belirtilen misyonerlerin, irtibat kurdukları kişilerle iletişimde zorlanmadıkları belirtiliyor**. Düzenlenen ayinlere katılan, isminin açıklanmasını istemeyen bir Gaziantepli: 'Benimle H isimli bir Türk irtibat kurdu. Kendisi bilişim sektöründe misyonerlik faaliyetleri gösteren bu misyonerlerin yanına bir kez gittim.'

Güvenmedikleri kişileri aralarına almayan bu kişilerin kaldığı yer kiliseyi anımsatıyor. İçeride terlikle dolaşıyorsunuz. **Halı Kaplı bir odanın duvarlarında haç ve Hristiyanlıkla ilgili dini resimler, masada inciler bulunuyor**.

Daha Önceki Yerleri Mühürlenmişti. Daha önce Adalet iş merkezi 3.katını İsa Mesih sevgi topluluğu adıyla kiliseye çeviren kişiler hakkında soruşturma başlatılmıştı. **Soruşturmanın neticesinde haklarında dava açılan yabancı uyruklu kişilerin kiliseye çevirdikleri daire mühürlenmişti.** Diğer yandan Öğretmenevleri Mahallesinde de misyonerlik faaliyetleri engellenmişti."[469]

---

469 http://www.haber27.com/news_detail.php?id=59048 (Erişim: 4.8.2010)

Türk Cumhuriyetlerinde Misyoner Faaliyetleri

Misyonerler, 150 yıl önce nasıl Osmanlı topraklarına üşüşmüşler ise, şimdi de Türkiye ve Ortadoğu'nun yanı sıra, Türk Cumhuriyetlerinde de yoğun bir şekilde faaliyet göstermektedir.

"Türk Cumhuriyetlerinde Misyonerlik Faaliyetleri Planlı Bir Şekilde Giderek Artıyor. Sovyetler Birliği'nin dağılmasını müteakip bölgede özerkliklerini ilan eden Türk Cumhuriyetleri ve Türk toplulukları içerisinde uzun bir süredir devam eden 'Misyonerlik' faaliyetlerinin **planlı bir şekilde giderek arttığı** gözleniyor. SSCB dönemi itibariyle baskı altında tutulan ve kendi dinlerini öğrenme ve gereklerini yerine getirme fırsatı verilmeyen bölge halklarının bilinçsizliği ve özellikle ekonomik anlamda geri kalmışlığı fırsat bilinerek, oluşan boşluktan faydalanma niyetindeki çeşitli ülke organizasyonlarının aktivitelerinde her geçen gün artış kaydediliyor.

Örneğin, Özbekistan'da Almanya ve Japonya'nın, son dönemde gerek Büyükelçilik ve gerekse NGO'ları vasıtasıyla büyük bir kültür atağına kalktıkları, bu çerçevede ülkelerini tanıtıcı video kaset, DVD, müzik CD, müzik klip CD'leri, turizm broşürlerinin yanı sıra dini propaganda içeren materyalleri ücretsiz olarak bol miktarda dağıttıkları gözlemleniyor. Bu gelişmelerden rahatsızlık duyduğu anlaşılan Özbekistan Din İşleri Komitesi Başkanı Soazım Münevverov da,'Bağımsızlığın ardından ülkede misyonerlik faaliyetlerinin arttığı, ancak iddia edildiği gibi birçok Özbek vatandaşının İslam dinini bırakarak diğer dinlere geçtiğinin görülmediği, Hristiyanlığı tercih eden birkaç kişinin de melez aile çocuklarından oluştuğu, başkent **Taşkent'teki bir Protestan kilisesinde Özbekçe ayinlerin yapıldığını** bildikleri, misyonerlik kitaplarının zorla veya ısrarla dağıtılmasının yasalara aykırılık teşkil ettiği, böyle durumlarda söz konusu kitaplara el konulacağı' yönünde açıklamalar yapmaya gerek duyuyor.

Burada durumu daha iyi anlamak için bir parantez açarak **Japonya'ya dikkat çekmek gerekiyor.** Batılı ülkelerin bölge ülkeleri üzerindeki menfaat kaynaklı emelleri geçmişten bu yana herkes tarafından bilinen bir gerçek. Bu sefer batılı ülkelere bir de Japonya ekleniyor. Neden Japonya? Anlamak güç değil. Bilindiği üzere Japon sanayisi, sadece ve sadece petrol ve yan ürünlerine dayalı, yani **Japonya'nın varlığının ve devamının kaynağı, olmazsa olmazı petrol, bu da Japonya'nın Özbekistan'daki mevcudiyetini ve asıl amacını gün gibi ortaya koyarak açıklıyor.**

Kırgızistan'ın diğer şehirleri gibi özellikle Oş il merkezi ve köylerinde de Hristiyan misyonerlerce yoğun faaliyet yürütüldüğü belirtiliyor. Ancak bu sefer de misyonerlerin içerisinde **Güney Koreli şahısların sayısal çoğunluğu** dikkat çekiyor.

En ücra köylere bile büyük çaba göstererek ulaşan Güney Koreli Hristiyan Misyonerlerce, özellikle fakir köylülerle irtibat kurularak, Hristiyanlığa geçilmesi halinde, söz konusu şahıslara maddi yardım verileceği taahhüdünde bulunuluyor. Japonya için açılan parantezin, bu defa Güney Kore için de açılması mümkün. Çünkü **petrol, Güney Kore için de Japonya gibi 'olmazsa olmaz'.**

Acaba neden dünyanın bir ucundan bir başka ucuna, üstelik büyük miktarda paralar bir çırpıda harcanarak gelinir de, insani yardım kisvesi altında çeşitli çalışmalar sürdürülür? Bunu anlamak ve değerlendirmek için bilim adamı, devlet adamı, kâşif veya falcı olmaya gerek yok. Açık ve nettir ki, dünyada az bulunan ve kıt olması nedeniyle de çok değerli bölgedeki petrol ve doğal gazın cazibesi, özellikle bazı batı devletlerinin dikkatlerini anılan bölgeye çevirmelerine sebep vermiş, ele geçirme imkân ve kabiliyetleri konusundaki arayışların da çeşitlenmesine ve giderek boyutlanmasına neden olmuştur. Belli amaçlar doğrultusunda, **'Böl, Parçala, Yönet' ilkesinden yola çıkarak faaliyetlerini sürdüren** söz

konusu organizasyonların, bu defa 'Din' unsurunu kullanarak, genellikle 'İnsani Yardım' çerçevesindeki safiyane (!) faaliyetleri oldukça dikkat çekiyor.

Bazı batılı devletlerin başını çektiği, Japonya ve Güney Kore'nin de son dönemde buna dâhil olduğu bu türden faaliyetlerden vazgeçilmeyeceğinin anlaşıldığına göre, burada yapılması gerekenin, 'Türk toplulukları yönetimlerinin, varsa küçük şahsi veya ülke menfaatlerini bir tarafa bırakarak önlerini görmeleri, gelecekte oluşacak hayati tehditlere karşın topyekûn olarak şimdiden radikal tedbirler geliştirmeleri' olduğu belirtiliyor."[470]

11.8) DİNLERARASI DİYALOG

Diyaloğun Amacı

Batı bir yandan **Medeniyetler Çatışması** söylemini yerleştirmeye çalışırken, öte yandan Roma Kilisesi aracılığıyla **dinler arası diyalog** yakınlıkları kurmaya çalışmaktadır!

Dinler arası diyalog tabiri, gerçekten insanın aklına ve ruhuna çok hoş gelen bir söylemdir. İnsan bunu duyunca, inançlar arasında bir iyi ilişki düşünüyor. Hoşgörü çağrışım yapıyor. Ama öyle değil işte! Islamo-Christiana dergisinde yayımlanan bir makalesinde **J.B.Taylor** şöyle diyor:

"Müslümanlar arasındaki misyonerlik çalışmaları diyalogun önemini ortaya koymuştur. Burada söz konusu diyalog, misyonerliğe bir alternatif değil, bizzat **şartlara uygun misyonerliktir.**"[471]

"Dinlerarası diyaloğun kökenlerini bulmak için, belki 12. Yüzyıla kadar geri gitmek gerekir. **Haçlı Seferleri'nden beklenen**

---

470 http://www.diplomatikgozlem.com/haber_oku.asp?id=1985 (Erişim: 4.8.2010)

471 Abdurrahman Küçük, Misyonerlik ve Türkiye, "Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri" içinde, TDV yay., Ankara-1996, s.49

sonuca ulaşamayacaklarını anlayan Hristiyan dünya başka yollar aramaya başlamıştır. Fransisken tarikatının kurucusu Assisi'li Francis (1181-1226) Hristiyanlara ve misyonerlere savaş yerine, İslam ülkelerine göç ederek Müslümanlarla beraber yaşamayı önermiştir. Ancak bu yolla onlara İncil'i ve Hristiyanlığı öğretebileceklerini söylemiştir. Hatta bu amaçla beşinci Haçlı seferinin yapıldığı günlerde Mısır'a bir de seyahat yaparak yetkililerle görüşmüştür. Anlaşılıyor ki, o zaman onun önerisi kabul görmemiştir..."[472]

Misyonerliği mevcut çalışmalarla birlikte ilk Havarilerin yaptığı gibi yaymak üzere Vatikan, diyalog üzerine hazırlık çalışmaları yapar. Çalışmaları ve konuyu görüşmek üzere **1962 yılında Vatikan Konsili toplanır.** Konsilde misyonerlik faaliyetinin bir parçası olmak üzere "diyaloğa" önem verilerek devam ettirilmesi kararlaştırılır. 2. Vatikan Konsili'nde yayınlanan Nostra Aetate adlı belgede diyaloğun yeni bir misyonerlik yöntemi olduğu açıkça ifade edilir.

"Roma Katolik Kilisesi'nin 2. Vatikan Konsili'nde yayınladığı 'Nostra Aetate' isimli dökümanı vasıtasıyla başlattığı Dinleerarası Diyalog Programı'nın temel amacı, gelişen ulaşım ve iletişim imkânları sayesinde, farklı dinsel geleneklere sahip kişilrin kolayca birbirleriyle ilişki içinde olduğu günümüzde, olumsuz anlam yüklenen ve sürdürülmesi imkânsız hale gelen misyon anlayışının yerine, muhatabın sahip olduğu inancın güzel ve kutsal olduğu, fakat bunların ancak Hristiyanlık vasıtasıyla kemale erdirilebileceği iddiasını savunan kapsayıcı bir misyon anlayışını tesis etmektir. Buna göre Dinlerarası Diyalog, yeni bir misyonerlik yöntemi olarak karşımıza çıkmaktadır. Zira Kilise çevreleri tarafından, diyaloğun misyonerliğin yeni bir vasıtası olarak görüldüğü konusunda son dönemlerde yayınlanan bazı resmi veya gayri resmi dökümanlarda bu husus açıkça vurgulanmıştır. Nitekim Papalık tarafından 1984'de yayınlanan 'Dialogue and Mission', 1991'de yayınlanan 'Dialogue and

472 Bayrakdar, **Dinlerarası Diyalog ve Başkalaştırılan İslam,** s.13-14

Proclamation' ile yakın zamanda ölen Papa II: John Paul'ün 1990'da yayınladığı 'Redemptoris Missio' isimli genelgesinde diyaloğun misyonun ayrılmaz bir unsuru olduğu ifade edilmiştir."[473]

Papa II. John Paul, 1990'da yayınladığı genelgede diyaloğun gerçek amacı hakkında şunları söylemiştir:

"**Dinlerarası diyalog, Kilise'nin bütün insanları Kilise'ye döndürme amaçlı misyonun bir parçasıdır.** Karşılıklı bilgilenme ve anlayışı zenginleştirme vasıtası ve yöntemi olarak diyalog misyona zıt değildir. Esasen misyonla ve misyonun şekilleriyle diyalog arasında özel bir bağ vardır. Bu misyon, aslında Mesih'i ve İncil'i bilmeyenlere ve diğer dinlere mensup olanlara yöneliktir... Bu açıklamalar yapılırken, kurtuluşun Mesih'ten geldiği ve diyaloğun evangelizasyondan (İncilleştirmeden) ayrılmadığı gerçeği göz ardı edilmemiştir..."[474]

1964 yılında 2. Vatikan Konsilinde kurulan 'Hristiyan Olmayanlar Sekreteryası"na 1973 yılında sekreter olarak görevlendirilen **Pietro Rossano**, bu sekreteryanın yayın organı Bulletin'de yayımlanan bir yazısında diyaloğu şöyle anlatır:

"Diyalogdan söz ettiğimizde, açıktır ki bu faaliyeti, Kilise şartları çerçevesinde misyoner ve İncil'i öğreten bir cemaat olarak yapıyoruz. Kilise'nin bütün faaliyetleri, üzerinde taşıdığı şeyleri yani Mesih'in sevgisini ve Mesih'in sözlerini nakletmeye yöneliktir. Bu sebeple **diyalog, Kilise'nin İncil'i yayma amaçlı misyonunun çerçevesi içinde yer alır...** Kilisenin henüz bulunmadığı yerlerde tesis edilmesi için yapılan bir faaliyet olarak anlaşılan misyon, artık diyalog olmadan başarıya ulaşamaz." [475]

Papalık, dinlerarası diyalog kararı almasından sonra, 1970 yılına kadar önce kendi içinde yapılanmaya gider. Daha sonra **Dinlerarası Diyalog Sekreterliği** kurulur. Bu sekreterliğin Türkiye ile ilk ilişkileri şöyle başlar:

473 Tuba Arıcı Kozan, **Türkiye'de Misyonerlerin Hedef Kitleleri ve Faaliyetleri**, İrfan Yay. İstanbul-2010, s. 45

474 Bayrakdar, **Dinlerarası Diyalog ve Başkalaştırılan İslam**, s.74.

475 http://www.1923turk.biz/showthread.php?t=6726 (Erişim: 13.7.2009)

"Dinlerarası Diyalog Sekreterliği'nin Türkiye ile ilk teması 1984 yılı ortasına rastlamaktadır. Vatikan'ın ve Sekreterliğin diyalog için Türkiye ilk temasında, eski CHP genel sekreteri **Kasım Gülek**'in aracı olduğu bilinmektedir. Gülek, Vatikan'ın diyalog işbirliği için bir yandan Fethulah Gülen gibi dinî cemaat önderlerini, diğer taraftan YÖK Başkanlığı aracılığıyla Ankara Üniversitesi ve A.Ü. İlahiyat Fakültesi yetkilileri ile Marmara Üniversitesi ve M.Ü. İlahiyat Fakültesi yetkililerini ziyaret etmiştir. Diyalog için olumlu ortam hazırlandıktan sonra, 1986 yılında o günkü Dinlerarası Diyalog Sekreterliği başkanı **Kardinal F. Arinze** ve bir heyet Türkiye'ye gelmiştir. İstanbul'daki piskoposlar konferansına katıldıktan sonra, İstanbul'da **F. Gülen'i** ve bazı dinî liderleri ziyaret etmiştir. Daha sonra Ankara'ya gelmiş ve Ankara Üniversitesi'nde bir konferans vermiştir. Aynı yıl, Ankara Üniversitesi ile Roma'daki Papalığa bağlı Gregorian Üniversitesi arasında karşılıklı kültürel ve akademik işbirliğini öngören bir anlaşma imzalanmıştır. Böylece Vatikan, Türkiye ile dinlerarası diyalog için ilk adımlarını atmış oldu.

Gülencilere bakılırsa, dinlerarası diyalog Hz. Peygamder ile başlamıştır. Daha yakın zamanda **Said Nursi** ile bu iş devam ettirilmiştir. Hz. Peygamber'in uzaktan yakından bugünkü dinlerarası diyalogla bir ilgisi yoktur. Said-i Nursi'yi onlar bizden daha iyi bildikleri için aksini iddia etmeyeceğiz. **Said Nursi, 1950 yılında Papa XII. Pius'a yazdığı risalelerinden göndermiş**; Papa'nın kâtibi de onun adına 22 Şubat 1951 tarihli bir teşekkür mektubu göndermiştir. O yıllarda Amerika'nın Rusya ile olan mücadelesine katkı anlamında Türkiye'nin 'Komünizmle Mücadele' siyasetine, Menderes hükümetinin Kore'ye asker göndermesi gibi faaliyetlere katılma ve destek verme anlamına **Said Nursi de Hristiyan dünyaya sıcak bakmıştır...**"[476]

---

476 Bayrakdar, Dinlerarası Diyalog ve Başkalaştırılan İslam, s.37-39

2005 yılında düzenlenen Türkiye'de Misyonerlik sempozyumunda, **Mustafa Alıcı**, 2000'den sonraki diyalog-misyon ilişkisi hakkında verdiği tebliğinde sonuç olarak şunu söyler:

"2000 sonrası dönemde hem Roma Katolik Kilisesi'nin hem de WCC'nin (Dünya Kiliseler Konseyi'nin) öteki dinlere yaklaşımı çok boyutlu olmayı sürdürmektedir. Bilhassa **Roma Katolik Kilisesi için dünya, misyon açısından farklı bölgelere ayrılmış küresel bir sarmal halinde çepeçevre kuşatılmış bir alandır. Mesela Afrika ve Okyanusya için enkültürasyon ön plana çıkarken, Asya için sosyal çoğulculuğun öne çıkarıldığı diyalog, Latin Amerika ülkeleri için ise bağlantısal (contexual) model esas alınmaktadır.** Bunun yanında WCC, diyaloğa girmeyi misyonerlik için bir ihanet olarak görmez ve diğer insanlarla böyle bir ortamda karşılaşmaktan tereddüt etmez. Diyaloğun misyon içinde iki temel ayağı bulunur: "toplum içindeki diyalog" ve komşu olarak görülen ötekilere yönelik konukseverlik sırasında izhar edilecek olan iman şahitliği.

Bu bağlamda dinlerarası diyalog, ökümeniklik iddiasında bulunan Dünya Kiliseler Konseyi için birincil ve hayatî önemde olmayı sürdürecektir. Öyle ki bu kavram, konseyin diğer dinlere ve mensuplarına ulaşmasında ve onlarla modern ilişkisinde yeni yollar keşfetmede en gerekli vasıtadır. Bu tür bir karşılaşma aynı zamanda Protestan ve Ortodoks kiliselerin misyonerlik faaliyetleri için yeni yaklaşımlar ortaya çıkaracak kadar gereklidir.

Neticede dinlerarası diyalog, günümüz ortamında hem Roma Katolik Kilisesi hem de Dünya Kiliseler Konseyi'ne bağlı Protestan ev Ortodoks kiliseler için kendini yeniden tanımlama gereği duyan misyoner kilise için önemli bir kavramdır. Çünkü her iki taraf da bilmektedir ki misyon, bilhassa Hristiyanlaştırma işi, diğer insanların kültürlerini göz ardı ederek veya onların hitap ve ifade tarzlarını görezden gelerek başarıya ulaşamaz. Diyalog, burada sırf bir mis-

yonerlik faaliyeti değil belki misyonerliğin içeriğini belirlemedeki en temel araçlardan biri haline bürünür. Böylece, her iki Hristiyan kesim için, diyalog gelecek dönemlerde gerçekten bir misyon (teolojik görev) haline dönüşebilecek ve misyon-diyalog ilişkisi, bir sorunu hatırlatmaktan ziyade belki misyonun hizmetinde rolünü iyice belirginleştirmiş karmaşık diyaloglara açık kapılar bırakacaktır. Bu durumda mesela yeryüzündeki her bir din ve mensubu için ayrı bir diyalog misyolojisi ve teolojisi belirlenebilecek veyahut her ülkenin kültürel şartlarının göz ardı edilmediği özgün mahallî teolojiler rahatlıkla üretebilecektir. Şimdilik küresel bir konsensüsla diyaloğa yönelen farklı din mensupları, gelecekte daha yerel anlamda diyaloğun temel parçaları haline dönüşebileceklerdir."[477]

Diyaloğu misyonerliğin bir parçası olarak gören ve bu oyuna gelerek buna çanak tutmayı da İslamiyete ihanet olarak gören **Yümni Sezen**, şöyle diyor:

"Gerek Roma Kilisesi (Vatikan), gerek Dünya Kiliseler Birliği (Protestan Cephe)'nin yürüttüğü diyalog faaliyetleri, açıkça misyonerlik çizgisindedir. Çünkü onlara göre diyalog, ne misyonerliğe engel olacak bir metot, ne de misyonerliğe bir alternatiftir. Diyaloğun misyonerliğe bir alternatif olmayıp, **şartlarına uygun bir misyon olduğunu, Islamochristiana dergisinde açıkça yazmışlardır**. Kilise bir yandan diyalogdan bahsetmiş, diğer yandan misyonerleri göndermeye ve onları, Hristiyan devletlerin ve çeşitli kuruluşların aracılığıyla desteklemeye devam etmiştir. Diyalog ve misyonerlik ayrı ayrı kanallardan gelmemekte, aynı kaynaktan gelmektedir."[478]

Dinlerarası Diyalog taktiği, aynı zamanda **Oryantalizmin yeni bir söylemi**, olup, bununla Müslümanlık da, ileride din değiştirmeye hazırlık olmak üzere psikolojik bir strateji olarak Hristiyanlığa benzetilmeye çalışılmaktadır:

---

477 Mustafa Alıcı, **"2000 Sonrası Roma Katolik Kilisesi ve WWC Belgelerinde Diyalog-Misyon İlişkisi"**, Dinler Tarihçileri Gözüyle Türkiye'de Misyonerlik, Türkiye Dinler Tarihi Derneği Yay. Ankara-2005, s.89-90

478 Yümni Sezen, **Dinlerarası Diyalog İhaneti**, 4.baskı, Kelam Yay. İstanbul-2006, s.35

"Bugünkü anlamıyla bir fikir olarak işlenen ve bir faaliyet olarak yürütülmekte olan **dinlerarası diyalog, aslında 20. Yüzyıl oryantalizminin yeni bir projesidir.** Bilindiği gibi oryantalizm veya Şarkiyatçılık, kökenleri 10. Yüzyıla kadar inen ve bizzat Papa II. Sylvester'ın girşimiyle kurulmuş olan siyasî ve ilmî bir kurumdur. **Oryantalizm, tarihî gelişimi içinde sadece Papalığın bir kurumu olarak kalmamış, Batı devletlerinin de akademik bir kurumu haline gelmiştir. Oryantalizmin başlangıçtan bugüne kadarki esas amacı, İslam dinini ve kültürünü inceleyerek, İslam ve Müslümanlara karşı dinî ve siyasî olarak savunma oluşturmak ve hatta fırsat buldukça da İslam'ın varlığına kastetmeye yönelik bilimsel ve stratejik faaliyetler oluşturmaktır.**

Tarihî süreci içerisinde, misyonerlik ve diplomasi ile elele faaliyet gösteren oryantalizm, edindiği tecrübeler sonucu farklı taktik ve yöntemler geliştirmiştir...

20. yüzyılın oryantalistleri II. Vatikan Konsili önce oryantalizmin yeni bir projesi olarak dinlerarası diyalog fikrini oluşturmuşlardır. Dolayısıyla dinlerarası diyalogun bir yüzü oryantalizmdir...

Yeni Dünya Düzeni aracı olarak Dinlerarası Diyalog fikri ve faaliyeti bu adla 1962-1965 yılları arasında yapılan II. Vatikan Konsili'nde papalık tarafından Konsil Kararı olarak resmen onaylandığı için, çoğu insan bunu söz konusu tarihte ortaya atılan Papalığın bir projesi olarak görür. Aslında bu tarihte Vatikan, kendisine biçilen özel rol ve amaçla, Yeni Dünya Düzeni (Novus Ordo Seclorum) denen büyük projeye resmen ortak olmaya ikna edilmiştir."[479]

Fethullah Gülen'in Diyaloğa Katkısı

Ülkemizde, diyaloğun bir parçası olmak isteyen Fethullah Gülen cemaati bu diyalogda aktif bir rol almaya çalışmıştır. Nitekim **Fethullah Gülen,** Papa VI. Paul'e yazdığı mektupta şöyle der:

479 Bayrakdar, Dinlerarası Diyalog ve Başkalaştırılan İslam, s.52-56

"İslam yanlış anlaşılan bir din olmuştur ve bunda en çok suçlanacak olan Müslümanlardır. Uygun bir yerdeki vakitli bir gayret bu yanlış anlamanın büyük oranda azalmasına katkı sağlayabilir. Müslüman dünyası, İslam'ın asırlarla ölçülen yanlış algılanmasını silip atacak bir diyalog imkânını bağrına basacaktır... Bir konferans düzenleme sürecinde bulunuyoruz. Yeni fikirlerimiz varmış iddiasında bulunmuyoruz.

Yine müsamahanıza sığınarak, **bu misyonun hedeflerine yakından hizmet etmek için üstlenmek istediğimiz birkaç teklifte bulunmayı arzu ediyoruz.** Hristiyanlığın üçüncü bin yılına girişi münasebetiyle yapılacak kutlamalar vesilesiyle Ortadoğu'daki Antakya, Tarsus, Efes ve Kudüs gibi bazı kutsal yerlere müşterek ziyaretleri içeren birçok etkinlikler önermek istiyoruz... Anadolu halkı size misafirperverliğini göstermeyi ve şevkle selamlamayı hararetle beklemektedir. M.Fethullah Gülen. **Rabbin aciz kulu.** 9 Şubat 1998"[480]

Mektupta Gülen'in kendisini "**Rabbin aciz kulu**" şeklindeki tanımlamasıyla ilgili olarak **Yümni Sezen** şu açıklamayı ve eleştiriyi yapmaktadır:

"Mektuptaki imza dikkat çekicidir: 'Fethullah Gülen/Rabbin aciz kulu' denmiştir. Rab kelimesi, bir Müslüman'a yazılan mektupta veya söylenen sözde kullanılırsa, çok normaldir. **Fakat bir Hristiyan ruhanisine yazıldığında hassasiyet doğurur. Hristiyanlık'ta "Rab", İsa demektir. İncil'e göre 'Mesih İsa Rab'dır.** Yeryüzünde ve gökte her türlü güce sahiptir. O, tüm yönetim ve hükümranlıkların, tüm güç ve egemenliklerin üstündedir. Zira Baba, her şeyi onun ayakları dibine serdi.'

Mektubu yazan bunları bilerek yazdıysa, sorumluluğu ona aittir. Bilmeden yazdıysa, bu kadar önem arz eden bir ilahiyat bilgisinden mahrum birinin dinlerarası diyaloğa ve İslam'ı temsil etmeye

480 **Sezen, Dinlerarası Diyalog İhaneti, s.179**

kalkması yadırganmalıdır. Yok, eğer Hristiyanların kabul ettiği anlamı kabul etmeyip veya bu yanlışlığa aldırış etmeyip, İslam'ın Rab kavramını kastederek yazdıysa, yine de münakaşaya yol açabileceği muhakkak olan hassas bir konuya dikkat etmesi gerekirdi." [481]

Fethullah Gülen, Papa VI. Paul'u ziyaretinde de Papalığın diyalog misyonunun bir parçası olarak hizmete hazır olduklarını şöyle ifade etmiştir:

"Papa VI. Paul Cenapları tarafından başlatılan ve devam etmekte olan Dinlerarası Diyalog için, **Papalık Konseyi (PCID) misyonunun bir parçası olmak üzere burada bulunuyoruz. Bu misyonun tahakkuk edişini görmeyi arzu ediyoruz**. En aciz bir şekilde, hatta biraz cüretle, bu pek kıymetli hizmetinizi icra etme yolunda en mütevazi **yardımlarımızı sunmak için** size geldik."[482]

Burada kaynak olarak yararlandığımız kitabın yazarı olması sebebiyle, Yümni Sezen'in, kitabının 4. baskısına yazdığı önsözde, Zaman gazetesinin kendisiyle röportaj yaptıklarını, ancak röportajın yayınlandığı 14.03.2006 tarihli Zaman gazetesinde ifadelerin farklı yayınlandığını ve bazılarının saptırıldığını belirtmiştir. Hatta tekzip göndermiş ise de basılmadığını ifade etmiştir.[483]

Diyalog konusu kapsamında bir husus da bu konuya ilişkin görüşme veya yazılarda Hz Muhammed'in anılmamasıdır. Prof. Dr. Mehmet Bayrakdar, F. Gülen'in ve yandaşlarının, diyalog görüşmelerinde Hz Muhammed'in resul olduğundan bahsetmediğini belirterek şöyle diyor:

"Gülen ve yandaşları, Hristiyanlarla veya başka din mensuplarıyla İslam adına diyalog yapmada, **Kelime-i Tevhid'i kısaltarak, Muhammed'in son peygamber ve nebi olduğunu gündeme getirmek istemiyorlar**. Eğer yaptıkları dinlerarası diyalog ise ve İslam

481 Sezen, Dinlerarası Diyalog İhaneti, s.177
482 Sezen, Dinlerarası Diyalog İhaneti, s.177; http://www.1923turk.biz/showthread.php?t=6726 (Erişim: 13.7.2009)
483 Sezen, Dinlerarası Diyalog İhaneti, s.2

üzerinden bu diyalog yapılıyorsa, **Hz Muhammed'siz İslam, İslam olur mu?** Kelime-i Tevhid'den Hz Muhammed kelimesini çıkarmak, sadece Gülencilere mahsus değildir; belki de onun etkisiyle ... bazı kurum ve kişiler de aynı şeyi yapıyorlar."[484]

Türkiye'deki bu duruma karşılık, Papa II. Jean Paul, Sen Pietro Kilisesi'nde 25 Haziran 2000 günü yapılan Pazar ayininde Hz İsa'yı tek kurtarıcı olarak ilan etmek gerektiğini belirterek şöyle diyor:

"Kilise ile diğer dinler arasındaki **diyaloga evet. Ama** aynı zamanda tek kurtarıcının İsa olduğunu ilan etmek gerekiyor"[485]

İlginçtir; **Milli Eğitim Bakanlığı** tarafından 5. Sınıflar için, bir komisyona hazırlatılarak bastırılan **Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi** 5 kitabının 2002 yılında yapılan baskısında **Kelime-i Tevhid'ten "Muhammedun Resulullah" ibaresi kaldırılmıştır**.[486]

Öte yandan F. Gülen'e yakınlığıyla bilinen Aksiyon dergisinin 2003 yılında çıkan Hz İsa hakkındaki 470 numaralı özel sayısında Suat Yıldırım, şunları söylemiştir:

"Mutlak risaletin sahibi Hz. Muhammed tarafından, dünyanın son döneminde tekrar döneceği bildirilen **Hz. İsa"nın bu misyonuna, başta Hristiyanlar olmak üzere bütün insanlık çok muhtaç görünüyor**. On dört asırdan beri dünya haritasını, doğrudan doğruya veya sonuçları itibarıyla şekillendiren **Müslüman ve Hristiyan ümmetlerinin, Hz. İsa'nın şahsiyeti etrafında bütünleşerek, hem kendilerini, hem de bütün insanlığı kurtarmaya yönelmeleri, hepimizin ideali olmalıdır.** Bunun bazı emareleri de görünmektedir. Birbirleriyle samimi diyaloga giren Müslüman ve Hristiyanlar, belirli konularda dayanışmada bulunmaktadırlar. Hz. Muhammed'e inandığımız gibi, bir İslam peygamberi olarak kendisine de inandığımız Hz. İsa"nın tebliğ ettiği değerlerin beşeriyeti

484 Bayrakdar, Dinlerarası Diyalog ve Başkalaştırılan İslam, s.102

485 http://www.1923turk.biz/showthread.php?t=6726 (13.7.2009)

486 Bayrakdar, Dinlerarası Diyalog ve Başkalaştırılan İslam, s. 11 0.

aydınlatmasını temenni ederek, her zaman olduğu gibi şimdi de ona salat, selam ve ihtiramlarımızı sunmaktayız. Onun doğum yıl dönümünün Hristiyanlık âlemine ve bütün insanlığa kutlu olmasını, Yüce Rabbimizden niyaz ediyoruz."[487]

Diyaloğun Gerçek Yüzü

Dinlerarası Diyaloğun arka planı aslında Yeni Dünya Düzeni projesidir. Nitekim Sezen, Dinlerarası Diyaloğun "Yeni Dünya Düzeni" projesinin bir parçası olduğunu belirterek birçok şirketin de bu oyunun içinde olduğunu ifade eder. [488]

Aslında Papaların muhtelif konuşmalarında diyaloğun ne olduğu ve amacı açıkça ifade edilmiştir. Amaç Hristiyanlaştırma yolunda misyoner faaliyetidir. Türkiye'deki diyalogçuların ev ödevi olması gereken bu açıklamalardan birinde mesela Papa VI. Paul şunları söylemiştir:

"Her ne kadar biz Hristiyan olmayan dinlerin manevî ve ahlakî değerlerini tanıyor, saygı gösteriyor, onlarla diyaloğa hazırlanıyor ve din hürriyetini savunmak, insanlık kardeşliğini tesis etmek, kültür, sosyal refah ve sivil iradeyi oluşturmak gibi hususlarda diyaloğa girmek istiyorsak da dürüstlük bizi gerçek kanaatimizi açıkça ilan etmeye mecbur etmektedir. **Yegâne gerçek din vardır ki o da Hristiyanlık'tır.**"[489]

Yukarıdaki açıklamalarda belirtildiği üzere, Diyalog anlayışının içeriği İslâm inancına aykırı bazı kabullenmelerden oluşmaktadır. Öte yandan Hristiyanların diyalog anlayışı, Anadolu'yu ortak bir toprak haline getirme amacına yöneliktir. Bütün bu kabullenmeler ve niyetler bir anlamda insanları Hristiyanlığa yöneltme ve buna

487 Suat Yıldırım, "Salat ve Selam Hz. İsa İçin", Aksiyon, Sayı: 470, 8 Aralık 2003 / http://www.aksiyon.com.tr/aksiyon/haber-10077-26-hz-isa-kimdi.html (Erişim: 29.05.2010)
488 Sezen, Dinlerarası Diyalog İhaneti, s.197
489 Bayrakdar, Dinlerarası Diyalog ve Başkalaştırılan İslam, s.73-74.

göre bir bilinçaltı yaratma faliyetidir. Avrupa'da, kendi topraklarında; minareye ve ezan sesine bile tahammül edemeyen Batı'nın, iş Türkiye'ye gelince Anadolu'yu dinlerin ortak yeri olarak görmesi yine bir çifte standart örneğidir. Nitekim diyalog anlayışına göre:

1-Üç dinin (Yahudilik, Hristiyanlık, İslamiyet) kaynağı aynıdır.

2-Diyalog programları ile İslam anlayışının değiştirilmesi, İslam'ın Protestanlaştırılması ve Müslümanların sekülerleştirilmesi ile Batı'ya uyumlu hale getirilmesi gerekmektedir.

3-Anadolu toprakları sadece Müslümanlar için değil, Yahudilik ve Hristiyanlık açısından da önemli bir hazinedir.

4-Anadolu topraklarına sahip olma ve tasarrufta bulunma hakkının Hristiyanlığa ve Yahudiliğe de tanınması gerekmektedir.[490]

Peki, Din Adamları Bir Zümre midir?

Erol Güngör, 1963 yılında yayımlanan kitabında din adamı görevinin giderek meslek haline geldiğini ve ehliyetsiz kişilerin gerçek din adamlarını yok ettiğini söyler:

"Memleketimizde din adamları yıllardan beri bir zümre olarak çalışıyorlar. İslamiyette din adamlığı bir meslek olmaktan ziyade az çok ihtisas isteyen fahri bir görevdir. Bilfarz bir imamlık veya müezzinlik meslek ve zümresi yoktur. Bugün, -dün olduğu gibi-, birçok zaruretler dolayısıyla esasta olmayan şeyleri kabul mecburiyetinde kalmışızdır. Cemiyet içinde bu türlü bir farklılılaşma sonucunda **din adamlığı maişet temin eden bir meslek haline geldi.** Maişet girince de bir takım işsiz ve mesleksiz, ehliyetsiz kimselerin bu işi tervic ettiklerini görüyoruz. Maalesef beyan edelim ki, geçen otuz yıllık mazinin sosyal hayatımızdan silip süpürdüğü gerçek din adamlarından kalan **kürsülere bugün cahil, dirayet-**

490 Sezen, Dinlerarası Diyalog İhaneti, s.10

siz kimseler de yerleşebilmektedir... Biz İstanbul gibi bir şehrin selatin camisinde "Halk Partisinin altı oku Kuran'da vardır" diyen vaızlara da rastladık..."[491]

Papa'nın Başbakan Erdoğan'a Nota Gibi Mektubu

Her ne kadar diyalog, yakınlaşma kelimeleri ifade edilse de Papalık, yeri geldiğinde içindeki sertliği dışa vurabilmektedir. Meselâ,

Trabzon'daki Santa Maria Katolik Kilisesi Papazı Andrea Santoro'nun öldürülmesinden sonra Papalık, doğrudan **Başbakan Erdoğan**'a 9 Şubat 2006 tarihli bir mektup gönderir. Mektup, mektup olmaktan çok, içerik ve ifade bakımından bir nota gibi nitelik taşır. 9 Şubat tarihli mektup, Vatikan'ın beyni olan ve Papalığın bir anlamda Bakanlar Kurulu olarak kabul edilen Curia Romana tarafından imzalanmıştır.

Curia, Vatikan'ın anayasal bir kurumudur. Bu kurum, Vatikan'ın 1983 yılında kabul edilen Anayasası'nın (Code of Canon Law), 360. paragrafında "Papa'nın adına ama kiliselerin hayrına ve yararına çalışma yapmakla yükümlü kılınmış bir kurumdur" şeklinde tanımlanmıştır. İşte mektubu bu kurum/kurul imzalamıştır.

Mektup, Ankara'da bir diplomatik çıkmaz ve tatsızlık yaratmıştır:

"İddialara göre, Vatikan'dan gelen mektubun hikâyesi ise şöyle:

Mektup önce Dışişleri Bakanlığı'na gönderildi. Ancak Bakanlık, kapalı zarf içindeki mektubun diplomatik teamüller nedeniyle kabul

491 Güngör, Türkiye'de Misyoner Faaliyetleri, s.86

edilemeyeceğini bildirdi. Bunun üzerine Vatikan mektubun **'nota'** değil, **'talepname' niteliğinde olduğunu belirterek** mektubun verilme biçiminin değiştirileceğini iletti.

Bakanlık da mektubun evrak girişini kayıtlardan düşürerek iade yoluna gitti. Vatikan'ın mektubun iletilmesi için seçtiği yöntem, özel kurye olunca devreye yeniden Dışişleri Bakanlığı girerek Başbakanlığa, **"Kabul etmeyin"** yönünde uyarıda bulundu.

Uyarı üzerine Başbakanlık da mektubu kabul edemeyeceğini bildirdi. Vatikan, mektubun Başbakan'a iletilmesi için bu defa devreye İtalya Başbakanı Silvio Berlusconi'yi soktu. Başbakan Erdoğan'la yakın dostluğa güvenen Berlusconi, mektubun dostane bir talepnameden ibaret olduğunu belirterek kabul etmesi ricasında bulundu. **Erdoğan mektubun kabulüne karar verdi.**" [492]

Papalığın "Curia Romana" kurumu tarafından tarafından imzalanmış olan 9 Şubat 2006 tarihli ve nota gibi mektupta birçok talep yer almıştır. Taleplerin gerekçeleri uzun uzun anlatıldıktan sonra pek çok talep sıralanır. Gerekçelerden sonra talep ifadesi ve talepler şöyle belirtilir:

"...O halde Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin başbakanı olarak sizi bu gerekleri icra etmek amacıyla harekete geçmeye çağırıyor ve bu amaç doğrultusunda; diyoruz ki:

-Hristiyanlar üzerine cebir ya da psikolojik yollardan **baskıya** derhal son verilmelidir.

-Hristiyanların yeri ya da biçimi ne olursa olsun **ibadethaneleri kapatılmamalı,** gözetim altında tutulmamalı, tam güvenliği sağlanmalıdır.

-Hristiyan din adamları **özel koruma** altına alınmalı, kendilerine diplomatik dokunulmazlık uygulanmalıdır.

-Hristiyan din adamlarına yönelik saldırılar, devlete karşı işlenmiş suç niteliğine sokularak **caydırıcılık açısından** cezaları artırılmalıdır.

492 http://www.tempodergisi.com.tr/toplum_politika/09924/ (Erişim: 13.7.2009)

-Hristiyan Türk vatandaşlarına askerlik görevleri sırasında uygulandığı tarafımızca bilinen **kötü muameleler** ortadan kaldırılmalıdır.

-Milli Eğitim müfredatı yeniden gözden geçirilmeli, gerek Hristiyanlığa gerekse **Hristiyanlığa mensup din adamlarına yönelik olumsuz fikirler aşılayan öğretiler ders kitaplarından çıkarılmalıdır.** Eğiticiler, bu din mensupları ya da dinin inançlarıyla ilgili ima yoluyla da genç kafalarda olumsuz fikirler doğuracak anlatımlarda bulunmaktan men edilmelidir.

-Medyaya, Hristiyanlıkla ya da Hristiyanlığı benimseyenlerle ilgili, özellikle kışkırtıcı içerikli aleyhte **yayın yapma yasağı** getirilmeli, yapanlarla ilgili cezai şartlar yürürlüğe koyulmalıdır.

-Güvenlik güçleri, hemen bir genelgeyle uyarılmalı, insan hakları temelinde **dinsel hoş görü eğitimine** tabi tutulmalıdırlar.

-Türkiye'nin mevcut yasalarında dinsel konularla ilgi hükümler, **uluslararası hukuka** uygun hale getirilmelidir.

-Nüfus cüzdanlarındaki **din hanesi** çıkartılmalıdır.

-Gecikmesizin, Diyanet İşleri Başkanlığı kapatılmalı, yerine din işlerinin yürütüleceği **'Dinler Bakanlığı'** kurulmalıdır.

-Bakanlık yönetim kadrosunda, bütün dinlerin temsilcileri ya da her dinin üst kurumu tarafından belirlenecek **danışman** yer almalıdır.

-Temsilci ya da **danışmanlara diplomat statüsü** uygulanmalıdır.

Talepnamemizin, bağımsızlığımızın yıl dönümünü kutladığımız bugünlerde, en kısa sürede işleme koyularak, üzüntü verici olayların son bulacağına olan inancımızla saygılar sunuyoruz."[493]

---

493 http://www.tempodergisi.com.tr/toplum_politika/09924/ (Erişim: 13.7.2009)

Hatay'da Medeniyetler Toplantısı

Yukarıdaki uyarı mektubundan sonra (aynı yıl) Hatay'da 2006 yılının 26-29 Eylül günlerinde bir toplantı düzenlenir. Toplantının adı, "**1 nci Medeniyetler Buluşması**"dır. Toplantıya Başbakan Tayyip Erdoğan da katılır. Öte yandan toplantının amblemi de o günlerde oldukça tartışma yaratır. Söz konusu amblemde Hatay adı, dinlerin sembolleri ile yazılır.

Türkiye, Osmanlı'da olduğu gibi iyiniyetli ve hoşgörülü davranır ama Batı, bin yıllık huyundan vazgeçmez. İyilik ve hoşgörüyü hep bizden bekler. Kendisi ise bildiğini okur. Mesela İsviçre camilere minare yapılmasını ve böylece ezan sesini yasaklar! Yani kafa ve uygulama hep çifte standart yansımasıdır!

İsviçre'de Minare Yasağı

400.000 civarında Müslüman'ın yaşadığı ve dört tane uzun olmayan minarenin bulunduğu İsviçre'de, sağcı Halk Partisi, **camilerin minarelerine izin verilmemesi** konusunda bir teklif getirir. Bunun üzerine İsviçre Hükümeti, teklifi red veya kabul etmek yerine halkın karar vermesini ister ve sonuçta **29 Kasım 2009 günü referandum** yapılmasına karar verilir.

O günlerde **İsviçre Cumhurbaşkanı Hans Rudolf Merz** ise, halkı yönlendiren şekilde, ülkede artık ezan sesi duyulmayacağını belirterek şöyle der:

"Müslümanların dinlerinin gereklerini yerine getirebilmeleri ve İsviçre'de de minareleri olması gerekir. **Ama burada ezan sesi duyulmayacak**."[494]

---

494 http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2009/11/091129_swiss_minaret.shtml (Erişim: 3.10.2010)

29 Kasım 2009 günü İsviçre'de minare yasağı referandumu yapılır. Referandumda halk, %57 oranında minare yasağına evet oyu kullanır. İsviçre'de minare yasağı referandumla kabul edilmiş olur. Aslında **böylece İsviçre halkının %57'sinin Müslüman karşıtı olduğu** da ortaya çıkar! Bu bir anlamda bizce Papa Urban'ın hala hükmünü sürdürdüğünün göstergesi olur!

Bu karardan sonra İsviçre'ye protesto gösterileriyle tepki duyulması üzerine, İsviçre Dışişleri Bakanı Micheline Calmy-Rey, minare inşasının yasaklandığı referandum hakkında şöyle konuşur:

"İsviçre halkı oyunu kullandı, buna saygı duyulmalı. İsviçre'nin, herhangi bir şey için özür dilemesi gerekmiyor."[495]

Akdamar Kilisesi'nde Ayin ve Haç

Ülkesinde cami minaresine ve ezan sesine tahammül edemeyen Haçlı Batı, buna karşılık konu Türkiye olunca mesela bir **Akdamar Kilisesi**'nde ayin yapılması için Ermenileri tahrik etmek suretiyle dünyayı ayağa kaldırmıştır!

Türkiye Akdamar Kilisesi'ni restore ettirerek müze yapmasına rağmen, Batı'nın ayin yapma isteği Türkiye tarafından kabul edilmiş ve 19 Eylül 2010'da ayin de yapılmıştır.

Kilise'ye Haç konulmadığından bahisle ayinin eksik bulunması sebebiyle Türkiye Haç konulmasını da kabul etmiştir. 2 Ekim 2010 günü **2 metre boyunda ve 110 kilo** ağırlığındaki motifli Haç, Türkiye Ermeni Patrikliği Ruhanî Başkanı Başrahip Tatula Anuşyan tarafından kutsanarak kubbeye yerleştirilmiştir. Kutsama töreni saat 23.00'e kadar devam etmiştir.[496]

Peki, bunlar güzel; öyleyse, İsviçre'de minare ve ezan niçin yasaklanmıştır? Özgürlük sadece Türkiye'de mi uygulanacaktır ya

495 http://www.ntvmsnbc.com/id/25031106/ (Erişim: 3.10.2010)
496 Hürriyet gazetesi, 3 Ekim 2010, s. 26

da Avrupa'da Müslüman olmayacak mıdır? Kaldı ki Türkiye'deki kiliseler istedikleri şekilde çanlarını çalmaktadırlar ama ezan sesi Türkiye'de bile bazılarınca tartışma konusu yapılmaktadır!

Aslında sorun Akdamar Kilisesi veya diğer kiliseler değildir! Sorun, Batı'nın bin yıllık çifte standardıdır! Kendinde olmasın, ama Öteki'nde olsun!

Akdamar Kilisesi'ndeki Ayin ile Ortaya Çıkan Bazı Gerçekler

19 Eylül 2010'da Akdamar Kilisesi'nde Hristiyanlar bir günlük ayin yaptılar. Elbette her inancın kendi ibadetini yapmak hakkı vardır. Ancak bu ayin ile birlikte **başka bazı gerçekler** ortaya çıkmıştır. Şöyle ki:

Akdamar Kilisesi'nde ayini yöneten Türkiye Ermenileri Patrikliği Patrik Genel Vekili Aram Ateşyan'ın ablasının torunlarının **kendilerini Müslüman Kürt olarak tanıttıkları** ve dört ay önce nüfus cüzdanlarına **"Hristiyan"** yazdırdıkları ve artık Kürt değil, Ermeni olduklarını açıkladıkları ortaya çıktı. Ateşyan'ın yeğenleri, Mesure Kaplan ve Cihan Beskisiz, Diyarbakır Surp Giragos Kilisesi'nde vaftiz olacaklarını da açıkladılar.[497]

Bu gerçeklerin ortaya çıkmasıyla insanın aklına şunlar gelmektedir:

1)Demek ki, **Türkiye'deki bazı etnik kimlikler, başka etnik kimliklerin içinde gizlenmektedir**. Dolayısıyla Kürt, Çerkes, Boşnak etnik kimliğinde olan bazılarının aslında öyle olmaması ihtimali vardır. Diğer yandan, peki, **bazı etnik olaylarda bu gizli kimliklerin acaba rolü var mıdır?** Varsa ne kadardır?

497 Hürriyet gazetesi, 21 Eylül 2010, s. 26

2) Öte yandan bu din değiştirme ile birlikte muhtemelen Batı'nın dinsel baskısı artacak ve misyonerliğin yeni bir yöntemi olarak, **eski kiliseler canlandırılmaya çalışılıp** onlara bu şekilde **cemaatler** yaratılacaktır.

ABD'de Eski Kiliseler Hakkında Yasa Tasarısı

ABD, yukarıda dikkat çektiğimiz **eski kiliselerin diriltilmesi** konusuna KKTC'den başlamış ve tasarının sonuç kısmında da Türkiye'ye bir uyarı hazırlamıştır.

Yunan asıllı Florida milletvekili Gus Bilirakis ile **Ermeni soykırım yasa tasarısını hazırlayan Kalifornia milletvekili Adam Cshiff**'in de içinde bulunduğu 23 vekil tarafından hazırlanan 16 Eylül 2010 tarihli ve 1631 sayılı yasa tararısının adı: "**Kuzey Kıbrıs'ta 'Türk İşgali' Altında Bulunan Bölgede Dinî Eserlerin Korunması ve Din Özgürlüğüne Saygı**".

Tasarının sonuç kısmında ise Türkiye Hükümeti'nin de uyarılması kapsamında şu hususlara yer verilmiştir:

a)**Bütün kayıp eserlerin** tamirini sağlasın ve dinî bölgelerde **illegal arkeolojik kazılara son verip** yasadışı ikona ve antika ticaretini acilen durdursun

b)**Kıbrıslıların din özgürlüğüne getirilen kısıtlamalara** acilen son verilsin.[498]

498 Hürriyet gazetesi, 30 Eylül 2010, s.25

11.9) MEDENİYETLER ÇATIŞMASI

Medeniyetler Çatışması,
"Doğu Sorunu"nun Yeni Sürümüdür.

Batı, Doğu'yu kendi arasında paylaşma kavgasına "Şark Meselesi", yani Doğu Sorunu diyordu. **Şimdi bu defa sorunu, Medeniyetler Çatışması adı altında güncellediler.** Ve eski Şark Meselesini yeni bir sürüm olarak ortaya çıkardılar.

"**Samuel Huntington**'un ünlü 'Medeniyetler Çatışması', '**Şark Meselesi'nin biraz daha genişletilerek yeniden güncelleştirilmiş şeklinden farklı bir şey değildir.** Huntington günümüzde Müslümanlar, Ortodoks Hristiyanlar ve diğer Doğu inançları ile gelişmiş Katolik/Protestan Hristiyan Batı medeniyetinin temsilcisi ülkeler arasında kısmî bir savaşın yaşandığını/yaşanacağını eserinde açıkça belirtmiştir. Yirminci yüzyılın ilk yıllarına kadar Ortadoğu demek, Osmanlı Devleti demekti. **Zamanın Batılı güçlerinin menfaat çatışmaları açısından 'Şark Meselesi' dedikleri konu da aslında 'Osmanlı Meselesi' idi.** Günümüzde 'Yeni Şark Meselesi' de kanımızca genelde **'Büyük Ortadoğu Projesi' adı altında kamuoyuna sunulan, özünde ise Türkiye Cumhuriyeti'ni kapsayan 'Türk Meselesi'dir.**"[499]

"Medeniyetler Çatışması"
Söyleminin Öncüsü Bernard Lewis

Türkiye'de bazı kesimlerce pek kabul gören **Bernard Lewis,** Medeniyetler Çatışması ifadesini Yeni Dünya Düzeni oyunu sırasında ilk söyleyenlerden birisidir. **Lewis, tek taraflı bir bakış açısıyla**

499 Akyüz, **Misyonerlerin Faaliyetleri ve Propaganda Teknikleri**, s.35

oryantalist şekilde kaleme aldığı yazısında İslam'ı militan olarak göstermeye çalışır. Oysa yirminci yüzyıl, karşı tarafın militan ve vahşet yüzyılıdır. Yirminci yüzyıldaki tüm katliamlar, Hristiyan dünya tarafından yapılmıştır. Lewis, yazısında, ilginç bir şekilde Yahudi-Hristiyan işbirliğini ortaya koymaya çalışır. Bu ilişkiyi adeta bir kader birliği ve İslam'ın diğer tarafı tarafı olarak sunmaya çaba gösterir.

"Medeniyetler çatışması ifadesini ilk defa 1990 yılında yayımladığı bir makalede kullanan Bernard Lewis, giderek yaygınlaşan 'Müslüman öfkesi'nin, Amerikan dış politikasından değil, köklü bir değer ve medeniyet çatışmasından kaynaklandığını ileri sürer. **Lewis'e göre**, paranoya düzeyindeki bu öfkeyi, geleneksel Müslüman toplumların dinî referansları beslemektedir: 'Açıkça görüyoruz ki, belirli sorunları, politikaları ve bunları üreten devletleri aşan bir ruh hali ve hareketle karşı karşıya bulunuyoruz. **Bu, medeniyetler çatışmasından başka bir şey değildir**; bu, kadim bir rakip medeniyetin bizim Yahudi-Hristiyan mirasımıza, hali hazırdaki seküler durumumuza ve bu ikisinin küresel yayılımına gösterilen belki irrasyonel, ama kesinlikle tarihî tepkisidir.' Lewis'in tarih okumasında İslam-Batı ilişkileri uzun bir 'saldırılar ve karşı saldırılar, cihadlar ve haçlı seferleri, fetih ve karşı fetihlerden' ibarettir. Lewis'e göre, Müslüman toplumların Batı'yla ve aslında bütün dünya toplumlarıyla barış içinde yaşayabilmesi için modernleşmesi, bunun için de sekülerleşmesi gerekmektedir.

İslam'ı aynı anda hem Yahudi-Hristiyan hem de seküler Batı'nın tarihî ve modern ötekisi olarak kurgulayan **Lewis, sorunun köklerinin İslam'ın temel dinî ve hukukî öğretilerinde olduğunu, zira bu kaynakların çatışmacı ve mütehakkim bir dünya düzeni öngördüğünü ileri sürmektedir.** Lewis'e göre, klasik İslam düşüncesi, dünyayı dârü'l-İslam ve dârü'l-harb olmak üzere iki siyasî-dinî bloka böler... Lewis'in seçici bir tarih okumasıyla sunduğu teze

göre, dârü'l-harbin dinî bir vecibe gereği mutlaka fethedilmesi ve İslam'ın hükmüne sokulması gerekir. Zira İslam, kendi dışında meşru bir dinî ve kültürel alan kabul etmez. Bu yüzden de İslam tarihi, dinî ve kültürel ötekini tahakküm altına alma tarihinden ibarettir. Aynı şekilde Müslümanların cihat kavramı, militan bir ideolojinin temelini oluşturur. Cihat sosyal alana taşındığında "kutsal savaş" haline gelir. **Bu savaşın muhatapları olan Yahudi ve Hristiyanların tek suçu, Müslüman olmamalarıdır.**"[500]

Lewis'in bu tek taraflı oryantalist ve ABD'nin son yıllarındaki söylemi ile örtüşen yaklaşımını İbrahim Kalın, şu şekilde eleştirir:

"**İslam'ı yayılmacı bir dine ve militarist ideolojiye indirgeyen bakış** açısı, özellikle 11 Eylül hadiselerinden sonra o kadar yaygın hale geldi ki, bunu birkaç ideolojik hezeyan olarak reddedip görmezlikten gelmek artık mümkün değil. **Lewis ve benzerlerinin tarih okumalarındaki seçiciliğin bu ideolojik kurguya hizmet ettiği açık.** Örneğin Lewis dârü'l-İslam ile dârü'l-harb arasındaki çatışmayı öne çıkartırken, dârü's-sulh[501] ve dârü'l-ahd gibi kavramlardan bahsetmez. Oysa bunlar, Müslüman devletlerin Müslüman olmayan devletlerle yaptığı antlaşmalara atıfta bulunmakta ve iki ülkenin belli şartlar çerçevesinde barış içinde yaşayabileceğini göstermektedir. Aynı şekilde Lewis, zımmî hukukunun İslam topraklarında yaşayan gayrimüslimlere sağladığı hak ve imkânlardan da hiç bahsetmez. Osmanlı idaresi altında yüzlerce yıl hayatiyetini sürdüren Yahudi ve Hristiyan toplulukları; Arap dünyasında iki bin yıllık tarihi olan Hristiyan Arap cemaatleri, hem hukukî-dinî hem de kültürel anlamda farklı din ve mezheplerin 'dârü'l-İslam'ın sınırları içerisinde barış içinde yaşayabileceğini gösteriyor. **Orta çağlarda Avrupa'daki Hristiyan krallıkların Yahudi ve Müslümanlara**

500 Kalın, İslâm ve Batı, s.139-140
501 Darü's sulh= Müslümanlar ile barış halinde yaşayan ülke-HY

karşı izlediği sindirme ve yok etme politikalarını düşündüğümüzde, Lewis'in militan İslam, İslamî köktencilik vs kurgusunun tarihî gerçeklere dayanmaktan çok, günümüze ilişkin ideolojik amaçlara hizmet ettiği görülüyor.

Bu yaklaşım tarzının Amerikan siyasî söylemi üzerindeki etkisi, bugün İslam-Batı ilişkilerini geren önemli bir faktördür. Amerikan gücünün giderek sorumsuz, hoyrat ve kaba bir şekil aldığı günümüzde, Washington'dan gelen her olumsuz mesaj, örneğin 'şer cephesi' yahut 'İslamo-faşizm' gibi laflar, İslam ülkelerinde hem elitler hem de halk arasında zaten varolan şüpheleri daha da derinleştiriyor. Bu şüphe tavrının, Danimarka karikatür krizi yahut Guantanamo ve Ebû Gureyb hapishanelerinde yaşanan skandallar karşısında öfkeye ve bu öfkenin yer yer şiddete dönüşmesine şaşmamak gerekiyor. Amerikan Başkanı Ronald **Reagan**'ın 1980 yılında başkan seçildikten sonra Time dergisine verdiği şu demece sıradan Müslümanların göstereceği tepkiyi kestirmek zor değil: **'Müslümanlar, bir Hristiyan yahut Yahudi'yi öldürmeden cennete gidemeyecekleri inancına geri dönüyorlar.'** Bu tür ifadelere, artık rutin olarak duyduğumuz ve Amerikan sağından ve Evangelist cemaatlerinden gelen 'İslam kılıç dinidir', **'Müslümanlar Nazilerden daha tehlikelidir'**, 'Muhammed bir teröristtir' vs gibi cümleleri ekleyin ve ondan sonra küresel bir 'dinler ve medeniyetler çatışmasına' hazır olun!

Tarih boyunca din adına şiddete başvurulmuş ve bu tavır modern dönemde de devam etmiştir. **Fakat 11 Eylül hadiseleriyle beraber İslam terörizmle özdeşleştirilmiş ve Müslümanlar potansiyel terörist olarak resmedilmiştir**. Oysa Haçlı seferleri bir tarafa, yakın tarihe baktığımızda hemen bütün dünya dinleri adına şiddet ve terör eylemlerinen başvurulmuş ve insanlar öldürülmüştür. Amerika'daki kürtaj kliniklrini bombalayan Papaz Michael Bray, 11 Eylül saldırılarına kadar Amerikan tarihindeki en büyük

terör eyleminin mimarı olan ve Oklohoma'daki Hükümet Binası'nı bombalayan Timothy McVeigh, Amerikan hükümetine savaş açan ve Teksas'ta takipçileriyle beraber katledilen **David Koresh,** Kuzey İrlanda'da Katoliklerle Protestanlar arasında onlarca yıldır devam eden çatışmalar, **Bosna katliamı** (1992-1995) sırasında **Sırp Ortodoks kilisesinin Müslüman Boşnakların öldürülmesine ve kadınlarına tecavüz edilmesine cevaz vermesi ve katliamı desteklemesi,** son olarak da Amerika'daki Evangelist grupların Irak'ta on binlerce masum Iraklının öldürülmesini Tanrı'nın iradesinin tecellisi olarak görmesi, yakın tarihte Hristiyanlık adına pek çok cinayetin işlendiğini gösteriyor. Aynı şekilde 1994 yılında Brooklynli bir psikolog olan Baruch Goldstein'in el Halil Camii'ne girerek **sabah namazı kılan Filistinliler üzerine ateş açması** ve camideki 38 kişiyi öldürmesi, İsrail Başbakanı İzak Rabin'in terörist bir örgüt üyesi Yigal Amir tarafından öldürülmesi yahut **Meir Kahane adlı Yahudi liderin Filistinlilerin öldürülmesine Yahudi din kitaplarına dayanarak cevaz vermesi, Yahudiliğin de terörizm üretebileceğini** belgeliyor."[502]

Huntington'un "Medeniyetler Çatışması" ve İkiz Kuleler

"Doğu Sorunu", "Dünyanın Sonu", "Yeni Dünya Düzeni" derken ve Bernard Lewis'in medeniyetler ya da dinler arası çatışma fikrinin temellerini ortaya attıktan sonra, en son Samuel P. Huntington, bu defa **"Medeniyetler Çatışması"** fikrini geniş bir şekilde ve bu adla yayınladığı kitapla savunmaya geçer.

Huntington, önce 1993'te **"Medeniyetler Çatışması mı?"** başlıklı bir **makale** ile konuyu ortaya atar ve tartışılmasını sağlar. **Altı yıl sonra** ise, Huntington, "The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order" **(Medeniyetler Çatışması)** adıyla **kita-**

502 **Kalın, İslâm ve Batı, s.141-142**

bını yayınlar. Gerek makale ve gerekse kitaptan sonra konu hararetli bir şekilde tartışılmaya başlanır. Böylece çatışma fikri insanların kafasında yer eder. Dine dayalı medeniyetler çatışması, aslında Batı'nın kendi dışındaki dünyaya bakışının ve husumetini ifade eden yeni barbarlık fikri olur.

Medeniyetler çatışması fikri / tezi / teorisi, her neyse, bir anlamda eski Şark Meselesi / Doğu Sorunu'nun yeni sürümü, yani yeni versiyonudur! Batı, eski doğu sorununu gene masaya yatırır ama bu defa adını değiştirmiştir. Kafalar bu defa da böyle oyalanmalıdır.

Nitekim kitap 1999 yılında yayınlanıp, yoğun tartışmalar ile insanlar belli bir kıvama geldikten sonra, 11 Eylül 2001 'de ABD'nin New York şehrindeki Dünya Ticaret Merkezi'ne (İkiz Kulelere) uçak çarpar. İşte bu olay, medeniyetler çatışması fikrinin "kuvveden fiile geçmesi" aşaması olur! İkiz kulelere yapılan bu saldırıdan sonra ABD yönetiminin Haçlı Ruhu uyanır. ABD Başkanı Bush, İslam'a ve Doğu'ya karşı duyduğu husumeti açıkça dile getirmeye ve dünyayı terör bahanesiyle tehdit eden çıkışlar yapmaya başlar. Tabi bu tehditlerin bir mesaj olduğu daha sonra; Afganistan ve Irak'a yapıaln ABD saldırıları ile anlaşılır. ABD Afganistan'ı ve Irak'ı işgal eder.

Ancak, İkiz kule saldırısı hakkındaki tartışmalarda giderek **komplo teorisi** ağır basmaya başlar. İnsanlar ABD'den şüphelenir. O gün binalara gidenler ve gitmeyenler incelenir. Mesela binalardaki Yahudilerin o gün işe gelmediği iddia edilir. Sonuç olarak 11 Eylül saldırısının, daha sonraki Ortadoğu işgalleri için düzenlendiği iddiaları ortaya atılır:

"Saldırılar sonrasında ve günümüze kadar olan süreçte ABD içinden ve dışından çeşitli kişi ve gruplar tarafından, saldırıların Amerikan hükümeti ve/veya gizli servisleri tarafından düzenlendi-

ğine dair çeşitli komplo teorileri ileri sürülmüştür. Bazı çevreler tarafından konuyla ilgili olarak, başta Orta Doğu'ya yönelik bir işgal harekâtı başlatmak için gerekçe oluşturabilmek amacıyla **saldırının özellikle ABD yönetimi tarafından gerçekleştirildiği** teorisi olmak üzere, çeşitli komplo teorileri ortaya atılmaktadır. Amerika'nın saygın gazetelerinden New York Times tarafından yakın zamanda yapılan bir ankete göre **Amerikan vatandaşlarının %75'i 11 Eylül olayları ile ilgili olarak hükümetin yalan söylediğinden şüphelenmektedir.** Bu oran 2006 yılında %50 civarında idi. (Sue Reid, Daily Mail, 10 Şubat 2007, s.18)

Birleşik Krallık İşçi Partisi milletvekili ve kabineden sorumlu devlet bakanı Michael Meacher, 11 Eylül olaylarını soruşturmuştur. Meacher 2006 yılında Loose Change isimli filmin Avam Kamarası'nda izlenmesini önermiş, daha sonra bu fikrinden vazgeçmiştir. 11 Eylül olayları ile ilgili olarak şöyle demiştir: '**Böylesine devasa öneme haiz bir olayın bu şekilde gizeme gömülmesine modern tarihte daha önce hiç rastlanılmamıştır.** Anahtar konumundaki bazı gerçekler mümkün ve anlaşılabilir bir temele dayandırarak açıklanamamış durumdadır.' (Sue Reid, Daily Mail, 10 Şubat 2007, s.18). ABD halkının bir bölümü 11 Eylül'ün yeniden soruşturulmasını istemektedir. (http://www.investigate911.com/)"[503]

Samuel Huntington'un, İkiz Kulelere yapılan bu saldırıdan iki yıl önce yayınlanan, kitabı, 2002 yılında "**Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması**" adıyla tercüme edilerek yayınlanır. Kitap birçok baskı yapar. Huntington, kitabının önsözünde kitabın amacını şöyle ifade eder:

"Bu kitap sosyal bilimler alanında yapılmış bir çalışma değildir. Bu çalışma Soğuk Savaş'tan sonra küresel siyasetin evriminin bir

503 http://tr.wikipedia.org/wiki/11_Eyl%C3%BCl_2001_Sald%C4%B1r%C4%B1lar%C4%B1 (Erişim: 21.8.2010). Bu alıntı sayfanın 10 numaralı dipnotunda verilen bilgiye göre en son Şubat 2007'de güncellenmiştir.

yorumunu yapmayı amaçlamaktadır ve de **küresel siyasete bakışta** bilim adamlarına ve politikaları belirleyenlere bir çerçeve veya bir paradigma sunmayı hedeflemektedir."[504]

Huntington, artık devlet gruplaşmalarının medeniyetler çerçevesinde gerçekleşeceğini, savaşların ve çarpışmaların, kültürler arasında olacağını, etnik ve dinsel gruplaşmaların öne çıkacağını iddia eder. Komünizm sonrası Doğu Avrupa ülekeleri ile Sovyetlerdeki gelişmeler ile ilgili olarak buralardaki devletlerin gelecekleri hakkında dinsel ayrım yaparak kendine göre bazı tahminler yapar, ardından da Hristiyan Batı'nın en güçlü medeniyet olarak kalacağını belirtir:

"Komünizm sonrası Doğu Avrupa toplumlarıyla eski Sovyetler Birliği'ndeki gelişmeler bu ülkelerin medeniyet kimlikleriyle biçimlendirilmektedirler. Batı Hristiyan mirasına sahip ülkeler ekonomik gelişme ve demokratik siyasette **daha başarılı** olmaktadır. Ortodoks ülkelerdeki siyasal ve ekonomik gelişmeler belirsiz, Müslüman Cumhuriyetlerin gelecekleri ise karanlıktır.

Batı şu an ve gelecekte de en güçlü medeniyet olarak kalacaktır. Fakat gücü diğer medeniyetlere göre azalmaktadır. Batı değerlerini ileri sürüp çıkarlarını korumaya kalkışınca, Batılı olmayan ülkeler bir seçimle karşı karşıya kalmaktadırlar. Bazıları Batı'yı taklit etmeye ve Batı ile birleşmeye veya 'yanında' yer almaya çalışmaktadır. Buna karşılık konfüçyusçu ve İslamî toplumlar Batı'ya karşı direnebilmek, 'denge' oluşturabilmek için ekonomik ve askerî güçlerini genişletmeye çalışmaktadırlar. Soğuk Savaş sonrası dünya politikasının temel ekseni böylece **Batı gücü ve kültürü ile Batılı olmayan medeniyetlerin gücü ve iktidarı arasındaki** etkilenmeler olmaktadır."[505]

504 Samuel P. Huntington, **Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması**, 6.baskı, Ter: Mehmet Turhan – Y.Z. Cem Soydemir, Okuyanus Yay. İstanbul-2008, s.10

505 Huntington, **Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması**, s.27-28

Görüleceği üzere, Huntington da lafı her ne kadar dolaştırsa da, sonunda Batı-Doğu ayrımına getiriyor ve konuyu o noktaya dayıyor! **Üstelik eskisi gibi Doğu-Batı demiyor, Batı ve diğerleri diyor!** Öte yandan Müslüman ülkelerin geleceğinin karanlık olduğuna dikkat çekerken, sonra üstün Batı ile birlik olmaktan bahsetmektedir. Müslümanların geleceğinin karanlık olması, bizzat Batı'nın emperyalist saldırılarından kaynaklanmaktadır. Bosna Hersek katliamı ve dramı, ABD ve Avrupa'nın eseridir! Afganistan ve Irak'a ABD saldırmıştır. Bu ülkelerde yüzbinlerce insan öldürülmüştür. Elbetteki gelecekleri belirsizleşmiş ve karanlığa gömülmüşlerdir. Buna karşılık bir ABD, Polonya veya Bulgaristan'a saldırmamıştır, dolayısıyla onların bir zulüm endişeleri yoktur.

Huntington, yukarıda dikkat çektiğimiz, "Batı ve diğerleri" bakış açısını şöyle ifade ediyor:

"Kültürel olarak 'Doğu' ve 'Batı' kutuplaşması bütün dünyanın talihsiz bir şekilde Avrupa medeniyetini Batı Medeniyeti olarak adlandırması pratiğinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştı. **'Doğu ve Batı' yerine, 'Batı ve diğerleri' demek uygundur**, çünkü böylelikle birçok Batılı olmayan toplumun varlığı hiç değilse ima edilebilmektedir."[506]

Kısacası, Hantington, Hristiyanların bin yıllık bilinçaltına sesleniyor. Çağrışım yaptırmayı amaçlıyor! **Bir anlamda Haçlı seferlerini başlatan Papa Urban'ın yirminci yüzyıldaki daha dikkatli ruhu gibi konuşuyor!** Ki nasıl etkilediğini, Başkan Bush'ta görüyoruz! Çünkü Bush, İkiz Kulelerin yıkılmasından sonra terörle mücadele hakkında iki de bir Haçlı Seferinden bahsediyor ve dilim sürçtü diyor! Sonra da Afganistan ve Irak işgalleri ile dilin pek de sürçmediği ortaya çıkıyor!

506 Huntington, Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması, s.35

Kültürel Farklar Çok Derinmiş

Almanya'nın eski Başbakanı **Helmut Schmidt,** "Avrupa'nın Sürdürülmesi/21.yüzyıl İçin Perspektifler" adlı kitabında Türkiye'nin AB üyeliği hakkında şöyle diyor:

"Türkiye ile Avrupa arasındaki kültürel farklar Rusya ile Ukrayna ile aramızdaki farklardan çok **derindir. Türkiye'yi AB'ye almak isteyenlerin** ileride AB'ye girmek isteyebilecek Mısır, Fas ve Cezayir gibi ülkelere nasıl bir argümanla karşı koyacağını açıklaması gerekir."[507]

Bir Yandan Da Çokkültürlülük Telkini

Yakın yılların son emperyalist taktiklerinden biri de, "çok kültürlülük" demogojisidir. Oysa bir devlette **çokkültürlülük** diye bir şey söz konusu değildir. Nasıl ki **Fransa'da** Fransız kültürü, **Almanya'da** Alman kültürü, ABD'de ABD kültürü var ise, Türkiye'de de Türk kültürü vardır. Bu genel kültürün yapısıdır. Elbetteki bu kültürün içinde bazı bölgesel, dinsel veya etnik gelenekler olabilir. Ama bunlar genel Türk kültürünün içindedirler ve ayrı kültürler olmaları gerekmez. Ayrılık iddiası, bölünmeye giden yolun yapı taşlarıdır.

Çokkültürlülük konusunda **Profesör İlber Ortaylı** şöyle diyor:

"Bugün için çok dinlilik, çok ırklılık meselesi Türkiye'de nasıl tezahür ediyor? Mesela bazıları Amerika'yı örnek gösteriyorlar. Amerika ile hiçbir alâkası yok bu işin. **Amerika,** Anglo-sakson grupların hâkim olduğu, kültürel dokuyu meydana getirdiği bir memlekettir. **Ötekiler ona, sadakatlerini sunduğu ölçüde oraya intibak ederler.** Zaten kendileri de söylüyorlar. Yani Amerika'ya başka bir din getiremezsiniz ki.

507 **Küçükoğlu, Türk Dünyasında Misyoner Faaliyetleri, s.63**

Mesela İspanyolca konusunda zaruret hasıl olmuş, onu bile resmen getiremiyor. Oysa dil konusunda zorluklar var. Bizzat New York'ta İngilizce bilmeyen, İspanyolca konuşan bir kalabalık var. Mesela ABD'nin güney eyaletlerinde birçok İspanyolca konuşan insan var. Buna rağmen getiremiyor. Yani, orada gerçek anlamda birçok kültürlülük yok. Böyle bir iddia **palavradan** ibaret.

Orada herkes Amerikalı. Herkes Coca-Cola, blue jean, hamburger, Amerikan tipi hususî hayat, aile hayatı etrafında şekillenmiş. Yani bunların hepsi yerli bir tiyatrodur. Diğer ülke vatandaşları artık Amerikanize olmuş durumda. Amerika'da Amerikalılık vardır. Diğerleri onun salçasıdır, garnitürüdür, aslı değildir. Bunu bilmek gerekiyor..."[508]

11.10) SON DURUM: HALA HAÇLI KAFASI

Avrupa Birliği, Hristiyan Birliği mi?

Avrupa Birliği, şu andaki üyeleri itibariyle evet, bir Hristiyan Birliği'dir. Nitekim birliğin Hristiyan niteliği ya da bir Hristiyan Birliği olduğu zaman zaman bazı kişilerce de ifade edilmektedir. Hatta **Başbakan Tayyip Erdoğan** da 2010 Haziran ayında Avrupa Birliği'nin Türkiye'yi oyaladığını belirterek, bu hususu özellikle vurgulamak suretiyle şöyle demişti:

"Eğer siz **Hristiyan Kulübü değilseniz**, üye yapmaya mecbursunuz" [509]

Başbakan'ın 2010 yılındaki bu uyarısından 15 yıl önce **Kemal Çiçek** tarafından yazılan ve 1995 yılında yayımlanan bir makalede bu düşüncenin tarihsel temellerini ortaya koymak suretiyle şöyle denilmektedir:

508 İlber Ortaylı, **Tarihin Sınırlarına Yolculuk**, Timaş Yay. İstanbul-2007, s.43
509 http://www.ntvmsnbc.com/id/25105673/ (Erişim: 20.8.2010)

"Türkiye'nin Avrupa Birliğine Alınmamasında Din Bir Faktör Olabilir mi?

Türkiye'nin Avrupa Birliği (AB) üyeliğini hararetle istemesine rağmen, üyeliğe alınmaması konusunda bir tarih bile verilememesi, içte ve dışta çeşitli yorumlara neden olmaktadır. Bu yorumların en ilginçlerinden birisi, bizce, Türkiye'de ve Avrupa'da bazı çevrelerin, Türkiye'nin Müslüman bir ülke olması nedeniyle topluluğa alınmadığına dair görüşleridir. Son zamanlarda Avrupa'da Avrupa Birliği'nin en yetkili kişilerinden birisi olan Jacque Delors[510] bile samimî bir şekilde AT'nin (veya 1 Kasım 1993'ten sonra anıldığı şekliyle AB) bir **'Hristiyan Kulübü'** olduğunu ve dolayısıyla Türkiye'nin üyeliğine soğuk bakılmaksızın normal olduğunu ifade etti. Bu sözlerin Delors'un ağzından duyulması bizi hiç şaşırtmadı, zira AT'nin uzun süre başkanlığını yapan ve bir Fransız olmasına rağmen kendisini daha çok Avrupa vatandaşı olarak gören Delors, topluluk içinde AB'ni en radikal ve ideal şekliyle kurmak isteyen kişilerden birisi olarak tanınmaktadır. Bilindiği gibi Delors, AB'ni bir tür 'Birleşik Avrupa Devleti' haline getirerek her konuda üye devletlerin üstünde karar verebilen bir konuma getirme gayretleriyle tanınmaktadır. Delors, tam olarak değilse bile, 'Maastricht' anlaşmasıyla düşüncelerini önemli ölçüde gerçekleştirmeyi başarmıştır. Gümrük Birliği, Para Birliği ve üye devletlerin bazı mahalli yetkilerini merkeze (Avrupa Parlamentosu) devretmeleri onun başarılarıdır.

İşte idealindeki AB'ni kurma savaşı veren Delors'den üyelikte dinin bir ölçü olduğunu duymak, ancak onun samimiyetinin bir göstergesi olarak kabul edilmelidir. Türkiye'de de yetkililer son demeçleriyle artık Avrupalıların bu sözlerinde samimi ve içten olduklarını kabul etmeye başlamışlar, ancak salt laiklik penceresinden konuya baktıkları için bu tür yaklaşımlara bir anlam verememektedirler.

510 **Jacque Delors:** İki defa üst üste (1985-1995) Avrupa Topluluğu Komisyonu Başkanlığı yapmış kişi.

Gerçekten de, Avrupa gibi ortaçağın skolastik düşünce anlayışının etkisinden kurtulmuş devletlerin bulunduğu ve yaklaşık olarak iki asırdır artık dinin devletlerarası ilişkilerde belirleyici bir unsur olarak kabul edilmediği bir kıtada, hala din devletlerarası ilişkilerde belirleyici bir faktör olabilir mi? Bizce bu sorunun cevabı maalesef, 'evet'tir. **Çünkü Avrupa'da Delors ve onun gibi düşünen, özellikle Hristiyan Demokrat veya Muhafazakâr Parti mensuplarının AB'yi bir Hristiyan Kulübü ve sınırları içinde Müslüman bir ülkenin yer almadığı bir birlik olarak görmeleri, aslında, onların bilinçaltlarındaki ideal Avrupa Birliği imajından kaynaklanmaktadır.** Nedir bu Delors'un başını çektiği bazı Avrupalı devlet adamlarının ideallerindeki Avrupa Birliği? Bu birlik içinde Hristiyan olmayan ülkelere yer var mıdır? Bu birliğin sınırları nelerdir? Bizce, yukarıdaki sorulara yanıt bulmak için Ortaçağlarda ve özellikle modern Avrupa siyasî düşüncesinin temellerinin atıldığı 'Aydınlanma Çağı' olarak bilinen dönemde, Avrupa Birliği düşüncesinin incelenmesi gerekir. Bu, günümüz Avrupasındaki bazı devlet adamlarının bilinçaltlarındaki ideal AB imajını da daha berrak bir şekilde görmemizi sağlayacaktır...

Avrupa eşittir Hristiyan Kıta. Evet, maalesef bugün bazı Batılı devlet adamlarının kafasındaki Avrupa imajı budur. Bunun bazı tarihsel nedenleri olabilir: Ünlü tarihçi Heredot'un 'Avrupa' sözcüğünü ilk kez coğrafî bir alanı tanımlamak için kullanmasından sonra, uzun yıllar boyunca, özellikle Avrupa kıtasındaki 'Birlikçilerin' (Universalist) dağarcığında bu sözcük Hristiyanlığın sınırlarını belirlemek için de kullanılır olmuştur. Ancak Ortaçağlarda Hristiyanlığın saldırıya geçerek önce Kudüs'ü (1099) ve daha sonra da Bizans Başkentini (1204) ele geçirmesiyle Avrupa sözcüğü coğrafî bir terim olarak anlamını yitirmiş ve tarihî metinlerde çok az kullanılır olmuştur, çünkü Avrupa Hristiyandır ve sınırlarını yani coğrafî alanını aş-

mıştır. Ne zamanki Türkler İstanbul'u (Avrupa'yı) tehdit etmişler, o zaman Constance'ın Konsülü'nde bir Papaz, '**Şimdi sadece Avrupa Hristiyan**' demiştir. Bu tarihten sonra Avrupa sözcüğünün tekrar literatüre girdiğini ve sık sık coğrafi bir alan 'Hristiyan Avrupa'yı tanımlamak için kullanıldığını görüyoruz. 13.yüzyılda bir İngiliz Rahibi ve Ansiklopedi derleyicisi olan Bartholomew de sözcüğü bu anlamda kullanmıştır. Ünlü Dante (1265-1321) ise Monarşi (De Monarchia) adlı eserinde Avrupa sözcüğünü yalnızca bir kıta olarak değil, 'Avrupa Dünyası ve Halkları' anlamında kullanmıştır. Kardinal John Bessarion (1395-1472) da Avrupa için sınır koyarak, 'Hristiyan Dünyası bütün Avrupa'yı kapsar' demiştir. **Tasso ise, Avrupa'nın Türklere karşı savaşını Asya'ya karşı bir savaş olarak değerlendirerek adeta bugün medeniyetler çatışmasından söz edenlere ışık tutmuştur.** Türkiye'yi birçok Avrupalı'nın hala bir Asya ülkesi olarak görme eğişimlerinin nedeni bu olsa gerektir. Yine geçenlerde Almanya'da koalisyon hükümetinin büyük ortağı Hristiyan Birlik partilerinden Meclis Grup Başkanı Wolfgang Schaeuble'n 'Birliğin sınırları gayet nettir. Bu sınır içinde Türkiye'nin yeri yoktur, Türkiye AB'ye tam üye olma hayalinden vazgeçmelidir' şeklindeki sözleri, bize göre, bilinçaltındaki AB fikrinin dışavurumu olarak yorumlanmalıdır. Bu ve bu anlamda bazı Avrupalı devlet adamlarının sık sık verdiği demeçler; onların hala Avrupa'nın Hristiyan bir kıta ve AB'nin de Hristiyan bir 'club' olduğuna samimiyetle inandıklarını göstermiyor mu? Her ne kadar bu düşünce AB üyeliğinde din faktörünün yeri olabileceğini açıkça göstermekteyse de, laik Türkiye'nin AB dışı bırakılmasının nedenlerini tam olarak açıklamaz. En azından, artık teokratik devlet düşüncesinden tamamen kurtulan Avrupa ve Avrupalı'nın laik Türkiye'ye karşı tavrının nedenlerini hiç açıklamaz. Bizim kanaatimize göre, **Avrupa'nın Türklere karşı kesin ve tavizkâr olmayan tavrının nedeni de tarihseldir** ve Avrupa Birliği düşüncesinin doğuş sebepleri ile yakından ilgilidir.

Türklerin özellikle 11.yüzyıldan sonra Avrupa ve Hristiyan dünyasını tehdit etmeleri Avrupa Birliği'nin doğuşunda en önemli etkenlerden birisi olarak kabul edilmelidir. Bu yüzyıldan sonra bütün Avrupa Türklere karşı cephe almış, 'Kutsal İttifak' Anadolu'ya Haçlı Seferleri başlatmıştır. Ancak Papalığın organize ettiği seferlerin başarısızlıkla sonuçlanması eleştirilere neden olmuş, Avrupalı düşünürler birliğin hangi çatı altında ve ne şekilde olması gerektiği konusunda farklı görüşler ve birleşme senaryoları ortaya atmışlardır. Bu düşünürlerin öncülerinden birisi Papalığın otoritesini sorgulamakla işe başlayan Dante'dir. Dante'nin papalığın egemenliğine karşı Avrupa Krallığını savunan fikirleri daha sonraları Avrupa'da yaşayan insanların bir birlik olması ve bir krallık altında yönetilmesi fikrini savunanlara ışık tutmuştur. Avrupa Birliğini savunanların çoğunluğunun bir din adamı olması da ayrıca dikkat çekicidir. Mesela, Admontlu bir rahip ve Alman asilzadesi olan Engelbert 1307 ile 1310 yılları arasında yazdığı 'Roma İmparatorluğun Menşei ve Sonu Hakkında' adlı eserinde Avrupa Birliğinin Papalık'tan çok bir krallık altında gerçekleşmesini savunmuştur. 'tek başlı, tek bir imparatorluk fikrini ortaya atan bu rahip eskiden Roma'nın hâkimiyeti altında bulunan İspanya, Fransa, İngiltere, Macaristan, Bulgaristan, Yunanistan gibi krallıkların tekrar bir krallık altında toplanmasını, özellikle 'Hristiyanlık ile Putperest Dünya' arasındaki bir savaşta bunun elzem olduğunu ifade etmiştir...

Avrupa barışının sürmesi için birlik fikri, 14.yüzyılda, İngiliz William, Fransız Pierre Dubois gibi ünlü yazarlar tarafından da savunulmuştur. Aynı fikir 15.yüzyılda da taraftar bulmuştur...

Sonuç olarak, Ortaçağ düşünürleri dönemin özelliklerine uygun olarak Avrupa Birliğini hep Papa veya 'Emperor'un başkanlığı altında sağlanabilecek bir birlik olarak görmüşlerdir. Bu düşünce iki asır süren mücadelelerde etken olmuş ise de sonuçta, bilindi-

ği gibi, krallıklar Papalığa karşı galip gelmiş, Kennedy'nin ifade ettiği anlamda, Avrupa'nın merkezileşme süreci durmamış, ancak birkaç asır daha gecikmiştir...

16.yüzyıl ise, Avrupa Birliği düşüncesi için bir dönüm noktası kabul edilebilir. Osmanlıların bu yüzyılda Avrupa'ya üstünlüklerini iyice kabul ettirmeleri, Avrupa Birliği düşüncesinin olgunlaşması için yeni bir dayanak teşkil etmiştir. Bu dayanak, **'Türk tehditine karşı Avrupa'** faktörüdür. Ortaçağ Avrupa insanının kafasındaki Türk imajı da bu tehdit ile alakalıdır. Avrupalılara göre, Türkler, ürkütücü insanlar, barbarlardır. Ama onaltıncı yüzyılda Türkler karşısında alınan mağlubiyetler, Avrupa'da Türk'ün gücüne karşı korku ile karışık bir hayranlığın da doğmasına neden olmuştur. Bu hayranlık sonucu, bazı düşünürler Türkler ve teşkilat yapılarının Avrupa için bir model olup olamayacağını tartışmışlardır. Bu ve benzeri konular 16.yüzyıldan itibaren ciddi olarak tartışılmış, ancak, özellikle papalar bu fikre karşı 'Haçlı' ruhunu savunmuşlardır. Mesela Papa II. Pius **'Türklerin İstanbul'da olması demek, Avrupa'da hatta evimizin içinde, kendi mülkümüzde' demektir anlmına gelen sözlerle halkı Haçlı Seferine katılmaya çağırmıştı.** İtalyan şairi **Ludovico Ariosto** (1474-1533) 'Bitli Türklerin dünyanın en güzide yeri olan' İstanbul'u işgal etmesini lanetle anmıştır.

Yine Portekiz'li olan şair **Luis de Camoens** 'Lusiads' adlı şiirinde Avrupa'yı 'vahşi Osmanlılara karşı savaşan zavallı bir millet' olarak tanımlamıştır. Başka bir şair Battista da Mantua ise 'Biz hepimiz bir milletiz, İsa'nın milleti' diyerek, bütün Avrupa insanlarını bir birlik altında toplanmaya çağırmıştır. **Erasmus** da **Avrupa'yı Hristiyanlık ile özdeşleştirmiş ve bir eserinde (Do bel o Turcis inferendo) Hristiyan Avrupa'yı Türklere karşı yapılacak savaşa davet etmiştir.**[511] İspanyol bilim adamı ve eğitimci Juan Luis

511 Türkiye'nin de dâhil olduğu bir öğrenci değişim programının adı, Erasmus'tur - HY

Vives (1492-1540), 'Türk boyunduruğu altında Hristiyanların yaşam şartları' adlı kitabında Avrupa Birliğinin Türklere karşı kurulması fikrini kamçılamıştır...

Avrupa Birliği fikrinin oluşma sürecinde iki temel hedef ön plana çıkmaktadır. Birincisi, Avrupa'da Hristiyan devletlerin birbirleriyle savaşmalarını önleyerek kalıcı bir barışın sağlanması; ikincisi, bu sayede Avrupa'nın dış düşmanlarına (çoğunlukla Türkler) karşı daha güçlü bir konumda karşı konulmasıdır. Elbette olayın ekonomik boyutu da vardır. Avrupa Birliği sayesinde Avrupa'da ticaret gelişecek ve refah artacaktır. 17. yüzyılın düşünürlerinden Emeric Cruce'ın önerdiği 'Avrupa Devletler Birliği'nde ilke olarak gümrüklerin indirilmesi öngörülmüştür. Ancak Avrupa Birliğinin felsefî temelleri dikkatle incelendiğinde ekonomik nedenlerin ikinci hatta üçüncü derecede önem arz ettiği görülür...

Sonuç olarak, Türkiye'nin AB'ye tam üyeliğinin soğuk karşılanmasının gerekçeleri ağırlıklı olarak ekonomik, sosyal ve siyasî nedenler bile olsa, **dinsel nedenlerin de en az bunlar kadar önemli olduğu** artık kabul edilmekte ve bu gerçek bazı cesur Avrupalılar tarafından açığa vurulmaktadır..."[512]

Bağımsızlık ve Avrupa Demokrasisi Çelişkisi

Batı, bir ülkeyi işgal ederken, orayı medenileştirmek, özgürleştirmek ve demokratikleştirmek için hareket ettiğini açıklar. Sonra da orada cinayetlere başlar. Ama bu arada ülkenin doğal zenginlikleri Batılı şirketler arasında paylaşılır. Bu çelişkiye **Amin Maalouf**, "Çivisi Çıkmış Dünya" adlı kitabında şöyle değinir:

512 Yrd. Doç. Dr. Kemal Çiçek, **Türkiye'nin Avrupa Birliğine Alınmamasında Din Bir Faktör Olabilir mi?** Yeni Türkiye dergisi, Türk Dış Politikası Özel Sayısı, Sayı: 3, Mart Nisan 1995, s.228 vd.

"Bağımsızlık savaşlarını İngilizlere, Fransızlara ya da Hollandalılara karşı vermişler ve ne zaman ülkeleri ekonomilerinin kilit sektörlerini denetim altına almaya kalksa, karşılarında Batılı petrol şirketlerini –ya da Mısır'da görüldüğü üzere, Süveyş Kanalı' ndaki Fransız-İngiliz Şirketi'ni- bulmuşlardı."[513]

Maalouf, ABD'nin Irak işgali hakkında da aynı eserinde şöyle yazar:

"Batı'daysa barbarlık hoşgörsüzlükten ve karanlıkçılıktan kaynaklanmıyor; **oradaki barbarlığın nedeni kibir ve duyarsızlık. Amerikan ordusu Antik Mezopotamya'da lale tarlasındaki su aygırı gibi yuvarlanıyor. Özgürlük, demokrasi, meşru müdafaa ve insan hakları adına, insanlar hırpalanıyor, dayak yiyor, öldürülüyor.** Yedi yüz bin insan daha öldükten sonra, belli belirsiz bir özürle ülkeden çekilecekler. Yaklaşık bir trilyon dolar, bazılarına göre bunun iki üç katı para harcandı, ama işgal edilen ülke eskisinden de yoksul. Terörizme karşı mücadele vermek isteniyordu ama terörizim hiç bu kadar azmamıştı..."[514]

Başkan Bush'un Haçlı Seferi Özlemi

Geçtiğimiz yıllarda, 11 Eylül olayının ardından, ABD Başkanı Bush birkaç gün sonra vatandaşlara hitaben yaptığı konuşmada şunları söyler:

"Terörizme karşı bu **Haçlı Seferi**, bu savaş zaman alacaktır. Amerikalılar sabırlı olmalıdır. Yalnızca teröristlerin değil, bunları destekleyenler de suçludur. Yirmi birinci yüzyılın ilk savaşını ka-

513 Amin Maalouf, Çivisi Çıkmış Dünya, Çev: Orçun Türkay, YKY, İstanbul-2009, s.22
514 Maalouf, Çivisi Çıkmış Dünya, s.54-55

rarlı bir biçimde kazanmak zamanı artık gelmiştir. Evet, ulusumuz korkmuştur, ancak eli kolu bağlanmamıştır. Biz büyük bir ulusuz, bu kararlı ulus ipten kazıktan kurtulmuşlar tarafından sindirilemez."[515]

Ancak daha sonra, bunun bir **dil sürçmesi** olduğu belirtilerek, Bush'un böyle bir şey söylemek istememiş olduğu açıklanır.

Bush üç yıl sonra ABC Televizyonuna yaptığı açıklamada 11 Eylül saldırısından sonra yaptığı konuşmada "haçlı seferi" ifadesi kullandığı için üzgün olduğunu söyler:

"ABD Başkanı George W. Bush, ABD'de 11 Eylül 2001'de düzenlenen saldırılardan sonra, terörle mücadele için **"haçlı seferi" ifadesi kullandığı için üzgün olduğunu** söyledi. Bush, ABC Televizyonu'na yaptığı açıklamada, "Bunu bir kez söyledim ve bu ifadeyi kullanmamam gerekirdi" dedi. Terörle mücadelenin dini bir savaş olduğunu düşünmediğini belirten Bush, Müslümanlarla Hristiyanların Tanrı'ya ulaşmak için farklı yolları olduğunu vurguladı." [516]

Nedense dil sürçmesi daha sonra mektup sürçmesi olarak ortaya çıkmış ve **Bush**'un seçim kampanyasındaki mektupta da teröre karşı başlattığı kampanyanın Haçlı Seferi olduğu söylenmiştir. Daha sonra da dili sürçtüğü ve yanlış anlaşıldığı yolunda açıklama yapılmıştır:

"ABD Başkanı George Bush`un, terörizme karşı başlattığı kampanya, yine 'haçlı seferi'ne benzetildi. Bush ve Başkan Yardımcısı Dick Cheney'nin seçim kampanyası başkanı Marc Racicot`un Florida`da yeni kampanya çalışanlarına gönderdiği bir mektupta, Bush, **'Terörizme karşı küresel bir haçlı seferine liderlik ediyor'** diye övüldü. ABD Başkanı George Bush'un, terörizme karşı başlattığı kampanya, yine 'haçlı seferi'ne benzetildi. Bush ve Başkan Yardımcısı Dick Cheney'nin seçim kampanyası başkanı Marc Racicot`un Florida'da yeni kampanya çalışanlarına gönderdiği bir mektupta, Bush, 'Terörizme karşı küresel bir haçlı seferine liderlik ediyor' diye övüldü. Racicot, gazetecilere yaptığı açıklamada,

---

515 Radikal gazetesi, 17 Eylül 2001 / http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=14592 (Erişim: 9.5.2009)

516 Akşam gazetesi, 27.10.2004 / http://www.tumgazeteler.com/?a=679410 (Erişim: 9.5.2009)

3 Mart tarihli yardım toplamayı amaçlayan mektupta bu nitelemenin kullanıldığını kabul etti, ancak mektubun amacının Bush'un Afganistan ve Irak'taki başarıları vurgulamak olduğunu söyledi. Racicot, 'O mektup, Başkan'ın, uluslararası topluluğun diğer üyeleriyle birlikte, sadece bir an, bir gün, 10 yıl için değil, ama yüzlerce yıl için insanları kurtarmak ve özgürlük davasını korumak için tek kaygısı bu olacak şekilde gösterdiği çabalar üzerine odaklanmıştı. Oldukça samimi biçimde, mektubun tonunun bu olduğunu ve yansıtmayı amaçladığı şeyin de bu olduğunu düşünüyorum' diye konuştu. Bush pişman olmuştu. ABD Başkanı Bush, 11 Eylül 2001'deki saldırılardan sonra 17 Eylül'de yaptığı bir açıklamada, **'bu haçlı seferi, terörizme karşı bu savaş, zaman alacak'** demişti. Bush'un bu sözlerine karşı başta İslam ülkeleri olmak üzere dünya çapında gösterilen tepkiler üzerine, zamanın Beyaz Saray sözcüsü Ari Fleischer, 19 Eylül'de yaptığı açıklamada, Bush'un, terörizmle mücadeleyi anlatırken, dinler savaşına işaret eden ve 'cihat' anlamına da gelen 'haçlı seferi' nitelemesini kullandığına pişman olduğunu belirtmişti. George Bush'un, 'haçlı seferi' nitelemesiyle, terörizmle mücadelenin çok geniş çaplı bir dava olduğunu anlatmaya çalıştığını söyleyen Fleischer, ABD Başkanı'nın, iletmeye çalıştığı mesajla kimseyi incitmek istemediğini ve sözcüğün İngilizce anlayış çerçevesinde, 'büyük dava' anlamında kullanıldığını vurgulayarak, insanlara yanlış bir mesaj ulaştıysa, Bush'un üzüntü duyacağını belirtmişti."[517]

Danimarka Karikatür Krizi

Danimarka'da **Jyllends Posten** adlı gazetenin 30 Eylül 2005 günü çıkan sayısında, Hz Muhammed'e hakaret eden karikatürleri yayınlanır. Karikatürlerden birinde ise Hz Muhammed terörist gibi gösterilir. Böylece, "karikatür krizi" adıyla anılan kriz başlar. Kriz özetle şöyle cereyan eder:

517 http://www.tumgazeteler.com/?a=250299 (Erişim: 10.4.2009)

"**Danimarka Karikatür Krizi** , Danimarka'da Jyllands Posten adlı bir gazetede 30 Eylül 2005 günü yayınlanan İslam peygamberi Muhammed bin Abdullah'in karikatürleri ile başlayan krize verilen genel ad.

Söz konusu karikatürler oldukça **saldırgan** ve 'eleştirel' bir içerik içeriyordu. Karikatürlerden bir tanesinde **İslam dininin peygamberi bir terörist olarak gösteriliyordu.** Başta Türkiye Büyükelçiliği olmak üzere Danimarka'daki Müslüman ülke diplomatları söz konusu karikatürlerin etnik ve dini gruplar arasındaki ilişkilere hizmet etmeyeceğini, son derece tehlikeli bir süreci başlatabileceğini açıkladılar ve Danimarka Başbakanı'ndan konuyu görüşmek üzere randevu talep ettiler. Bu talep kabul edilmedi. Zaman içinde kriz özellikle radikal grupların elinde bir tür çatışma alanına dönüştü.

Müslüman ülke ve gruplar karikatürlerin hakaret içerdiğini, tüm Müslümanları terörist göstererek halklar arası önyargıları arttırdığını savundular. Buna karşın gazete ve Danimarka yönetimi ifade özgürlüğünü gerekçe göstererek herhangi bir önlem almayı reddetti.

Karikatüre önce, Danimarka Müslüman azınlığı da tepki gösterdi. 10 Ocak'ta kriz Norveç'e sıçradı. **Norveç'te bir yayında karikatürler tekrar basıldı.** Özellikle Ortadoğu ülkelerinde kriz elçiliklerin basılmasına ve Danimarka'ya ekonomik müeyyidelere kadar ulaşınca birçok Avrupa ülkesinde gazeteler karikatürleri tekrar tekrar bastılar. Antisemitizm konusundaki hassasiyeti bilinen Batı ülkelerinin konu İslam olunca böyle bir tepki göstermesi çelişki oluşturdu. İngiltere basını ise diğerlerine örnek teşkil ederek karikatürleri basmama kararı aldı.

Danimarka gazetesine destek vermek için Fransa, Almanya, Hollanda, İtalya ve İspanya'da 7 ayrı gazete de bu karikatürlere sayfalarında tekrar yer verince müslümanlar 2006 yılının Şubat ayının ilk on gününde çok daha şiddetli ve dalga dalga tüm dünya-

ya yayılan tepkiler gösterdiler. Sözkonusu karikatürleri yayımlayan gazetelerin ülkeleri tehdit edildi, ticari boykota uğradı, bayrakları yakıldı, elçiliklerine saldırıldı. Bazı müslüman ülkelerde, halkı sindirmeye çalışan güvenlik güçlerinin halkın üzerine ateş açması sonucunda can kayıpları yaşandı.Bush yönetimi, yaşanan gerilimden İran ve Suriye'yi sorumlu tuttuğunu açıkladı.

Muhammed'in yüzü (Danimarkaca: 'Muhammeds ansigt') İslam dininin Peygamberi ve kurucusu Muhammed'i konu eden **12 karikatürden oluşmuş bir seridir.** Bu karikatürler 30 Eylül 2005 tarihinde Danimarka gazetelerinden Jyllands-Posten ve 17 Ekim tarihinde de Mısır gazetesi Al Fager'de yayımlanmıştır. Muhammed'in yüzünün resmedilmesinin yasak oluşu, İslam'da tartışma konusudur ve bu, değişik sertlikte yorumlanır. Gine de Muhammed'in resmedilmesi, birçok Müslüman'ın gözünde, peygamberlerine yapılmış saygısızlık addedilir.

Ahmad Abu Laban ve Ahmad Akkari adlı Danimarkalı iki imanı, 2006 yılı başında, orijinal oniki karikatürün yanı sıra, menşei Jyllands-Posten olmayan ve aşağılayıcı müstehcen içerikli bazı karikatürlerin de yer aldığı ve Abu Laban'a gönderilmiş oldukları iddia edilen bu karikatürlerin bulunduğu bir dosya oluşturdular. Bu karikatürlerin arasında, namaz kılmakta olan **bir Müslüman'ın üzerine arkadan bir köpeğin çıkmış olduğu tasfir edilmiş olan karikatür**[518] de bulunmaktaydı. Bunun üzerine dünya çapında müslüman kuruluşların, Danimarka ürünlerini boykot etmekten, şiddet eylemlerine kadar varan ve 140 kişinin hayatına mal olan protesto gösterileri yer aldı. Sokaklardaki göstericiler kasıtlı olarak yanlış bilgilendirildiler, birçoğu Danimarka diye bir ülkenin varlığından bile haberdar değildi ve kısmen, '100'den fazla karikatür' olduğundan söz ediliyordu.

518 Aslında böyle iğrenç bir karikatür; gerek çizen ve gerekse yayınlayanın hastalıklı sapık ruh yapısının ve zihniyetinin yansımasıdır. Ki Batı'da bu sapkın yansıma zaman zaman ortaya çıkmaktadır- HY

Hem Danimarka hem de Norveç elçiliklerine saldırılar oldu ve bazıları harap edildi. Karikatürler, dünya çapında din, basın, sanat ve düşünce özgürlükleri konularında tartışmaların başlamasına yol açtı. 'Karikatür Kavgaları' kavramı, 2006 dünya yılın kavramı seçimlerinde üçüncü sırayı aldı. Danimarka'da ise bu konu 'Muhammed krizleri'('Die Mohammedkrise') olarak bilinir"[519]

Hz Muhammed ile ilgili karikatürleri çizenlerden Kurt Westergaard!a Ramazan'ın son günü olan (arife günü) 8 Eylül 2010'da **Almanya Başbakanı Angela Merker**, basın ve düşünceyi ifade özgürlüğü adına **ödül** verir. Westergaard'ın çizdiği karikatürde Hz Muhammed'in başındaki sarık, fitili ateşlenmiş bir bomba şeklindedir. Nitekim bu karikatürlerden dolayı 2005 yılında büyük protestolar meydan gelmiştir. Ödül haberi şöyle:

"Almanya Başbakanı Angela Merkel'in basın ve düşünceyi ifade özgürlüğü adına Danimarkalı karikatürist Kurt Westergaard'a (75) ödül vermesi Almanya'daki Müslümanların sert tepkisine yol açtı.

Almanya'daki Müslümanlar **ödülün Danimarkalı karikatüriste verilmesinin İslam düşmanlığını teşvik anlamına geldiği** görüşünde birleşti. Almanya Müslümanlar Merkez Konseyi Başkanı EyüpAxel Köhler, Merkel'in tutumunun İslam düşmanlığını beslediğini belirtti. Almanya'daki Türk Vatandaşları Konseyi de Ramazan'ın son günü böyle bir ödülün Müslümanları üzdüğüne dikkat çekti." [520]

Kuran Düşmanlığı

Karikatürde olduğu gibi Batı'nın bazı insanlarında da Kuran düşmanlığı vardır. Bunlar bir türlü Kuran'a tahammül edemezler. Ne yazık ki bu tutum da **hastalıklı ve sapkın** bir ruh halinden

519 http://tr.wikipedia.org/wiki/Danimarka_Karikat%C3%BCr_Krizi (Erişim: 20.8.2010)
520 Hürriyet gazetesi, 10 Eylül 2010, s.14

başka şey değildir. Kuran'a karşı hareketleri de içinin dışa yansımasıdır! İşte **Batı'daki bazı kişiler Kuran'dan o kadar nefret ederler ki, onu kutsal kitap olarak reddetmek dışında, Kuran'ı aşağılamayı bir marifet zannederler.** Meselâ, Irak'ın işgalinden sonra askerler Kuran'ı hedef yaparak atış talimi yapmışlardır. Konuyla ilgili haber şöyledir:

"Irak'ta eğitim atışları sırasında **Kur'an-ı Kerim'i hedef tahtası yaparak ateş eden ABD'li askerin,** birliğindeki görevinden alınarak Irak'tan çıkarıldığı bildirildi. Olay, Irak polisinin mermilerle delik deşik edilmiş ve kapaklarının iç tarafına yazılar yazılmış bir Kur'an-ı Kerim bulmasıyla ortaya çıktı.

ABD ordusundan yapılan açıklamada, ismi açıklanmayan askerin, disiplin subayı tarafından sorgulandıktan sonra biriminden alındığı duyuruldu. ABD ordu sözcülerinden Yarbay Bill Buckner, olayı gören ve müdahalede bulunmayan askerler hakkında da soruşturma başlatıldığını kaydetti. Buckner, ABD'li komutanların soruşturmaya ilişkin sonuçlar hakkında yerel yetkililere bilgi verdiğini söyleyerek olaydan derin üzüntü duyduğunu vurguladı. Buckner, diğer askerlere bir ceza verilip verilmeyeceği konusunda açıklama yapmazken, olayın sadece bir askerin sorumsuzca davranışının sonucu olduğunun altını çizdi."[521]

Yine, **2010 Eylül** ayında da, oldukça sabıkalı bir din adamı, cami yapılmasına izin verilmemesini, aksi takdirde meydanda **Kuran yakacağını** söyleyerek tehditte bulunur. Sonra bu adam vazgeçer ama başka biri Kuran yakar! **Üstelik bu kişi de oldukça şaibelidir, yani olaylar muhtemelen provakasyon eylemleridir.** Böylece, her iki taraf içine karıştırılmış olan provakatörler ile Müslümanlar tepki verecek, Hristiyanlar onların üzerine salınacak ve sonuçta bir Müslüman düşmanlığı yaratılacaktır. Ondan sonra da "bakın işte biz demiyor muyuz, medeniyetler çatışması var" diyeceklerdir!

521 Hakan Albayrak, ABD'nin Kuran-ı Kerim'le Savaşı, Yeni Şafak, 20.Mayıs.2008 http:// yenisafak.com.tr/yazarlar/?i=10991&y=HakanAlbayrak

İşgal ve Misyonerlik Birarada

Irak işgalinden sonra Irak'ta hemen Hristiyanlaştırma faaliyetleri başlar. Misyonerler ABD işgal ordusu himayesinde adeta taarruza geçerler. Meselâ bu konuda bir haber şöyle:

"Irak Hristiyanlaştırılıyor! Önce, yoğun bir işgal süreci başlatarak halkı vatansız bırakan Amerika, şimdi de bu ülke insanına yönelik Hristiyanlaştırma operasyonuna hız verdi. Radikal Hristiyanlar, Irak'ın ve Ortadoğu'nun Hristiyanlaştırılması **için başlattıkları misyonerlik taarruzunu Amerikan işgal ordusunun himayesinde sürdürüyor. Baptist** Convention **adlı cemaatin üyelerinin en büyük destekçisi ise ABD** Başkanı Bush.

Irak'ta çok sayıda kilise açan misyonerler, **'insani yardım' bahanesiyle** cemaatlerine adam ve para topluyor, çocuklar için **Arapça İncil bastırıp dağıtıyor.** Tarikatın en önemli üyelerinden biri de, ABD'li General William Boykin. İşgalci General, Bush'un Amerikan halkı tarafından değil, **'Tanrı' tarafından seçildiğini**[522] söylemişti.

Amerikalı Radikal Hristiyanlar, Irak ve Ortadoğu'nun Hristiyanlaştırılması için misyonerlik faaliyetlerini **Amerikan işgal ordusunun gölgesinde** sürdürüyor. Bush'un başkanlık seçiminde tam destek vererek başkan olmasını sağlayan cemaatin Amerika'da 40 bin kilisesi bulunuyor. Alman ARD Televizyonu'nda 'Panorama' adlı programda yayınlanan ve internette dolaşan haber videosunda söz konusu cemaat, faaliyet alanı olarak bütün dünyayı görüyor ve hedef olarak dünyadaki bütün insanları Hristiyanlaştırmayı amaçlıyor.

Cemaatin üyeleri arasında Amerikan ordusunun üst düzey generalleri de var. Bunlardan biri **General William Boykin.** Boykin, geçtiğimiz yıllarda medyaya da yansıyan kilise konuşmalarında

522 General'in kendisini Tanrı tarafından seçildiğini düşünmesi, ruh halini yansıtması bakımından önemlidir - HY

'Bush'un Amerikan halkı tarafından değil, tanrı tarafından seçildiğini' söylemişti. Irak'taki savaş ise **'Din Savaşı'** şeklinde ele alınarak açıklamalarda bulunuluyor. Cemaat, Bush'un Irak savaşı öncesinde açıkladığı gibi Irak Savaşı'nı bir Haçlı Seferi olarak görüyor ve **Hristiyanlık uğruna şehit olmayı** en yüce değer olarak üyelerine benimsetiyor.

Grup üyeleri, bütün dünyaya yayılarak yaptıkları misyonerlik faaliyetlerini Irak Savaşı ile birlikte Müslüman Irak halkına karşı daha da yoğunlaştırmış durumda bulunuyor. Özellikle Irak'ta fakir ve yardıma muhtaç olan insanlara yardım adı altında misyonerlik görevini sürdüren **radikal Hristiyan grup üyeleri, Irak'ta çok sayıda kilise açmış bulunuyor**.

Birçok misyoner ise, insani yardım ve turizm bahanesiyle cemaatlerine adam topluyor. Amerikan ordusundan tam destek alan misyoner grubunun faaliyetleri milyonlarca dolarlık bütçeye sahip Voice of the Martyrs (Şehitlerin Sesi) adlı organizasyonla gerçekleştiriliyor. Bu bağlamda, yiyecek yardımlarıyla birlikte on binlerce İncil dağıtımı yapılırken, bunun yanında çocuklar için Arapça olarak hazırlanmış 'Çocuk İncili' vb birçok propaganda faaliyeti kapsamında kitap ve broşürlerle çalışmalarını son derece organize olmuş şekilde sürdürüyorlar. Voice of the Martyrsa'in (Şehitlerin Sesi) başında Tom White adlı bir Baptist bulunuyor. Bu misyoner grubunun yanında onlarca başka misyoner grubu da ülkede faaliyette. Bununla ilgili yüzlerce propaganda videosu ise internette yayınlanıyor.

Cemaat mensupları kendi dinleri dışındaki diğer dinleri 'yanlış' ve 'sahte' olarak tanımlıyor, İslam düşmanlığı yayılarak Müslümanlar 'yalana' inanmakla itham ediliyor, **'Bizim tanrımız onların tanrısından büyük'** denerek İslam'a yönelik kin kusuluyor. (Tahran, 30 Haziran 2007 - MNA, Mehr News)"[523]

523 http://www.tumgazeteler.com/?a=2124232 (Erişim: 9.5.2009)

BOP (Büyük Ortadoğu Projesi)

Sovyet tehlikesi ortadan kalktıktan sonra kapitalizm **"Yeni Dünya Düzeni"** adıyla globalizmi (küreselciliği) öne sürer. Bu aslında emperyalizmin yeni ifadelerdir. Bu yenilikler kitleleri bu konularla tartıştırarak bu arada yol alınak için ortaya sürülür. Yoksa değişen bir şey yoktur. Emperyalizm, Doğu'nun içindedir. İşte bu Yeni Dünya Düzeninde, Ortadoğu hakkında da planlar yapılır. Daha önce dediğimiz gibi kapitalizm, II. Dünya Savaşı'ndan sonraki aşamasında artık içerden kâr planları yapmamakta, dünya üzerinden kâr planları yapmaktadır. Bunun içinde denetim bölgeleri olmalıdır. İşte Ortadoğu hakkındaki plan da **Büyük Ortadoğu Projesi**'dir!

"ABD kaynaklarında yayınlanan muhtelif inceleme ve değerlendirmelerde BOP hedefleri aşağıdaki gibi tanımlanmaktadır:

-Enerji kaynaklarına sahip olan bölgelerin kontrolü,

-Enerji ulaşım yollarının kontrol ve denetimi,

-Asimetrik tehdidi oluşturan terörist eylemlerin önlenmesi,

-Köktendinci İslam zeminine ılımlı İslam'ın oturtulması,

-ABD ulusal çıkarlarının Ortadoğu'da korunması,

-Bölgede bölgesel güç konumuna erişmiş devletlerin bu etkinliğinin azaltılması,

-Askerî güçlerin küçültülmesi ve bu güçlerden ABD çıkarlarına uygun şekilde istifade edilmesi,

-Terörist eylemlerde kullanılabilecek olan kitle imha silahlarının yok edilmesi,

-Malî, ekonomik yardım suretiyle bölgede ABD nüfuzunun yaygınlaştırılması,

-Batı karşıtlığına yol açan oluşumların önlenmesi."[524]

Bu amaçları gerçekleştirirken, ABD'nin genel sloganları ise şunlardır:

"-Ortadoğuya refah ve özgürlük gelsin,
-Ortadoğuya demokrasi gelsin,
-Bölgeye liberal ekonomi yerleşsin,
-Anti demokratik rejimler yok edilsin,
-Ortadoğu ülkeleri arasında güvenlik ve işbirliği sağlansın,
-Kamu ve yerel yönetim reformları yapılsın,
-Siyasal ve ekonomik reformlar yapılsın,
-Tüm anlaşmazlıklar giderilsin,
-Bölge zenginleşsin,
-Bölgeye barış ve istikrar gelsin,
-Ekonomik kalkınma sağlansın."[525]

Bop tasarısı ortaya atıldıktan sonra, **Başbakan Recep Tayyip Erdoğan**'ın, BOP'un "Eşbaşkanı" olduğu öne sürülür. Erdoğan yaptığı açıklamada BOP'un bölge barışına yönelik olduğunu belirterek, Türkiye'ye de görev verildiğini kabul eder.

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, konuyla ilgili olarak 2009 Ocak ayında şu açıklamayı yapar:

"Doğmadan ölen bir proje, bizi bağlayan yanı yok.

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan partisinin grup toplantısında muhalefetin "BOP eşbaşkanı eleştirilerine de yanıt verdi.

524 Nazmi Çelenk, Amerika'nın İslam'ı, İlgi Yay. İstanbul-2006, s.172
525 Çelenk, Amerika'nın İslam'ı, s.172-173

Başbakan Erdoğan, Büyük Orta Doğu Projesi'nin (BOP) amaçları ve bu amaçlar içinde Türkiye'nin üstlendiği görevin belli olduğunu belirterek, **BOP'un Ortadoğu barışına yönelik kurulduğunu**, bunun yanında **bölgenin ekonomik kalkınmasına, özgürlüğüne, kadın haklarına yönelik kurulmuş, eğitim özgürlüğünü daha ileri safhalara taşımak için atılmış bir adım olduğunu savundu.** BOP çerçevesinde **Türkiye'ye de görev verildiğini ve Türkiye'nin de bu görevi üstlendiğini belirten Erdoğan** sözlerini şöyle sürdürdü:

Bu, aslında şu anda zaten doğmadan ölen bir proje durumuna düştü. Bunu kalkıp ikide bir, gerek ana muhalefeti gerek yavru muhalefeti, bu şekilde kullanıyor. Bunun bizi bağlayıcı yanı yok. Bu konuyla ilgili olarak **bizi bağlayan,** Tayyip Erdoğan'ın attığı bir imza yoktur. Bu sadece insani olarak bizim üstlendiğimiz görevdir. Kusura bakmasınlar, ne ana muhalefet ne yavru muhalefet ne yanındakiler, bizim şu anda Ortadoğu'da duyduğumuz hassasiyeti, bugüne kadar duymadıkları gibi bundan sonra da duyamazlar."[526]

BOP, doğmadan ölen bir proje değildir; sadece tepki çekmemek için adı kullanılmamaktadır! Yoksa proje aynen yürümektedir!

Türk Ordusu Üzerinde Oyunlar

Sovyetler'in dağılmasına kadar olan süreçte, Türkiye, Batı tarafından Sovyetler'e karşı direnecek olan **Nato'nun uç karakolu** olarak görülüyordu ve bunun için de ordu gerekliydi. Bu görev bir anlamda tampon görevi idi. Öte yandan içeride bir komünist ihitilal veya ayaklanma olursa, buna karşı bir darbe yapılabilirdi. 27 Mayıs, 12 Mart ve 12 Eylül darbelerinde ABD parmağı olduğu artık ortaya konulmuştur.

---

526 Star gazetesi, 13 Ocak 2010; http://www.stargazete.com/politika/erdogan-bop-esbakani-elestirilerine-cevap-verdi-haber-162033.htm (Erişim: 10.09.2010)

Ama Sovyetler dağıldıktan sonra ise, Türk Ordusu, gelecekteki Ortadoğu tasarımı ya da BOP için risk anlamına gelmeye başladı. Dördüncü darbe, bu tasarıma karşı yapılabilir, BOP planları bozulabilirdi.

İşte bunun için Türk ordusu, yıpratılmalıydı; gerek Türk milletinin ve gerekse Ortadoğu ülkelerinin gözünde eski ağırlığını, gücünü ve itibarını kaybetmeliydi. Darbeydi, planlardı, bombalardı, tutuklanan subaylardı, Ergenekondu; işte son yıllarda yapılan kısaca budur. Üstelik tabiri caizse bir taşla en az 5-10 kuş vuruluyordu!

Sağ, Sol, Dinci ve Sistemin Tektip Köle İmali

Yeni Dünya Düzeni denilen globelleşme sürecinde, sermayenin dünya hâkimiyeti için artık **direkt tek tip insan yaratma** aşamasına geçilebilirdi. Bu tek tip insan tepkisiz ve birbirinin aynı olmalıydı. **Seri üretimi** planlayan sermaye, insanları da seri üretim ürünü olarak görmek istiyordu. Ve **bu tek tip insan**, ne verilirse onu düşünmeliydi; ne istenirse onu yapmalıydı; sadece çalışmalı, araba almalı ve kendini düşünmeliydi! Artık sağ sol bitmişti. Şimdi amaç para ve hırstı. Zaten o sağ ve sol da şüpheliydi! Şimdiki laik ve dinci tartışması gibi! Aile dahi eskiyen bir kurumdu. En ufak bir tartışmada eşler boşanmalıydı, kimse kimsenin kahrını çekmemeliydi. Çünkü vefanın adı artık kahır çekme idi! Herşeyi tüketmeliydik. Düşünceleri, iyilikleri, insanlıkları ve üretilen herşeyi! Hayatın anlamı artık bir büyük şirkette sabahlara kadar çalışmak, hayatta yalnız kalmak ve çıkan herşeyi satın almaktı! Niye? Çünkü küresel sermaye öyle istiyordu! Küresel Sermaye, çağdaş köleler istiyordu! Köleciliğin yeni aşaması **Küresel Çağdaş Kölecilik**'ti!

"Bizde yakın zamana kadar dünyaya, ülkeye, toplumsal olaylara sol düşünce penceresinden bakanlarla sağdan bakanların tahlilleri,

ekonomik çözüm önerileri birbirinden çok farklı olurdu... **Ülkemiz solu** ABD'yi emperyalist sistemin öncüsü olarak görür, bu emperyal güce karşı çıkmayı zorunlu sayardı...

Batı'nın Soğuk Savaş döneminde Türkiye'ye biçtiği rol NATO'nun ileri karakolu olma göreviydi...

ABD'nin mevcut ekonomik ve siyasal sistemi öteki yani amansız hasım üzerine kuruludur... **ABD'nin derin ideologları** yeni hasmı çoktan tanımlamışlardır: **Bu hasım ulus devletler ve İslam'dır.** İslam coğrafyasının ABD çıkarlarına göre yeniden tanzim edilmesinin etkileyici adı da **GOP**, yani Genişletilmiş Ortadoğu bir diğer söylemle Büyük Ortadoğu Projesidir...

Geleceğin tarihçileri, işgali, yağmayı, tecavüzü demokratikleşme, özgürleşme olarak alkışlatmayı ABD laboratuarlarında fazla mesaiye kalan post modern toplum mühendislerinin parlak başarısı olarak kaydedeceklerdir.

Sözün burasında dünya görüşleri nedeniyle bir araya gelmeleri, uyuşmaları olanaksız siyasal anlayış sahiplerinin aynı platformlarda buluşup ortak bildirilere imza atmalarının, benzer görüşleri savunup, birbiriyle tamamen örtüşen yaklaşım sergilemelerinin nedenlerine gelebiliriz. **12 Eylül öncesi birbiriyle kanlı bıçaklı kimi sağcılarla solcular, bazı siyasal İslamcılarla sekülarizm savunucuları, tekelci sermayenin sözcüleriyle kimi eski Marksistler niçin farklı üsluplarla aynı söylemlerde bulunmaktadırlar?** Gece kapitalist sistemi alaşağı edip proleterya diktatörlüğü kurmak düşüyle yatağa girip sabah sivil toplumcu olarak uyanmak nasıl izah edilmelidir?

Kadın, gençlik, sendikalar, Siyasal İslamcı, sol, liberal yapılanmalar yani değişik havuzlar içinde fonlanan sivil toplumcular da bir süre sonra farklı platformlarda aynı algıya, benzer davranışa yönelerek tıpkı balıklar, tavuklar, sığırlar gibi üretim standardına uygun hale gelerek tekdüzeleşmektedirler... Kilo, verim, kârlılık

açısından piyasa standardına uygun hormonlu ürün konusunda alınan olumlu sonuçlar, benzer yöntemlerle standarda uygun insan yetiştirerek güdümlü toplum yaratma konusunda emperyalistlere fikir vermiştir. ABD ve AB yukarıda anlatılanların topluma uygulanması sonucu; özüne, halkına, ulusal çıkarlarına yabancılaşıp sistemin sorunsuz işleyişine katkı verecek, **farklı siyasal havuzlarda aynı şeyleri söylediği halde** kendisini solcu, liberal, demokrat, çağdaş, dinci sanacak sunî insan yetiştirmenin formülünü bulmuşlardır... Emperyalist laboratuarların hormonlu sivilleri aracılığıyla ulusu ayrıştırıp ötekileştirecek kimlik kavgalarını tetikleyecek konular sivilleşmenin olmazsa olmazı olarak ayrışma gündemine sokulmaktadır...

AB ve AB üyesi kimi devletler de sivil toplumculuk olarak tanımlanan güdümlü oluşumlar için bütçelerinden fonlar akıtmaktadırlar... Fonlu oluşumlar sivil makyajlı demokrasi tutkunları olarak pazarlansalar da gerçekte arkadaki emperyal gücün stratejik hesaplarının aktörü olarak verilen görevi yapmaktadırlar...

Sistemin ürettiğini tüketecek **çağdaş köleler** imal etmektedir. Bu nedenle emperyalizmin piyasaya arz ettiğinin talepçisi, tüketim kölesi olmayı elinin tersiyle iterek başlamak gerekiyor işe. İnsanlığın onurunu savunmak için insanlaşmak gerekiyor öncelikle. İnsanlaşmak için de sistemin havuzundan beslenen hormonlu ürüne dönüşmeyi reddetmek!"[527]

Başkan Obama'nın TBMM'deki Konuşması

Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Barack Hussein **Obama**, 6 Nisan 2009 günü TBMM Genel Kurul'unda uzun bir konuşma yapar. Obama bu konuşmasında, diplomatik iyi niyet ifadelerinin yanı sıra bazı isteklerde de bulunur.

527 Av. Hüseyin Özbek, **"Sistemin Ürettiğinin Tüketicisini Yetiştirmek"**, İstanbul Barosu Bülteni, Mayıs 2010, s.22

Obama, konuşmasında; Türkiye'nin ABD ile birlikte Kore'de, Kosova'da ve Kabil'de birlikte savaştığını söyler. Ama bizce bu (Kore, Kosova, Kabil) üç savaş yeri de ne yazık ki Türkiye'nin ABD ile birlikte savaşmaması gereken yerlerdir. Kore'de suçsuz bir halk ile savaşılmış, Kosova'da ise Sırpların ekmeğine yağ sürülerek Müslüman katliamı yapmalarına sebep olunmuştur. Öte yandan Kürtçe yayınların başlamasını takdirle karşılamış, Heybeliada Ruhban Okulu'nun açılmasının güçlü sinyaller vereceğini belirtmiştir. Ermeni konsu ile ilgili olarak "1915'te yaşanan kötü olaylar" şeklinde tanımlama yapmıştır. PKK'yı El Kaide ile sınıfta görmüştür. Ayrıca ABD'nin İslam'la savaşmadığını belirtmiş ise de, Obama'nın bu konuşmayı yaptığı tarihte ABD, Irak ve Afganistan olmak üzere iki İslam ülkesinde işgalci olarak bulunmakta idi.

ABD Başkanı **Obama**'nın konuşmasının TBMM'nin tutanak kayıtlarındaki Türkçe tercümesi şudur:

"Sayın Başkan, Sayın Başkan Yardımcısı, sayın üyeler; bugün bu Mecliste konuştuğum için onur duyuyorum ve ülkelerimiz arasındaki dostluğu ve müttefikliği devam ettirmeyi amaçlıyorum.

Bu, Amerika Birleşik Devletleri Devlet Başkanı sıfatıyla yaptığım ilk ülke ziyareti. Daha önce G20 zirvesine Londra'ya, NATO zirvesine Strazburg'a, Kehl'e ve Prag'daki Avrupa Birliği zirvesine gittim. Bana, ziyaretimi Ankara'ya ve İstanbul'a devam ettirmeyi bir mesaj vermek için yapıp yapmadığımı soranlar oldu. Buna cevabım çok kolay: Evet. Evet. (AK PARTİ sıralarından alkışlar) Türkiye, Amerika Birleşik Devletleri'nin önemli bir müttefikidir. Türkiye, Avrupa'nın önemli bir parçasıdır ve **Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri birlikte çalışmalı, birlikte çalışarak zamanımızın güçlüklerini çözümlemelidirler.**

Bu sabah, gerçekten, Atatürk'ün, sizin ülkenizin kurucusunun mezarını ziyaret ettim. Hakikaten de bu ziyaretten, kendisi adına

inşa edilmiş olan bu anıttan çok etkilendim çünkü kendisi tarihin şeklini değiştiren bir liderdir. **Ama Atatürk'ün yaşamına ait en büyük anıt hiçbir şekilde taştan ya da mermerden inşa edilemez, kendisinin bırakmış olduğu en büyük miras Türkiye'nin canlı laik demokrasisidir** ve bu Meclis de bunun devamını sağlamaktadır bugün. (AK PARTİ, CHP ve MHP sıralarından alkışlar)

Tabii ki bu günlere kolay ulaşılmadı. **Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda Türkiye rahatlıkla yabancı güçlere teslim olabilirdi, kendi sınırında hak edenlere teslim olabilirdi.** Bunun yanı sıra bir imparatorluğu devam ettirmeyi de tercih edebilirdi ama Türkiye farklı bir gelecek benimsedi, **kendisini yabancı kontrolden uzaklaştırdı**, bir cumhuriyet kurdu ve bu cumhuriyet hem Amerika Birleşik Devletleri'nin hem de diğer dünya[528] ülkelerinin saygısını kazandı.[529] Tabii ki bu öykünün ardında basit bir gerçek var: Türkiye'nin demokrasisi, sizin kendi başarınız. Bu, size hiçbir şekilde bir dış güç tarafından diretilmedi ya da hiçbir şekilde çaba ya da özveri gösterilmeden elde edilmedi; Türkiye hem geçmişinin başarılarından güç aldı hem de her nesil Türklerin çabalarıyla güçlendi ve ileriye doğru yol aldı.

Benim ülkemin demokrasisinin de kendi öyküsü var tabii ki. Amerika Birleşik Devletleri'ne Amerikan devrimi sırasında Başkanlık eden ve sonra da ülkemizin ilk Başkanı olan kişi bildiğiniz gibi George Washington'dur. Ankara'daki gibi biz de kurucumuza büyük bir anıt yaptık, bu büyük bir dikili taş ve Başkent'imizin merkezinde durarak üzerinde Washington'un adını bulunduruyor. Washington Anıtı, Beyaz Saray'ın penceresinden her gün gördüğüm bir anıt. Bunu yapmak, inşa etmek on yıllar aldı. Çok sık gecikme-

528 http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tutanak_ss.birlesim_baslangic?P4=20373&P5=B&page1=12&page2=12&web_user_id=7021291 (Erişim: 18.11.2009)
(Konuşma metninde kaynak dipnotlar, tutanak sayfalarına göre her sayfa itibariyle verilmiştir- HY)

529 Obama, konuşmasının bu kısmında Türkiye yabancı güçlere teslim olmadı diyor ama aşağıda bazı talepleri sıralıyor - HY

ler yaşandı. Zaman içerisinde bu sürece katkı gösterenler oldu ve hakikaten bugün de bu anıtın durması, bu kişilerin katkıları sırasında oldu. Bizim yardımımıza koşanlar arasında dünya genelinden dostlar oldu. Herkes Washington'a ve onun kurduğu ülkeye saygılarını göstermek için bu çabayı gösterdiler. Bunlardan bir tanesi de İstanbul'dan geldi. Osmanlı Sultanı Abdülmecid, bize bir mermer plaka gönderdi bu anıtın inşasına yardımcı olmak için. Burada basit cümlelerle başlayan bir şiir yazılıydı: "Arkadaşlığımızı, dostluğumuzu, ülkelerimiz arasındaki dostluğu güçlendirmek için." yazıyordu. O günler, yazıldığından bu yana mermer üzerine, yüz elli yıl geçti. Ülkelerimiz pek çok anlamda farklılaştı ama dostluğumuz daha da güçlendi ve müttefikliğimiz devam ediyor. Bu dostluk, İkinci Dünya Savaşı'nın sonrasındaki günlerden başladı. Başkan Truman, bu anlamda, Türkiye'nin egemenliğini ve özgürlüğünü koruma anlamında taahhütte bulundu, NATO da Türkiye'nin girdiği önemli gruplardan biri oldu. **Türkiye ile Amerika Birleşik Devletleri, Kore'den Kosova'ya, Kosova'dan Kabil'e bir arada savaştılar.** Soğuk savaş dönemine birlikte karşı geldiler. Ayrıca ülkelerimiz arasındaki ticaret, iş birliği, bilim ve araştırma alanındaki çalışmalar da ilerledi. Halklarımız arasındaki bağlar da derinleşti. Giderek daha fazla Türk kökenli Amerikalı Amerika'da yaşıyor ve başarılar kazanıyor ve bir basketbolsever olarak ben de Hidayet Türkoğlu ve Mehmet Okur'un başarılarını keyifle seyrediyorum. (AK PARTİ, CHP ve MHP sıralarından alkışlar)

Amerika Birleşik Devletleri ve Türkiye, her zaman, her konuda aynı fikirde olmamışlardır, bu zaten beklenemez,[530] hiçbir ulus arasında da görülmemiştir ama pek çok zorlukları son altmış yıl içerisinde birlikte ele aldık ve müttefikliğimizin gücü nedeniyle hem Amerika hem de Türkiye daha güçlendi, dünya da daha güven-

530 Obama, aynı fikirde olmak beklenemez diyor ama istekleri bu anlayışa uymuyor ve emrivaki yapıyor - HY

li bir yer oldu. Artık iki demokrasimizin önünde daha önceden görülmemiş birtakım güçlükler var. Bunlar içerisinde sınır tanımayan ekonomik krizler var. **Aşırı uçlar** kadınları, çocukları hiç acımadan öldürüyor. Enerji arzının önünde güçlükler var. İklim değişikliği sorunları var. **Dünyanın en öldürücü silahlarının artması ve beraberinde süregiden çatışmalar var.**[531] Bu bahsedilenler, bizim daha yeni yaşamaya başladığımız yüzyılımızın önemli sorunları ve bunlara nasıl cevap vereceğimiz, geleceğin özgürlükle mi korkuyla mı, yoksullukla mı refahla mı şekilleneceğini belirleyecek. Güçle mi yoksa adil ve devam eden, süregelen bir barışla mı?

Şu kadarından emin olduğumu söyleyebilirim: Hiçbir ulus bahsettiğim zorluklara tek başına karşı gelemez. Bu kapsamda, bunun başarılabilmesi için tüm ulusların birlikte çalışması gerekiyor. O nedenle, birbirimizi dinlemeli ve ortak hedeflere yönelik çalışmalıyız. İşte bu nedenle, müşterek menfaatlerimiz üzerinde çalışmalıyız ve farklılıklarımızın ötesine geçebilmeliyiz. Bizler bunu yaptığımızda, bir arada çalıştığımızda daha da güçleniriz ve ben bu ziyaret boyunca Avrupa'da da bu mesajı beraberimde getirdim. Bu mesajı, Cumhurbaşkanınızla konuşma fırsatını yakaladığımda da dile getirdim, Başbakanınızla da konuştum. Amerika Birleşik Devletleri'nin ileriye giden yaklaşımı bu olacak. Zaten, Amerika ve Türkiye, bu kapsamda, G20'de, görülmemiş ekonomik krize verdikleri görülmemiş cevapta birlikte çalışıyorlar. Birlikte çalışarak dünyanın en güçlü ekonomilerinin eş güdümlü olarak çalışmalarını istiyoruz ve bu sayede nakit akışının hızlanmasını istiyoruz. Koruyuculuğun önüne geçerek gelişmekte olan ülkelere el uzatmak istiyoruz ve bu krizden en fazla etkilenen uluslara yardımcı olmak istiyoruz. Düzenleyici sistemlerin yerinde olmasını istiyoruz ki dünya bir daha böyle bir kriz deneyimlemesin. Amerika Birleşik Devletleri ve Türkiye, bu

531 Oysa dünyanın en tehlikeli silahlarını ABD üretmekte ve dünyaya silah satışı yapmaktadır. - HY

kapsamda, dünya refahı için, halklarımızın refahı için pek çok birlikte çalışına alanları bulabilir. Cumhurbaşkanıyla birlikte sabahleyin ticaret anlamında yapılabilecek iş birliklerini ele aldık. Enerji söz konusu olduğunda istihdam yaratmak adına yapabileceğimiz şeyler de var. Yeni kaynaklar geliştirebiliriz. Burada sadece enerji bağımlılığı açısından kendimizi kurtarmak için değil, beraberinde iklim değişikliğiyle mücadele için de bunu yapmalıyız. Daha temiz teknolojilere yönelerek, yenilenebilir enerji kaynaklarından yararlanarak yatırımlar yapmalıyız. Amerika Birleşik[532] Devletleri, bu kapsamdaki yatırımları destekleyecektir. **Sizin, doğu-batı koridoru olarak doğal gaz anlamında son derece önemli bir rolünüz var.**

Bu ekonomik iş birliği sadece ortak güvenliği iyileştirmeye yarar ve NATO müttefiki olarak Amerika Birleşik Devletleri ve Türkiye' nin böyle bir görevi var. Zaten demokrasi anlamında da paylaştığımız ortak değerler var. 21'inci yüzyılın güçlükleriyle başa çıkabilmek için tamamen birleşmiş, özgür ve barışçıl bir Avrupa'yı hedefliyoruz. Amerika Birleşik Devletleri, Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliğini şiddetle desteklemektedir. (AK PARTİ ve CHP sıralarından alkışlar) Biz, burada sadece Avrupa Birliği üyesi sıfatıyla konuşmuyoruz, hem Türkiye'nin hem Avrupa'nın dostu olarak konuşuyoruz. **Türkiye önemli bir müttefikimiz, beraberinde transatlantik ve Avrupa kurumlarında önemli bir ortağımız.** Türkiye Avrupa'ya sadece Boğaz üzerindeki köprülerle bağlı değil, bunun çok ötesinde bir bağlılığı var; paylaşılmış bir kültür, tarih, ticaret var bu ülkeleri birbirlerine bağlayan. Avrupa etnik farklılığından, gelenek farklılığından, inanç farklılığından güç alıyor. Türkiye'nin üyeliği de, bahsettiğim bu konudaki güçlerin daha da artmasına sebep olacaktır.

Tabii ki Türkiye'nin de kendi sorumlulukları var ve sizler bu anlamda üyelik yolunda önemli ilerlemeler kaydettiniz ama

532 http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tutanak_ss.birlesim_baslangic? P4=20373&P5=B &page1=13&page2=13&web_user_id=7021291 (Erişim: 18.11.2009

Türkiye'nin çok zor siyasi reformları da gerçekleştirdiğini biliyorum. Bu reformlar Avrupa Birliği adına yapılmadı, Türkiye için gerektiği için de yapıldı. Son birkaç yıl içerisinde Devlet Güvenlik Mahkemelerini kapattınız, yetkileri genişlettiniz, ceza yasası reformları yaptınız, basın özgürlüğü adına, örgütlenme özgürlüğü adına gelişmeler sağladınız, Kürtçe yayınlara başladınız. Aynı zamanda, bu sinyali, yeni devlet Kürt televizyonu adına yapılan gelişmeleri de dünya saygıyla izlemektedir. Yapılan bu yeni yasaların, bu ivmenin devam ettirilebilmesi için uygulamaya geçmesi lazımdır çünkü demokrasiler durağan olamazlar, ileriye hareket etmelidirler.

İnanç özgürlüğü sayesinde sivil toplum canlanarak devleti güçlendirir. İşte, bizim, bu nedenle Heybeliada Ruhban Okulu'nun açılması gibi eylemlerin son derece güçlü sinyaller vereceğini düşünüyoruz. Ayrıca, hukukun üstünlüğüne olan taahhüt adaletin insanlara ulaştırılması anlamında atılabilecek en önemli bir adımdır ve azınlık hakları sayesinde halk her tür katkıdan her bireyiyle yararlanma fırsatı bulacaktır. Bunu, ben, geldiğim ülkenin Başkanı sıfatıyla söylüyorum. Benim gibi, benim ten rengime sahip birinin oy hakkına bile sahip olmadığı bir ülkeden bahsediyorum. Nerede kalmış ki Başkan olması! Ama bu kapasiteyi özellikle vurguluyorum ki değişim hepimizin yapabileceği bir şey. Önümüzdeki her zorluk, bizim açımızdan, eğer demokratik kökenlerimize sadık kalırsak daha kolay aşılabilir. Bu iş tabii ki kolay değil. Amerika Birleşik Devletleri'nde bu amaçla Guantanamo Körfezi cezaevlerinin kapanmasını istedik, işkencenin kullanımının önüne geçtik. Hepimizin değişmemiz gerekiyor ve bazen değişmek hiç de kolay değil.

Başka bir konu, ki demokrasilerin önünde güçlük olarak karşımıza çıkıyor; **geçmişimizle nasıl başa çıkacağız?** Bunu bilme-

miz gerekiyor. Amerika Birleşik Devletleri hâlen kendi bazı karanlık dönemlerini ele alma sorunuyla baş başa. Ben, bahsettiğim Washington Anıtı'nın karşısında bir Abraham Lincoln Anıtı olduğunu da söylemek istiyorum. Kendisi, Amerika Birleşik Devletleri'nin, Washington'un Başkanlığı sonrasında yaşamaya devam eden kölelerini kurtaran kişidir. Ülkemizde kölelik geçmişi, ayrımcılık geçmişi var ve ayrıca Amerikan yerlilerinin nasıl müdahalelere maruz kaldığını da biliyoruz. Tarih her zaman trajik gerçeklerle dolu ama geçmiş eğer çözümlenemezse omzumuzda büyük bir ağırlık oluşturur. Her ülkenin bu anlamda geçmişiyle barışması ve daha iyi bir geleceğe yönlenmesi gerekmektedir.

Bu Mecliste konuşurken tabii ki 1915 yılında yaşanan kötü olayları da gündeme getirmek lazım. Bunlar benim çözeceğim değil, Ermenilerin ve Türklerin birlikte çözeceği sorunlardır ve Türk ve Ermeni halkları dürüst, açık ve yapıcı bir şekilde bu süreci ele almalıdırlar. Zaten, bu anlamda, Ermeni ve Türk liderlerinin attıkları cesur adımları gördük. Bu anlamda, açılan sınırlar Türk ve Ermeni halklarının tekrardan daha barışçıl ve refah içerisinde bir geleceğe adım atmalarını sağlayacaktır. Amerika Birleşik Devletleri bu anlamda ilişkilerin normalleşmesini iki ülke adına da desteklemektedir, bu amaca yönelik çalışmaların yapılması gerektiğini düşünmektedir.

Türkiye, bölgede normal ve barışçıl ilişkilere sahip olan, Güney Kafkas bölgesinde böyle ilişkiler sürdüren tek ülkedir ve bunun ileriye yönelmesinde sizler çok önemli role sahipsiniz. Beraberinde Karadağ bölgesinde süren çatışmanın gereğinden uzun sürmesi anlamında da yapılabilecek şeyler var.

Doğu Akdeniz'de de sorunlar var, buna yönelik çözüm arayışları da var. **Kıbrıslı** liderler yaptıkları taahhütlerle müzakerelere girme yönünde çabalarda bulundular. Birleşmiş Milletler ve Amerika

Birleşik Devletleri her iki tarafa da süregiden bir barış anlamına ve birleşmiş, iki taraflı, iki toplumlu bir federasyon adına yapılacak çabaları destekleme hedefindedir. Tabii ki bu da Türkiye'nin yakın komşuluğundaki kritik bir bölgedir.

Önümüzdeki zorlukları konu olarak ele aldığımızda ortak hedeflere yönelik çalıştığımızı görüyoruz. **Orta Doğu'da da İsrail'le komşuları arasında devam eden barışı hedefliyoruz.** Bunu gayet net söylemek istiyorum: İki[533] devlet hedefini, İsrail ve Filistin devleti hedefini desteklemektedir Amerika Birleşik Devletleri, yan yana ve barış içerisinde. Bu, Filistinlilerin de hedefidir, İsraillilerin de hedefidir ve dünya genelindeki diğer ulusların da hedefidir. Bu hedef herkesin üzerinde uyum sağladığı Annapolis'teki yol haritasında da ortaya çıkan bir hedeftir. Ben bunu Amerika Birleşik Devletleri Başkanı sıfatıyla yakın bir şekilde izleyeceğim. **Hem İsrailliler hem de Filistinliler ileri adımlar atmalı** ve güveni sağlayacak adımlardan çekinmemelidirler, hem İsrailliler hem de Filistinliler, her ikisi de taahhütlerine uymalıdırlar, her iki taraf da uzun dönemdir süren sorunları çözmelidirler ve daha devam eden barışa yönelik çabalar göstermelidirler. Amerika Birleşik Devletleri ve Türkiye, Filistinlilere ve İsraillilere bu yolculukta yardımcı olabilir. İsrail'in güvenlik adına olan çabalarında Amerika Birleşik Devletleri olarak Filistin devleti için de yapılması gereken şeyler var, birlikte çalışarak biz karamsarlığı ve güvensizliği ortadan kaldırabiliriz ve ilerleme adına yapılabilecek her tür fırsatı kullanabiliriz. Türkiye, Suriye ve İsrail arasındaki görüşmelere de aracılık etmiştir. Bu uzattığımız eli ihtiyaç içerisindeki Filistinlilere de uzatmalı ve kurumlarını güçlendirmeleri adına onlara yardımcı olmalıyız.

Biz, terörün kullanımını dışlamalıyız ve **İsrail'in güvenlik kaygılarının meşru olduğunu da takdir etmeliyiz. Bölgenin barışı**

533 http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tutanak_ss.birlesim_baslangic? P4=20373&P5=B &page1=14&page2=14&web_user_id=7021291 (Erişim: 18.11.2009)

tabii ki İran'ın bu süreçteki nükleer silah heveslerinden vazgeçmesiyle de sağlanabilir. Prag'da da dün söylediğim gibi, hiç kimse nükleer silahların yaygınlaşmasından yarar görmez, Türkiye de hiçbir şekilde görmez. Siz zor bir bölgede yaşıyorsunuz ve nükleer silahlar bu anlamda bölgenin güvenliği için yarar sağlamaz. Dünyanın bu bölgesi şiddetten yeterince payını aldı, kinden yeterince payını aldı. Daha fazla, daha güçlü tahrip araçlarına ihtiyacı yok. Ayrıca, İslam cumhuriyetinin, İran'ın liderlerine de gayet net bir şekilde söyledim ki müşterek menfaatlerimize ve müşterek saygıya dayanarak Amerika Birleşik Devletleri'nin bu süreçte oynayacağı bir rol vardır ve İran'ın da uluslar birliğinde bu anlamda yapmak zorunda olduğu sorumlulukları vardır. İran çok büyük bir medeniyettir ve biz onların ekonomik ve politik birleşme sürecine girmelerini, refaha ve güvenliğe yönlenmelerini istiyoruz ama İran seçimini yapacak tabii: Acaba, daha iyi bir gelecek mi oluşturmak istiyorlar halkları için yoksa silahlara mı yönelmek istiyorlar?

Hem Türkiye hem de Amerika Birleşik Devletleri birleşmiş Irak hedefine yönelik de çalışıyor ki burası teröristler için güvenli bir bölge olmayı sürdürmesin. Burada savaşa girme konusunda sizin tarafınızda da benim ülkem içerisinde de farklı görüşler mevcuttu ama artık bu savaşı sorumlu bir şekilde sonlandırma görevine sahibiz çünkü Irak'ın güvenliği, bölgenin güvenliği açısından da önemli. Daha önce de söylediğim gibi Amerika Birleşik Devletleri, gelecek ağustos itibarıyla oradaki güçlerini çekecek, Irak Hükümeti de güvenlik adına alması gereken sorumluluğu alacak. **Bizler Irak'la birlikte çalışacağız.** Türkiye ve Irak'ın komşularıyla birlikte, yeni bir diyalogla, uzlaşmacı bir tutumla, ortak güvenliğimize doğru çalışacağız. Hiç hata yapmayalım. Irak, Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri'nin ortak bir terörizm tehdidiyle karşı karşıya kalmaları söz konusu. **El Kaide bunlardan bir tanesi.** Irak'ı bölüp ülkeyi talı-

rip etmeye çalıştı. **Bu kapsamda PKK da var.** Hiçbir ülkeye karşı yapılan teröre bir mazeret bulmak mümkün değildir. (AK PARTİ sıralarından alkışlar)

Amerika Birleşik Devletleri Başkanı ve bir NATO müttefiki sıfatıyla, **ne PKK'yı ne de hiçbir terörist örgütü desteklemiyorum**. Burada iş birliğine yönelik bağların kurulması, Irak Hükûmeti, Irak'ın Kürt liderleri ve Türkiye arasında sağlanması son derece önemli. Ayrıca, eğitim fırsatları verilmeli, beraberinde Türk halkının demokrasi adına çabaları da desteklenmeli.

Son olarak da bizler, tabii ki El Kaide'yi, Pakistan'da ya da **Afganistan**'da var olma adına, orayı güvenli bir bölge olarak görmesi adına bir kabulde bulunamayız. Bizlerin hedeflerimiz El Kaide'yi yenmek adına olmalıdır. İşte bu nedenle de Afganistan'a yaptığımız yardımları güvenlik anlamında artırıyoruz ve uzlaşmayı sağlamaya çalışıyoruz ve Afgan halkına ve Pakistan halkına yaptığımız yardımları artırıyoruz. Sadece güvenlik anlamında değil, daha iyi bir yaşam kalitesi adına bir fırsat yaratıldığını da düşünüyoruz.

Türkiye, bu anlamda güçlü bir ortağımız. Uluslararası destek gücünde bölgeye giden ilk güçlerden biri ve bu görevde gayet büyük sorumluluk aldınız, fedakârlıkta bulundunuz. Artık, hedeflerimize birlikte ulaşmalıyız. Bize bu anlamda eğitim ve destek için verdiğiniz yardımı çok takdir ediyorum ve bölgeye yayılan fırsatlar yarattınız. Birlikte, daha önceden yaptığımız gibi, bu zorlukları da yenebileceğimizi düşünüyorum.

Tabii ki son yıllar içerisinde zorluklar yaşandığını biliyorum, birbirimizi bir araya getiren güvenin zorlandığını biliyorum ve bu zorluğun tabii ki pek çok alanda yaşandığını da biliyorum. Özellikle Müslüman inancın gündemde olduğu ülkelerde yaşandığını biliyorum. Şöyle söylemek istiyorum: **Amerika Birleşik Devletleri, hiçbir zaman İslam'la savaşta değildir**, olmamıştır, olmayacaktır.

(AK PARTİ sıralarından alkışlar)[534] Esasen, Müslüman dünyasıyla olan ortaklığımız kritik öneme sahiptir. Sadece, bu, bu kapsamdaki ideolojileri dışlamak adına değil, fırsatları güçlendirmek adına da yapılmalıdır. Aynı zamanda şu konuda da net olmak istiyorum: Amerika Birleşik Devletleri'nin Müslüman toplumlarla olan ilişkisi, Müslüman dünyayla olan ilişkisi, sadece terörizm karşıtlığıyla sınırlanamaz. Biz daha kapsamlı dâhil olmayı istiyoruz bu sürece, müşterek menfaatlerimiz kapsamında. Dikkatli dinlemeliyiz, anlaşmazlıkların ötesine geçmeliyiz, ortak zeminler yaratmalıyız. Aynı fikirde olmadığımız zamanlarda bile saygı göstermeliyiz ve bu konuya, İslam inancına olan saygımızı göstermeliyiz. Yüzyıllar boyunca İslam dünyası dünyanın şekillenmesine katkıda bulundu. Bu çabalar benim ülkemde de yansımasını gösterdi. Amerika Birleşik Devletleri, Müslüman Amerikalılar tarafından zenginleşti ve pek çok Amerikan ailesinde de Müslüman üyeler var. Bunu çok iyi biliyorum çünkü ben de bunlardan biriyim. (AK PARTİ, CHP ve MHP sıralarından alkışlar)

Yaptığımız eylemlerle daha iyi geleceğe yönelik taahhütlerimizi göstermeyi hedefliyoruz. Ben daha fazla çocuğun eğitim alması için yardımcı olmak istiyorum başarılı olmaları adına. Sağlık hizmetlerini, insanların mağdur olduğu bölgelere eriştirmeliyiz. Aynı zamanda ticaret ve yatırımları da artırarak herkese refah sağlanmasına yardımcı olmalıyız. Birkaç ay önce bu hedeflere yönelik spesifik programlardan bahsettim. Özellikle Müslüman dünyasında ortak hedeflere yönelik ve ortak rüyalarımıza yönelik neler yapılabileceğini ele aldım.

Evet, biz Amerika Birleşik Devletleri olarak **dostluk elini uzattık**, herkese uzattık. Eski bir Türk atasözü var: "Siz yangına körükle gidemezsiniz." Amerika Birleşik Devletleri de bunu gayet iyi bili-

534 http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tutanak_ss.birlesim_baslangic? P4=20373&P5=B &page1=15&page2=15&web_user_id=7021291 (Erişim: 18.11.2009)

yor, Türkiye de bunu gayet iyi biliyor. **Tabii ki bazılarına güçle karşılık verilmesi lazım.** Ama güç tek başına sorunları çözemez ve hiçbir anlamda güç, ekstremizme alternatif teşkil etmez. Gelecek, güç kullananların değil, tahrip edenlerin değil, yaratanların elinde olmalıdır. Biz de bu geleceğe yönelik olarak çalışmalıyız ve bu geleceğe yönelik birlikte çalışmalıyız.

Biliyorum ki Türkiye'nin geleceği konusunda tartışmayı sevenler var. Siz, medeniyetlerin ortasında, tarihin dalgalarından etkilenen bir ülkesiniz. Medeniyetlerin buluştuğu, pek çok farklı kültürün bir araya geldiği bir yerleşimdesiniz. Ülkeyi bir yöne ya da diğer yöne çekmek isteyenler olabilir, ama ben inanıyorum ki bu kişiler şunu anlamıyorlar: Türkiye'nin büyüklüğü her şeyin ortasında olmasından kaynaklanıyor. Burada Doğu ve Batı'nın bölünmesinden bahsetmiyoruz, burası Doğu'yla Batı'nın birleştiği bir yer. Ülkenizin, kültürünüzün güzelliği de buradan geliyor zaten. (AK PARTİ sıralarından alkışlar) Kültürünüzün güzelliği, tarihinizin zenginliği ve demokrasinizin gücü, beraberinde geleceğe yönelik ümitleriniz Türkiye'yi Türkiye yapıyor.

Bugün burada sizlerle birlikte olmaktan son derece onur duyuyorum. Geleceğe de birlikte ulaşmalıyız. Ben burada bir kez daha Türkiye'nin güçlü ve devamlı arkadaşlığa ve dostluğa yönelik taahhüdünü dile getirmek istiyorum.

Hepinize çok teşekkür ediyorum. (Ayakta alkışlar)"[535]

Ele Verir Talkımı...

Obama, ABD Başkanı'dır. Dolayısıyla onun bu istekleri ABD'nin istekleridir. Bir ABD Başkanı'nın kendi keyfine göre istekleri olamayacağına ve devleti temsil etmiş olması gerçeği karşısında, demek ki bu dilekleri ABD istemektedir.

535 http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tutanak_ss.birlesim_baslangic? P4=20373&P5=B &page1=16&page2=16&web_user_id=7021291 (Erişim: 18.11.2009)

Türkçe'de bir deyim vardır:

"Ele verir talkımı, kendi yutar salkımı" diye!

ABD Başkanı'nın istekleri karşısında insanın aklına hemen bu deyiş akla geliyor. Çünkü ABD, bizden bir şeyler istiyor ama kendisi henüz gerek ön bahçesini ve gerekse arka bahçesini temizlememekte veya temizleyememektedir! Kızılderili katliamı ortadadır; kölecilik bir gerçektir, beyaz zenci ayrımı en büyük ayıptır ama bunlar dile getirilmeyip Türkiye'de etnik ve dinsel ayrımcılığa gidebilecek uygulamalar yapılmasını istemek çifte standarttır! Üstelik ABD'de hala ayrımcılık ve ırkçılık uygulamaları yapılmaktadır. İşte son haberler:

Amerika'da Irkçı Bir Uygulama: S-Comm

"Amerika'da 'tehlikeli' göçmenleri bulup mümkün olduğu yerde sınırdışı etmek için devreye konulan **S-Comm programının** suiistimal edildiği ortaya çıktı. Rakamlar, sınırdışı edilen göçmenlerin yüzde 80'inin suça karışmamış kişilerden oluştuğunu gösteriyor.

Kısa adı S-Comm olan Secure Communities (Güveli Topluluklar) programı, yerel polis ile göçmen daireleri arasındaki işbirliğinden oluşuyor. **Program ile ağır suçlar işleyen göçmenlerin bulunup sınırdışı edilmesi amaçlanıyor.**[536] Haklı-haksız, gözaltına alınan herkes parmak izleri üzerinden mülteciler veri tabanı kontrolünden geçiriliyor, mümkün olduğu yerde ise sınırdışı ediliyor.

Ancak mahkemenin baskısı sonucu açıklanan yeni rakamlar, sınırdışı edilen mültecilerin sadece yüzde 21'inin şiddet ve uyuşturu-

536 ABD'de suçlular sınırdışı edilirken, buna karşılık Türkiye söz konusu olunca ve üstelik terör suçu olınasına rağmen PKK'ya af çıkartıp siyasî bir kuruluş veya parti gibi görüşülmesi isteniliyor. - HY

cu gibi ciddi suçlara karıştığını gösteriyor. Diğer sınırdışı edilenler, trafik kurallarını ihlal etme gibi küçük ihlallerde bulunmuş kriminal olmayan göçmenlerden oluşuyor.

Toplam olarak **2008 Ekim ayından bu yana** **47.000 kişi** **bu şekilde sınırdışı edildi.** Şimdi ülkedeki belediyelerin yarısında faal olan S-Comm programının 2013 yılında ülke genelinde tüm yönleri ile yürürlükte olması hedefleniyor.

Irkçı profillemenin sis perdesi: Hukukçulara göre S-Comm, polislere, mahkemece mahkûmiyet almamasına karşın sınırdışı etmek üzere bir kişinin etnik kökene dayalı tutuklanmasına imkân tanıyan bir '**ırkçı profillemenin sis perdesi**' olarak değerlendiriliyor. Hukukçulara göre daire, kamu ve polise karşı samimi değil. Program 'tehlikeli göçmenleri yakalamanın etkin yöntemi' olarak kamuya lanse edilirken, gerçekte insanları kötü işleyen sınırdışı etme sisteminin içine çekmenin aracı işlevini görüyor. Anayasal Haklar Merkezi'nden avukat Sunita Patel, program için 'polisleri sınırdışı etme politikasının tuzağına sürmenin aracıdır' diyor. Patel,'Etnik kökeni dikkate alınmaksızın herkesi yakalamanın yolu olduğu gibi davranılıyor, ancak rakamlar bunun aslında bir tuzak olduğunu göstermektedir' diye belirtiyor.

Tehlikeli eğilim: Illinois Üniversitesi'nden hukukçu Francis Boyle ise '**Bu basitçe Latin Amerikalılara karşı ırkçı profilleme çalışmasıdır**' diyor. Emekçilerin Mili Gün Düzenleme Hattı'ndan Pablo Alvarado, sayıların 'tehlikeli bir eğilim' gösterdiğini belirterek, S-Comm sayesinde yabancı düşmanlığı, ırkçı profilleme ve polise karşı güvensizliğin her eve kadar yayılabileceğini söyledi.

En fazla sınırdışı Arizona eyaletinde: Rakamların geçici bir analizi, Arizona'daki Maricopa County gibi bazı belediyelerin olağanüstü yüksek düzeyde kriminal olmayan kişileri sınırdışı ettiğini

gösteriyor. **Ortalama düzeyde hiçbir ihlalde bulunmadan sınırdışı edilenlerin oranı yüzde 26 iken, bu sayı Maricopa County'de yüzde 54 olarak** dikkat çekiyor.

Eyalet Savcısı sınır tanımıyor: Maricopa County savcısı şerif Joe Arpaio, şimdi yüzlerce dava ve soruşturma yürütüyor. Geçtiğimiz günlerde Adalet Bakanlığı, şerif Joe Arpaio'yu işbirliğinde bulunmadığı için suç duyurusunda bulunmakla tehdit etti. Şerif Arpaio, İspanyolca konuşan Amerikalıların gözaltına alınması ve rahatsız edilmelerini içeren **yetkileri kötüye kullanmaya yönelik bir soruşturmada** gerekli işbirliğinde bulunmayı reddediyor.

Ara seçimlerin temel gündem maddesi: Adalet Bakanlığı ile Şerif Arpaio arasındaki çatışma ayrıca, Washington ile Arizona eyaleti arasındaki 'kimliğinizi görebilir miyim?' olarak tabir edilen yasa üzerindeki çıkmazı da derinleştiriyor.

Arizona eyaleti geçtiğimiz günlerde sert tepkilere yol açan **ırkçı yasayı yürürlüğe koydu.** Eyaletlerin Federal göçmenlik politikasına karşı hareket edip edemeyecekleri, Kasım ayında yapılacak ara seçimlerin şimdiden temel gündem maddesi haline gelmiş durumda. (Anf News Agency)"[537]

Tabi bu yetkinin kullanımı ile birlikte ABD polisindeki ırkçı duygular kendini göstermeye başlamıştır. İşte yetkinin nasıl kullanıldığına dair bir haber, hem de kameraya alınmış:

"Amerikan Polisinden 'Irkçı' Dayak"

"ABD'nin Seattle kentinde polislerin Latin kökenlilere küfür edip onları dövmesi, ülkede yaşayan Güney Amerikalıları ayağa kaldırdı.

537 http://www.savaskarsitlari.org/arsiv.asp?ArsivTipID=5&ArsivAnaID=59052&ArsivSayfaNo=1 (Erişim: 7.9.2010)

Amatör bir kameraman tarafından saniye saniye kaydedilen olayda, **polislerin yerde çaresizce yatan ve sonradan masum oldukları anlaşılan Latinlerin kafalarına vurup ellerine bastığı ve 'Kahrolası Meksikalı senin canına okuyacağım' dediği** görülüyor.

Arizona eyaletindeki polislere, istediği kişiye ülkedeki yasal durumunu sorma yetkisi veren yasaya duyulan öfke halen devam ederken, Seattle'da yaşanan olay, Latin kökenlileri daha da kızdırdı. 17 Nisan gecesi bir restaurantta soygun ihbarını alan polisler, şüphelilerin Güney Amerikalı olduğunu öğrendikten sonra şehirde Latin kökenli avına çıktı. Sadece 8 sokak ötede bir grup gencin yürüdüğünü gören polisler, onları durdurup sorgulamaya başladı. Bu sırada amatör bir kameraman olan biteni saniye saniye kaydettti. **Görüntüye göre, üç Latin önce yere yatırılıyor, ardından da hem şiddete, hem de küfre maruz kalıyor.**

Polislerden birinin, 'Anladın mı beni, kahrolası Meksikalı senin canına okuyacağım. Anlıyorsun değil mi?' dediği duyuluyor. Bu sırada bir polisin yerde yatan **gençlerin kafasına vurduğu, siyahi bir polisin birinin eline bastığı, bir kadın polisin de yine tekme attığı görülüyor.** Ancak polisler gençlerin suçsuz olduğunu anlayınca serbest bırakıyor.

Olay sonrası dayak yiyen genç, polislerin başına vurduğunu ama bunu neden yaptıklarını bilmediğini söyledi. **Gencin yüzünde dayak izi olduğu ve ambulans çağrılıp tedavi altına alınmadığı görüldü.** Olayın basına yansımasının ardından soruşturma başlatıldığı açıklandı."[538]

538 Zaman gazetesi, 15 Mayıs 2010; http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=984336&title=amerikan-polisinden-irkci-dayak (Erişim: 7.9.2010)

"Müslümanlar Allah'ın Hayvanlarıdır"

"New York şehri yerel yönetiminin 11 Eylül hadiselerinde yıkılan ikiz kulelerin yakınına cami inşa edilmesine onay vermesine tepkiler sürüyor. (Mayıs 2010'da) **Çay Partisi lideri** Müslümanlara **ağır hakaret** etti.

Amerika'da ırkçı söylemleriyle dikkatleri üzerine çeken Çay Partisi'nin lideri William, ikiz kulelerin yakınına bir cami inşa edilecek olmasına tepkisini Müslümanlara ağır hakaret ederek gösterdi. William "**Müslümanlar Allah'ın hayvanlarıdır**. Bu camide teröristlerin Allah'ına tapılacak" dedi. Ancak Müslüman kurumlardan aldığı öfkeli tepki neticesinde çok vakit geçmeden sözünden geri döndü ve kastının Müslümanlar değil 'teröristler' olduğunu söyledi.

Amerika'da Dünya Ticaret Merkezi'nin ikiz kulelerinin yakınına bir cami inşa edilmesine New York Eyaleti yerel yönetiminin izin vermesi büyük tepkilere yol açmıştı. Bu tepkilerin en serti ise Amerikan Çay Partisi liderinden geldi. **Parti lideri Williams** 'Müslümanlar Allah'ın hayvanlarıdır ve inşa edilecek bu camide teröristlerin ilahına tapılacak' dedi.

Çay Partisi liderinin bu açıklamaları İslami kurumların öfkeli tepkilerine yol açtı. İslami kurumlar bu saldırgan açıklamaların 'şiddetli cehalet'ten doğduğunu, Çay Partisi'nin kendisi ve Amerikalı siyasi, entelektüel çevreler tarafından kınanmadan geçilmesinin korkunç bir durum olacağını belirtti. Williams bu açıklamalarının üzerinden çok geçmeden Müslümanlardan gelen öfkeli tepkinin neticesinde kastının Müslümanlar değil 'teröristler' olduğunu söyledi.

New York Şehri konseyinin meşhur 11 Eylül hadiselerinde yıkılan dünya ticaret merkezinin enkazının yakınına büyük bir cami ve İslami merkez inşa edilmesine onay vermesi Amerikan sağı tarafından 'Muhafazakâr Amerikalıların duygularına saygısızlık' olarak yorumlanmıştı. Zira bu grup **'İslami terörü'** Amerika'nın ana düşmanı olarak görmektedir.

Mark Williams muhafazakâr Çay Partisi'nin lideridir. Çay Partisi, fikri olarak Amerikan Cumhuriyet Partisi'ne tabi bir harekettir ve üyeleri beyaz dindarlardır. Partinin ismi ABD'nin İngiltere'den özgürlüğünü kazanması için savaşa başlayan Boston Çay Partisi'nden gelmektedir. Çay Partisi bundan önce de Kongre'deki siyah Müslüman üyelere ırkçı küfürler ederek ve başkan Obama'ya karşı **ırkçı pankartlar** açarak siyasi krizlere yol açmıştı.

Siyasi gözlemciler Amerikan tarihinde ilk defa bir zenci başkanın seçilmesinin ardından bu hareketin faaliyetlerinin arttığını ve bu faaliyetlerin siyasi olmaktan çok ırkçı olduğunu açıkladı."[539]

Ve Temel Çelişki

Haçlı saldırıları, Misyonerlik, Oryantalizm, Kültür erezyonu, Emperyalizm derken, Batı dışındaki, yani Batı'nın Ötekileri olan toplumlar bir çelişkiler girdabına girmişlerdir. "Öteki", aynı zamanda beyazların kendinden olmayanları aşağılama ifadesidir! Bu kültür emperyalizminin ve oryantalizmin telkinidir! Bu sebeple, Batı dışındaki hedef noktası olan milletlerin önce kendine dönmesi gerekir.

Batı'yı taklit eden Öteki, hiçbir zaman Öteki olmaktan kurtulamaz!

539 Haber tarihi: 22 Mayıs 2010. http://www.trcanligundem.com/amerika-cay-partisinin-lideri-williamin-muslumanlara-soyledigi-agir-hakaretli-sozler/ (Erişim: 7.9.2010)

Bu çelişkiden, bu girdaptan kurtulabilmek için, önce sorunu doğru tespit etmek gerekir. Millî konularda doğru tespit yapabilmek için ise antiemperyalist ve bağımsızlıkçı olmak; milleti doğru yola yönlendirmek ve millî düşünmek gerekir. Bunu aşağıya alıntıladığımız üzere, en kısa ve doğru bir şekilde Mustafa Kemal Atatürk ifade etmiştir.

Batı Irkçılığının Kaynakları adlı kitapta, öncelikle Batı'nın **dünya gözünün** tüm çirkinliğiyle ortaya konulması gereğine dikkat çekilir. Bu dünya gözü, Batı'nın Ötekilere telkin ettiği kendi bakış açısı, kendi düşünce tarzıdır. Hayata bu dünya gözüyle bakan Öteki ise, kendini inkâr eden bilinçsiz bir zavallı durumundadır. Sorun işte kendi olamayan Ötekinin bu Ötekilik kompleksini aşabilmesidir.

"Modern dünyada Ötekiler iki yönlü bir anlaşmazlıkla karşı karşıyadır: **Batı ile kendi asıl benlikleri arasındaki farklılık ve kendi asıl benlikleri** ile **Avrupa'nın kendilerine verdiği inşa edilmiş benlik arasındaki farklılık.** Sömürgeci idarenin siyasî ve sosyal boyunduruğunu kırmak için sürdürülen iki yönlü savaş ve bu boyunduruğu meşru kılıp idame ettiren Ötekilik fikri, tüm Öteki medeniyetleri içlerinden tahrip etmiştir.

Basiretsiz dünya görüşünün asıl zaferi, bugün bile Batı Medeniyeti ile olan münasebetin Batı'nın gelenekleri ile sürdürülüyor olmasında yatmaktadır. Bir tadil veya taviz temin etmek için, bu insanlar ya Avrupa tarafından icat edilen Ötekiler gibi ya da Batı'nın bir parçası imiş gibi davranmak zorundadırlar. Bu zafer öyle bir dereceye ulaşmıştır ki, bugün Ötekiler kendi asıl benliklerini Batı Medeniyetinin gelenekleri yoluyla keşfetme yolundadırlar...

Üzerimize düşen görev, Batı'nın **Oculus Mundi**'sini[540] **tüm çirkinliği ile ortaya koyarak,** her yerde insanların yeniden kendilerini

540 **Oculus Mundi**= Dünyanın Gözü. Bir anlamda, dünyayı Hristiyan Batı ya da diğer birdeyişle Haçlı zihniyetiyle görmek -HY

berrak bir şekilde görmelerini sağlamaktır. Amerika'daki Avrupalı ilk kara parçası, ister istemez, dünyadaki tüm insanların kimliklerini bulacağı bir tartışmanın başlangıç noktasıdır...

Kolomb'un mimarı olduğu cehaletin zaferi sayesinde, 500 yıldır kâşifini bekleyen keşif, bizim kendimiz ve ne olduğumuz hakkında ne kadar az bilgi sahibi olduğumuzdur...

500 yıl boyunca, Kolomb'un mirası, acı gerçekleri ört bas etmek ve baskın fikirlerin malum kaderinden uzaklaşmak için yeniden formüle edilmiştir... Mağrur, hain, yağmacı, yıkıcı, daha da önemlisi emperyalist Kolomb, çağdaş bir kâşif değildir... Bilginin esrarengiz bir şekilde tahrif ve göz ardı edilmesi, Kolomb'un parlak günlerinde olduğu gibi, aynen yine sahnededir...

Batılı olmayanlar, kendileriyle kendi dilleri vasıtasıyla konuşmalıdırlar ki, kendisiyle ilgili savunmacı bir tarzda olmayan, çağdaş bir söylem ve tasavvutsuz bir düşünce geliştirebilsinler. Bu, kendi gelenek ve tarihlerinin dinamikliğini ve esnekliğini yeniden öğrenmeyi gerektirmektedir. Onun istikameti ve tartışmaları kendi kavramsal dünyasında cereyan ettiği takdirde, ancak o zaman, Batı dünyası ile yeni bir münasebet kurmayı ve modernlik sonrası kendine ait bir reailite tesis etmeyi ümit edebilir..."[541]

Çözümü düşünüp konuşurken, önce doğru soruyu sormak gerekir. Doğru soru, "Nasıl bu hale geldik" sorusudur. Çünkü bu güne gelinen süreci bilmeden, bugün hakkında doğru yorum yapılamaz!

Kısacası ve özün sözü;

Mustafa Kemal Atatürk'ün uyardığı üzere;

"Dünyanın bize hürmet göstermesini istiyorsak, öncelikle bizim kendi benliğimize hürmet edelim. Benliğimize ve milli-

541 Serdar-Davies-Nandy, Batı Irkçılığının Kaynakları Bir Manifesto, s.87

yetimize bu hürmeti hissen, fikren, fiilen bütün fiillerimizle ve hareketlerimizle gösterelim; bilelim ki, millî benliğini bulmayan milletler başka milletlerin avıdır.

Millî mevcudiyetimize düşman olanlarla dost olmayalım. Böylelerine karşı bir Türk şairinin dediği gibi:

'Türküm ve düşmanın sana, kalsam da bir kişi' diyelim.

Düşmanlarımıza bu gerçeği ifade ettiğimiz gün, kanaatimize, ülkümüze, ikbalimize yan bakan her ferdi düşman ettiğimiz gün, millî benliğe uzanacak her eli şiddetle kırdığımız, milletin önüne dikilecek her engeli derhal devirdiğimiz gün, gerçek kurtuluşa ulaşacağız."

SONUÇ

Bütün bu sunduğumuz belgeler ve kaynaklardan "Batı" hakkında ortaya çıkan sonuç şudur: Sömürgeci Batı'nın Haçlı ruhunda; Hristiyanlığı, insanî duyguları, kültür ve uygarlık aktarımını vb istismar eden ve kullanan bir ırkçılık, barbarlık bulunmaktadır. Bu barbarlığın temel hedefleri: İslamiyet'e düşmanlık; Türk ve Türkiye'ye düşmanlık, dünyayı Hristiyanlaştırma ve tüm Öteki'ni sömürgeleştirme ihtirasıdır! Bu sebeple emperyalist planların maksadı, öyle insanları "Allah adına" veya "Hz İsa aşkına" Hristiyanlaştırmak ya da o ülkelere "demokrasi" ve "uygarlık" götürmek değil; "Pazar", "işbirlikçi" ve "köle", yani sömürge arayışıdır!

İşte bu anlamda "Haçlı Batı" ve "Batı'nın Barbarlığı" derken, karşımızda dünyayı köleleştirmek isteyen bir Haçlı Emperyalizmi vardır! Roma ve Yunan köleciliği, Haçlı Seferleri, Engizisyon, Sömürgecilik, Emperyalizm; bu sürecin aşamalarıdır! Bu süreç bütün bu barbarlıkları içinde barındırarak devam etmektedir!

Ve bu zihniyet, öyle bir barbarlıktır ki: özünde "ırkçılık", "soykırımcılık", "Öteki'ne tahammül edemeyen" bir "cinnet" çılgınlığıdır!

Sonuç olarak diyoruz ki, eğer konu insanlık ise: Hristiyan Batı'nın, sürekli olarak dünyaya "özgürlük" ve "uygarlık" taşıyorum bahanesiyle ülkeleri kana bulamadan önce, kendi içindeki barbarlığı ve ırkçılığı yok etmesi lazımdır!

İşte bu kitap, barbarlığın olmadığı ve değerlerin yaşandığı güzel bir dünya umuduna katkı amacıyla hazırlanmıştır!

Batı'yı da, kendisiyle yüzleşmeye ve değerleri yaşamak üzere bu güzel dünyaya davet ediyoruz!